

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yaman Akdeniz

İNTERNETTE İRKÇILIK

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İrkçilik Nefret Söylemi. İn-
ternet İrkçi Söylem İfa-
de Özgürlüğü İnsan Hakla-
rı Yahoo! Davası Facebook
Twitter Youtube Wikipedia
Blogspot Hosgörüsüzlük Ho-
mofobi Özgürlük Züncü Da-
vası Töben Davası Ku Klux
Klan Nazi Siber Suç Yabancı
Düşmanlığı Milliyetçilik
Siddet Terör Soykırım İnkı-
râ Ceza Kanunu Antisemitizm
Tasallume İrk Ayrımcılığı
İnternet Denetimi AİHM AV-
rupa Mahkemesi Ayrımcılık
Sür AGİT BM Avrupa Bir-
liği Avrupa Konseyi

YAMAN AKDENİZ

Prof. Dr. Yaman Akdeniz 2009 yılında Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezine katılana kadar uzun bir süre (2001-2009) Leeds Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Siber Hukuk Araştırma Ünitesi'nin koordinatörlüğünü yapmış ve Siber Hukuk Yüksek Lisans programını yürütmüştür. Aynı zamanda CyberRights.Org adlı kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütünün kurucusu ve 1997'den beri başkanıdır. 2013 yılından beri de bilgi edinme hakkı konusunda çalışmalar yapan BilgiEdinmeHakki.Org'un ortak kurucu başkanıdır. Çok sayıda uluslararası makalenin yanında Akdeniz'in *Internet Child Pornography and the Law: National and International Responses* adlı kitabı Haziran 2008'de Aslıgate tarafından yayımlanmıştır. 2011'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı için hazırladığı *Internet'te İfade Özgürlüğü* raporu yayımlanmıştır. Yazarın ayrıca Kerem Altıparmak ile birlikte Türkçe-İngilizce hazırladığı *İnternete Girilmesi Yasaktır-Türkiye'de İnternet İçerik Düzenlemesi ve Sansüre İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme* isimli kitabı İmaj Yayınevi tarafından Kasım 2008'de yayımlanmıştır. Yaman Akdeniz, Yrd. Doç. Dr. Kerem Altıparmak'la birlikte yürüttüğü çeşitli projeler kapsamında hukuk klinikleri oluşturmuş, avukat eğitimleri düzenlemiş, dijital aktivistlerin ve sivil toplum faaliyeti yürütenlerin ifade özgürlüğünü savunmak için stratejik davaları takip etmiş ve etmektedir. Bu çerçevede Twitter ve Youtube gibi yaygın internet hizmetlerine erişim engellerinin kaldırılması için Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurarak bu engellerin kaldırılması kararlarının alınmasını sağlamıştır.

YAMAN AKDENİZ
İNTERNETTE İRKCİLİK
ÇEVİREN ÖZGÜR BIRCAN

BU KİTAP OCAK 2010 İÇİNDE COUNCIL OF EUROPE PUBLISHING TARAFINDAN YAYINLANAN
RACISM ON THE INTERNET (ISBN 978-92-871-6634-0) ADLI KİTAPIN GÜNCELLENMİŞ TÜRKÇE ÇEVİRİSİDİR.
© YAMAN AKDENİZ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 543
HUKUK 27

ISBN 978-605-399-385-8

1. BASKI İSTANBUL, OCAK 2016

BİLGİ İLETİŞİM GRUBU YAYINCILIK MÜZİK YAPIM VE HABER AJANSI LTD. ŞTİ.
YAZIŞMA ADRESİ: İNÖNÜ CADDESİ, NO: 43/A KUŞTEPE ŞİŞLİ 34387 İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 297 63 14 • SERTİFİKA NO: 11237

www.bilgiyay.com
E-POSTA yayin@bilgiyay.com
DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

EDİTÖRLER CAN CEMİL, CEMİL BOYRAZ

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

TASARIM MEHMET ULUSEL

DİZGİ VE UYGULAMA MARATON DİZGİEVİ

DÜZELTİ REMZİ ABBAS

DİZİN BELGİN ÇINAR

BASKI VE CİLT MEGA BASIM YAYIN SAN. VE TİC. A.Ş.

ÇİANGİR MAH. GÜVERCİN CAD. NO: 3/1 BAHA İŞ MERKEZİ, A BLOK KAT 2 AVCILAR İSTANBUL
TELEFON: 0212 412 17 00 / FAKS: 0212 422 11 51 • SERTİFİKA NO: 12026

Istanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
A catalog record for this book is available from the Istanbul Bilgi University Library

Akdeniz, Yaman.
İnternette ırkçılık / Yaman Akdeniz
212 pages; 16x23 cm.
Includes bibliographical references and Index.
ISBN 978-605-399-385-8

1. Internet — Law and legislation — Europe. 2. Online hate speech — Europe. 3. Racism — Europe.
4. Race discrimination — Prevention — International cooperation. 5. Internet — Law and legislation.
I. Title, II. Akdeniz, Yaman.
KJC164.C65 A3519 2015

YAMAN AKDENİZ

İNTERNETTE İRKÇILIK

İçindekiler

- 1 BİRİNCİ BÖLÜM Giriş**
 - 5** Çevrimiçi Nefretin Doğasını Belirlemek
 - 6** Çevrimiçi Nefretin Doğası
 - 9** Çevrimiçi Nefretin Gelişimi ve Web 2.0 Teknolojisi
 - 12** Irkçı Söylem ve Irkçı Şiddet Arasındaki Yakın İlişki
 - 14** Çözüm Arayışı
- 19 İKİNCİ BÖLÜM Temel Meseleler: İnternetin Küresel ve Adem-i Merkezi Yapısı ve İnternet Yönetişimi Üzerindeki Etkisi**
 - 22** İnternetin Nesi Bu Kadar Farklı?
 - 23** Devletler Düzenlemeye Çalışıyor Ama...
 - 25** İnternet Yönetişiminin Ortaya Çıkışı
- 29 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İnternetteki Irkçı İçeriğin Yönetişi**
- 37 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM İnternet Yönetişimine Yönelik Ulusal Yaklaşımlar ve Bunların Sınırları**
 - 39** Avrupa Konseyi Bölgesinde Önemli Ulusal Düzenleme Girişimleri
 - 53** Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Kanunları ve İfade Özgürlüğüyle Uyumluluğu
 - 61** Avrupa Konseyi Bölgesi Dışındaki Önemli Ulusal Düzenleme Girişimlerine Genel Bakış
 - 69** Irkçı İçeriğin İnternette Dağıtılmasını Hedef Alan Önemli Davalar
 - 69** Yahoo! Davası (Fransa/ABD)
 - 77** Zündel Davası (Kanada/Almanya)
 - 80** Töben Davası (Avustralya/Almanya)
 - 83** Sonuç: Ulusal Hukuk Sistemlerinin İnternete Uygulanmasındaki Sınırlar Ortada
- 87 BEŞİNCİ BÖLÜM Avrupa Çapındaki Girişimler**
 - 89** Avrupa Konseyi Düzeyindeki Gelişmeler
 - 91** Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi
 - 93** Bilgisayar Sistemleri Üzerinden Gerçekleşen Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Vakalarının Suç Unsuru Haline Getirilmesine Dair Protokol
 - 95** Ek Protokol Hükümleri
 - 96** Madde 3 - Irkçı ya da Yabancı Düşmanı İçeriğin Bilgisayar Sistemleri Üzerinden Yaygınlaştırılması

- 97 Madde 4 - Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Kaynaklı Tehdit
- 98 Madde 5 - Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Kaynaklı Hakaret
- 99 Madde 6 - Soykırımı ve İnsanlığa Karşı Suçları İnkâr, Önemini Aşırı Derecede Az Gösterme, Onaylama ya da Haklı Gösterme
- 100 Madde 7 - Yardım ve Yataklık
- 100 İmza ve Tasdik Süreci
- 101 Avrupa Birliği Düzeyindeki Gelişmeler
- 103 Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığının Belirli Biçimleri ile Ceza Kanunları Yoluyla Mücadeleye Yönelik Konsey Çerçeve Kararı
- 108 Zararlı İnternet İçeriği Konusundaki AB Politikası
- 109 AGİT Seviyesindeki Gelişmeler
- 111 ALTINCI BÖLÜM Birleşmiş Milletler Düzeyinde Uluslararası Girişimler
 - 113 Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme
 - 117 Irkçı Mahiyetteki İnternet İçeriğiyle Mücadeleye Dair BM Politika Çalışmaları
- 127 YEDİNCİ BÖLÜM Bölgesel ve Uluslararası Düzenleme Girişimlerinin Verimliliği
- 133 SEKİZİNCİ BÖLÜM Ulusal Ölçekte Yasal Düzenlemelere Alternatifler (Özdenetim ve Ortak Düzenleme Girişimleri)
 - 137 İnternet Servis Sağlayıcıları ve Yasa Dışı İçeriğe Erişimin Engellenmesi
 - 148 Avrupa Adalet Divanı'nda Görülen Engelleme ve Filtrelemeyle İlgili Davalar
 - 150 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Görülen Erişim Engelleme Davaları
 - 152 ISS'ler İçin Bildirim Temelli Yükümlülük ve Kaldırma Usulleri
 - 155 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Görülen Bildirim ve Kaldırma Davaları
 - 156 ABD'nin Benimsediği Farklı Yaklaşım
 - 159 Yasa Dışı İçeriğin Bildirimi İçin İhbar Hatları
 - 161 Yazılım Yoluyla Özdenetim: Rating ve Filtreleme Sistemleri
 - 163 Avrupa'da Filtreleme Yazılımı Kullanımı
 - 164 Rating Sistemlerinin İşlevselliği Sınırlı
 - 164 Üçüncü Şahıs Sistemleri ve Sorumlu Tutabilme ile İlgili Sorunlar

164	Kusurlu Filtreleme Sistemleri
167	Etrafindan Dolaşmak Mümkün
168	İfade Özgürlüğü ve Sansür
169	Kaldırmak Yerine Kişi Bazında Filtrelemek
170	Bilgi, Eğitim ve Farkındalık Kampanyaları
173	Sonuç
181	Kaynakça
199	Dizin

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Dijital çağın başlamasından çok uzun zaman önce de ırkçılık toplumsal bir sorundu. Öte yandan İnternet gibi dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi, bireyler ve örgütlere ırkçılık ve yabancı düşmanlığını yaymak için modern ve güçlü araçlar vererek bu soruna yeni bir boyut ekledi. Bu bölümde İnternetin ırkçı içeriği geniş çevrelere yaymak için nasıl bir araç olarak kullanıldığı incelenecek ve İnternetteki ırkçı içeriğin bir tipolojisi çıkarılacaktır.

“Nefret söylemi” ya da “ırkçı içerik” kavramlarının tanımı üzerine genel bir uzlaşmaya varılamamıştır. Bireylere yönelik nefreti ırk, renk, etnisite, cinsiyet, milliyet, din, cinsel tercih, engellilik üzerinden veya diğer bireysel ayrımcılık biçimleri temelinde körükleyen ya da teşvik eden beyanlar “nefret söylemi” teşkil edebilir. Avrupa Konseyi’nin 1997 yılına ait bir tavsiye kararına göre, “nefret söylemi” terimi “saldırgan milliyetçilik ve etnosantrizm, azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde kendini gösteren hoşgörüsüzlükler de dâhil olmak üzere ırksal nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlük temelli diğer düşmanlık biçimlerini yayan, körükleyen, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimini” kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır.¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi “(dinî hoşgörüsüzlük de dâhil olmak üzere)² düşmanlık temelli hoşgörüsüzlüğü yayan, körükleyen, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade”yi “nefret söylemi” olarak kabul etmektedir; fakat “sadece belli bir düzeyde şiddeti teşvik eden ifadeler nefret söylemi olarak nitelendirilebilir” şeklinde bir tespit de yapmaktadır.³ Diğer yandan ırkçılık, Irkçılığa ve

1 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Tavsiye Kararı R (97) 20 (1997).

2 *Gündüz - Turkey*, Başvuru No. 35071/97 4 Aralık 2003 tarihli duruşma, § 40. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) ile ilgili daha fazlası için bkz. İfade Özgürlüğü ile Din Özgürlüğü arasındaki ilişki üzerine Rapor: Venedik Komisyonu’nun 76. Genel Kurulu’nda kabul edilen (Venedik 17-18 Ekim 2008) Dine Küfür, Dine Hakaret ve Dinsel Düşmanlığın Körüklenmesinin düzenlemesi ve adli takibatı meselesi, [www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)026-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026-e.pdf).

3 *A.g.e.*

Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından “ırk, renk, dil, din, milliyet, millî veya etnik köken gibi bir temel, bir kişi ya da bir gruba yönelik hor görmeyi meşrulaştırdığı veya bir kişiyi ya da grubu üstün kıldığı inancı” olarak tanımlanmıştır.⁴ Şu da belirtilmelidir ki “bu tür bir söylem ‘nefret’ ifadesi ya da hissi ima etmek zorunda değildir. İrkçi söylem ilk bakışta makul ya da olağan görünen ifadelerin arkasına gizlenmiş olabilir”.⁵

Bununla birlikte bu tanımlar üzerindeki mevcut anlaşmazlıklar ve “nefret söylemi” veya “ırkçı içeriğin” kapsamı, dünya çapındaki kültürel, siyasi, ahlaki ve dinî farklar temelinde daha da genişletilebilir. Söz konusu farklar Avrupa bölgesinde daha belirgindir. Bu farklar tarihî, hukuki ve anayasal zeminle bir araya geldiğinde, ırkçı içerikle mücadele için çeşitli yasal önlemlerin benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Fransa, Almanya, Avusturya ve Belçika gibi ülkeler Yahudi Soykırımı’nın inkârını suç sayarken İngiltere, İrlanda ve İtalya gibi diğer bazı Avrupa ülkeleri benzer cezai düzenlemelere sahip değildir.

Bilgi çağı ve dijital iletişim ortaya çıkmadan önce de nefreti ve ırk üstünlüğünü temel alan fikirlerin yayılması ve ırkçılık ciddi bir toplumsal sorundu. İnternetin evlerimize girmesinden uzun zaman önce, 1970’ler gibi erken bir tarihten itibaren ırkçı gruplar telefon şebekeleri de dâhil olmak üzere diğer iletişim araçlarından faydalanmaya başlamışlardı. Örneğin, Beyazların üstünlüğünü savunan Toronto Kanada merkezli neo-Nazi grup Western Guard Partisi, nefret söylemini yaymak için⁶ telesekreter sistemi kurmuştu. Bu uygulama 1980’lerin sonlarında geniş çaplı bir hukuki tartışmaya konu oldu.⁷ Bununla birlikte İnternet gibi dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi, bireyler ve örgütlere “ırkçılık ve yabancı düşmanlığını desteklemek için modern ve güçlü araçlar”⁸ sağlayarak soruna yeni bir boyut kazandırdı.

4 İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından 13 Aralık 2002’de kabul edilen ırkçılık ve ırksal ayrımcılıkla mücadele için ulusal yasama üzerine ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 7.

5 Bkz. Avrupa İnsan Hakları Yürütme Komitesi (CDDH), İnsan Haklarının Geliştirilmesi Uzmanlar Komitesi (DH-DEV), Çalışma Grubu A, “Nefret Söylemi” üzerine Rapor, belge GTDH-DEV A(2006)008, Strasbourg, 9 Şubat 2007, [www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20\(dh-dev\)/04.%20meeting%20reports/36thareport.asp#P479_54485](http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20(dh-dev)/04.%20meeting%20reports/36thareport.asp#P479_54485), para. 4.

6 Kanada İnsan Hakları Komisyonu, *Nette Nefret* (Ottawa: Kanada Çalışmaları Derneği, Bahar 2006) 4, www.chrc-ccdp.ca/pdf/HateOnInternet_bil.pdf.

7 *Kanada (İnsan Hakları Komisyonu)* - Taylor davası [1990] 3 S.C.R. 892 (*Kanada İnsan Hakları Yasası* bölüm 13(1), S.C. 1976-77, c. 33 telefon üzerinden nefret mesajlarının yasaklanması hakkı gerekçelere dayanmaktadır). Ayrıca bkz. *Kanada (İnsan Hakları Komisyonu)* - *Canadian Liberty Net* davası [1998] 1 S.C.R. 626 ve *Kanada (İnsan Hakları Komisyonu)* - *Miras Cephesi* [1994] F.C.J. No. 2010 (T.D.) (QL).

8 Avrupa Konseyi, Bakanlar Kurulu, bilgisayar sistemleri üzerinden işlenen ırkçı ve yabancı düşmanlığı mahiyetindeki fiillerin suç haline getirilmesine dair Siber Suç Sözleşmesine Ek Protokole Açıklayı-

“Dijital nefret” ile ilgili kaygılar tarihsel olarak 1980’li yılların ortasına kadar gider. Bu kaygılar bilgisayarların, bilgisayarlı bilgi sistemlerinin (BBS)⁹ ve İnternet ağlarının ırkçı içeriği yaymak için çeşitli şekillerde kullanılmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰ Simon Wiesenthal Merkezi’nin “Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk On Yıl”¹¹ raporuna göre Batı Virginialı neo-Nazi George Dietz, 1983’te BBS kullanıyordu. Dietz’in gönderileri, daha sonra kurulan web siteleri için model oluşturmuştu. 1984 yılı itibarıyla Louis Beam’in Aryan Özgürlük Ağı (Aryan Liberty Net), milis hareketinin yanında, BBS de kullanıyordu.¹² Almanya’da “aşırı sağcı örgütler, BBS ve diğer elektronik iletişim sistemlerini ilk kez 1990’ların başlarında kullanmaya başladılar”.¹³ BBS hareketi 1990’ların ortalarından itibaren bir anda İnternete sıçradı. Ayrıca Beyazların üstünlüğünü savunan StormFront web sitesi, eski bir Ku Klux Klan üyesi Don Black tarafından Birleşik Devletler’de 1995 yılında kurulurken, Ernst Zündel’in Soykırımı İnkâr Sitesi 1998’de Kanada’da faaliyete geçti.

Antisemitik ve Soykırım’la ilgili revizyonist propagandayı yaygınlaştırmının yeni yöntemlerine (bunlar arasında video oyunları, bilgisayar programları ve Fransa’da Minitel sistemi¹⁴ bulunmaktadır) Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği raporunda 1994 yılında dikkat çekilmiştir.¹⁵ Ayrıca modern elektronik araçların sağcı radikal gruplarca bir uluslararası iletişim aracı olarak artan oranda kullanımı (bilgisayar diskleri, veribankaları vs.), 1995 yılında kayıt altına alınmıştır.¹⁶ ırkçı ve yabancı düşmanı propagandayı yaymak amacıyla, ırkçı örgütlerin elektronik posta ve İnternet kullanımı 1996 yılında

cı Rapor (2002) para. 3, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/189.htm>

9 Bilgisayarlı Bilgi Sistemi, kullanıcıların bir terminal programı aracılığıyla bilgisayar sistemlerine bağlanmalarını ve oturum açmalarını sağlayan bir yazılımdır. 1970’li yılların ortalarından web ve İnternetin yaygınlaştığı 1990’ların ortalarına kadar kullanılmıştır.

10 Bkz. “‘Neo-Naziler’ Beyazların Üstünlüğünü Savunanlara İlham Veriyor” *The Washington Post* (26 Aralık 1984) (Kuzey Amerika’da ırkçı yorumların bilgisayar ilan tahtaları yoluyla yaygınlaştırılması). Ayrıca bkz. Karalama Karşıtı Cemiyet, Rapor, “Bilgisayar Nefret Ağları” (Ocak 1985).

11 The Simon Wiesenthal Center, iRapor: “Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk On Yıl”, Mayıs 2008, www.wiesenthal.com/ireport.

12 A.g.e.

13 Avrupa Konseyi, Octopus Programı, *Avrupa’da Organize Suç: Siber Suç Tehdidi: Durum Raporu 2004* (Strasbourg, 2005), Avrupa Konseyi Yayınları, s. 138.

14 Fransa’da 1982 yılında kurulan ve web’in en başarılı öncülerinden biri olarak görülen çevrimiçi videotex servislerinden biri.

15 Genel-Sekreter, ırkçılık ve ırksal Ayrımcılığın Önlenmesi, BM GK, 49. oturum, BM Bel. A/49/677 (1994).

16 Maurice Glélé-Ahanhanzo, ırkçılık ve ırksal Ayrımcılıkla Mücadelenin İkinci Onyılında Faaliyet Programının Uygulanması - BM Özel Raportörünün ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlüğün günümüzdeki biçimleri üzerine Raporu, CHR Res. 1994/64, BM ES-COR, 51. oturum., BM Bel. E/CN.4/1995/78 (1995).

artmaya başlamıştır.¹⁷ BM Özel Raportörü ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüklerin güncel biçimleri üzerine 1997 tarihli raporunda şunları söylemektedir:

İnternet, kamuoyunu etkileme savaşının yeni alanı haline geldi. Seslendiği kitle açısından gazetelerin, dergilerin, radyonun ve televizyonun hâlâ çok gerisinde olmasına karşın İnternet nefret tüccarları, ırkçılar ve antisemitikler de dâhil olmak üzere verecek bir mesajı olan insanların hayalgücünü şimdiden harekete geçirdi.¹⁸

Her ne kadar çevrimiçi ırkçı içeriğin büyük kısmı 1990'lı yılların ortalarında Kuzey Amerika üzerinden yaygınlaştıysa da, İnternetin küresel kullanımındaki hızlı büyümeyle birlikte bu durumun değişeceği kesin olarak söylenebilir. İnternete erişimin kolay ve ucuz olmasının yanı sıra küresel İnternet ağının gelişmesi, yayın faaliyetleri için yeni ve kolay fırsatlar yaratıyor ve bu faaliyetler ırkçı ve yabancı düşmanı malzemeleri de kapsıyor.¹⁹ Geleneksel olarak yerel düzeyde, elden dağıtılan ve sınırlı bir kitleye ulaşan el ilanları ve broşürler, İnternet vasıtasıyla küresel düzeyde dağıtılabilir ve bunlara her yerden erişilebiliyor. Aslına bakılırsa “görece yalıtılmış, bağnaz bir söylemin yavaş, sinsî etkileri...” küresel çapta “yaygın dolaşıma sahip bir iletişim biçimine dönüştü”.²⁰

ÇEVİRİMİÇİ NEFRETİN DOĞASINI BELİRLEMEK

İrkçi örgütler ve bireylerin bugünlerde ırkçı içeriği yaymak için İnterneti kullandıklarını gösteren güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Ayrıca Birleşik Devletler'deki 11 Eylül terörist saldırılarından beri terörist örgütler de propaganda yapmak²¹ ve şiddeti körüklemek için İnternette yararlanmaktadır.²² Avru-

¹⁷ Genel-Sekreter, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi: ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlüğün günümüzdeki biçimleriyle mücadele için önlemler, BM GK, 51. oturum, BM Bel. A/51/301 (1996).

¹⁸ Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelenin İkinci Onyılında Faaliyet Programının Uygulanması - BM Özel Raportörünün ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlüğün günümüzdeki biçimleri üzerine Raporu, CHR Res. 1996/21, BM ESCOR, 53. oturum, BM Bel. E/CN.4/1997/71 (1997).

¹⁹ Bkz. genel olarak Kenneth S. Stern, *Hate and the Internet* (2004) [Nefret ve İnternet], American Jewish Committee [Amerikan Yahudi Komitesi], www.ajc.org/site/apps/nlnet/content3.aspx?c=ijlT12PHKoG&b=846637&cct=1363047.

²⁰ *Warman-Harrison* davası, 2006 CHRT 30 para. 46. Daha fazlası için bkz. *Kanada (İnsan hakları Komisyonu) - Canadian Liberty* Net davası [1998] 1 S.C.R. 626.

²¹ Bkz. genel olarak Gabriel Weimann, *Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges* [İnternette Terör: Yeni Arena, Yeni Zorluklar] (Washington: US Institute of Peace, 2006).

²² Bkz. *Uluslararası barışa ve güvenliğe terörist faaliyetlerin neden olduğu tehditler*, SC Res. 1617, BM ESCOR, 2005, BM Bel. S/RES/1617. Ayrıca bkz. Karalama Karşıtı Cemiyet, Çevrimiçi Cihat:

pa'da Nazi ideolojisinin yeniden dirilmesi²³ ve dünya genelinde şiddet içerikli radikalleşmeden²⁴ dolayı da kısmen İnternet yayınları sorumlu tutulmaktadır. Çünkü bu tür hareketlerle ilişkili bilgi ve yayınlara İnternet üzerinden kolayca ve serbestçe erişilebilmektedir.

Nisan 1995'te sadece bir ırkçı web sitesi varken, Simon Wiesenthal Merkezi'nin tahminlerine göre, 2005 itibariyle dünya çapında ırkçı nefreti ve şiddeti, antisemitizmi ve yabancı düşmanlığını destekleyen çeşitli dillerde beş binden fazla ortaya çıkmıştı.²⁵ Kurumun "Dijital Terörizm & Nefret 2005" başlığını taşıyan çalışmasına göre, 2004 yılına oranla bu tür sitelerin yüzde yirmi beş oranında artması, İnternet üzerinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı sorununun büyüdüğüne işaret ediyordu. ırkçı nefret ve şiddeti teşvik eden web sitelerinin tahmini sayısı "Dijital Terörizm & Nefret 2006" raporuna göre Mayıs 2006 itibariyle altı bine geçmişti.²⁶ Bunu 2007'de sitelerin tahmini rakamının nerdeyse yedi bine ulaşmasıyla yüzde on yedilik bir artış takip etmiştir.²⁷ Mayıs 2008'de "Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk Onyıl"²⁸ isimli raporunda Simon Wiesenthal Merkezi, ırkçı içerik ve terörist propaganda barındıran sekiz bin web sitesi ve İnternet gönderisi tespit etmiştir. Bu rakam, Merkez'in 2007 bulgularına oranla yüzde otuzluk bir artışa tekabül etmektedir. Merkez'in 2008 raporu, başkalarının yanı sıra El Kaide, Hamas, Hizbullah, Combat 18, Ku Klux Klan gibi bilinen grupların iç işleyişine ışık

İslamcı Teröristler ve İnternet (2002), www.adl.org/internet/ijihad_online.pdf.

- 23 Avrupa Konseyi, PM, 2006 Olağan Oturum. (İkinci Kısım), Nazi İdeolojisinin Dirilmesiyle Mücadele, Kabul Edilmiş Metinler, Res. 1495 (2006), <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/ERES1495.htm>. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, PA, 2003 Olağan Oturum. (Dördüncü Kısım), *Politikada ırkçı, yabancı düşmanı ve hoşgörüsüz söylem* Kabul Edilmiş Metinler, Res. 1345 (2003), <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/ERES1345.htm>. Daha fazlası için bkz. Avrupa Konseyi, PM, 2003 (Dördüncü Kısım), *Hukuki Meseleler ve İnsan Hakları Komitesi Raporu*, Belgeler, Bel. 9904 (2003), <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9904.htm>.
- 24 Avrupa Birliği Konseyi, *Radikalleşme ve Terörizmin İnsan Kaynağı Üzerine Avrupa Birliği Stratejisi*, 14347/05 JAI 414 ENFOPOL 152 COTER 69, Brüksel (25 Kasım 2005).
- 25 *Canada NewsWire*, "Dijital Terörizm & Nefret 2005 Raporu Nefret Sitelerinde Yüzde 25 Artış Gösteriyor", 7 Ekim 2005.
- 26 The Simon Wiesenthal Center, "Dijital Terörizm & Nefret 2006", şu adreste mevcut www.wiesenthal.com.
- 27 The Simon Wiesenthal Center, "Dijital Terörizm & Nefret 2007", şu adreste mevcut www.wiesenthal.com. Daha fazlası için bkz. *Vancouver Sun* (British Columbia), "Nefret tüccarları nete üşüştü; yedi binden fazla web sitesinin ırkçılığını ve şiddetin 'doğrudan pazarlamasını' yaptığı söyleniyor" 11 Ağustos 2007.
- 28 The Simon Wiesenthal Center, Rapor: "Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk Onyıl", Mayıs 2008, www.wiesenthal.com/ireport.

tutarak İnternette nefret sorununa dair çok yönlü bir tablo sunmaktadır. Rapor, bilinen ırkçı ve terörist örgütlerle bağlantılı web siteleri ve forumların artan sayısını değerlendirirken, “İnternetin öngörülemez küresel erişimi ve kapsamının, buradaki iletişimin gözlemlenmesi ve takip edilmesindeki zorluklarla birleşmesi, aşırılıkçı gruplar ve teröristler için İnterneti birincil araç haline getirmiştir”²⁹ saptamasını yapmaktadır. Mayıs 2009’da Simon Wiesenthal Merkezi, “Facebook, YouTube +: Sosyal Medya Ortamları Dijital Terörizm ve Nefreti Nasıl Etkiliyor” başlıklı raporunda ırkçı içerik ve terörist propaganda barındıran web sitesi ve İnternet gönderilerinin sayısının on bini geçtiğini ileri sürmüştür.³⁰ Şubat 2011’de Simon Wiesenthal Merkezi (2010 yılındaki 11.500 rakamına kıyasla) nefret söylemi içeren veya terörizmle bağlantısı olan yaklaşık 14.000 web sitesi, sosyal ağ sayfası, sohbet odası ve mikroblog olduğunu duyurmuştu.³¹ Merkezin raporuna göre bu rakamlar 2010 yılına kıyasla % 12’lik bir artışa tekabül ediyordu.³²

ÇEVİRİMİÇİ NEFRETİN DOĞASI

Antisemitizm, İnternetteki aşırılıkçı gruplar arasında oldukça popüler bir konu. Hiçbir topluluk saldırılardan muaf değil; ayrıca her grubun içinde aşırılık yanlıları var. Katolikler, Müslümanlar, Hindular, eşcinseller, kadınlar, göçmenler en çok hedef alınan topluluklardan bazıları.³³

İrkçi nitelik taşıyan veya şiddeti teşvik eden bazı yayınlar son zamanlarda bir dizi web sitesi, blog ve haber grubu üzerinden yayılmaktadır. Örneğin kayda değer sayıda web sitesi, aralarında “Yahudi liderlerin dünyayı ele geçirme planı olduğu iddia edilen”³⁴ ve *Protocols of the Elders of Zion*³⁵ [Siyon Li-

²⁹ A.g.e.

³⁰ Simon Wiesenthal Center yayını, *Facebook, YouTube +: Sosyal Medya Ortamları Dijital Terörizm ve Nefreti Nasıl Etkiliyor* (New York Hoşgörü Merkezi 13/05/09). Basın sürümü şurada mevcuttur www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWLbPJLnF&cb=4441467&ct=6994349.

³¹ European Jewish Post, “Wiesenthal Center 2011 Digital Terror/Hate Report Confirms: Escalating Online Threats against Religious Minorities in Middle East, Recruitment of ‘Lone Wolf’ Terrorists,” 25 Şubat 2011.

³² Bkz. Simon Wiesenthal Center, *Digital Terrorism and Hate Report*, 2010.

³³ A.g.e., s. 8-9.

³⁴ Will Eisner, *The Plot: The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion* (W.W. Norton & Company, New York, 2005). Daha fazlası için bkz. Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (Serif Publishing, 2005); ve Hadassa Ben-Itto, *The Lie That Wouldn't Die: The Protocols of the Elders of Zion* (Mitchell Vallentine & Company, 2005).

³⁵ Sergius Nilus, *The Protocols of the Meetings of the Learned Elders of Zion With Preface and Explanatory Notes* (University Press of the Pacific, Honolulu, 2003).

derlerinin Protokolleri] olarak bilinen sahte belgenin de yer aldığı antisemitik materyalleri³⁶ yayınlamaktadır. Her ne kadar İnternette ırkçı ya da şiddeti teşvik eden diğer bazı ihtilafli yayınlar mevcutsa da, hiçbiri “bir türlü bitmeyen”³⁷ bu antisemitik düzenbazlık kadar yaygın değildir. *Protocols of the Elders of Zion* ilk kez 1905 yılında Rusya’da yayınlandı ve aralarında Hamas Online’ın (Filistin’de Sünni İslamcı militan örgütün web sitesi) da bulunduğu bir dizi web sitesinde halihazırda mevcut; birçok Müslüman ülkede basılı formatı hâlâ en çok satanlar arasındadır.³⁸ Ayrıca Yahudi Soykırımı inkâr eden ya da İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Nazi vahşetini önemsizleştirmeye veya haklı çıkarmaya çalışan çeşitli web siteleri de mevcut. Bu fikirleri teşvik eden yazıların yayılması 1990’lı yılların ortalarına kadar büyük ölçüde sınırlandırılmıştı, fakat o zamandan beri, kötü şöhretli Zundelsite gibi birçok yayın ortaya çıktı ve *Did Six Million Really Die?* [Altı Milyon Kişi Gerçekten Öldü mü?] gibi broşürler serbestçe indirilmek üzere web sitelerindeki yerlerini aldılar.

1990’ların ortalarında, ABD Adalet Bakanlığı ve FBI’nın, sağcı milis grupların Kutsal Kitabı olarak gördüğü Andrew MacDonald’ın *The Turner Diaries*’i³⁹ [Turner Günlükleri], İnternette rahatlıkla bulunabiliyordu. Bu kitabın, Oklahoma City saldırısının planı olduğuna inanılmaktadır. Benzer bir şekilde 10-11 bölümlük bir cihat kitapçığı olan *Encyclopaedia of the Afghan Jihad* [Afgan Cihat Ansiklopedisi] ateşli silahların ve patlayıcıların yapımına ve kullanımına dair detaylar veriyor; ayrıca suikast ve diğer terörist eylemlerin nasıl planlanacağını ve gerçekleştirileceğini anlatıyordu. İnternet üzerinde Arapça olarak bulunan bu kitap⁴⁰ “bir terör planı” olarak görülüyordu. Bu ansiklopedi “İngiltere’de savcılığın iddiasına göre başkalarıyla birlikte Usame bin Ladin’e ithaf edilmiş” ve “Big Ben ve Eyfel Kulesi’ni saldırı için hedef gösteriyordu. Savcılık el kitabının gökdelenler, limanlar, havaalanları, nükleer tesisler ve futbol stadyumları gibi binalara yönelik saldırılar ‘planlamayı’ teşvik ettiğini ve Noel’de kitlesel saldırılardan bahsettiğini söylüyordu”.⁴¹ Konuyla ilgili diğer kaygı verici yayınlar arasında kötü şöhretli

36 Bkz. Birleşik Krallık Antisemitizm Karşı Parlamento Komitesi, *Tüm Partiler Antisemitizm Araştırma Raporu* (Londra: The Stationery Office Limited, 2006), <http://thepeca.org/Report.pdf>.

37 Edward Rothstein, “Ölmeyi reddeden antisemitik şaka”, *The New York Times* 21 Nisan 2006.

38 Phillip Adams, “Mel Gibson’ın ızdırabı kalıtsal görünüyor”, *The Australian* 8 Ağustos 2006.

39 Andrew MacDonald, *The Turner Diaries: A Novel* (Fort Lee, Barricade Books, N.J., 1996).

40 ABD Adalet Bakanlığı birkaç yıl önce İngilizce bir versiyonunu PDF dokümanı olarak hazırladı. *The Register*, “Download al Qaeda manuals from the DoJ, go to prison?” 30 Mayıs 2008, www.theregister.co.uk/2008/05/30/notts_al_qaeda_manual_case/.

41 “Abu Hamza davası: Mahkeme İslamcı din adamının terör el kitabı sahibi olduğunu söyledi”, *The Guardian*, Londra, 12 Ocak 2006.

Anarchist's Cookbook [Anarşistin Yemek Kitabı], *Al-Qaeda Manual* [El Kaide El Kitabı], *Mujahideen Poisons Handbook* [Mücahitin Zehir Kitabı], *Women in Jihad* [Kadınlar Cihatta] ve *Essay Regarding the Basic Rule of the Blood, Wealth and Honour of the Disbelievers* [Kafirlerin Soyu, Zenginliği ve Onurunun Temel Kuralına Dair Deneme]⁴² gibi yayınlar yer almaktadır ve bu yayınları bulundurmamak Birleşik Krallık'ın 2000 tarihli Anti-Terör Yasası'na göre suç teşkil etmektedir.⁴³

30 Eylül 2005'te Danimarka, Aarhus merkezli gazete *Jyllands-Posten*'de ve akabinde Avrupa'da diğer bazı gazetelerde Hz. Muhammed'i konu eden ve İslâm dinine yönelik hakaret niteliği taşıyan karikatürler yayınlandı. Karikatürlerin yayınlanması tüm dünyadaki Müslüman cemaatlerde öfke ve şiddet içeren protestolara yol açtı. Bu karikatürlerin elektronik versiyonları da İnternet üzerinden dolaşıma girdi ve bunlara ulaşmak hala mümkün. Bu gelişmelerin sonucunda, örneğin Pakistan Yüksek Mahkemesi Mart 2006'da bu karikatürleri yayınlayan ve aralarında popüler blog sağlayıcısı Blogger'ın⁴⁴ da yer aldığı İnternet sitelerine erişimin engellenmesine hükmetti.⁴⁵

ÇEVİRİMİÇİ NEFRETİN GELİŞİMİ VE WEB 2.0 TEKNOLOJİSİ

Zamanla bu tür içerik, çevrimiçi ırkçı video,⁴⁶ karikatür, müzik,⁴⁷ radyo ve sesli-görsel iletiler gibi yüksek kaliteye sahip daha cazip formatlarda ve çeşitli dillerde sunulmaya başladı. Dahası etnik temizliğin ana tema olduğu ABD Nasyonal Sosyalist Hareketi'nin ZOG's *Nightmare*'i [Siyonist İşgalindeki Hükümetlerin Kâbusu], National Alliance'a [Nasyonal İttifak] ait Ethnic Cle-

⁴² Bkz. Birleşik Krallık davası R - Malik [2008] All ER (D) 201 (Haz) <http://cyberlaw.org.uk/2008/06/18/rv-malik-2008-all-er-d-201-jun/>.

⁴³ 2000 tarihli Terörizm Yasası'nın 57. Bölümü kısa süre önce Birleşik Krallık'ta bir dizi dava için kullanıldı. BBC Haberler, "Bir çocuk terör suçlamasıyla mahkemede", 5 Ekim 2007; BBC Haberler, "Bomba şüphesinin 'politikayla ilgisi yok'", 20 Ekim 2008; BBC Haberler, "Bombalama suçu isnat edilen genç sanık beraat etti", 23 Ekim 2008.

⁴⁴ Bkz. www.blogger.com.

⁴⁵ Bkz. "Yüce Mahkeme kafir web sitelerini yasaklamak için katı adımlar atıyor", *The Pakistan Newswire* (2 Mart 2006); "Pakistan Başkan'ın Karşısı, 'Kafir' Blogları Yasaklıyor", *BBC Monitoring International Newswire* (6 Mart 2006); "Yüce Mahkeme Kafir Resimler Bulunduran Siteleri Yasaklandığını Söyledi", *Pakistan Press International* (20 Mart 2006); ve "YM karikatür yayınlarına dava açılmasını istedi", *Daily [Pakistan] Times* (18 Nisan 2006).

⁴⁶ Bkz., örn., "Nefret videoları İslamcılara yönelik sınırları takmıyor", *The Sunday Times* (Londra) (16 Temmuz 2006). Al-Muhajiroun'un bir parçası olan Ahlus Sunnah wal Jamaah'nın (ASWJ) web sitesinde yayınlanan nefret videolarının hikâyesi anlatılmaktadır.

⁴⁷ ABD Nasyonal Sosyalist Hareketi'nin web sitesinden ırkçı müzik ihtiva eden altı yüzden fazla CD satın alınabilmektedir. <http://nsm88records.com>.

ansing [Etnik Temizlik]⁴⁸ adlı oyunlar ve eski bir ırkçı oyun olan KZ Manager'ın [Toplama Kampı Yöneticisi] Almanya'daki Türk azınlığı da içine alan geliştirilmiş bir versiyonu İnternetteki birçok web sitesinden ücretsiz olarak indirilebilmektedir.

Mayıs 2008'de Simon Wiesenthal Merkezi'nin "Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk On Yıl" raporunda "aşırılıkçılar; dijital oyunlar, Second Life (İkinci Yaşam) senaryoları, bloglar ve hatta ırkçı şiddet ve terörizm içeren Youtube ve Facebook videoları yoluyla, genç insanları faal bir biçimde hedef kitlelerine almak için 2.0 teknolojisini kullanıyorlar"⁴⁹ saptaması yapılmıştı. Etkileşimi temel alan Web 2.0, kullanıcının basitçe bilgiye ulaşmasından çok, bilgi paylaşımını arttırmayı hedefleyen ve kullanıcılarla eşgüdümlü çalışan yeni bir teknolojiyi ifade eder. İyi bilinen örnekleri arasında her gün gelişen ve evrimleşen Facebook ve Myspace gibi web tabanlı popüler sosyal paylaşım siteleri, video paylaşım uygulamaları YouTube, fotoğraf paylaşım uygulamaları Flickr ve Insagram, Wordpress ve Blogger gibi son derece popüler blog siteleri, son yılların en popüler servislerinden mikroblog sitesi Twitter, kullanıcıların geliştirdiği çok dilli, web tabanlı, ücretsiz içeriğe sahip ansiklopedi projesi Wikipedia ve delicio.us ve Digg gibi etiketleme ve paylaşım siteleri bulunmaktadır.

Bu ücretsiz Web 2.0 teknolojilerinin popüleritesinin artmasını takiben ırkçı birey ve örgütler YouTube ve diğer video ve fotoğraf sitelerini, nefret ihtiva eden görsel-işitsel içeriği yaymak için kullanmaya başladılar⁵⁰ ve "faal bir biçimde genç insanları hedef kitlelerine aldılar".⁵¹ Örneğin YouTube'un, 1940 yapımı antisemitik bir propaganda filmi olan *Jud Süß* gibi tartışmalı videolara ve kliplerinde Nazi askerî operasyonlarını gösteren yasaklı Alman rock grubu Landser'den görüntülere ev sahipliği yaptığı Almanya'da belgelenmiştir. Londra merkezli gazete *Sunday Times*, Almanya'daki Yahudi Mer-

48 Bu tür oyunların kayda değer bir kısmı Simon Wiesenthal Center'ın *Dijital Terörizm & Nefret 2006* raporunda belgelenmiştir, şu adresten ulaşılabilir www.wiesenthal.com.

49 The Simon Wiesenthal Center, iRapor: "Dijital Terörizm & Nefret: İlk On Yıl", Mayıs 2008, www.wiesenthal.com/ireport. Daha fazlası için Agence France Presse, "Web 2.0 nefret gruplarına yeni araçlar sağlıyor: uzmanlar," 18 Kasım 2008.

50 *The International Herald Tribune*, "YouTube'u sınırlamak; Hükümetler İnternet paylaşım sitelerindeki riski görüyor," 23 Nisan 2007; *The People*, "Mein Space; Özel Haber. Alçak Birleşik Krallık Nazileri Çocuklarınızı Nasıl Hedef Alıyor", 23 Eylül 2007, s. 31; *The Jerusalem Post*, "Neo-Nazi çetesi 'iki yıldır varlığını sürdürüyor'. Suçlanan üyelerden biri Başbakanlıkta elektrikli", 12 Eylül 2007; *The Voice*, "Myspace ve Youtube bağnazların ana hedefleri", 12 Eylül 2007, www.voiceonline.co.uk/content.php?show=11963; Wolf, C., Web nefret söylemini besliyor, *The International Herald Tribune*, 16 Kasım 2007.

51 The Simon Wiesenthal Center, iRapor: "Çevrimiçi Terör ve Nefret: İlk On Yıl", Mayıs 2008, www.wiesenthal.com/ireport.

kezi Konseyi'nin, bu Nazi propaganda videosundan dolayı YouTube'a dava açmayı planladığı haberini yapmıştı.⁵² YouTube sonrasında bu videoları kaldırdı, fakat Konsey YouTube ve Google tarafından kaldırılmayan diğer Nazi propaganda kliplerinden de şikayetçi oldu. Çevrimiçi nefret sorunuyla mücadele eden Alman İnternet yardım hattı *Jugendschutz.net* 2007 yılı içinde YouTube'da aşırı sağcı içeriğe sahip yedi yüz video belgelemiştir. *Jugendschutz.net* 2007 yılına ait raporunda neo-Nazi temalara sahip YouTube tabanlı başka video paylaşım platformlarının da geliştirildiğini bildirmektedir. Benzer şekilde Avusturya Savunma Bakanlığı, Avusturya askerlerini ordu kışlalarında Hitler selamı verirken gösteren bir YouTube videosuyla ilgili haberler üzerine soruşturma başlatmıştır.⁵³

Nisan 2008'de *New York Times*'ta yayınlanan bir makale, "video paylaşım sitesi YouTube'da yayınlanan milyonlarca klip arasında, Warner Brothers'a ait 1968 yılından beri gösterimi olmayan, ırkçı niteliğe sahip on bir çizgi filmin de bulunduğunu" ortaya çıkardı.⁵⁴ *New York Times*'a göre "sansürlü 11" olarak bilinen çizgi filmler kırk yıldır kamuoyuna açık değildi. Yazının ardından çizgi filmlerin büyük çoğunluğu kaldırıldı, fakat bazıları hala YouTube üzerinden ulaşılabilir durumda.

National Bureau of Vigilance Against Anti-Semitism (BNVCA) [Antisemitizme Karşı Teyakkuz Ulusal Bürosu] adını taşıyan bir Fransız Yahudi grubu, Ağustos 2008'de bir dizi Yahudi halk figürünü, arka planda savaş öncesi antisemitik bir şarkı çalarken gösteren bir klip üzerine YouTube ve Dailymotion'a karşı hukuki yollara başvuracağını açıkladı.⁵⁵ Klip yüz elliden fazla Fransız siyasetçi, TV yıldızı, gazeteci, yazar, filozof, aktör, şarkıcı ve komedyeni bir Yahudi düğünündeki misafirleri pis, kaba ve namussuz olarak tanımlayan *Rebecca's Wedding* [Rebecca'nın Düğünü] isimli, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce kaydedilmiş bir şarkı eşliğinde gösteriyordu. Fransız grup videonun antisemitik unsurlar içermesinden dolayı hukuki yollara başvurma kararı aldı.

İrkçi fikir ve içerikler MySpace⁵⁶ ve Facebook⁵⁷ üzerinden de

⁵² *The Sunday Times*, "YouTube'daki Nazi videoları hukuki takibatı ateşledi", 2 Eylül 2007.

⁵³ Associated Press, "Avusturya Savunma Bakanı Nazi selamı veren askerleri soruşturuyor", 4 Eylül 2007.

⁵⁴ *The New York Times*, "YouTube'da Gizlenen İrkçi Çizgi Filmler", 28 Nisan 2008.

⁵⁵ Bkz. AFP, "Fransız Yahudi grup YouTube'a dava açıyor", 14 Ağustos 2008.

⁵⁶ New Media Age, "MySpace reklamları, aşırılıkçı sayfalardan uzak tutmakta zorlanıyor", 16 Ağustos 2007.

⁵⁷ *The Calgary Sun* (Alberta), "Nefretin yeni yüzü; Cakalı dazlaklar ve uygun adım yürüyen çizme-ler ortalarda görünmüyor olabilir ama aldanmayın: Kanada'da habis beyaz üstünlüğü ideolojisi sağ ve salim", 23 Eylül 2007.

yayılmaktadır. İrkçi British National Party'nin (BNP) [Britanya Ulusal Partisi] Facebook'taki varlığı, Vodafone ve Virgin Media gibi büyük şirketlerin reklamlarını çekerek Facebook'u boykot etmesine yol açtı. Unite Against Fascism [Faşizme Karşı Birleşin] isimli bir antifaşist grubun yaptığı bir araştırma, Ku Klux Klan üyelerinin ellerinde kılıçlarla "Yerel BNP buluşması, zenciler girebilir"⁵⁸ yazısının altında poz verdikleri Facebook profil resimlerinin olduğunu ortaya çıkardı. Daha yakın bir zamanda Güney Afrika'daki Ulusal Eğitim, Sağlık ve Müttefik İşçiler Sendikası, North West Üniversitesi'nden bir grup öğrencinin Facebook'a gönderdiği ırkçı içerik ve yorumları kınadı.⁵⁹ Beyaz üstünlüğünü savunan grupların, sosyal paylaşım sitelerinin popülerliğinden yola çıkarak Eurspace sitesini yarattıklarına dair haberler de bulunmaktadır.

Kasım 2008'de Facebook, "Avrupalı politikacılar, sosyal paylaşım ağını ırkçılara bir platform sağlamakla suçlamasının ardından İtalyan neo-Naziler tarafından kullanılan bazı sayfaları sitesinden"⁶⁰ kaldırdı. Basında çıkan haberler yedi farklı Facebook grubunun Romanlara karşı şiddeti savunan başlıklarla açıldığını belirtmektedir. Şikâyetler üzerine sistemine giren içeriği önceden denetlemeyen Facebook "şiddet ya da tehdit içeren" ve dolayısıyla kullanıcıların nefret içeren ya da ırksal, etnik veya başka türlü açılardan sakıncalı olan herhangi bir şeyi göndermesini yasaklayan kullanım koşullarını ihlal eden "tüm grupların kapatılacağını"⁶¹ açıkladı.⁶² Kaliforniya merkezli Facebook için bir şikâyetle bulunan Avrupa Parlamentosu'ndaki sosyalist lider Martin Schulz bu tür grupların varlığını "iğrenç" olarak tanımlamaktadır. Simon Wiesenthal Merkezi ise Facebook'tan nefret söylemini ve ırkçı içeriği filtreleyecek bir yazılım geliştirmesini talep etmiştir.

Dahası Second Life [İkinci Yaşam]⁶³ ve World of Warcraft gibi İnternet tabanlı sanal oyun dünyaları, belirli gruplar tarafından ırkçı içeriği yaymak ve bu tür sanal fantezi çevrelerinde varlıklarını hissettirmek için kullanılmaktadır.

⁵⁸ *The Evening Standard* (Londra), "Facebook'a buyruldu: ırkçı BNP kullanıcı gruplarını yasaklayın", 17 Ağustos 2007; *Nottingham Evening Post*, "Milletvekili Facebook'ta BNP'nin kapatılması çağrısına katıldı", 16 Ağustos 2007; Press Association, "Facebook'un BNP'yi kapatması için dilekçe çağrısı", 15 Ağustos 2007.

⁵⁹ "Facebook ırkçılara karşı harekete geçme çağrısı", *The Mercury* (South Africa), 8 Ekim 2008.

⁶⁰ Reuters, "Facebook İtirazların Ardından İtalyan Neo-Nazi Sayfalarını Geri Çekiyor", 14 Kasım 2008.

⁶¹ A.g.e.

⁶² Bkz. Facebook kullanım koşulları www.facebook.com/home.php#/terms.php?ref=pf.

⁶³ Washington Internet Daily, "Çevrimiçi Nefret Söylemi Daha Fazla İlgî Hak ediyor, U.S. Helsinki Komisyonu Dinliyor", 16 Mayıs 2008.

IRKÇI SÖYLEM VE IRKÇI ŞİDDET ARASINDAKİ YAKIN İLİŞKİ

İnternetteki nefret söylemiyle nefret güdümlü şiddet arasındaki ilişki kapsamlı olarak incelenmedi, fakat birçok olay belli şartlar altında aralarında bir bağ olduğu varsayımını güçlendiriyor.⁶⁴

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (OSCE) bağlı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin (ODIHR) bir raporuna göre "İnternetteki ırkçı söylemle ırkçı şiddetin kesişme noktası 2006 yılında artan ilgiye mazhar olmuş bir konudur ve buna İnternetin, belirli bireylerin şiddet hedefi olarak belirlenmesi ve bu kişilerin kişisel bilgilerinin yayılması için kullanılması da dâhildir".⁶⁵ Rapora göre örneğin "Rusya'da dazlaklara ait sitelerde belli bireylere yönelik ırkçı saldırılar için açık talimatlar bulunabilmektedir".⁶⁶

ODIHR raporu ayrıca "Polonya'daki sağcı bir örgüte ait olan ve Birleşik Devletler'den yayın yapan Redwatch sitesinde ırkçı, antisemitik ve homofobik şiddete yönelik bilgilerin mevcut"⁶⁷ olduğuna dikkat çekiyor. Aslen "Combat 18" tarafından kurulan Redwatch, Britanya'daki ırkçı karşıtı kampanyacıların isimlerini ve adreslerini basılı halde 1993 yılında, web sitelerini kurmalarından neredeyse on yıl önce yayınlamaya başladı.⁶⁸ ODIHR raporuna göre bugün Almanya ve Polonya'da şubeleri mevcut ve Birleşik Devletler'den yayın yapan Lehçe versiyonu "Yahudilerin, ırkçılık karşıtlarının ve solcu örgütlerin temsilcilerinin isimlerini, adreslerini ve telefon numaralarını yayınlıyor ve bunlara karşı şiddeti teşvik ediyor". Haziran 2006'da Polonya polisi iki kişiyi bu siteyle bağlantılarından ötürü tutukladı ve sekizini de siteyle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle suçladı. Polonyalı yetkililer ayrıca web sitesini kapatmak için Birleşik Devletler'den yardım istedi.⁶⁹ ODIHR raporu tutuklamalar ve kovuşturmanın ardından sitenin Lehçe versiyonunun kapatıldığını, fakat çeşitli çabalara rağmen Birleşik Krallık versiyonunun halen çalışır durumda olduğunu belirtmiştir ve 2004'ten beri "radikal web sitelerinin

⁶⁴ ODIHR, OSCE Bölgesinde Nefret Suçları: Olaylar ve Tepkiler, Yıllık Rapor 2006, OSCE/ODIHR (2007), s. 83.

⁶⁵ ODIHR, A.g.e., s. 64.

⁶⁶ A.g.e.

⁶⁷ A.g.e.

⁶⁸ Bkz. "RACE dergisi 'Kızıl' Aktivistlerin isimlerini ve adreslerini yayınladı", *The Guardian*, 20 Şubat 1993; ve "İrkçi saldırılarda hızlı yükseliş 'Büyük Ölçüde Görmekten Geliyor'", *The Guardian*, 20 Şubat 1993.

⁶⁹ BBC Haberler, "Polonya Polisi Faşist Gruba Baskın Yaparak Dört Tutuklamada Bulundu," 1 Haziran 2006.

yayınladıkları kara listelerde hızlı bir yükseliş olduğunu”⁷⁰ ileri sürmektedir. Sitenin Birleşik Krallık versiyonu, ırkçılık karşıtı aktivistlerin, birçoğu Britanya Ulusal Partisi’ne karşı gerçekleştirilen protesto eylemlerinde çekilmiş fotoğraflarını şu slogan eşliğinde göstermektedir: “Hatırlayın yerlerini, hainlerin yüzlerini, hepsi ödeyecek suçlarının bedelini”.

Benzer şekilde *Der Spiegel*, Temmuz 2008’de, Almanya’daki neo-Nazi grupların “isimlerini, resimlerini ve adreslerini genellikle gittikçe açık hale gelen tehditler eşliğinde web sitelerinde yayınlarak, solcu politikacılara ve aktivistlere göz dağı vermeye çalıştığını”⁷¹ bildirdi. *Der Spiegel*’e göre “solcu aktivist, sendikacı ve gazetecilere karşı şiddet çağrıları, Almanya’daki aşırı sağcı yaklaşık bin yedi yüz web sitesinde gittikçe daha açık hale gelmektedir”.⁷² Kişisel bilgileri ve adresleri açığa vuran neo-Nazi web sitelerinin *Der Spiegel*’in yer verdiği, örnekleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Bavyeralı bir neo-Nazi grubu, Nürnberg ve civarında yaşayan iki yüz kişiye ait çevrimiçi dosya oluşturdu. Bu kişilerin gösterilerde gizlice çekilmiş fotoğraflarını yayınladı.
- Bir web sitesi, Nazi karşıtı bir aktivistle kız kardeşiyle birlikte tatillerini sık sık Türkiye’de geçirdiği için alay etti.
- Aşırı sağcı Nasyonal Demokrat Parti’nin bir üyesini ağır para cezasına çarptıran Kuzey’deki Kiel şehrinde bir yargıca yapılanlar daha da ileri gidiyordu. Neo-Naziler yargıcın adresini kaç çocuğu olduğu bilgisiyle birlikte bir web sitesinde yayınladı ve “Bazı okurlarımız bir yargıç ya da savcıyı, tenhada öldürme fırsatından faydalanmak isteyebilirler,” diye yazdı.
- Neo-Naziler batı eyaletlerinden Hessen’de, solcu politikacıların ve Nazi karşıtı grup üyelerinin adreslerini gösteren bir harita yayınladı.

Britanya’daki Redwatch sitesi örneğinde olduğu gibi, Almanların da bu sitelerin kaldırılması için sergilediği çabalar boşa çıktı. Bu sitelerin büyük çoğunluğu Almanya’nın yargı yetkisinin sınırları dışında ve genellikle Birleşik Devletler’den yayın yapıyorlar.

⁷⁰ ODIHR, OSCE Bölgesinde Nefret Suçları: Olaylar ve Tepkiler, Yıllık Rapor 2006, OSCE/ODIHR (2007), s. 83.

⁷¹ *Der Spiegel*, Neo-Naziler Muhafızlarını Tehdit Etmek İçin Web Sitelerini Kullanıyor, 24 Temmuz 2008, www.spiegel.de/international/germany/0,1518,567147,00.html.

⁷² A.g.e.

ÇÖZÜM ARAYIŞI

İnternet böylece ırkçılar için olduğu kadar terörist örgütler için de propaganda, nefret yayma,⁷³ adam kazanma,⁷⁴ yetiştirme,⁷⁵ para toplama⁷⁶ ve iletişimin⁷⁷ tercih edilen aracı haline geldi.

Belli ki ırkçı içerik, nefret söylemi ve terörist propagandanın İnternet üzerindeki ulaşılabilirliğine dair kaygılar var. Aralarında Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, BM ve AGİT'in de bulunduğu uluslararası ve bölgesel örgütler ile birlikte birçok hükümet, ırkçılığın ve tezahürlerinin İnternet üzerinden paylaşımını hoş görmemek gerektiği hususunda uzlaşmaktadır. Ancak uluslararası örgütlerin ve devlet düzeyindeki düzenleyicilerin karşılaştıkları ana sorun ırkçı içeriğin İnternet üzerindeki akışının nasıl düzenleneceğidir. Farklı ülkelerin farklı siyasi, ahlaki, kültürel, tarihî ve anayasal değerlere sahip olması sorunu daha da karmaşık bir hale getirmektedir. Bu durum şüphesiz “düşünce ve ifade özgürlüğü ve bilgiye ulaşma ve yayma haklarıyla, ırkçı görüşleri destekleyen ve şiddeti körükleyen konuşma ve/veya faaliyetlerin yasaklanması arasında doğru bir denge”⁷⁸ bulunmasına yönelik çabaları karmaşıktır. Bu denge uluslararası düzeyde hala sağlanamamıştır ve “günümüzün çokkültürlü bağlamında doğru dengeyi tutturmak gittikçe artan bir öneme sahip olmasının yanında bir o kadar da zordur”.⁷⁹

Son on yılın siyasal tartışmalarında açığa çıkmıştır ki İnternetteki ırkçı yayınlarla mücadeleyle yönelik düzenlemeler getirme çabalarına bilhassa ABD Anayasası'nın Birinci Tadili'ne bağlı değerlere dayanan ifade özgürlüğü teme-

⁷³ Glaser, J., Dixit, J., Green, D.P., tarafından yapılan çalışma “Studying Hate Crime with the Internet: What Makes Racists Advocate Racial Violence?” (2002) *Journal of Social Issues* 58(1) Bahar, s. 177-193.

⁷⁴ Hylton, H., “Hizbullah İnterneti Nasıl Gasp ediyor,” *Time Magazine*, 8 Ağustos 2006, www.time.com/time/world/article/0,8599,1224273,00.html.

⁷⁵ *Mücahit Patlayıcı El Kitabı ve Afgan Cihad Ansiklopedisi* gibi yayınlar İnternette yaygınlaştırılan ve dağıtılan yayınlardan bazılarıdır. “Terör kanunu belirsizliği, tartışılması gerek”, *The Globe and Mail* (Kanada), 30 Ağustos 2006 ve “Abu Hamza davası: Mahkeme İslamcı din adamının terör el kitabı sahibi olduğunu söyledi”, *The Guardian*, Londra, 12 Ocak 2006.

⁷⁶ Avrupa Komisyonundan Avrupa Parlamentosuna ve Terörist insan kaynağı ile ilgili Konsey'e gönderi: şiddet mahiyetli radikalleşmeye katkıda bulunan etmenleri ele almak, Brüksel, 21.9.2005, COM(2005) 313 final.

⁷⁷ Bkz. “Engellenmiş komplolar”, *The Globe and Mail* (Kanada), 11 Ağustos 2006.

⁷⁸ Uluslararası Çalışma Grubunun, dördüncü oturumunda Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının etkin bir şekilde uygulanması üzerine raporü (Başkan-Raportör: Juan Martabit (Şili)), E/CN.4/2006/18, 30 Mart 2006, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf?para.8>.

⁷⁹ ECRI, Uzmanlar Semineri: Irkçılıkla mücadele ederken ifade özgürlüğüne riayet etmek, Konferans Tutanakları Strasbourg, 16-17 Kasım, 2006, s. 5.

linde karşı çıkmaktadır. Aynı zamanda sorunla mücadelenin en iyi yolunun ulusal yasama ve uluslararası antlaşmaların uyumluluğu olduğuna inanan başka örgütler ve devletler de bulunmaktadır. Örneğin ECRI “ırkçılığa ve ırksal ayrımcılığa karşı ulusal etkin bir biçimde mücadele etmek için ulusal yasaların gerekli” olduğuna inanmaktadır.⁸⁰ Bu görüşün Avrupa Konseyi’ne üye birçok devlet tarafından desteklenmesi 2001 ila 2003 yılları arasında, Bilgisayar Sistemleri Üzerinden İşlenen İrkçi ve Yabancı Düşmanı Mahiyetteki Faaliyetleri Suç Haline getiren Siber Suç Sözleşmesine Ek Protokol’ün hazırlanmasıyla sonuçlandı. ABD hükümeti, Avrupa Konseyi bölgesinde bir siber suç sözleşmesinin geliştirilmesini tüm samimiyetiyle desteklemiş ve sözleşmeyi bir dış destekçi olarak imzalamıştı, fakat Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolü’ne destek ve taraf olmamaya karar vermişti. Sonuç olarak, “İnternette ırkçı mesajların yayılmasının önlenmesi ve bu maksatla düzenleyici önlemlerin benimsenmesine yönelik ihtiyaç da dâhil olmak üzere” en uygun ve etkili stratejinin ne olduğu konusundaki temel anlaşmazlıklar varlığını sürdürmektedir.⁸¹

Bu temel ihtilaflara rağmen gittikçe büyüyen İnternette ırkçı içerik meselesi doğal olarak hükümetler, ulusüstü ve uluslararası örgütlerin yanı sıra özel sektörün de aralarında bulunduğu çeşitli tarafların güçlü tepkilerine neden olmaktadır. Bu kitapta düzenleme yetkisine sahip olan ve olmayan bu inisiyatiflere yönelik ayrıntılı bir değerlendirme sunulacaktır.

⁸⁰ Bu bağlamda bkz. ırkçılık ve ırksal ayrımcılıkla mücadele konusunda ulusal yasama üzerine ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 7, CRI (2003) 8, kabul tarihi 13 Aralık 2002, açıklayıcı rapor www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/1-ECRI/3-General_themes/1-Policy_Tavsiyes/Tavsiye_N%B07/3-Tavsiye_7.asp, para. 1.

⁸¹ OSCE’nin İnternette ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik propaganda ve nefret suçları üzerine toplantısı, Paris 16-17 Haziran 2004.

İKİNCİ BÖLÜM

Temel Meseleler: İnternetin Küresel ve Adem-i Merkezi Yapısı ve İnternet Yönetişimi Üzerindeki Etkisi

İnterneti düzenlemek konusunda devletler genellikle günlük hayatta yasadışı ve cezaya tabi ne varsa İnternette de bunları yasadışı veya cezaya tabi görme eğilimindedir. Öte yandan İnternetin bazı özellikleri vardır ki, bunlar İnternet yönetişimi konusundaki yaklaşımları temelden etkilemektedir. Bu bölümde İnternetin yapısı ve sözkonusu özellikleri ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Yeni iletişim ve bilgi teknolojileri, devletlerin kültürel denetim ve homojenleştirme kapasitesini azaltırken, toprakları üzerindeki kontrol tekellerini de gevşetti. Dijital iletişim, uydular, faks makineleri ve bilgisayar ağlarının devletin bilgi araçlarını lisanslamasını ve denetlemesini adeta imkânsız hale getirmiş olması son derece sıradanlaştı. Bu durum sadece ideolojik diktatörlüklerin değil, aynı zamanda kültürel homojenliğin devlet zoruyla korunmasına yönelik tüm çabaların altını oyuyor.¹

Televizyon, uydular, faks makineleri ve cep telefonlarının yanı sıra bilgisayarlar ve modemler de “ulusal sınırları görünmez kılarak”² bilgi sistemlerinin küreselleşmesinde önemli rol oynadı. Çernobil skandalı, Romanya’da Çavuşesku’nun devrilmesine yol açan trajik olaylar dizisi³ ve Rusya’da önce Gorbaçov olayını, daha sonra da Yeltsin’in genç demokrasisini devirme teşebbüsünü takip eden kitlesel siyasi ayaklanmalar gibi gelişmelerin hepsi doğrudan serbest bilgi akışına ve modern iletişim araçlarının gücüne bağlanabilir.⁴ Dolayısıyla, yeni teknolojilerin ve özellikle de İnternetin ulus devletler

- ¹ Hirst P. ve Thompson, G., “Globalization and the Future of the Nation State”, (1995) *Economy and Society*, 24(3), 408-442, s. 419.
- ² Bkz. Hudson, H. E., *Global Connections: International Telecommunications Infrastructure and Policy*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1997, bölüm 1.
- ³ Genel olarak bkz. Kongre Kütüphanesi Federal Araştırma Bölümü, *Romania - A Country Study*, 1989, <http://memory.loc.gov/frd/cs/rotoc.html>. Daha fazlası için bkz. Romanya 1989 Darbesi www.timisoara.com/timisoara/r.html.
- ⁴ Martin, W. J., *The Global Information Society*, Aslib Gower, Guildford, 1995, s. 9-10. Ayrıca bkz. Sparks, C., *Communism, Capitalism and the Mass Media*, Sage, Londra, 1997.

üzerindeki etkisi 1990'ların ortalarından itibaren giderek belirginleşmektedir. Held'in belirttiği gibi "yönetişim süreci bile, ulus devletin kontrolünden çıkabilir".⁵ Aynı şey İnternetin ve yeni teknolojilerin yönetişimi için de geçerlidir. Bilgiyi kontrol etmek ulus devletin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak kabul edilmesine rağmen zamanla önemini yitirerek ulus devletin dağılmasına da yol açabilir.⁶

Doğu Avrupa ve Burma'daki muhalifler ülkelerindeki insan hakları ihlallerini dünyaya duyurmak için İnterneti kullandılar (Burma örneğinde hâlâ kullanıyorlar).⁷ İnternet gibi yeni teknolojiler ulus devletlerin sınırlarını tanımaz ve devletlerin bilgiyi gizleme ya da sansürleme çabalarını boşa çıkarır. Dolayısıyla hükümetler için kendi ulus devletlerinin içinde ve dışında bilginin akışını yönetmek ve denetlemek giderek zorlaşmaktadır. Ithiel de Sola Pool'a göre "bugün iletişim teknolojilerinde bir devrim gerçekleşmektedir; matbaanın icat edilmesi kadar büyük bir devrim".⁸ Bununla beraber Çin gibi güçlü ulus devlet anlayışına sahip devletler, bilginin ve yeni teknolojilerin serbest dolaşımını denetleme gayretlerini sürdürecektir. Bu nedenle yeni teknolojilerin ulus devletleri, demokratikleşme ve şeffaflığa doğru "keskin" bir dönüş yapmaya mecbur bırakacağını varsaymak yanlış olacaktır.⁹

5 Bkz. Held, D., *Democracy and the Global Order*, Polity, Cambridge, 1995, s. 16.

6 Bilginin ulus devlet düzenlemeleri yoluyla kontrolü yazılı basın, radyo ve televizyon ve bir ölçüde uydu iletişimi için hâlâ geçerlidir. Televizyon yayıncılığı faaliyetlerinin takip edilmesiyle ilgili Üye Devletlerin Kanunları, Mevzuatları veya İdari Davaları'nın şart koştuğu belirli hükümlerin koordinasyonunu konu alan 3 Ekim 1989 tarihli AB Konsey Yönergesi ("Sınırsız Televizyon" Yönergesi) 89/552/EEC, Resmi Bülten Journal L 298, 17/10/1989 s. 0023-0030, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 30 Haziran 1997, L 202 60 30.7.1997, Yönerge 97/36/EC ile değiştirildiği unutulmamalıdır. AB görsel-işitsel politikası için genel olarak bkz. http://europa.eu.int/comm/avpolicy/regul/regul_en.htm. Ayrıca bkz. iç pazarda uydu anteni kullanımını ile ilgili hakları düzenleyen Komisyon girişimi, Temmuz 2001, http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/services/services/antenna.htm. Ayrıca bkz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. Maddesinin radyo televizyon yayıncılığı üzerindeki etkileri: *Sacchi - Italy*, Dava No. 6452/74, 12 Mart 1976 tarihli karar, D.R. 5; *Groppera Radio AG ve diğerleri - İsviçre*, Başvuru No 00010890/84, Seri A No. 173, 28 Mart 1990; *Autronic AG - İsviçre*, Seri A No. 178, 22 Mayıs 1990.

7 Madison, ABD'deki Wisconsin Üniversitesi'nden Burma demokrasi yanlısı hareketi için örneğin bkz. Özgür Burma Birliği'nin web sitesi <http://freeburma.org>. Daha fazlası için bkz. Cleaver, H., "Zapatistalar ve Mücadelenin Elektronik Dokusu" www.eco.utexas.edu/Homepages/Faculty/Cleaver/zaps.html.

8 Bkz. Pool, I. S., *Technologies without Boundaries* [Sınırsız Teknolojiler], Harvard University Press, Cambridge, MA, 1990.

9 Örneğin bkz. *Çin'de İfade Özgürlüğü ve İnternet*, İnsan Hakları İzleme Örgütü Brifingi, Ağustos 2001, www.hrw.org/backgrounder/asia/china-hck-0701.htm.

İNTERNETİN NESİ BU KADAR FARKLI

İnternet dünyadaki en geniş iletişim ağıdır. Hatta İnternete genelde “ağların ağı” denir. Muhakkak ki İnternet küreseldir; görünmez ulusal sınırlara sahip yaygın, adem-i merkezi ve açık bir mimari üzerine kurulmuştur. Kimse İnternetin sahibi değildir. İnternet tek bir organ veya tek bir hükümet tarafından yönetilmemektedir.¹⁰ Teknolojisinin tasarımı itibariyle tek bir hükümetin veya birlikte hareket eden birkaç hükümetin kolayca kuşatamayacağı, sınırsız boyutlara ulaşma potansiyeli taşıyan bir iletişim kompleksi oluşturur:

...İnternet bir hükümetin kolaylıkla hâkim olamayacağı kadar yayılmıştır. Kesintisiz, hudutsuz ve düzenlenemez bir küresel ekonomik alan yaratarak, ulus devlet fikrinin ta kendisini sorgulanır hale getirmektedir.¹¹

Zaman ve mekânda somut bir varlığa dayanan eski düzenleme anlayışlarının İnternetin karmaşık, anarşik, çokuluslu ortamında uygulanması pek kolay olmayabilir. Bu nedenle hem kamusal hem özel alanlarda kural koyma sorumluluğunun çeşitli aktörlere dağıtıldığı daha geniş bir yönetişim anlayışına ihtiyaç vardır. İnternetin adem-i merkezî yapısı, ulusal düzeyde etkin düzenleme yapmanın birden fazla yolu olduğu anlamına gelir. Bununla beraber İnternet ne “kuralsız bir yer”dir¹² ne de düzenlenemez ve denetlenemez bir ortamdır. Daha ziyade İnternet “etkin liderlik ve yönetişime güçlü bir meydan okumadır”.¹³

Dolayısıyla hükümetlerin oynayabilecekleri roller olduğunu yadsımak yanlış olacaktır. Hükümetler başta kanunların yapılması ve devletin asayişini sürdürmek olmak üzere ulusal politikayı İnternet yönetişimi konusundaki ulusüstü ve uluslararası düzeydeki girişimler ve politikalarla uyumlu hale getirmek hususunda rol oynayabilirler. Hirst ve Thompson’a göre “ulus devletler artık küreselden yerele karmaşık bir iktidar sisteminde güçler ve siyasal aktörler gruplarından sadece biridir, ama toprak ve nüfus ile olan ilişkilerinden ötürü bir merkezîyetleri bulunmaktadır”.¹⁴

10 Öte yandan domain adlarının ve ICANN’lerin oynadıkları rolün yönetişimi ile ilgili tartışmalar için bkz. İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu (the Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) (www.icann.org).

11 Barlow, J. P., “Thinking Locally, Acting Globally”, (1996) *Cyber-Rights Electronic List*, 15 Ocak.

12 Reidenberg, J. R., “Governing Networks and Cyberspace Rule-Making” (1996) *Emory Law Journal* (45) 911.

13 A.g.e.

14 A.g.e.

DEVLETLER DÜZENLEMESİNE ÇALIŞIYOR AMA...

Dünyanın her yanında devletler İnternetin telgraf, telefon, radyo veya uydu sistemleri gibi “yönetim açısından öncüllerinden farksız, sadece yeni bir araç”¹⁵ olduğuna inandıklarından İnternet içeriğiyle ilgili sorunları genellikle yeni kanunlar çıkararak ya da mevcut kanunları elden geçirerek çözmeye çalışıyorlar. Buna rağmen, neredeyse tüm örneklerde, ulusal sınırların dışından yayınlanan ve dağıtılan İnternet içeriğinin ulusal yargının yetki alanı dışında kalması sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Bu nedenle “yeni şarap eski şişe”¹⁶ teorisi ışığında eski kanunların değiştirilmesi veya yeni kanunların yapılması İnternetle ilgili sorunların çözümü için her koşulda etkili olmayabilir. Bu kitapta özetleneceği üzere kanunlar, küresel düzeyde ve hatta Avrupa düzeyinde uyumlulaştırılmış değildir ve bir ülkede yasadışı addedilen, başka bir ülkede tamamen yasal olabilir. Devletlerin ferdi olarak karşılaştıkları sorunlar bu nedenle farklı kurallar, kanunlar ve düzenlemelerin farklı kültürel, ahlaki, siyasi ve dinî değerleri temel aldığı “İnternet içeriği mevzuatı” bağlamında daha belirgindir.

Öte yandan birçok akademisyen adem-i merkezi ve hudutsuz yapısıyla İnternetin diğer iletişim teknolojilerinden esasen farklı olduğunu ve dolayısıyla farklı bir yönetim yaklaşımı gerektirdiğini söylemektedir. Yönetişim teorisyenleri İnternet gibi karmaşık bir iletişim ağı “söz gelimi uluslararası bir örgüt gibi tek bir yönetim şemsiyesinin altına koyulamayacağı” için “merkezî yönetim modeli”¹⁷ fikrini reddetmiş görünmektedir. Bu da muhtemel bir BM veya benzeri uluslararası örgütün tek başına kontrolünü reddetmek anlamına gelmektedir.

Peki İnternet bu kadar farklıysa ve yeni şarap yeni şişe gerektiriyorsa, İnternet yönetişiminin standartlarını kim belirleyecek? Bu temel sorunun doğru bir cevabı bulunmamaktadır. Öte yandan İnternet Yönetişimi Üzerine Çalışma Grubu (Working Group on Internet Governance - WGIG)¹⁸ ve buna bağlı Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi (World Summit on the Information Society - WSIS) gibi yapılanmalar üzerinden uluslararası düzeyde standart belirleme girişimleri bulunmaktadır.

15 Eduardo Gelbstein ve Jovan Kurbalija, İnternet Yönetişimi: Meseleler, Aktörler ve Ayrım, DIPLO raporu, 2005, www.diplomacy.edu/isl/ig/. s. 16.

16 A.g.e., s. 15.

17 A.g.e., s. 17.

18 Genel olarak bkz. www.wgig.org/.

İNTERNET YÖNETİŞİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Belli ki yönetişim gerekli, ama bu mutlaka demek değildir ki bu kadar farklı bir iş geleneksel yollarla yapılsın (Kofi Annan, 2004).¹⁹

Aralık 2003'te Cenevre'de toplanan Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi'nin ilk aşamasında verilen yetkiye dayanarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin kurduğu İnternet Yönetişimi Çalışma Grubu'na göre "yönetişim, teknik standartların geliştirilmesi ve asli kaynakların yönetiminin yanı sıra İnternetin istismarı ve suistimalinin düzenlenmesinin de aralarında bulunduğu, İnternetle ilgili çeşitli süreçlerin bir parçasıdır".²⁰

Ortaya çıkmakta olan İnternet yönetişimi, ulusal düzeyde aşağıdaki farklı düzenleme modellerini kapsayabilir:

- devlet düzenlemesi (yasama),
- içtihat (mahkeme kararları),
- toplumsal normlar (örfler),
- kendini düzenleme (servis sağlayıcılar / İnternet sektörü),
- ortak düzenleme,
- kodlar üzerinden düzenleme (yazılım ve/veya teknik),
- eğitim ve farkındalık kampanyaları.

Uluslararası antlaşmalar ve sözleşmelerle birlikte ulusüstü, bölgesel veya uluslararası düzeyde oluşturulan kanunlar da bu yönetişim modelinin bir parçası olabilir. Bu düzeylerin hepsinin bir arada olması her zaman şart değildir. Hangisinin ne zaman dikkate alınacağı düzenleyicilerin karşılaştıkları soruna ya da yönetilecek meselenin içeriğine bağlıdır. Örneğin çocukların İnternetteki zararlı içeriğe erişimini engellemek için sektörün kendi kendini düzenlemesi ile eğitim ve farkındalık kampanyalarının üzerinde daha fazla durmak tercih edilebilir. Diğer yandan çocuk pornografisi gibi içerikle, bilgisayar korsanlığı ve hizmet engelleme saldırıları gibi suçlarla mücadele konusunda ka-

¹⁹ Kofi Annan, İnternet Yönetişimi Üzerine Küresel Forum, 24 Mart 2004 (*İnternet Yönetişimi: Büyük İşbirliği*, Mart 2004).

²⁰ WGIG Arkaplan Raporu, Haziran 2005, at www.wgig.org/docs/BackgroundReport.doc, para. 31. Daha fazlası için bkz. WGIG Report, Haziran 2005, at www.wgig.org/docs/WGIGREPORT.doc, ve Drake, W. J., ed., *İnternet Yönetişiminde Reform Yapmak: İnternet Yönetişimi Çalışma Grubundan (WGIG) Perspektifler*, Birleşmiş Milletler ICT Görev Gücü, 2005, www.wgig.org/docs/book/WGIG_book.pdf.

nunlar ve politikalarla şekillenen devlet düzenlemeleri üzerinde kesinlikle daha çok vurgu olmalıdır.

Üstelik özel ve kamusal tüm paydaşlarla birlikte ilgili hükümetlerarası ve uluslararası örgütlerin İnternet yönetim modellerine ve tartışmalarına katılmasının gerektiği giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Şüphesiz hükümetler kamu politikalarında yetki sahibiyken, özel sektör (İnternet sektörü + servis sağlayıcılar) teknik meseleler ve altyapı konusunda uzman konumdadır. Toplum ve yerel toplulukları ilgilendiren konularla insan hakları meseleleri sivil toplumun inisiyatifine bırakılabilir. Son olarak Avrupa Konseyi, OECD, BM ve AB gibi hükümetlerarası ve uluslararası örgütler işbirliğine gidebilir, üye devletlerle birlikte standartların geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu çok taraflı yaklaşım Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi'nin Tunus'taki ikinci aşamasında kabul görmüştür. Zirvede İnternet yönetişimine bir tanım getirilmiştir. Bu taslak tanıma göre İnternet yönetişimi:

Hükümetler, özel sektör ve sivil toplumun herbirinin kendi üzerine düşen rol uyarınca İnternetin evrimini ve kullanımını şekillendirecek ortak ilkeler, normlar, kurallar, karar alma mekanizmaları ve programlar geliştirmesi ve bunları uygulamasıdır.²¹

Bu çok taraflı yönetim sürecinin tanınmasıyla “etkin” kural koyma sürecinin tek bir devlet ya da organla sınırlamanın zorunlu olmadığı kabul edilmiştir. İnternetin kendisi zaten küreseldir. Yeni iletişim teknolojilerinin etkilerinden dolayı parçalanmış postmodern devletlerde “ulus devletlerin küresel sistemin yerel yetkilileri haline geldiğini”²² söylemek doğru olacaktır. WSIS Tunus Ajandası şu noktalara işaret etmektedir:

- İnternetle ilgili kamu politikası meselelerinde, politika yetkisi devletlerin egemenlik hakkıdır. Devletlerin İnternetle alakalı kamu politikası alanında hak ve sorumlulukları vardır.
- Özel sektör hem teknik hem de ekonomik alanlarda İnternetin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve oynamaya devam etmelidir.

21 Bilgi Toplumu Tunus Ajandası, WSIS İkinci Aşama (16-18 Kasım 2005, Tunus), www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html, para. 34. Tanım ilk olarak WGIG Arkaplan Raporunda geliştirilmiş ve sunulmuştur, Haziran 2005, www.wgig.org/docs/BackgroundReport.doc, para. 43. Daha fazlası için bkz. Kasım 2005 Tunus Mutabakatı - WSIS İkinci Aşama (16-18 Kasım 2005, Tunus) www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html.

22 Hirst, P. ve Thompson, G., “Globalization and the Future of the Nation State”, (1995) 414.

- Sivil toplum başta topluluklar düzeyinde olmak üzere İnternette ilgili meselelerde önemli bir rol oynamaktadır ve oynamaya devam etmelidir.
- Hükümetlerarası örgütler İnternette ilgili kamu politikalarının koordinasyonunda kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır ve oynamaya devam etmelidir.
- Uluslararası örgütler de İnternette ilgili teknik standartların ve bununla ilişkili politikaların geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve oynamaya devam etmelidir.”²³

WSIS girişimlerinin çoğu bağlayıcı olmaktan ziyade tavsiye niteliğindedir. Öte yandan İnternette suç teşkil eden faaliyetler konusunda WSIS Tunus belgesi belli “bir yetki alanında gerçekleştirilen ama etkileri başka yerlerde görülen siber suçlar da dâhil olmak üzere tüm siber suçların takibatının önemini”²⁴ vurgulamaktadır. Ayrıca İnternette istikrar ve güvenliği sağlamak ve siber suçlarla savaşmak için alınan önlemlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi diğer uluslararası belge ve sözleşmelerin ilgili bölümlerinin kapsadığı gizlilik ve ifade özgürlüğüne yönelik hükümleri koruması ve bunlara riayet etmesi gerektiğini beyan etmektedir.²⁵

Doğal olarak İnternet konusunda ve İnternetin devletler tarafından düzenlenmesi konusunda meşru sosyokültürel farklar ve yaklaşımlar bakımından sorunlar ve zorluklar olacaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere bu zorluklar, başta İnternetteki ırkçı içerik, nefret söylemi ve terörist propaganda olmak üzere, İnternet üzerindeki içeriğin düzenlenmesi alanında daha da belirgindir. Bu tür içeriklerin ulusal, ulusüstü, bölgesel ve uluslararası düzeylerde denetlenmesine yönelik çabalar kitabın ilerleyen bölümlerinde değerlendirilecektir.

²³ A.g.e.

²⁴ A.g.e., para. 40.

²⁵ A.g.e., para. 42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İnternetteki İrkçı İçeriğın Yönetişimi

Bu bölümde muhtemel bir çoğulcu İnternet yönetişiminin unsurları değerdendirilecek, İnternetteki nefret söylemi ve ırkçı içerikle savaşıan devletlerin uluslararası alanda uyumlu bir yönetişim modeli oluşturma çabasında karşılaşılan güçlüklerin altı çizilecektir.

Yasadışı içerikle mücadeleyi uyumlu hale getirme çabaları, çocuk pornografisi gibi evrensel olarak kınanan içerik söz konusu olduğunda bile sürüncemeli ilerlemektedir.¹ İnternetteki ırkçı içerikle mücadeleye yönelik kanunları uyumlulaştırma çabaları ise daha sorunlu bir alandır. Çocuk pornografisi “yasadışı içeriğin” kesin bir örneği olarak görülmekle birlikte ırkçı içeriğin devletler arasındaki anayasal, yasal, siyasi, dinî, ahlaki ve tarihî farklardan dolayı sınıflandırılması çok daha zordur.

Bazı ırkçı içerik ve nefret söylemi biçimleri belirli devletlerde yasadışı içerik olarak görülürken, başka devletlerde öyle görülmeyebilir. “Nefret söylemi” Avrupa Konseyi’ne göre “ırksal düşmanlık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm, saldırgan milliyetçilik ve etnosantrizm, azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik ayrımcılık ve düşmanlıkta ifade bulan tüm hoşgörüsüzlükler de dâhil olmak üzere diğer tüm nefret temelli hoşgörüsüzlükleri yayan, körükleyen, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır”.² Fakat başta Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin kanunları kapsamında ve hatta Avrupa İnsan Hakları Mahke-

1 Çocuk Hakları: Juan Miguel Petit tarafından sunulan rapor, çocuk ticareti, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisi Özel Raportörü, E/CN.4/2005/78, 23 Aralık 2004. Ayrıca bkz. Bu rapora Ek: E/CN.4/2005/78/Add.3, 8 Mart 2005. Daha fazlası için bkz. Akdeniz, Y., *Internet Child Pornography and the Law: National and International Responses*, Ashgate, 2008.

2 Nefret Söylemi üzerine Tavsiye, No. R (97) 20, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 30 Ekim 1997’de kabul edilmiştir.

mesi düzeyinde bile evrensel kabul gören bir tanımı yoktur.³ Öte yandan suçun doğası ve bu tür bir suç için verilen cezanın üst sınırı (bir yıldan on yıla kadar) ülkeden ülkeye değişkenlik gösterse de Andora ve San Marino hariç tüm Avrupa Konseyi üye ülkeleri bir ceza öngörmektedir.⁴

Ayrıca farklı Avrupa Konseyi ülkeleri arasında inkârcılığa (tarihsel revizyonizm) ve Soykırım'ın reddine yönelik farklı yaklaşımlar, bu alanda çelişen politikaların iyi bir örneğidir. Almanya, Fransa ve Avusturya Yahudi Soykırımı'nın inkârını suç sayarken çok sayıda Avrupa Konseyi üye ülkesi bu tür bir eylemi suç olarak görmemeyi tercih etmiştir. Benzer şekilde Fransa ve Almanya gibi belli Avrupa ülkelerinde Nazi üniformalarının giyilmesi, nişan ve amblemler dâhil Nazi objelerinin veya hatıralarının sergilenmesi gibi basit bir eylem suç addedilerek yasaklanmıştır. Öte yandan Birleşik Krallık gibi başka Avrupa ülkelerinde Soykırımı reddetmek ya da Nazi objelerini sergilemek ya da kullanmak tamamen yasaldir ve kovuşturmayla yol açmaz. Örneğin meşhur Soykırım inkârcısı İngiliz David Irving, Şubat 2006'da Avusturya'da üç yıl hapis cezasına çarptırıldı,⁵ fakat Birleşik Krallık'ta bu tür bir suçlamaya maruz kalmadı. Benzer şekilde İngiltere'de Ocak 2005'te Prens Harry, bir arkadaşının kıyafet balosunda üzerinde gamalı haç olan bir pazubent taktığı için özür diledi, fakat bu hareketi ceza gerektiren bir suç olarak görülmedi.⁶ Daha yakın bir zamanda Avustralyalı meşhur Soykırım

3 Örneğin bkz. şu davalar *Gündüz - Türkiye*, 4 Aralık 2003, § 40; *Erbakan - Türkiye*, 6 Temmuz 2006, § 56, ve *Sürek - Türkiye*, 8 Temmuz 1999 tarihli hüküm. Genel olarak bkz. Weber, A., "The case-law of the European Court of Human Rights on Article 10 relevant for combating racism and intolerance" [ırkçılık ve hoşgörüsüzlükle mücadele konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 10. Maddeyle ilgili içtihadı], ECRI, Uzmanlar Semineri: İfade Özgürlüğüne Riayet Ederken İrkçılıkla Mücadele Etmek, Tutanaklar, Strasbourg, 16-17 Kasım 2006, yayın tarihi Temmuz 2007.

4 Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), İfade Özgürlüğü ile Din Özgürlüğü arasındaki ilişki üzerine Rapor: Venedik Komisyonu'nun 76. Genel Kurul'unda kabul edilen (Venedik 17-18 Ekim 2008) Dine Küfür, Dine Hakaret ve Dinsel Düşmanlığın Köriklenmesinin düzenlenmesi ve adil takibati meselesi, CDL-AD(2008)026, www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026-e.pdf, para. 33 ve 40, s. 9-10.

5 Bkz. "Irving Soykırım'ı inkâr nedeniyle 3 yıla mahkûm oldu", *The Daily Telegraph* (21 Şubat 2006); "Irving Soykırım'ı inkâr nedeniyle hapis cezasına çarptırıldı: Auschwitz'i peri masalı olarak tanımlayan İngiliz tarihçiye üç yıl verildi", *The Guardian* (21 Şubat 2006); ve "Irving Soykırım'ı inkâr nedeniyle Avusturya'da üç yıla mahkûm oldu", *The Independent* (21 Şubat 2006). Irving ayrıca 21 Nisan 1990 tarihinde *Löwenbräukeller*, Münih'teki bir toplantı sırasında Auschwitz I gaz odasını *Attrappe* (sahte) olarak tanımladığı için merhumların anısına hakaret etmek suçundan 1993 yılında Almanya'da da suçlu bulunmuştu. Bkz. Long, A., "Forgetting the Fuhrer: The recent history of the Holocaust denial movement in Germany" (2002) 48(1) *Australian Journal of Politics & History* 72, s. 83.

6 Bkz. BBC Haberler, "Harry Nazi kostümü için özür diliyor", 13 Ocak 2005, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/4170083.stm>.

inkârcısı Fredrick Töben Londra’da, Heathrow havaalanında Alman yetkililerce Avrupa çapında çıkarılmış bir tutuklama emri nedeniyle gözaltına alındı. Emir, Töben’in web sitesindeki yazılarında Soykırımı inkar etmesi nedeniyle çıkarılmıştı.⁷ 19 Kasım 2008’de Töben, İngiltere’nin kendisini iade etmesi konusunda Alman hükümetinin verdiği hukuk mücadelesinden vazgeçmesinin ardından serbest bırakıldı.⁸ Bu örnekler, belli eylemlerin birçokları tarafından ahlaki olarak yanlış veya saldırganca bulunabileceğini, fakat yine de bazı hükümetler tarafından kanunlarla ceza kapsamına alınmayabileceğini göstermektedir. Avrupa bölgesindeki devletler arasında bile uygulamada farklar mevcuttur.

Dolayısıyla zarar kriterleri, hepsi Avrupa bölgesinde olsalar da farklı hükümetlerin yetki alanlarında değışkenlik göstermektedir ve devletler neyin yasal neyin yasadışı olduğuna kendileri karar verir. Avrupa Konseyi’nin İnsan Hakları Sözleşmesi onuncu maddesi temelinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihatlarında belirlendiğı üzere, kendi ulusal mevzuatlarına ifade temelli kısıtlamaların getirilmesi için “acil bir toplumsal ihtiyaç” olup olmadığının belirlenmesi hususunda Avrupa Konseyi üye ülkelerinin belirli bir takdir hakkı vardır. Şüphesiz farklı uygulamalar vardır ve ırkçı, zararlı ya da saldırgan bulunan içerik, tüm devletlerin sınırları içinde her durumda yasadışı olmayabilir. Birçok devlette “ifade özgürlüğü sadece genel olarak zararsız görülen fikirleri ve bilgileri değil, saldırgan, sarsıcı ve rahatsız edici olanları da kapsar. ‘Demokratik toplum’un olmazsa olmazları çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereğı budur”.⁹ Öte yandan söylem ya da içerik, bir bireye veya kamu görevlisine ya da nüfusun bir bölümüne karşı şiddeti kışkırtıyorsa “devlet yetkilileri ifade özgürlüğüne müdahale ihtiyacını belirlerken daha geniş kapsamlı bir takdir hakkından faydalanabilirler”.¹⁰ Bununla birlikte devletin bu faaliyeti Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi vasıtasıyla Avrupa’nın denetimine tabidir ve taraf devletler içerik kısıtlamasının gerekli olduğunu ikna edici bir biçimde tesis edebilmelidir.

7 *The Daily Telegraph*, “Soykırım inkârcısı olduğu söylenen kişi kefaletle serbest bırakıldı”, 29 Ekim 2008; BBC Haberler, “Soykırım İade davasının Anahtarı”, 3 Ekim 2008, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/7648980.stm>.

8 *The Times*, “Soykırım inkârcısı Fredrick Töben, Almanlara karşı iade savaşını kazandı”, 20 Kasım 2008.

9 *Handyside-İngiltere* (1976), App. No. 5493/72, Ser A vol. 24; *Castells-Ispanya* (1992), App. No. 11798/85, Ser. A vol. 236. Ayrıca bkz. *Lingens-Avusturya*, 8 Temmuz 1986 tarihli hüküm, Series A, No. 103.

10 *Sürek-Türkiye* (No. 4), 8 Temmuz. 1999 tarihli hüküm, App. No. 24762/94.

Avrupa bölgesindeki bu farkların yanısıra, Kuzey Amerika'da da (özellikle Birleşik Devletler) ırkçı söyleme yönelik farklı yasal tepkiler verilmektedir. Dolayısıyla görüyoruz ki İnternet üzerindeki ırkçı içeriği denetlemekle, ifade özgürlüğünü koruma isteği arasında doğru bir denge tesis edebilme çabası kaçınılmaz olarak bazı sorunları beraberinde getiriyor.

İster bir zamanlar devletlerin katı sınırları içinde ve denetimi altında olan basılı yayınlar (broşürler, yerel gazeteler ve hatta kitaplar), ister belirli bir alanla sınırlı işitsel-görsel yayınlar (yerel radyolar) isterse miting ve kamuya açık konuşmalar artık İnternet üzerinden dijital olarak yayınlanmaları ve ulaşılabilmeleri nedeniyle ne ulusal sınırlara ne de ulusal kurallara tabiler. Devletlerin verdiği tepki genellikle normalde yasadışı ve cezaya tabi ne varsa aynı pratikleri İnternette de aynı şekilde görmekten ibaret. Öte yandan İnternetin bazı özellikleri var ki, bunlar İnternetin yönetim esaslarını doğrudan etkiliyor. Kanunlar ve sınırlar hâlâ varlıklarını sürdürüyor olsa da, mevcut kanunları dijital içeriğe uygulamak İnternette sorunlara neden olmaktadır. Örneğin A devletinin yasadışı kabul ettiği ırkçı içerik, sık sık A'nın fiziksel sınırları ve yetki alanının dışından yayınlanmaktadır. A tarafından yasadışı kabul edilen içerik ve faaliyetin B devletinde suç olarak görülmemesi de sık karşılaşılan bir durumdur. Hal böyleyken söz konusu sorunlu içerik, yerel kanunları ne öngörürse öngörsün A devletinde erişime açık haldedir. A'nın aksine bu tür içeriği suç olarak görmeyen devletlerin, A devletine yardım etmeye gönüllü olmaması da sık görülen bir durumdur. Dahası bu suçluların kovuşturulmaları veya bu amaçla iade edilmeleri de kuşkusuz sorunlu hale gelmektedir. O zaman bile Almanya'da Ernst Zündel ve Frederick Töben'in, Avusturya'da David Irving'in meşhur davalarında görüldüğü gibi bu kişilerin görüşleri, yayınları ve web siteleri başka yerlerden yayılmaya devam etmiştir. Dolayısıyla kanunlar çıkarılması ve kurallar koyulması bu tür faaliyetleri engelleyemediği için, bu kitabın ilerleyen bölümlerinde görüleceği gibi devletler, İnternette ırkçı içerik sorununu çözme mücadelelerini sürdürmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere İnternetin adem-i merkezi yapısı, ulusal düzeyde etkin bir düzenleme için hiçbir özgün çözümün olmadığı anlamına gelmektedir. Ulusal düzeydeki hukuk ve güvenlik imkanları İnternetin küresel, dağınık ve adem-i merkezi mimarisi tarafından kısıtlanmaktadır. Ulusal düzeyde karşılaşılan sorunlar, devletleri uluslararası örgütleri sürece katarak bölgesel ya da küresel çözümler aramaya yöneltmektedir.

Yeni yeni ortaya çıkmakta olan çoğulcu İnternet yönetim yaklaşımı ulusal (ve yerel), ulusüstü (örneğin Avrupa Birliği) ya da bölgesel (Avrupa

Konseyi veya AGİT) ve uluslararası (Birleşmiş Milletler) katmanları kapsayabilir. Ulusüstü/bölgesel ve uluslararası gelişmelerin ulus devlet yönetişimi üzerindeki etkisi hafife alınmamalıdır ve İnternetle ilişkili sorunlara ortak çözümler bulmak için strateji ve politikaların uyumlulaştırılması gerekebilir. Öte yandan gerçekçi olmak gerekirse, ceza gerektiren içeriğin ne olduğu hususunda devletler arasındaki mevzuat farklarından dolayı, mevzuat uyumluluğuna hiçbir zaman ulaşılamayabilir. Bu zorluklara rağmen mevzuatların, bilgisayar sistemleri üzerinden gerçekleştirilen ırkçılık veya yabancı düşmanlığı faaliyetlerini suç kapsamına almak üzere Siber Suç Sözleşmesi'ne ek bir protokolle, Avrupa Konseyi düzeyinde mevzuat uyumlulaştırılması konusunda ciddi bir çaba sözkonusudur ve bunun etkisi ve uygulaması kitabın ilerleyen bölümlerinde tartışılacaktır.

Ayrıca 2001 yılında Durban'da Birleşmiş Milletler tarafından İrkçılığa, İrksal Ayrımcılığa, Yabancı Düşmanlığına ve İlişkili Hoşgörüsüzlüklere karşı Dünya Konferansı'nın üçüncüsü gerçekleştirilmiştir. Konferansın katılımcı devletleri ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlüklerle mücadele için uluslararası insan hakları çerçevesinin güçlendirilmesine yönelik tavsiyeleri içeren bir Eylem Bildirisi ve Programı benimsemiştir. Durban Eylem Programı diğerk bazı önemli tavsiyelerin yanı sıra "İnternet dâhil olmak üzere yeni bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla ırkçı nefretin körüklenmesi konusunda, ilgili uluslararası insan hakları ilkeleriyle uyumlu yasal yaptırımların uygulanması" hususunda devletleri teşvik etmiş ve onları "başta Her Türli İrksal Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi olmak üzere taraf oldukları tüm ilgili insan hakları araçlarını İnternetteki ırkçılığa uygulamaya" sevk etmiştir.¹¹

Öte yandan bu kitabın sonraki bölümlerinde gösterileceğı üzere Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi'nin Ek Protokolü'nü her devlet imzalamayabilir veya onaylamayabilir ya da bu tür içeriğı suç haline getiren mevzuatı benimsemeyebilir. Mevzuat uyumluluğunun olmadığı bir durumda İnternet yönetişimi sadece hükümetlerin düzenleyici faaliyetlerini değil, aynı zamanda toplumsal normlar, kendi kendini düzenleme (İnternet servis sağlayıcıları), ortak düzenleme (yardım hatları), İnternet servis sağlayıcılarıyla işbirliği (bildir-kaldır sistemi), kodlar ve teknik araçlar yoluyla düzenleme [sınıflandırma ve filtreleme araçları gibi], eğitim ve farkındalık kampanyalarını da kapsamalıdır.

11 İrkçılık, İrksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve İlişkili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos - 8 Eylül 2001, A/CONF.189/12, GE.02-10005 (E) 100102, 25 Ocak, 2002 www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf, para. 145.

Bu kitabın ilerleyen bölümleri ortaya çıkmakta olan çoğulcu İnternet yönetişimi modeliyle ilgili ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki gelişmelere yönelik eleştirel bir değerlendirme sunacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İnternet Yönetişimine Yönelik Ulusal Yaklaşımlar ve Bunların Sınırları

Bu bölümde devlet düzeyinde İnternetteki ırkçı içeriği yönetme yöntemleri ve modelleri gözden geçirilecektir. İnternetteki nefret söylemi ve ırkçı içeriğin devlet düzeyinde nasıl ele alındığını göstermek için Avrupa bölgesinden örnekler verilecektir. Bölüm, ulusal yaklaşımların sınırlarını ve devlet düzeyinde karşılaşılan yetki alanı sorunlarını da ortaya koyacaktır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin onuncu maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin nefret söylemine yönelik içtihatları değerlendirilecektir.

Devletler bugüne kadar mevcut ulusal kanunlarını İnternete uygulama eğiliminde olmuştur. Boşluklar görüldüğünde ya da mevcut yasaların etkinliği net olmadığında, çevrimiçi sorunları ele almak için ulusal düzeyde yeni kanunlar geliştirilir. Öte yandan İnternetin çokuluslu ve sınır tanımayan yapısı nedeniyle İnternet üzerinde bilginin serbest akışını denetlemek amacıyla ulusal kanunları uygulamaya koyma çabasının nafi bir çaba olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Bu bölümde Avrupa Konseyi bölgesinde ulusal düzenleme alanındaki başlıca gelişmeleri özetleyeceğim.

Avustralya ve Kanada gibi ülkelerin yanısıra Avrupa Konseyi bölgesindeki bazı devletlerde yürütülen birtakım davalar, ırkçı içerik üretenlerin yanında erişime sunan ve sağlayanları da hedef almıştır. Bu bölümde, İnternetteki ırkçı içerik ve nefret söylemiyle mücadele ederken ulusal düzeyde karşılaşılan sorunları aydınlatmak amacıyla bu davaların en önemlileri ele alınacaktır.

AVRUPA KONSEYİ BÖLGESİNDE ÖNEMLİ ULUSAL DÜZENLEME GİRİŞİMLERİ

Bu kısımda Avrupa Konseyi bölgesinde ırkçı içeriğe yönelik yasal önlemler de dâhil olmak üzere üye devletler düzeyindeki bazı düzenleme girişimleri gözden geçirilecektir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (OHCHR) bir ilerleme raporuna göre İnternette ırkçılıkla mücadeleyi hedefleyen yasal önlemler bağlamında Avusturya kolluk kuvvetleri ve mahkemelerin aşırı sağ-

cı, yabancı düşmanı, antisemitik ve ırkçı faaliyetlerle etkin bir biçimde mücadele edebilmesi için yasal bir çerçeve benimsemiştir.¹ ırkçı faaliyetler, davranışlar ve yayınlarla mücadele için mevcut yasal çerçeve İnternete de uygulanabilir hale getirilmiş ve kamuya açık bir şekilde bir başkasını ırk, milliyet ya da etnik kökeninden dolayı kamu düzenini tehdit edecek bir biçimde tahrik eden ya da kışkırtan kimseler, Avusturya Ceza Yasası uyarınca cezalandırılabilmektedir. Avrupa ırkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC), 2001 yılında işlenen aşırı sağcı her üç suçtan birinin İnternet üzerinden gerçekleştirildiğini bildirmektedir.² Dahası P2P dosya paylaşım yazılımları, İnternet üzerinden ‘beyazların gücü’ konulu şarkı paylaşımı için düzenli olarak kullanılmaktadır. Avusturya’daki sağcı gruplar faaliyetlerini koordine etmek için İnterneti giderek daha fazla kullanıyorlar. OHCHR raporuna göre İnternet, Avusturya Devlet Koruma ve Terörle Mücadele Federal Teşkilatı’nın sürekli gözetimi altındadır.

7 Aralık 1999 tarihli Medya Kanunu’nun 10. maddesi uyarınca Azerbaycan da, İnternet ve diğer dağıtım biçimleri dâhil olmak üzere, kitle iletişim araçlarının şiddet ve vahşetin savunulması, milli, ırksal ve toplumsal ayrışma veya hoşgörüsüzlüğün teşvik edilmesi ya da diğer gayrimeşru faaliyetlerin aracı olarak kullanılmasını suç olarak belirlemiştir.³ Benzer şekilde bilgisayar sistemleri üzerinden gerçekleştirilen ırkçı ve yabancı düşmanı mahiyetteki faaliyetlerin suç kabul edilmesiyle ilgili Mart 2003 tarihli Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolünün imzacılarından Hırvatistan da Temmuz 2004’te değiştirilen Ceza Kanunu ile ırkçı ve yabancı düşmanı malzemelerin bilgisayar sistemleri kullanılarak doğrudan yaygınlaştırılmasını suç saymaktadır. Hırvatistan kanunlarındaki hükümler, soy-

1 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ilerleme raporu (OHCHR Raporu 2006), Durban Deklarasyonu ve Eylem Programı’nın Etkin Bir Şekilde Uygulanması için Uluslararası Çalışma Grubu’nun üçüncü oturumundan ilgili tavsiyelerin Uygulanması, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, E/CN.4/2006/15, 16 Şubat 2006, para. 8.

2 Ludwig Boltzmann İnsan Hakları Araştırma Kurumu (BIM-FV), Dilbilim Bölümü (Viyana Üniversitesi) ve İhtilaf Araştırma Kurumu (IKF) ile işbirliği halinde, *ırkçı Şiddet ve Suç üzerine Analitik İnceleme: Avusturya için RAXEN Merkezi* (2003), Avrupa Gözlem Merkezi ırkçılık ve Yabancı Düşmanlığı üzerine Ulusal Merkez (EUMC) için derlenmiş rapor, www.eumc.at/eumc/material/pub/RAXEN/4/RV/CS-RV-NR-AT.pdf. Fazlası için Österreich, Bundesministerium für Inneres (2002) *Verfassungsschutzbericht 2001* (Anayasanın Muhafazası Üzerine Rapor 2000), s. 30, www.bmi.gv.at/downloadarea/staatsschutz/Verfassungsschutzbericht2001.pdf.

3 OHCHR Raporu 2006, para. 9. Daha fazlası için bkz. milli, ırksal, toplumsal veya dinsel düşmanlık ya da karışıklık uyandırma niyetinde olan fiiller; vatandaşların haklarını kısıtlamak niyetinde olanlar; ya da milli, ırksal veya toplumsal statü veya dinî tavırları temelinde vatandaşlar arasında üstünlük tesis etmek niyetinde olan fiilleri suç haline getiren Ceza Kanunu Madde 283.

kırım suçunu veya insanlığa karşı suçları inkâr eden, bunları ciddi ölçüde önemsizleştiren, tasvip eden veya haklı gösteren veya ten rengi, cinsel yönelim ya da diğer özellikler temelinde ırksal, dinsel, cinsiyet temelli, milli ya da etnik düşmanlığın yaygınlaştırılması veya başkalarını incitmeyi amaçlayan içeriğin dağıtımını ve diğer başka şekillerde erişime açılmasını kapsamaktadır.⁴

Danimarka'da özellikle ırkçı beyanlara ve ırkçı mahiyetteki diğer suçlara yönelik ceza kanunu hükümleri, İnternet üzerinden işlenen suçlara da uygulanabilmektedir. Danimarka'daki hükümler bir grup insanı ırk, renk, milli ya da etnik köken, din veya cinsel yöneliminden dolayı tehdit eden, hor gören ya da aşağılayan beyanlar ve diğer bilgilerin yayılmasını kapsamaktadır. Danimarka Ceza Kanunu'nun 266(b) maddesi ırkçı beyanların ve ırkçı propagandanın yayılmasını yasaklamaktadır. Venedik Komisyonu'nun bir raporuna göre "koruma altında bulunan gruplar arasında dinî ibadetlerine göre tanımlanan bireyler de bulunmaktadır".⁵ Rapor, 1 Ocak 2001 ile 31 Aralık 2003 arasında Danimarka mahkemelerinin, Danimarka Ceza Kanunu'nun 266(b) maddesinin ihlaliyle ilgili yirmi üç davaya baktığını ve bunlardan yirmi birinin mahkûmiyetle sonuçlandığını belirtmektedir. Aynı dönemde Danimarka mahkemeleri, İnternette yayınlanan beyanları kapsayan ve 266(b) maddesini ihlal eden yedi davaya bakmıştır.⁶ Örneğin Şubat 2003'te Doğu Yüksek Mahkemesi bir web sitesi editörünü, Aralık 1999'da Müslümanlar hakkında birtakım küçültücü ifadeler içeren "İslam'ın Ardında" isimli bir makale yayınlayarak Danimarka Ceza Kanunu'nun 266(b)(1) ve (2) fıkralarını ihlal etmekten suçlu bulmuştur. Mahkeme ayrıca makalenin İnternette yayınlanmasını propaganda olarak görmüş ve bu durumu 266(2)(b) fıkrasının da ihlali saymıştır. Web sitesi editörü günlüğü 300 Danimarka Kro-nu'ndan 20 günlük para cezasına çarptırılmıştır.⁷

4 OHCHR Report 2006, para. 12.

5 Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), Ek II: Bir ankete verilen cevaplar temelinde Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İrlanda, Polonya, Romanya, Türkiye, Yunanistan'da Dine Küfür, Dinsel Hakaret ve Dini Düşmanlığın Kırılması ile ilgili Yerel Kanunların İncelenmesi CDL-AD(2008)026add2, Çalışma No. 406/2006, 22 Ekim 2008, [www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)026add2-bil.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026add2-bil.pdf), s. 27.

6 OHCHR Report 2006, para. 14.

7 Danimarka Haftalık Hukuk Dergisi 2003 sayfa 751'de rapor edilmiştir, U.2003.751/2Ø. İrksal Ayrımcılık Üzerine Belge ve Danışma Merkezi'nden (DACoRD) alınmıştır, *İrkçi Şiddet ve Suç Üzerine Analitik İnceleme: Danimarka için RAXEN Merkezi* (2003), Avrupa Gözlem Merkezi İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı üzerine Ulusal Merkez (EUMC) için derlenmiş rapor, www.eumc.at/eumc/material/pub/RAXEN/4/RV/C.S.-RV.-NR.-DA.pdf.

Mart 2003'te görülen başka bir davada Doğu Yüksek Mahkemesi, Hizb-ut-Tahrir örgütü Danimarka kanadı sözcüsünü Yahudiler hakkında alçaltıcı, hakaretamiz ve tehditkar ibareler içeren bir el ilanının dağıtılmasından ötürü suçlu bulmuştur. Söz konusu ibareler Hizb-ut-Tahrir örgütünün web sitesinde de yayınlanmıştı. Sözcü ayrıca, "onları bulduğunuz yerde öldürün ve onların sizi kovdukları yerden kovun onları. Yahudiler iftiracı insanlardır ve yükümlülüklerini yerine getirmezler ve antlaşmaları bozar ve ihlal ederler, yalanlar uydururlar...", "korkak Yahudiler" ve benzeri beyanları web sitesinde (ve elden dağıtılan ilanlar yoluyla) yayımlamaktan dolayı ceza aldı. 266(b)(2), 266(1) ve 23. maddeleri ihlal etmekten altmış gün hapis cezasına çarptırıldı, fakat cezası ertelendi.⁸ Benzer şekilde Yüce Divan, Aralık 2003'te İlerici Parti'nin bir üyesini, bir web sitesinde yayınlanan aşağıdaki ifadelerden dolayı yirmi günlük hapis cezasına çarptırdı, fakat bu ceza erteledi:

Çözüm, üç aşamalı bir plan: 1) Danimarka'daki tüm Müslümanları yakalamak (bu amaç için yaklaşık on bin ek polise ihtiyaç var); 2) Müslümanları toplama kamplarına toplamak (her vilayete bir toplama kampı); 3) Seçilecek bir yere sınır dışı etmek (kamplardaki yaşam standardı, ülkeyi terk etme süresi yaklaştıkça her ay kademeli olarak düşürülmeli).

Danimarka Yüce Divanı, Doğu Yüksek Mahkemesi'yle hemfikir olarak bu beyanları propaganda olarak nitelendirdi ve Kopenhag Şehir Mahkemesi'nin daha önce verdiği bir kararı bozan Doğu Yüksek Mahkemesi'nin kararını onadı.⁹

Son yıllarda Fransa'da İnternetteki ırkçı içerik önemli bir kaygı nedeni haline gelmiştir. Güçlü yasalara rağmen ırkçı örgütler ve kişiler görüşlerini Fransa'nın yetki alanı dışından iletmeye devam ediyor. Fransa üzerine 2004 yılına ait raporunda ECRI "yabancı düşmanı, antisemitik ve/veya İslam karşıtı fikirlerin Fransız nüfusu arasında yayılmasını hedefleyen İnternet sitelerinden" endişeyle bahsetmektedir.¹⁰ Fransız Ceza Yasası'nın R645-1 maddesi uyarınca insanlığa karşı suçların faillerinin vasıflarını kamuya hatırlatması muhtemel nişan, üniforma ve amblemlerin kullanılması ya da kamuya

⁸ Danimarka Haftalık Hukuk Dergisi 2003 sayfa 1428'de rapor edilmiştir, UfR .2003.1428Ø. Yukarıda belirtilen EUMC çalışmasından alınmıştır.

⁹ Bu hükmün bir özeti Danimarka Haftalık Hukuk Dergisi 2004, s. 734'de yayınlanmıştır. UfR.2004.734 H. Yukarıda belirtilen EUMC çalışmasından alınmıştır.

¹⁰ ECRI, Fransa üzerine Üçüncü Rapor, 25 Haziran 2004'de benimsenmiş ve 15 Şubat 2005'de açıklanmıştır, www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-bycountry_approach/france/third_report_France.pdf, para. 106.

açık sergilenmesi azami bin beş yüz Euro para cezasına tabidir.¹¹ Buna ek olarak 29 Temmuz 1881 tarihli Fransız Kanunu başta ırksal iftira, ırksal küçümseme, ırksal ayrımcılığı, düşmanlığı ya da şiddeti körükleme, insanlığa karşı işlenen suçları inkar etme veya mazur görme olmak üzere çeşitli ırkçılık biçimlerinin yazılı ya da sözlü ifadelerinden kaynaklanan bir dizi suç tanımlamaktadır.¹² RAXEN Fransa Merkezinin bir raporuna göre “1 Temmuz 1972 tarihli bir kanun, basın özgürlüğü üzerine 29 Temmuz 1881 tarihli Kanunu değiştirmekte ve ırkçı konuşma ve yazılar için ağırlaştırılmış cezalar getirmektedir. İkinci kanun bu çerçeveyi, koşulları netleştirerek ve fiillerin yanı sıra sözleri de içine alacak şekilde kapsamını genişleterek cezaları arttırmıştır”.¹³ 2004 raporuna göre:

İrkçi suçlar, ırkçı niyetin isnat edilebileceği maddi olgulardır. Bazılarının belirli bir kurbanı yoktur, fakat insanlığın ya da bir kısmının aleyhinde olduklarına (örneğin basın suçları), ölünün saygınlığını ihlal ettiklerine (örneğin mezarlara ve diğer anıtlara saygısızlık) ya da geçmiş vahşetlerin onur kırıcılığını inkâr ettiklerine (söz gelimi Soykırım inkarı, Fransızcada genellikle “*négalisme*” olarak adlandırılmaktadır ve 1990 tarihli bir kanunla özel bir suç haline getirilmiştir) hükmedilebilir.¹⁴

Fransa’da birçok mahkûmiyet kararı verilmiştir. Örneğin bir kişi, çeşitli İnternet sitelerindeki forumlarda Yahudilere karşı nefreti körüklemekten suçlu bulunmuş ve on sekiz ay hapis cezasına (ertelenmiş) ve üç yıl denetimli serbestliğe mahkûm edilmiştir.¹⁵ Fransız Yüksek Mahkemesine göre ilgili metnin “körükleme” unsuru taşıması için “belirli bir grup insana karşı ‘düşmanlık ya da ret hissini’ teşvik etme eğiliminde olması gerekmektedir”.¹⁶ Öte yandan ECRI, “belirli web sitelerine karşı harekete geçmek mümkünse de özellikle yayınların sınır ötesinden yapılmasından dolayı Fransız yetkililerin faaliyetlerinde zaman zaman aşılması imkânsız yasal engellerle karşılaştıklarını”¹⁷ bildirmektedir.

¹¹ Bkz. ADRI, İrkçi Şiddet ve Suç üzerine Analitik İnceleme: Fransa için RAXEN Merkezi, 2004, Avrupa Gözlem Merkezi İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı üzerine Ulusal Merkez (EUMC) için derlenmiş rapor.

¹² A.g.e., para. 3.1.2.

¹³ A.g.e., s. 11.

¹⁴ A.g.e., para. 3.1., s. 10.

¹⁵ TGI Paris 26 Mart 2002, *Mrap et al. v. Taleb* No. 0028602422. Bkz. yukarıda bahsedilen RAXEN çalışması.

¹⁶ Ceza İstinaf Mahkemesi, 14 Mayıs 2002, *MRAP Isère v. Hugues*, Dr. Pénal Ekim 2002, 15.

¹⁷ ECRI, Fransa üzerine Üçüncü Rapor, CRI (2005) 3, 25 Haziran 2004 tarihinde benimsenmiş ve 15 Şubat 2005 tarihinde açıklanmıştır www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-

Şu da belirtilmelidir ki, ECRI raporuna göre¹⁸ dijital ekonomide mahremiyet konulu 21 Haziran 2004 tarihli, 2004-575 sayılı Kanunun 6.7 fıkrası, Fransız İnternet servis sağlayıcıları ve sunucu şirketlerini, İnternet kullanıcılarının dikkatini ırkçı içeriğe çekecek bir uyarı prosedürüyle ırksal nefretle mücadeleyle zorlayarak İnternette bu tip içeriğin yaygınlaştırılmasını engellemeyi ve cezalandırmayı hedeflemektedir. Servis sağlayıcılar ve sunucu şirketleri, sunucularında bu tür içeriğin varlığından bir kez haberdar olduktan sonra durumu kamu görevlilerine bildirmek zorundadır. Şirketler ayrıca İnternette bu tip olgularla mücadele için hangi yollara başvurdıklarını da ilan etmek durumundadır. İnternette ırkçı içeriğin dağıtılmasını hedef alan en önemli davalardan birisi aşağıda ayrıntılarıyla tartışılacak olan Fransa'daki Yahoo! davasıdır.

İnternetteki ırkçı içeriğin varlığı Almanya'da da önemli bir kaygı nedendir. Bu tip içeriğe sahip birtakım web siteleri mevcuttur ve "aşırı sağcılar nefret suçunu yaymak için tartışma forumları, konuk defterleri ve haber gruplarının yanısıra isimsiz e-postaları kullanmaktadırlar".¹⁹ Son on yılda Almanya'da propaganda suçları kategorisine giren suçlarda bir artış yaşanmıştır. Bu durum genellikle çeşitli araştırma ve incelemelere göre Almanya'da İnternet kullanımının artmasına bağlanmaktadır.²⁰ Jugendschutz.net'e göre 1.600 Alman sağcı web sitesi mevcuttur ve bu sitelerden 1.000 kadarı 2000 senesinden beri faaliyettedir. Alman savcılar, ırkçı propaganda içeren web siteleri Almanya'dan yayın yapıyorsa veya nereden yayın yaptığı tespit edilebiliyorsa bu sitelerle mücadelede başarılı olmuşlardır. Alman emniyeti, soykırımını inkar ettiği için Almanya'da yargılanmak üzere Kanada'dan iade edilen Almanya doğumlu Ernst Zündel ve yine aynı nedenle Birleşik Krallık'tan Almanya'ya iade edilmesi talep edilen Avusturya doğumlu Fredrick Töben'in peşine düşerek ün kazanmıştır.²¹ Dahası, web sitesinin Alman yasalarına gö-

country_approach/france/third_report_France.pdf , para. 106.

¹⁸ A.g.e.

¹⁹ BM Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu (CERD), Her Türlü Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Üzerine Uluslararası Sözleşmenin 9. Maddesi kapsamında Almanya tarafından sunulan 18. Dönem Raporu, 16 Ocak 2007 tarihinde sunulmuştur, CERD/C/DEU/18, 31 Ocak, 2008, para. 260.

²⁰ Göç Çalışmaları Avrupa Forumu (EFMS), Bamberg Üniversitesi'nde Enstitü, *İrkçi Şiddet ve Suç üzerine Analitik İnceleme: Almanya için RAXEN Merkezi*, Rühl S. ve Will, G. tarafından yazılmış, 2004, Avrupa Gözlem Merkezi İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı üzerine Ulusal Merkez (EUMC) için derlenmiş rapor.

²¹ *Daily Mail*, "Soykırım inkârcısı David Irving, mahkemede bağırarak İngiliz adaletini Nazi Almanyası'na benzettir", 4 Ekim 2008, *The Guardian*, "iade duruşmasında Soykırım inkârı zanlısının suç niyeti olmadığı söylendi", 17 Ekim 2008.

re yasadışı sayıldığı ve sözkonusu içeriğin siteden kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda, engelleme teknik olarak mümkün ve makul ise bu sitelere erişimin engellenebilmesi için Alman İnternet servis sağlayıcılarından destek alınabilmektedir.²²

Alman Ceza Kanunu iletişim ya da propaganda suçlarını kapsayan hükümler içermektedir. Alman Ceza Kanunu'nun 86. maddesi anayasaya aykırı örgütlere (ya da eski Nasyonal Sosyalist Parti'ye) ait propaganda materyalinin dağıtımını düzenlemektedir. Bu madde Nazilere ait sloganlar, el ilanları ve müzik dâhil olmak üzere diğer propaganda materyallerinin dağıtılmasını suç haline getirmekte ve veri formatındaki materyallerle bunların İnternet yoluyla dağıtılmasını kapsamaktadır. 86. madde kapsamındaki suçlar için verilen azami ceza üç yıl hapidir. Bu tür propaganda materyalini sadece bulundurmak, bu madde kapsamında suç değildir. Benzer şekilde Ceza Kanunu'nun 86a maddesi anayasaya aykırı örgütlerle ilişkilendirilebilecek belirli sembollerin (gamalı haç, bayraklar, askerî nişanlar, Hitler selamı veya Nazi sembolleri gibi) kamuya açık alanlarda, mitinglerde ya da yayınlarda kullanımını suç haline getirmektedir. 86. madde'ye göre bu suç da azami üç yıl hapis cezası gerektirmektedir. 1995 ile 2000 arasında Almanya'da 68.429 propaganda suçu (madde 86 ve 86a dâhilinde) hakkında soruşturma açılmıştır. 2000 ile 2004 yılları arasında Almanya'da bunların 2.092 tanesi 86. madde kapsamında mahkûmiyetle sonuçlanırken²³ aynı yıllarda madde 86a kapsamında mahkûmiyetle sonuçlananların sayısı 2.986'dır.

Alman Ceza Kanunu'nun 130(1) maddesine göre Halkın Kışkırtılması suçtur. Milli, ırksal, dinî cemaatler veya milli gelenekler ve görenek üzerinden tanımlanan topluluklar (sözelimi Alman olmayanlar veya Yahudiler) dâhil olmak üzere nüfusun bir bölümüne karşı nefreti savunan ya da körükleyen, bunlara karşı şiddet içeren veya keyfi uygulamalar talep eden, art niyetle kötüleyerek diğerlerinin saygınlığına tecavüz eden, nüfusun bir kısmına iftira atan herkes üç ayla beş yıl arasında hapis cezasına çarptırılmaktadır. Madde 130(2) aynı eylemleri gerçekleştiren yazıları da kapsamaktadır. Böylece bu

²² Az 1 StR 184/00, ve Az 8 B 2567/02. Daha fazlası için bkz. yukarıda bahsedilen 2004 EFMS çalışması.

²³ Bu rakamlar tüm Berlin dâhil olmak üzere eski Federal Almanya Cumhuriyeti'ni kapsayan topraklara aittir zira beş yeni eyalet dâhil olmak üzere tüm Federal Almanya Cumhuriyeti için mevcut bir istatistik bulunmamaktadır. BM İrksal Ayrımcılığı Önleme Komitesi (CERD), Her Türü İrksal Ayrımcılığın Önlenmesi Üzerine Uluslararası Sözleşmenin 9. Maddesi kapsamında Almanya tarafından sunulan 18. Dönem Raporu, 16 Ocak 2007 tarihinde sunulmuştur, CERD/C/DEU/18, 31 Ocak, 2008, para. 85-89.

tür bir içeriğin mesela İnternet yoluyla üretimi, dağıtımı, kamuya açık sergilenmesi ya da erişime açılması üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Buna ek olarak madde 130(3) Ceza Yasası'nın Soykırımla ilgili 220a(1) maddesinde işaret edildiği şekilde Nasyonal Sosyalist yönetimin bir eylemini halkın huzurunu bozacak şekilde tasvip eden, inkar eden ya da zararsızmış gibi gösteren herkes için beş yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Madde 130(3)'e göre Soykırımı inkâr suçu yazılı olarak da işlenebilmektedir. Madde 131 her çeşit insana karşı şiddeti öven ve zalimane ya da başka biçimlerde insanlık dışı şiddeti anlatan materyallerin üretilmesini, dağıtılmasını ve kamuya açık bir biçimde sergilenmesini suç haline getirmektedir ve bu suçu işleyenleri bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırmaktadır. Almanya'da 1995 ile 2000 yılları arasında madde 130 ve 131 kapsamında 8.025 soruşturma açılmıştır. Bunların 1.388'i madde 130(1), 307'si madde 130(2) ve 110'u madde 130(3) kapsamında mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.²⁴ Ayrıca aşağıda gösterildiği gibi 2007-2009 yılları arasında madde 130(1) uyarınca 859, madde 130(2) uyarınca 190 mahkumiyet kararı çıkmıştır.

TABLO 1
Alman Ceza Hukuku'nun 130. Maddesi Uyarınca Verilen Mahkumiyet Kararları

Yıl	Madde 130(1)'den toplam mahkumiyet sayısı	Madde 130(2)'den toplam mahkumiyet sayısı
2007	318	62
2008	287	60
2009	254	68
Toplam	859	190

Propaganda suçlarının yüzde sekseninden fazlasının isimsiz işlenmesi bu suçların takibini zorlaştırmaktadır. Faillerin büyük kısmı başta ABD olmak üzere Alman yargısının yetki alanı dışında ikamet etmektedir. Resmî raporlara göre “sağcı çevreler burada uygulanan kanunları kötüye kullanmaktadır ve bu durum genellikle bu tür içeriğin yayılmasına müsaade etmektedir”.²⁵ Öte yandan Birleşik Devletler'deki hosting firmalarının bazıları Alman yetkililerle işbirliği yapmakta ve Alman yetkililerin haber vermesi halinde bu tür içeriği kaldırmaktadır. Federal hükümet, Alman eyaletlerindeki tüm önemli gençlik koruma ajanslarını temsil eden Jugendschutz.net'in ça-

²⁴ A.g.e., para. 90.

²⁵ A.g.e., para. 262.

lışmalarını desteklemektedir.²⁶ Jugendschutz.net yardım hattı vasıtasıyla Alman makamları suç unsuru içeren İnternet faaliyetlerini propaganda suçları kapsamında takip etmektedir.²⁷ Buna ek olarak Kuzey Ren-Vestfalya'da İnternet servis sağlayıcıları, bu eyalet yasaları gereğince sunucularında bulunan hukuka aykırı içerikten sorumlu tutulmuştur. ECRI'nin Almanya hakkındaki üçüncü raporuna göre "bu önlemlerin, büyük oranda bu tür hukuka aykırı içeriğin servis sağlayıcılar tarafından kendiliğinden kaldırılması sayesinde sonuç verdiği, bazı durumlarda dava açıldığı da bildirilmektedir".²⁸

İsveç'te beyaz üstünlüğünü savunan gruplar yaklaşık 1993 yılından beri ırk temelli nefret propagandası üretmek ve yaymak için İnterneti kullanıyorlar. İsveç Ceza Yasası "bir beyan veya iletiyi yayarak etnik toplulukları ya da ırk, renk, milli ya da etnik kökenle tanımlanan benzeri diğer grupları tehdit eden ya da onları aşağılayan ifade kullanan kişilerin" suç işlemiş olacağını belirtmektedir. Bu madde ayrıca İnternette yapılan yayınları ve dağıtımları da kapsamaktadır.²⁹ 1998 tarihli Elektronik Bülten Sistemlerinin Sorumluluğu Hakkında Kanun ile Elektronik Bülten Hizmeti sunan servis sağlayıcıların bir dereceye kadar sistemlerini denetlemelerini şart koşturmuştur ki bu, sistemin büyüklüğü ve amacı göz önüne alındığında makul görünmektedir. Elektronik bülten sistemleri, temelde İnternet tabanlı tartışma forumlarını kapsayan bir hizmettir. Diğer yasadışı içeriğin yanı sıra ırkçı kışkırtma (Ceza Yasasının 8. maddesi) ya da çocuk pornosu (Ceza Yasasının 10. maddesi) içeren bir mesaj forumlara gönderildiğinde hizmet sağlayıcıların 1998 tarihli Kanunun 5. Maddesi uyarınca bu tip içeriği kaldırmaları ya da silmeleri gerekmektedir. Kasıtlı olarak ya da açıkça görmezden gelerek 5. maddeyi ihlal edenlerin para veya hapis cezasına çarptırılması mümkündür.

İspanya'da da ırkçı fikirlerin yayılması suç sayılmaktadır ve Ceza Kanunu'ndaki yasaklar İnterneti de kapsamaktadır. İspanyol Ceza Yasası'nın sekizinci bölümünün on altıncı kısmı ırkçı kışkırtmayı yasaklamaktadır ve bu madde milli ve etnik toplulukları ya da ırk, renk, milli ve etnik köken veya dinî inançla tanımlı benzeri diğer grupları tehdit eden veya onlara karşı bir aşağılama ifade eden beyan ve iletişimi içermektedir. Hükümler ayrıca resim ve hareketleri de kapsamaktadır. İspanyol Yüce Divanı 1996 yılında "Nazilerin Yahudiler ve diğer insanlara yaptıkları mezalimle ilişkilendirilebilecek semboller-

26 A.g.e., para. 263.

27 Alman Ceza Kanunu, Bölüm 86.

28 ECRI Almanya Üzerine Üçüncü Rapor, 11 Haziran 2004, CRI (2004) 23, para. 110.

29 OHCHR Report 2006, para. 24.

rin taşınmasının ırkçı kışkırtma teşkil” edebileceği kararına varmıştır.³⁰

Yukarıda bahsedilen örneklerde olduğu gibi Birleşik Krallık da ırkçı içeriğin varlığı ve İnternet üzerinden yayılması konusunda kaygılıdır. ırkçı nefret suçları 1986 tarihli Kamu Düzeni Yasasının 3. Bölümü ve 2006 tarihli Dini Nefret Yasası ile düzenlenmiştir. 1986 tarihli Kanunun 17. bölümü “ırkçı nefret”i renk, ırk, milliyet (vatandaşlık dâhil) ya da etnik veya milli kökenle tanımlı bir grup insana³¹ karşı nefret olarak tanımlamaktadır.³² 2001 tarihli Anti-terör, Suç ve Güvenlik Yasası’nın (ATCSA) getirilmesinden önce Kamu Düzeni Kanunu’nun 3. kısmı ırkçı nefret suçlarını kışkırtmayı “Büyük Britanya”daki ırksal gruplarla sınırlamaktaydı. ATCSA’nın 13 Aralık 2001’de yürürlüğe girmesiyle yurtdışındaki ırksal gruplara karşı nefreti kışkırtmak da suç olmuştur.

Ayrıca ırkçı nefreti körükleme niyeti taşıyan veya böyle bir sonuca yol açması muhtemel (1986 Kanunu, 19. madde) tehdit edici, kötüyeyici ya da aşağılayıcı kelimelerin kullanılması veya bu tür davranışlara başvurulması veya bu tür yazılı malzemenin sergilenmesi (1986 Kanunu, 18. madde), yayınlanması veya dağıtılması da suç kapsamındadır.³³ Böylesi bir etkiye sahip olması muhtemel bir oyunu kamuya açık bir biçimde sergilemek (1986 Kanunu, 20. madde), bir kaydı dağıtmak, göstermek ya da çalmak (1986 Kanunu, 21. madde) ve bir programı yayınlamak (1986 Kanunu, 22. madde) da suç teşkil etmektedir. ırksal açıdan kışkırtıcı bir materyali (yazılı materyal veya kayıt olabilir), ırksal nefreti tahrik etmek maksadıyla³⁴ sergilemek, yayınlamak, dağıtmak, göstermek, çalmak ya da yayınlamak üzere bulundurmak da bir suçtur (1986 Kanunu, 23. madde).³⁵ Dola-

³⁰ OSCE/ODIHR, OSCE Bölgesinde Nefret Suçlarıyla Mücadele: İstatistikler, Mevzuat ve Ulusal Girişimlere Genel Bakış, OSCE, 2005, www.osce.org/item/16251.html?ch=452.

³¹ ırksal grup ırk, renk, milliyet (vatandaşlık dâhil) ya da etnik veya milli kökenle tanımlı herhangi bir grup insandır. Bu tanımın içerisine Çingeneler ve seyyahlar, mülteciler veya sığınmacılar ya da daha az görünür azınlıklar girebilir. Yahudiler ve Sihlerin ırksal grup tanımına dâhil olduğuna dair bir kanuni hüküm bulunmamaktadır. Bkz. Kraliyet Takibat Servisi ırkçı ve Dini Suçların Takibati Politikası, Mart 2008, www.cps.gov.uk/publications/prosecution/rpbcbook.html.

³² Antiterörizm, Suç ve Güvenlik yasası 2001, s. 37, 125, Sch 8 Pt 4 ile değiştirilmiştir.

³³ 1986 Kamu Düzeni Yasası’nın 19(2) maddesinde “bu bölüm kapsamında bir suçun kovuşturulmasında, bir zanlı için, ırksal düşmanlığın kışkırtılması niyeti göstermediği sürece materyalin içeriğinden haberdar olmamanın ve tehdit edici, kötüyeyici veya incitici olduğundan şüphelenmemenin, şüphelenmek için bir sebebe sahip olmamanın kanıtlanmasının bir savunma gerekçesi” olduğu belirtilmektedir.

³⁴ Ya da tüm şartlar göz önünde bulundurulduğunda bunun gerçekleşmesinin muhtemel olduğu durumlarda.

³⁵ 1986 Kamu Düzeni Yasası’nın 19(3) maddesinde “bu bölüm kapsamında bir suçun kovuşturulmasında, bir zanlı için, ırksal düşmanlığın kışkırtılması niyeti göstermediği sürece yazılı materya-

yısıyla “bulundurma suçu” mutlak bir suç değildir. Bu tür bir materyale sadece sahip olmak ya da görüldüğü kadarıyla İnternette indirmek suç teşkil etmez. Bulundurma, ırksal nefreti tahrik etmek niyetiyle materyalin dağıtılması amaçlandığında suç haline gelmektedir. Böylece ırksal nefreti körükleme kanunu, çocuk pornosu ile ilgili kanunlardan ciddi olarak ayrılmaktadır.

Madde 27(1)’e göre İngiltere ve Galler’de bu suç için kovuşturma ancak bir başsavcı tarafından ya da başsavcı onayıyla başlatılabilir. Bu madde kapsamındaki bir suç isnat edilen kişiye (a) yedi yıldan fazla olmamak üzere hapis veya para cezası ya da her ikisi istemiyle dava açılır veya (b) altı ayı geçmemek kaydıyla hapis cezası ya da kanunla belirlenmiş azami miktarı geçmemek kaydıyla para cezasıyla veya her ikisi istemiyle jürisiz yargılanır.³⁶ Kanunlarda çok güçlü hükümler olmasına rağmen ırksal nefreti körükleme suçundan çok fazla insan yargılanmamaktadır. 1987 ile 2004 yılları arasında İngiltere ve Galler’de gerçekleştirilen altmış beş kovuşturmadan kırk dördü mahkûmiyetle, beşi beraatle sonuçlanmış, altı dava savcılık tarafından düşürülmüş, diğer onunda çeşitli kararlar çıkmıştır.

Buna ek olarak ırksal nefreti körüklemesi muhtemel ya da bu niyeti taşıyan yazılı materyalin yayınlanması ya da dağıtılması suçunu tanımlayan 19. madde kapsamında 2005 yılında sadece on üç dava görülmüş (beş mahkûmiyet), 2004 yılında bir, 2002 yılında bir, 2001 yılında üç ve 2000 yılında beş dava karara bağlanmış, 2003 yılındaysa bu rakam sıfırda kalmıştır.³⁷ Başsavcı 1987 ile 2004 yılları arasında üç durumda ırksal nefreti körükleme suçuyla soruşturma açmanın kamu yararına uygun olmadığına karar vermiştir.

16 Şubat 2006’da Kraliyet tarafından onaylanan Irksal ve Dini Nefret Kanunu 1 Ekim 2007 tarihinde yürürlüğe girdi.³⁸ Kanunun içerdiği önlemler, “Müslümanların ve diğer inançlardan olanların sahip olduğu himayeyi, Yahudiler ve Sihlerin sahip olduklarıyla aynı seviyeye getirmek hususunda Müslüman cemaatinden gelen taleplere bir cevap niteliğindedir. Söz konusu talepler, 2001 yılında New York ve Washington DC’de gerçekleştirilen terörist saldırılar ve Britanya Ulusal Partisi’nin faaliyetlerinden sonra

lin veya kaydın içeriğinden haberdar olmamanın ve tehdit edici, kötüyici veya incitici olduğundan şüphelenmemenin, şüphelenmek için bir sebebe sahip olmamanın kanıtlanmasının bir savunma gerekçesi” olduğu belirtilmektedir.

³⁶ Kamu Düzeni Yasası 1986, Bölüm 27(3).

³⁷ Bkz. Avam Kamarası Tutanakları Yazılı Cevaplar (Irksal Şiddet) 28 Mart 2007 (pt 0032).

³⁸ Irksal ve Dini Düşmanlık Yasası 2006 Geçerlilik Bağlantısı 2007, SI 2007 No. 2490 (C. 93). Irksal ve Dini Düşmanlık Yasası 2006’nın Açıklayıcı Notları için bkz. www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/en/ukpgaen_20060001_en_1.

Müslümanlara karşı misilleme tehdidinin artmasının bir sonucu olarak güçlenmiştir”.³⁹

2006 tarihli Kanunun “Bireylere Yönelik Dini Temelde Nefret” başlığını taşıyan Bölümü 1986 tarihli Kamu Düzeni Kanunu’nun 3A Bölümü haline getirildi ve yeni hükümler, ırksal ya da dinî temelde bireylere yönelik düşmanlığı körüklemeyi suç haline getirdi. Bölüm 29A dinsel düşmanlığı, dinî inanç ya da dinî inancın yokluğuyla tanımlanan bir grup insana⁴⁰ yönelik düşmanlık olarak tarif etmektedir. 1986 tarihli Kanunun 3. Bölümüne benzer şekilde 29B maddesi kelimelerin ve tavırların kullanımını ya da yazılı malzemenin sergilenmesini, 29C yazılı malzemenin yayınlanmasını ya da dağıtımını, 29E bir bant kaydının dağıtımını, gösterilmesini ve çalınmasını ve 29G de tahrik edici malzemeyi bulundurmaya suç haline getirmektedir. Bu suçların cezaları 1986 tarihli Kanundaki suçlarla aynıdır.

Bu suçlar ifade özgürlüğü hakkıyla bir denge içerisinde olmalıdır ve bu nedenle “ifade özgürlüğünü koruma” başlıklı 29J maddesine göre: “Bu bölümdeki hiçbir şey belli bir dine ya da o dine inananların inanç ve pratiklerine veya herhangi başka bir inanç sisteminin ve o inanç sistemini benimseyenlerin inanç ve pratiklerine yönelik antipati, hoşnutsuzluk, alay, hakaret ve istismar ifadesi, eleştiri veya tartışmanın, bir başka din veya inanç sisteminin taraftarlarını o din veya inanç sisteminin gerektirdiği pratiklere son vermeye sevk etmenin ya da bu yönde propaganda yapmanın yasaklandığı ya da kısıtlandığı şeklinde okunmamalıdır ve uygulanmamalıdır”.

Bu kitapta daha önce belirtildiği üzere Birleşik Krallık’ta Soykırım inkarını suç sayan herhangi bir kanun bulunmamaktadır. İngiliz devleti sözde entelektüel biçimde ifade edilmiş olanlar dâhil olmak üzere Soykırım inkar çabalarından dolayı üzüntü duymakla beraber, bu yöndeki ifadeleri suç haline getirme niyetinde değildir. Devlet, “Birleşik Krallık’ta Soykırım inkarını suç saymanın ifade özgürlüğünün gereksiz yere ihlali olacağı”⁴¹ kanısındadır. Öte yandan devlet tarafından “Soykırım inkarının tehdit edici, kötileyici ya da hakaretamiz biçimde ifade edildiği ve ırksal düşmanlığı körüklediği

³⁹ Avam Kamarası, “İrksal ve Dini Düşmanlık Yasa Tasarısı”, Araştırma Raporu 05/48, 16 Haziran 2005.

⁴⁰ Dinî grup, dinî inanç veya dinî inançsızlıkla tanımlı herhangi bir grup insan anlamına gelmektedir. Söz gelimi Müslümanlar, Hindular ve Hristiyanlar ve bu dinler içerisindeki farklı türler ve dallar buna dâhildir. Ayrıca hiçbir dinsel inanç taşımayan insanları da içerir. Bkz. Kraliyet Takibat Servisi İrkçi ve Dini Suçların Takibatı Politikası, Mart 2008, www.cps.gov.uk/publications/prosecution/rpbrbook.html.

⁴¹ Devlet Bakanı, İçişleri Bakanlığı (Asthall Baronesi Patricia Scotland), AB: Soykırım İnkârı, *Lordlar Kamarası Tutanakları* 20 Nisan 2007 tarihli metin (pt 0001).

ya da körüklemesinin muhtemel olduğu durumlarda 1986 tarihli Kamu Düzeni Kanunu çerçevesinde yasadışı sayılacağı⁴² kabul edilmiştir.

Bu konudaki davalara gelince, daha önceleri şiddet yanlısı Neo-Nazi grup Combat 18'in bir parçası olan ve Gönüllü Irk Gücü olarak bilinen grubun üyesi beyaz üstünlüğü yanlısı beş kişi, aşırı sağcı bir web sitesi ve dergiy-le ilişkili oldukları ve ırksal düşmanlığı tahrik etmek için plan yaptıkları gerekçesiyle 2005 yılında toplam on beş yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yargıç grubun, "üyelerini, beyaz kökenli olmayan insanlara karşı şiddete başvurmay-ya teşvik etmek üzere" 2003'ün başlarında türediğini ve asıl tehlikenin "[bu derginin] bu öğütleri dinleyecek ve büyük zararlara sebep olabilecek bir ya da iki kişinin ellerine geçmesi"⁴³ olduğunu söylemişti. Söz konusu materyal çivi bombası yapımının detaylarını içeriyordu ve enfeksiyon kaynaklı zararı arttırmak için çivilerin gübreye batırılması tavsiyesinde bulunuyordu. "Hamamı Kızartmak" başlığını taşıyan bir başka yazı yangın çıkarmaya yarayan bir aracın tarifini veriyor ve bir sinagog yakacak ilk kişiye "100 takım puanı" vadeliyordu.

Önemli bir başka dava da Anthony Walker anısına kurulmuş siteye gönderilen ırkçı e-postalarla ilgiliydi. Sitedeki taziye defteri, siyahî bir genç olan Anthony Walker'ın 2005 yılında Huyton, Merseyside'da bir buz kıracağıyla öldürülmesinin ardından oluşturulmuştu. 29 yaşındaki Neil Martin, web sitesine gönderdiği ırkçı mesajların ardından ırksal düşmanlıkla suçlandı.⁴⁴ Martin, suçlamaları kabul etmesinin ardından Ekim 2006'da iki yıl se-kiz ay hapis cezasına çarptırıldı.⁴⁵

Yasal sistemin kısıtları, sunucusu Britanya dışında bulunan bir web sitesinin 2003 yılında ölüm listeleri yayınlamaya başlamasıyla Birleşik Krallık'ta da aşikâr hale gelmiştir.⁴⁶ 'Combat 18'in yayınladığı Redwatch, web si-

⁴² A.g.e.

⁴³ *The Guardian*, "Beş kişi ırksal nefrete dayalı şiddeti kıskırtmaya çalışmaktan tutuklandı", 5 Kasım 2005; Press Association, "Beyaz üstünlüğü yanlıları ırksal nefret temalı dergi nedeniyle tutuklandı", 4 Kasım 2005.

⁴⁴ *The Sun* (İngiltere), "İnternette ırksal nefrete ceza", 3 Mayıs 2006; *Liverpool Daily Echo*, "Anthony'nin anısına açılan web sitesine yönelik ırkçı hakaretler" 2 Mayıs 2006; *The Guardian*, "İrk-çı Anthony Walker mesajları gönderdiğini kabul etti", 6 Temmuz 2006.

⁴⁵ BBC Haberler, "Walker'la ilgili ırksal nefret mesajı gönderen kişi hapsedildi", 6 Ekim 2006, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/merseyside/5412558.stm>.

⁴⁶ Bkz. "faşist sitede çocuk resimleri", *Evening Chronicle* (Newcastle), 17 Ocak 2003; "Aşırı sağcı web sitesi üniversite hocasını hedef gösterdi", *Times Educational Supplement*, 25 Nisan 2003; "Nefret Web Sitesi Aktivistleri Hedef Gösteriyor", *The [Sheffield] Star*, 23 Ekim 2003; "Neo-Naziler Avrupa Parlamentosu Milletvekili Hedef Gösterdi", *UK Newsquest Regional Press - This is Lancashire*, 23 Aralık 2003; "İrkçilik karşıtı meclis üyesi aşırı sağcı web sitesine yakalandı",

telerini kurmadan yaklaşık on yıl önce, 1993'te Britanya'daki ırkçılık karşıtlarının isimlerini ve adreslerini basılı formatta yayınlamaya başlamıştı.⁴⁷ Yazılı yayınlar şiddeti teşvik ettiğinden, Britanya polisi Özel Dairesi Redwatch'un hedef seçtiği isimlere 1990'ların sonlarından itibaren birçok uyarı gönderdi.⁴⁸ 2003 yılının sonlarında İçişleri Bakanlığı'na ve eski İçişleri Bakanı David Blunkett'a web sitesinin kapatılması için baskı yapıldı.⁴⁹ Lordlar Kamarası da eylem geçilmesi için Ocak 2004'te çağrıda bulundu.⁵⁰ Lord Greaves'in konuyu Meclis gündemine taşımasının ardından kendisiyle ilgili detaylar ve resimler de Redwatch web sitesinde yayınlandı.⁵¹ İçişleri Bakanlığı Mart 2004'te bir soruşturma başlattı,⁵² fakat bundan bir sonuç alınamadı. Sitede isim ve adres bilgileri yayınlanan antifaşist bir aktiviste karşı gerçekleştirilen saldırının ardından Haziran 2006'da Britanya Meclisi de eylem çağrısında bulundu.⁵³ Milletvekili Angela Eagle "Bu sitenin varlığı yıllar önce ortaya çıkarılmış ve geniş çaplı kaygılara sebep olmuş olsa da kesin olan hem şiddetin körüklenmesinin hem de saldırıların devam ettiğidir"⁵⁴ açıklamasında bulundu.

Belli ki web sitesinin sunucusunun Birleşik Devletler'de olması kaygıları arttırmaktaydı ve hükümet "Birleşik Devletler Adalet Bakanlığı'yla birlikte, bu tür web sitelerine sunuculuk yapmanın Birleşik Devletler kanunlarını, mevzuatını ya da İnternet endüstrisinin meslek geleneklerini ihlal eder hale getirilmesi için inceleme başlattı".⁵⁵ Birleşik Devletler'de hiçbir yasal işlem yapılmadı. Redwatch gibi web siteleri şiddeti teşvik etme amacını taşımaktadır ve ifade özgürlüğü, insanlara saldırı yapılmasını teşvik etme özgür-

The [Stoke] Sentinel 4 Ocak 2004; ve "webdeki ifşa ırkçılığa karşı savaşı durdurmayacak", *The [Stoke] Sentinel* 5 Ocak 2004.

47 Bkz. "RACE dergisi 'Kızıl' Aktivistlerin isimlerini ve adreslerini yayınlıyor", *The Guardian*, 20 Şubat 1993; ve "ırkçı saldırılarda hızlı yükseliş 'geniş ölçüde görmezden gelindi'", *The Guardian*, 20 Şubat 1993.

48 Bkz. "Nazi hedef listesindeki VIP'lere uyarı", *Evening Standard [Londra]*, 23 Şubat 1996; ve "İstihbarat Nazi ölüm listesindeki hedefleri uyardı", *Mail on Sunday [Londra]*, 2 Nisan 1995.

49 Bkz. "Özel Haber: web sitesi aşırı sağcıların ölüm listesinin linkini verdi: İçişleri Bakanı faşistlerin üzerine gitmek konusunda baskı altında", *The Guardian*, 17 Aralık 2003.

50 Bkz. "Lordlar ırkçı web sitelerinin kapatılması için harekete geçilmesini istedi", *Yorkshire Evening Post*, 10 Ocak 2004.

51 Bkz. "aşırı sağcı web sitesi için kapatma çağrısı", *The Guardian*, 15 Ocak 2004.

52 Bkz. "İçişleri Bakanlığı aşırı sağcı web sitesine yönelik soruşturma başlattı", *Morning Star [Londra]*, 16 Mart 2004.

53 Bkz. "Milletvekilleri aşırı sağcı web sitesinin kapatılması için harekete geçti", *The Guardian*, 20 Temmuz 2006.

54 Birleşik Krallık, Avam Kamarası Parlamento Tartışmaları, cilt. 447, st. 1436 1437, 21 Haziran 2006.

55 A.g.e., st. 1442.

lüğünü kapsamamalıdır. Hari'nin haklı bir şekilde sorguladığı üzere bunların saldırıları teşvik etmek ya da en azından insanları korkutmak dışında başka ne gibi bir amacı olabilir?⁵⁶ İfade özgürlüğüne nerede ve nasıl sınır koyacağız ve Avrupa bağlamında nefret söylemi ve ırkçı içerik söz konusu olduğunda ifade özgürlüğünün sınırları nedir? Aşağıda bu temel soruları yanıtlamaya çalışacağız.

AVRUPA KONSEYİ ÜYE DEVLETLERİNİN KANUNLARI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜYLE UYUMLULUĞU

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (bundan sonra sadece Sözleşme olarak anılacaktır) 10. maddesiyle güvence altına alınan ifade özgürlüğü, demokratik toplumun esaslarından biridir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ifade özgürlüğünü “demokratik toplumların ilerlemesinin ve her bireyin gelişiminin temel şartlarından biri”⁵⁷ olarak tanımlamıştır. Madde 10(2)'ye bağlı olarak “sadece uygun olduğu düşünülen ya da zararsız veya kayda değer olmayan olarak görülen ‘bilgi’ ve fikirlere’ değil incitici, sarsıcı ya da rahatsız edici olanlara da tatbik edilebilir. Bunlar demokratik toplumun olmazsa olmazları çoğulculuk, hoşgörü ve geniş fikirliliğin gereğidir”.⁵⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre içerik temelli herhangi bir kısıtlamanın gerekip gerekmediğini anlamak için üç şeye bakılır. Öncelikle ifade özgürlüğüne yönelik herhangi bir müdahale kanunla belirlenmiş olmalıdır. Ayrıca bu kanun erişilebilir, makul derecede net olmalı ve takdir yetkisinin sınırsız kullanılabilmesine mahal vermemelidir. Eğer müdahale kanun çerçevesindeyse ikinci aşamada kısıtlamanın amacı Madde 10(2)'deki sınırlar dâhilinde meşru olmalıdır; ulusal güvenlik, kamu düzeni ve ülkenin ekonomik refahı için ve düzensizlik veya suçun önlenmesi, ahlaki sağlığın korunması ya da başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin muhafaza edilmesine yönelik olmalıdır. Son olarak demokratik bir toplumda kısıtlamalar zorunluluk arz etmelidir⁵⁹ ve devlet müdahalesi “acil bir toplumsal ihtiyaca” cevap vermelidir.⁶⁰ Kanunun öngördüğü devlet tepkisi ve kısıtlamaları “meş-

⁵⁶ Johann Hari, “Şiddet, Düşmanlık ve İfade Özgürlüğü”, *The Independent* [Londra], 5 Aralık 2003.

⁵⁷ *Handyside/Birleşik Krallık*, Başvuru No. 5493/72, 7.12.1976

⁵⁸ *Castells/İspanya*, Başvuru no. 11798/85, 23.04.1992

⁵⁹ Bkz. *Sunday Times/Birleşik Krallık* No. 2, Başvuru No. 13166/87, 26.11.1991, para. 50; *Okçuoğlu-Turkey*, No. 24246/94, 8.7.1999, para. 43.

⁶⁰ Bkz. *Süreç-Türkiye* (No. 1) (Başvuru No. 26682/95), 8 Temmuz 1999 tarihli karar, Raporlar 1999; *Süreç* (No. 3) 8 Temmuz 1999 tarihli karar.

ru amaçla orantılı” olmalıdır.⁶¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ulusal yetkililerce gösterilen nedenlerin amacına uygun ve yeterli olmasını zorunlu tutmaktadır.⁶²

Diğer yandan devletler müdahale ihtiyacını değerlendirirken bir takdir hakkı kullanırlar. Fakat bu takdir alanı Avrupa’nın denetimiyle birlikte yürür ve bu denetimin kanalı dava bazında değerlendirme yapan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesidir. Bu nedenle bir “kısıtlamanın” Madde 10 ile korunan ifade özgürlüğüyle uyuşup uyuşmadığı konusunda son kararı verme yetkisi Mahkemeye tanınmıştır.⁶³ Mahkemenin denetimi, ifade özgürlüğüne verilen önem nedeniyle mutlaklıdır. Alınan önlemlerin “zarurî” olduğunun gösterilmesi gerekirken hakkın kısıtlanması ihtiyacı, ikna edici bir biçimde tesis edilmelidir.⁶⁴ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi’ne (DH-DEV) göre, “bu nedenle düşünce özgürlüğünün icra edilmesine yönelik herhangi bir müdahale incelenirken, Mahkemenin düşünce özgürlüğünün demokrasi için önemini göz önünde bulundurduğu bir çıkarlar dengesi bulunmaktadır”.⁶⁵

Bununla birlikte politik söylem veya kamu çıkarını ilgilendiren meselelerdeki tartışmalara yönelik kısıtlamalarda Madde 10(2) kapsamında Mahkemenin içtihadına göre çok az imkan tanınmıştır.⁶⁶ Öte yandan bir bireye, kamu görevlisine ya da nüfusun bir kısmına karşı şiddeti körükleyen konuşmaların suç addedilmesi Madde 10 ile uyumlu kabul edilmektedir.⁶⁷ Bu durumlarda devlet yetkilileri, ifade özgürlüğüne müdahale ederken daha geniş bir takdir hakkı kullanırlar ve devlet yetkililerinin bu tür görüşlere gerektiği gibi tepki vermek niyetiyle ceza kanunu çerçevesinde tedbirler alması dahi ihtimaller dahilindedir.⁶⁸ Yargıçlar Palm, Tulkens, Fischbach, Casadevall ve Greve’in *Sürek-Türkiye* (no. 4) davasındaki ortak mütalaasında şu ifadeler kullanılmıştır:

61 Bkz. Bladet Tromsø ve Stensaas davası kararı 20 Mayıs 1999, Raporlar 1999.

62 Başkaya ve Okcuoğlu kararı 8 Temmuz 1999, Raporlar 1999.

63 *Lingens/Avusturya*, Başvuru no. 9815/82, 8.07.1986

64 *Auttonic AG/İsviçre*, Başvuru no. 12726/87, 22.05.1990

65 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi (CDDH), İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi (DH-DEV), Çalışma Grubu A, “Nefret Söylemi” üzerine Rapor, belge GTDH-DEV A(2006)008, Strasbourg, 9 Şubat 2007, [www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20\(dh-dev\)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485](http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20(dh-dev)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485), para. 22. Daha fazlası için bkz. Handyside davası 7 Aralık 1976 tarihli karar, Seri A No. 24, §49.

66 *Erdogdu ve Ince - Türkiye*, 8 Temmuz 1999, App. Nos. 25067/94 ve 25068/94.

67 *Sener-Türkiye*, 18 Temmuz 2000, Başvuru No. 26680/95.

68 *Sürek v. Türkiye* (No. 4) (Başvuru No. 24762/94), 8 Temmuz 1999 tarihli karar.

10. Madde kapsamında koruma altına alınmış sarsıcı ve saldırı niteliğindeki dil ile demokratik bir toplumda hoşgörü hakkından mahrum bırakan dil arasındaki anlamlı ayırım, ancak suç unsuru teşkil eden kelimelerin kullanılmış olduğu bağlamın dikkatli şekilde incelenmesi sonucunda yapılabilir.⁶⁹

Dahası Yargıç Bonnello “demokratik bir toplumda şiddeti teşvik edenlerin cezalandırılmasının ancak kışkırtmanın ‘açık ve mevcut bir tehlike’ yaratması durumunda haklı görülebileceğini” belirtmektedir.⁷⁰ Yargıç Bonnello’ya göre “güç kullanımı için yapılan çağrıya entelektüel bir görüntü verildiğinde, soyutlandığında ve gerçek ya da yaklaşan şiddet odaklarından zaman ve mekân olarak uzaklaştırıldığında ifade özgürlüğü ilkesi genel olarak hüküm sürmelidir.”⁷¹

Avrupa Mahkemesi çeşitli kararlarında “nefret söyleminden” de bahsetmektedir. Mahkeme Gündüz-Türkiye davasında,⁷² tüm insanların eşit saygınlığı için hoşgörü ve saygının demokratik, çoğulcu bir toplumun temellerini oluşturduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte Mahkeme “ilkesel olarak belli demokratik toplumlarda hoşgörüsüzlüğe dayalı nefretin (dinî hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere) yayıldığı, kışkırtıldığı, teşvik edildiği veya haklı gösterildiği tüm ifade biçimlerini müeyyideye tabi tutmak ve hatta engellemek, maruz bırakılan tüm ‘muameleler, şartlar’, ‘kısıtlamalar’ ya da ‘cezalar’ın ulaşılmaya çalışılan meşru amaca uygun olması şartıyla gerekli olabilir” şeklinde görüş belirtmektedir.⁷³ Mahkemeye göre “sadece belli derecede şiddet teşvik eden beyanlar nefret söylemi teşkil etmektedir,”⁷⁴ ama “belli kişi veya topluluklara hakaret gibi gelebilecek nefret söylemi teşkil eden somut ifadelerin Sözleşme’nin 10. maddesince korunmayacağına şüphe yoktur.”⁷⁵ Öte yandan Avrupa Konseyi İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi (DHDEV), nefret söylemi üzerine bir raporda Strasbourg Mahkemesi’nin “nefret söylemi” kavramının kesin bir tanımını yapmadığını vurgulamaktadır.⁷⁶ Bazı davalarda

⁶⁹ A.g.e.

⁷⁰ A.g.e.

⁷¹ A.g.e.

⁷² *Gündüz-Türkiye*, Başvuru No. 35071/97 4 Aralık 2003 tarihli karar, § 40. Nefret söylemi ve şiddetin yüceltilmesi konusunda *Sürek-Türkiye* (No. 1) No. 26682/95, § 62, ECHR 1999-IV.

⁷³ A.g.e.

⁷⁴ A.g.e.

⁷⁵ A.g.e., para. 41. Benzer bir şekilde bkz. *Jersild-Denmark* 23 Eylül 1994 tarihli karar para. 35. Daha fazlası için *Ergin-Türkiye*, 4 Mayıs 2006 tarihli karar, para. 34; *Alinak ve Diğerleri - Türkiye*, 4 Mayıs 2006 tarihli karar, para. 35; *Hun-Türkiye*, 13 Eylül 2005 tarihli karar, para. 32.

⁷⁶ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi (CDDH), İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi (DH-DEV), Çalışma Grubu A, “Nefret Söylemi” üzerine Rapor, belge GTDH-DEV

Mahkeme ırksal düşmanlık ifadelerini, Sözleşme'nin 17. maddesi kapsamında ele alırken,⁷⁷ başka davalarda⁷⁸ böyle bir çıkarımdan özenle kaçınılmıştır. Mahkeme nefret söylemi teşkil eden somut ifadelerin Sözleşme'nin 10. maddeyle korunmayacağına şüphe olmadığını en açık şekilde *Jersild-Danimarka* davasında⁷⁹ göstermiştir.⁸⁰

Nefret söylemi gibi belli ifadeler, Sözleşme'nin 17. maddesinin getirdiği istisnalarla 10. madde kapsamında korunmamaktadır: “Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasına veya burada öngörüldüğünden daha geniş kapsamlı sınırlamalara tabi tutulmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlayacak biçimde yorumlanamaz”.

17. maddenin öngördüğü koruma alanı oldukça geniştir ve Sözleşme’de yüceltilen tüm temel hakları kapsamaktadır. *Lawless-İrlanda* davasında⁸¹ Mahkeme, 17. madde ile diğer maddeler arasındaki ilişkiyi açık bir biçimde belirtmektedir:

Mahkemenin düşüncesine göre 17. maddenin amacı, gruplara ya da bireylere atıfta bulunduğu nispette, Sözleşme’de ifade edilen haklar ve özgürlüklerden herhangi birisini yok etme amacını taşıyan bir faaliyete iştirak etme ya da eylemde bulunma hakkı sağlamayı imkânsız hale getirmektedir; dolayısıyla hiç kimse yukarıda bahsedilen haklar ve özgürlükleri yok etme amacıyla bir eyleme girişmek için Sözleşme’nin hükümlerini istismar etmeye muktedir olamamalıdır; kapsamı olumsuz olan bu hüküm bir gerçek şahsı Sözleşme’nin 5 ve 6. maddelerince güvence altına alınmış olan temel haklarından mahrum edecek şekilde yorumlanamaz.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi’nin (DH-DEV) bir raporuna göre,

Sözleşme’nin güvence altına aldığı, 17. madde kapsamında bir şikâyet konusu olamayacak ve bu madde tarafından ortadan kaldırılamaz kişisel hak ve özgürlüklerin kullanılmasıyla, Sözleşme’nin güvence altına almadığı,

A(2006)008, Strasbourg, 9 Şubat 2007, [www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20\(dh-dev\)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485](http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20(dh-dev)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485), para. 6.

⁷⁷ Bkz. *Norwood-Birleşik Krallık* davası, 16 Kasım 2004 tarihli karar.

⁷⁸ *Garandy v. Fransa* davası, 24 Haziran 2003 tarihli karar; *Seurot-Fransa*, 18 Mayıs 2004 tarihli karar.

⁷⁹ *Jersild-Danimarka*, 23 Eylül 1994 tarihli karar, Seri A No. 298, s. 25, § 35.

⁸⁰ Bkz. *Gündüz-Türkiye*, Başvuru No. 35071/97 4 Aralık 2003 tarihli karar, § 41.

⁸¹ *Lawless-İrlanda*, 14 Kasım 1960 tarihli karar.

başkalarının haklarını ve özgürlüklerini yok etmeye yönelik sözde haklar arasında açık bir ayırım yapılmıştır. Dolayısıyla bu, belirli bir hakka, mesele ifade özgürlüğü hakkına yönelik ek bir kısıtlama değil, Sözleşme'nin altında yatan demokratik değerler sisteminin sürekli desteklenmesi için genel bir güvencedir. 17. maddenin gelişimi pek fark edilmemiştir ve bu madde uzun süre bağlamı analitik bir biçimde incelenmeden, sadece gelişigüzel ve tedbirli bir şekilde uygulanmıştır. Öte yandan yakın dönemlerde yeniden doğmuş ve yeni alanlara uygulanmaya başlamıştır.⁸²

DH-DEV raporu daha sonra 1990'lardan itibaren, başta antisemitizm ile ilgili olanlar olmak üzere, Mahkeme ve Komisyon içtihatlarının⁸³ 17. madde kapsamında Sözleşme'ye yönelik yeni bir çeşit uyumsuzlıkla uğraşmaya başladığını ifade etmektedir.⁸⁴ Sözgelimi Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Remer-Almanya*⁸⁵ davasında başvurunun yapmış olduğu yayının Yahudilere karşı düşmanlığı körükleme girişimi ve üstelik ırksal ve dinî ayrımcılık olduğuna, bunun Sözleşme'nin esas fikirlerinden birine, yani adalet ve barış mefhumlarına aykırı olduğuna karar vermişti. Komisyon başvuruyu kabul edilemez bularak 10. maddenin ihlal edilmediği kararına varmıştı. "Demokratik bir toplumda Yahudilere karşı düşmanlığın körüklenmesiyle Alman nüfusu içinde ortaya çıkacak suçun ve düzensizliğin engellenmesi hususunda kamu yararının sağlanması ve Yahudilerin saygınlığının ve haklarının korunması, başvurunun Yahudilerin Nazi rejimi tarafından toplama kamplarında zehirli gazlara maruz bırakıldığını inkar eden ve Yahudilerin halkı haraca kestiği iddialarını savunan yayınlar yapma özgürlüğüne ağır bastığını" belirtmiştir.⁸⁶

Komisyon ve Mahkeme bir dizi davada insanlığa karşı suçların inkârının, Yahudilerin ırk temelinde aşağılanması ve onlara karşı düşmanlığın körüklenmesinin en ciddi biçimlerinden biri olduğu kararına varmıştır. Wa-

⁸² Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi (CDDH), İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi (DH-DEV), Çalışma Grubu A, "Nefret Söylemi" üzerine Rapor, belge GTDH-DEV A(2006)008, Strasbourg, 9 Şubat 2007, [www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3_committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20\(dh-dev\)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485](http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3_committees/04.%20development%20of%20human%20rights%20(dh-dev)/04.%20meeting%20Raporlar/36thareport.asp#P479_54485), para. 55.

⁸³ Özellikle bkz. *Honsik-Avusturya*, No. 25062/94, 18 Ekim 1995 tarihli karar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu; *Remer-Almanya*, No. 25096/94, 6 Eylül 1995 tarihli karar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu; *Lehideux ve Isorni - Fransa*, 23 Eylül 1998 tarihli karar; *W.P.-Polonya*, No. 42264/98, 2 Eylül 2004 tarihli karar; *Witzsch-Almanya*, No. 7485/03, 13 Aralık 2005 tarihli karar.

⁸⁴ GT-DH-DEV raporu, para. 61.

⁸⁵ *Remer-Almanya*, No. 25096/94, 6 Eylül 1995 tarihli karar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu.

⁸⁶ A.g.e.

lendy-Almanya davasında⁸⁷ Komisyon, başvurucunun yapmış olduğu yayında “totaliter Nazi rejiminin gerçekleştirdiği kitlesel katliamlarla ilgili tarihsel olguları”⁸⁸ inkâr etmesinde olduğu gibi tarihsel olguların inkâr edilmesini Yahudilere karşı hakaret olarak tanımlamıştır. Bu yayın Komisyon tarafından, “Yahudi halkına karşı eskiden yürütülen ayrımcılığın” bir çeşit “devamı” olarak görülmüştür. Komisyon Sözleşme’nin 17. maddesine de atıfta bulunmuş ve “Madde 17 esasen Sözleşme’de ortaya konmuş herhangi bir hak ve özgürlüğü yok etme amacını taşıyan faaliyetlerde bizzat bulunma hakkına olanak sağlayacak hakları kapsar” ifadesine yer vermiştir. “Komisyon bilhassa Sözleşme’nin 10. maddesinde atıf yapılan ifade özgürlüğüne, 17. maddeye aykırı bir biçimde başvurulamayacağını tekrar tekrar belirtmektedir”.⁸⁹ DH-DEV raporu “bu takdirde meselenin artık aşırı sağcı ya da aşırı solcu totaliter bir siyasal sistemin Sözleşmeye uygunluğu meselesi değil, bireyler ve cemaatler arasındaki ilişkiyi temel alarak belli bir cemaati hedef alan saldırgan bir konuşma meselesi” olduğunu belirtmektedir.⁹⁰

Benzer şekilde *Garaudy-Fransa* davasında⁹¹ başvurunun Sözleşme’nin 17. maddesi kapsamında kabul edilemez olduğu kararına varılmıştır: “Bu tür tarihsel olguların inkârı ya da revizyonu ırkçılığa ve antisemitizme karşı savaşın temel aldığı değerlere zarar vermektedir ve kamu düzeni için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu faaliyetler demokrasi ve insan haklarıyla bağdaştırılamaz, çünkü başkalarının haklarını çiğnemektedirler. Bunları savunanlar, açıkça Sözleşme’nin 17. maddesince yasaklanmış amaçlar kategorisine giren maksatlara sahiptir”.⁹² Mahkemeye göre “Sözleşme’nin altında yatan değerlere yöneltilmiş herhangi bir başka görüş gibi Nazi yanlısı bir siyasetin de haklı gösterilmesine ve Madde 10 kapsamındaki korumadan istifade etmesine izin verilemez”,⁹³ “Soykırım gibi doğruluğu sabit tarihsel ol-

⁸⁷ *Udo Walendy-Almanya*, No. 21128/92, 11 Ocak 1995 tarihli karar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu.

⁸⁸ A.g.e.

⁸⁹ A.g.e. Daha fazlası için bkz. No. 12194/86, Dec. 12.5.88, *Kühnen - Almanya Federal Cumhuriyeti*, D.R. 56, s. 205 ve No. 19459/92, Dec. of 29.3.93 yayımlanmamış.

⁹⁰ GT-DH-DEV raporu, para. 64.

⁹¹ *Garaudy-Fransa*, 24 Haziran 2003 tarihli karar. Bu davada müracaat sahibi Fransa’da, “NürnbergDuruşmaları Miti”, “Soykırım Miti” gibi bölümlere sahip olan *The Founding Myths of Israeli Politics* isimli kitabı nedeniyle takibata uğramıştır. İsmi geçen bölümler davanın konusunu oluşturmuştur. Sayısız alıntı ve atfa dayanarak müracaat sahibi, tarihçiler arasında bir tartışma konusu olmayan, bilakis açıkça tesis edilmiş olan bu tarihî olayların gerçekliğini, boyutunu ve ciddiyetini sorgulamaktadır.

⁹² A.g.e.

⁹³ A.g.e.

gular kategorisi bulunmaktadır ve bunların inkârı veya revizyonu Madde 17 aracılığıyla Madde 10'un korumasından çıkarılmıştır".⁹⁴ DH-DEV raporu bu kararda Mahkemenin, burada belirtilmesi gereken iki önemli unsur eklediğini savunmaktadır:

Öncelikle [Mahkeme] ırkçılığa ve antisemitizme karşı savaşla, başta giriş kısmında belirtilenler olmak üzere Sözleşme'nin temel değerlerini birbiriyle ilişkilendirmiştir. Bunu yaparken bir dizi güncel politik faaliyeti, yani ırkçılık ve antisemitizmle savaş gayesi güdenleri bir öncelik meselesi olarak muhafaza edilecek değerler bütününe dâhil etmiştir.⁹⁵

İkincisi Garaudy kararında şikâyet konusu söylemin "diğerlerinin haklarını çiğneme" olduğu söylenmiştir. Burada ayrıca çiğnenen çıkarların tanımını hususunda da somut bir adım atılmıştır. Bu sadece muğlak bir hakaret davası değil, üçüncü kişilerin haklarının çiğnenmesi davasıdır.⁹⁶

Garaudy davası *Giniewski-Fransa* davasıyla⁹⁷ bir tezat teşkil edebilir. "Hakikatin İhtişamı" adlı bir tamimde Papa'nın aldığı konumun eleştirel bir analizini yapan bir makalede, belli bir doktrinin kapsamı ve bunun Soykırım'ın kökenleriyle muhtemel bağına dair bir sav ortaya atılmıştır ve Mahkeme bunu Madde 10'un ihlali şeklinde yorumlamamıştır. Mahkeme, başvurucunun kendisinin de kabul ettiği üzere yayınlanan metnin bir kısım insanı rencide edecek, sarsacak ve rahatsız edecek çıkarımlar ve cümleler içerdiğine kanaat getirirken, bu tür görüşlerin ifade özgürlüğü kapsamında görülmesi gerektiğini birçok kez tekrar etmiştir.⁹⁸ Mahkeme'ye göre söz konusu makale "sebepsizce mütecaviz"⁹⁹ ya da hakaretimiz¹⁰⁰ değildir ve saygısızlığı ya da düşmanlığı körüklediği gibi Garaudy davasının aksine açıkça tesis edilmiş tarihî gerçeklere de gölge düşürmemektedir.¹⁰¹ Mahkeme başvurucunun asılsız ya da günümüz düşüncesinin gerçekliğinden kopuk bir ihtilafa sebebiyet vermeksizin, tanımı itibarıyla müzakereye, geniş kapsamlı ve süregiden ideolojik bir tartışmaya açık bir katkı yapmış olmasının önemini belirtmektedir.

⁹⁴ Daha fazlası için bkz. *Lehideux ve Isorni - Fransa*, 23 Eylül 1998 tarihli karar.

⁹⁵ GT-DH-DEV raporu, para. 67.

⁹⁶ GT-DH-DEV raporu, para. 68.

⁹⁷ *Giniewski-Fransa*, Başvuru No. 64016/00, kararı of 31 Ocak 2006 tarihli karar.

⁹⁸ Bilhassa bkz. *De Haes ve Gijssels - Belçika*, 24 Şubat 1997, § 46, Raporlar 1997-I.

⁹⁹ Bkz. *Otto-Preminger Enstitüsü - Avusturya*, 20 Eylül 1994, Seri A No. 295-A, § 49.

¹⁰⁰ Krş. *I.A. - Türkiye*, No. 42571/98, § 29, ECHR 2005-VIII.

¹⁰¹ Krş. *Garaudy-Fransa* (dec.), No. 65831/01, ECHR 2003-IX.

Witzsch-Almanya davasında¹⁰² başvuru, dava konusu inkar ifadelerini şahsi bir mektupta dile getirmişti, ama bu mektup daha sonra polise teslim edilmişti. Mahkeme için başvuru, Hitler'in ve Nasyonel Sosyalistlerin Yahudilerin yok edilmesindeki sorumluluklarını kamuya açık şekilde daha geniş bir kitleye hitaben yapmamış olmasının bir önemi yoktu. Mahkemeye göre, Madde 17'nin genel amacı, bireylerin Sözleşmenin lafzına ve ruhuna aykırı fikirleri teşvik etmek amacıyla bir hakkı istismar etmesini imkânsız kılmaktır.

Mahkeme ayrıca, en dikkat çeken *Norwood-Birleşik Krallık* davası¹⁰³ olmak üzere tarihsel revizyonizm ve antisemitizm çerçevesinin dışında Sözleşme'nin 17. Maddesini temel almaktadır. Britanya Ulusal Partisi'nin bir üyesi, parti tarafından temin edilen, üzerinde ikiz kulelerin alevler içindeki bir fotoğrafı, "İslam İngiltere'nin dışına - İngiliz Halkını Koruyun" sözleriyle birlikte ve yasak işareti bulunan bir hilal-yıldız olan bir posteri birinci kattaki dairesinin penceresinde sergilemiştir. Mahkeme, posterin üzerindeki sözler ve resimlerin Birleşik Krallık'taki tüm Müslümanlara saldırının bir ifadesi olduğuna dikkat çekmiştir. Dinî bir gruba karşı, bu grubu bir bütün halinde terörist faaliyetle suçlayarak yapılan böylesi genel, sert bir saldırı başta hoşgörü, toplumsal huzur ve ayırım gözetmeme olmak üzere Sözleşme tarafından güvence altına alınmış değerlerle bağdaşmamaktadır. Başvurucunun posteri penceresinde sergilemesi, Madde 17 kapsamına giren bir eylemdir ve bu nedenle Madde 10'un korumasından istifade edemez.¹⁰⁴

Daha yakın bir tarihte *Leroy-Fransa* davasında¹⁰⁵ Strasbourg Mahkemesi, Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine saldırıyı gösteren bir karikatürün, ünlü bir markanın reklam sloganı olan "Hepimiz hayal ettik... Hamas yaptı" başlığıyla yayınlanmasının, belirli bir halk tepkisi uyandırdığı, şiddeti körükleyebilir olduğu ve politik olarak hassas bir bölgede, yani Bask bölgesinde kamu düzeni üzerinde olası bir etki gösterdiği hükmüne varmıştı. Karikatür 13 Eylül 2001 tarihinde, 11 Eylül saldırılarından iki gün sonra haftalık bir gazete olan *Ekaitza*'da yayımlanmıştı. Başvuru, politik ve aktivist bir söylemin yön verdiği gerçek niyetini, yani Amerikan karşıtlığını, hicivli bir resim üzerinden ve Amerikan emperyalizminin çöküşünü göstererek tebliğ etmesini Fransız mahkemelerinin yadsıdığından şikâyet etmekteydi. Öte yan-

¹⁰² *Witzsch-Almanya*, No. 7485/03, 13 Aralık 2005 tarihli karar.

¹⁰³ *Norwood-Birleşik Krallık*, No. 23131/03, 15 Kasım 2004 tarihli karar.

¹⁰⁴ Benzer bir şekilde bkz. *Seurot-Fransa* davası, No. 57383/00, 18 Mayıs 2004 tarihli karar.

¹⁰⁵ *Leroy-Fransa*, Başvuru No. 36109/03, 02.10.2008 tarihli kurul kararı.

dan Avrupa Mahkemesi, karikatürün Amerikan emperyalizmini eleştirmekle sınırlı kalmadığına, onun şiddetle yok edilmesini desteklediğine ve yücelttiğine kanaat getirdi. Bu bağlamda Avrupa Mahkemesi kararını karikatüre eşlik eden başlık üzerine dayandırdı ve başvurunun, 11 Eylül 2001 saldırılarının faillerine manevi destek verdiğine dikkat çekti. Başvurucu, dil seçimiyle binlerce sivile karşı uygulanan şiddeti onaylayan ve kurbanların saygınlığına zarar veren bir yorumda bulunmuştu. Avrupa Mahkemesi'ne göre –yayının yapıldığı tarih– başvurunun bu trajik olayı aktarımındaki ve hatta desteğindeki sorumluluğu, bu aktarım sanatsal bir şekilde ve gazetecilik perspektifinden yapılmış olsa dahi, daha da arttırmaktaydı. Bu nedenle Mahkeme Madde 10 bakımından bir sorun görmemişti.¹⁰⁶

Yukarıdaki davalardan da görüleceği üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı sürekli bir değişim içindedir. Başkalarının ve kurbanların hakları göz önünde bulundurulmakta ve bunlarla çakışan söylemler, ırkçılıkla mücadele çerçevesinde Sözleşmenin 17. maddesi vasıtasıyla Madde 10'un korumasından çıkarılmaktadır. Öte yandan DH-DEV raporunda dikkat çekildiği üzere “Madde 17 ve dolayısıyla ‘nefret söylemi’ ile ilgili tüm içtihatlar, Sözleşme'nin mutlak değerlerine tehdidin tespit edilmesi, şiddetin tahrik edilmesi gibi risklerin olduğu noktada Madde 10'un uygulanmamasına, müdahalenin orantılılığına ya da uygunluğuna, bu suretle hedeflenen meşru amacın göz önünde tutulmasına vurgu yapmaktadır. Bu önemli bir noktadır, çünkü Madde 17'nin amacı Sözleşme'de düzenlenen tüm haklar ve özgürlüklerin altında yatan demokratik çerçeveyi korumak olduğu için bu madde kapsamında önceliklerin sırası tersine çevrilmiştir”.¹⁰⁷

AVRUPA KONSEYİ BÖLGESİ DIŞINDAKİ ÖNEMLİ ULUSAL DÜZENLEME GİRİŞİMLERİNE GENEL BAKIŞ

Bu bölümün ilerleyen sayfalarında Avustralya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki düzenleme sistemleri incelenecektir. Avustralya'da 1975 tarihli İrsal Ayrımcılık Kanunu'nda “her koşul altında insanları ırk, renk ya

¹⁰⁶ Benzer bir şekilde *Orban ve diğerleri – Fransa* davasında (Başvuru No.20985/05, 15.01.2009 tarihli kurul kararı) mahkeme, müracaat sahibinin, *Services Spéciaux Algérie 1955-1957* isimli kitabın yayınlanmasının ardından, kamuya açık bir şekilde savaş suçlarını savunmaktan mahkûm olmasından dolayı herhangi bir madde 10 ihlaline rastlamamıştır. Mahkemeye göre bir yayıncıyı, bir ülkenin tarihinin bir kısmını oluşturan olaylarla ilgili, üçüncü bir şahıs tarafından yazılmış birinci şahıs tanıklıkların dağıtılmasına yardımcı olmak nedeniyle cezalandırmak, kamuyu ilgilendiren meselelerin tartışılmasına ciddi zararlar verebilir ve çok önemli bir neden olmadığı sürece böyle bir önleme başvurulmamalıdır.

¹⁰⁷ GT-DH-DEV raporu, para. 76.

da ulusal veya etnik kökeni temelinde rencide etmesi, hakaret içermesi, küçümsemesi ya da tehdit etmesi makul derecede muhtemel tüm umumi faaliyetler, belirli şartlar altında makul derecede ve iyi niyetle yapılmadıkları takdirde yasa dışıdır” denilmektedir. Aynı kanunun 18C(1) bölümü İnternet temelli yayınlara ve içeriğe de uygulanabilmektedir. Öte yandan bu ihlalle ilişkili kurulabilecek herhangi bir “cezaî müeyyide” bulunmamaktadır ve 1975 kanunuyla sadece idari bir şikâyet mekanizması getirilmiştir. Bu çerçevede İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu’na (HREOC) bir şikâyetle bulunmak mümkündür. Bu zamana dek en yaygın ırksal düşmanlık çeşitleri medya, mahalle sürtüşmeleri, istihdam, kişisel çatışmalar ve toplumsal tartışmalarla ilgili olanlardır. Fakat İnternet üzerindeki ırksal düşmanlıkla ilgili çok az şikâyet gelmiştir.¹⁰⁸

İnternet konusundaki en önemli şikâyet *Jones-Töben* davasıyla ilgilidir.¹⁰⁹ Bu dava Fredrick Töben tarafından işletilen ve Yahudi Soykırımı’nı inkar ederek 1975 tarihli Kanunu ihlal eden Adelaide Enstitüsü’nün web sitesiyle alakalıdır. Web sitesinin içeriği Yahudi halkına karşı saldırgan bulunmuş ve bu içeriğin siteden kaldırılmasına hükmedilmiştir. Dava aşağıda detaylarıyla tartışılacaktır.

İnternet üzerindeki saldırgan, taciz edici ya da tehditkâr ırkçı materyaller Devlet ve Ülke yasasının yanı sıra İngiliz Milletler Topluluğu yasası kapsamında da cezaya tabi suç olarak görülebilmektedir.¹¹⁰ Bu yayınlanan materyalin yapısına bağlıdır, fakat çeşitli farklar mevcuttur ve bazı eyaletlerde sadece para cezası öngörülmüştür.

Federal düzeyde, 1914 tarihli Ceza Kanunu’nun “iletişim hizmetlerinin uygunsuz kullanımı” başlıklı 85ZE maddesi kapsamında İnternetin, bir kişinin tehdit ya da tacizi ile sonuçlanabilecek materyalin yaygınlaştırılması için bilinçli olarak kullanılması suç teşkil etmektedir. Öte yandan bu hüküm 2004 tarihli Suç Mevzuatı Değişikliği (Telekomünikasyon Suçları ve Diğer Önlemler) Yasası (no.2) ile feshedilmiş¹¹¹ ve 1995 tarihli Avustralya Ceza

¹⁰⁸ Bkz. Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, *Avustralya Irksal Kötüleme Kanunu*, Irk Ayrımcılığı Biri-mi, HREOC, 2002, www.humanrights.go.au/racial_discrimination/cyber racism/vilification.html.

¹⁰⁹ *Jones-Töben* [2002] FCA 1150 (17 Eylül 2002) ve *Töben-Jones* [2003] FCAF 137 (27 Haziran 2003).

¹¹⁰ Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, Siber-Irkçılık, 2008, www.humanrights.go.au/racial_discrimination/publications/cyber racism_factsheet.html. Daha fazlası için bkz. Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, 1975 Irksal Ayrımcılık Yasası’nın Uluslararası bir Karşılaştırması, (2008), www.humanrights.go.au/racial_discrimination/publications/int_comparison/index.html.

¹¹¹ Genel olarak bkz. <http://law.atolaw/view.htm?locid=%27NEM/EM200437/NAT/ATO/00001%27&PiT=99991231235958>.

Yasası'nın 10.6 maddesiyle düzenlenmiştir. Yeni getirilen "iletişim hizmetinin tehdit, taciz ya da saldırganlık amaçlı kullanımı" başlıklı 474.17 maddesi, bir kişinin "bir iletişim hizmetini kullanması ve bu kişinin bunu (gerek kullanım yöntemi gerek muhaberenin içeriği ya da her ikisi birden), makul insanların her koşul altında tehdit edici, taciz edici ya da saldırgan bulabileceği şekilde" yapması halinde o kişiyi suçlu addetmektedir. Bu suç için üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

Diğer devletlerde olduğu gibi nefret söylemi ve propagandasının mevcudiyeti ve yaygınlaştırılması Kanada'da da önemli sorunlar yaratmaktadır. Kanada Ceza Yasası¹¹² kapsamında ve Kanada İnsan Hakları Yasası'nın 13(1) maddesiyle nefret söylemi yasaklanmıştır ve propagandasının yapılması hoş görülmez.¹¹³

Bir kişi ya da bir grup kişinin, yasaklanmış bir ayrımcılık zemininde tanımlanabilir başka bir kişi veya kişilere karşı nefret ya da aşağılama yaratması muhtemel herhangi bir konu hakkında, tamamen ya da kısmen, Parlamento'nun yasama yetkisinin kapsamındaki telekomünikasyon şirketlerinin imkânlarını kullanarak mütemadiyen telefon aracılığıyla iletişim kurması ya da bunu başkalarına yaptırmaları ayrımcılıktır.

Her ne kadar aslında Kanada İnsan Hakları Kanunu'nun 13. maddesi, nefret ya da aşağılama içeren haberleşmenin telefon üzerinden yapılmasını yasaklamaktaysa da 2001 yılında yapılan bir değişiklik, Kanunun İnternette de uygulanabilmesini güvence altına almıştır. Bu değiştirilmiş versiyonun 13(2) maddesi şu ifadelerle yer vermektedir:

Daha açık olmak gerekirse fıkra (1), İnternet ve benzeri iletişim araçları dâhil olmak üzere bilgisayar ya da birbirine bağlanmış veya ağ oluşturan bir grup bilgisayar yoluyla haberleşmeye uygulanabilir, fakat bir bütün olarak ya da kısmen radyo televizyon yayıncılığı araçları yardımıyla haberleşmeye uygulanamaz.

¹¹² Bkz. bölüm 318 (Soykırımı Savunmak); bölüm 319(1) (Düşmanlığı Kamuya Açık Biçimde Kışkırtmak); bölüm 319(2) (Düşmanlığın Kasıtlı Biçimde Teşvik Edilmesi). Tüm bu suçlar konusunda kovuşturma başlatılmadan önce Başsavcının onayı gerekmektedir. B'Nai Brith Kanada, *İnternette Nefret: 3. Uluslararası Sempozyum, İnternetteki Nefrete Karşı Harekete Geçmek: Hukuki Bir Analiz* raporuna göre "Ceza Kanununun 318 veya 319(1) maddeleri kapsamında hiçbir ceza verilmemiştir" (2007, www.hateontheinternet.com/PDF/legalanalysis.pdf, s. 8).

¹¹³ Kanada (İnsan Hakları Komitesi) - Taylor, [1990] 3 S.C.R. 892.

Öte yandan aşağıda gösterileceği üzere bu değişikliğin gerçekleşmesinden önce bile telefon aracılığıyla yapılan iletişimin İnterneti de kapsadığı, Kanada İnsan Hakları Mahkemesi tarafından *Citron ve diğerleri - Zündel* davasında¹¹⁴ tesis edilmiştir. Kanada İnsan Hakları Kanunu'nda madde 13(3) vasıtasıyla yapılan bir başka değişiklik 2001 yılında gerçekleştirilmiştir ve İnternet servis sağlayıcıları ya da web sunucu şirketlerine, bunların sunucularına üçüncü kişiler tarafından gönderilen ve düşmanlık ihtiva eden içerik konusunda sorumluluk yüklenmemektedir. Madde 13(3) şu ifadelerle yer verir:

Bu bölüm kapsamında hiçbir telekomünikasyon şirketi sahibi ya da operatörü, sahibi olduğu ya da operatörlüğünü yaptığı telekomünikasyon şirketinin imkânları başka kişilerce altbölüm (1)'de tanımlanan konularda yayın yapmakta kullanıldığı için bu konulara dair yayın yapmış ya da yaptırmış sayılamaz.

Kanada İnsan Hakları Komisyonu'nun 2007 Yıllık Raporu'na¹¹⁵ göre Kanada İnsan Hakları Mahkemesi (CHRT), nefret içeren web siteleri ya da malzemeyle ilgili olarak on beşten fazla şikâyeti karara bağlamıştır.

Bütün vakalarda Mahkeme davalıların aleyhine karar vermiş, web sitelerinin kapatılmasına hükmetmiş ve verdikleri zararı tazmin etmelerini isteyerek düşmanlık ve aşağılama yoluyla hedef alınan kişilere güçlü bir toplumsal dayanışma mesajı göndermiştir. Komisyon bu şikâyetleri Kanada toplumdaki düşmanlıkla mücadele için kullanılacak birçok araçtan biri olarak görmektedir ve bunlar en az Madde 13 kadar etkilidir. Komisyon tüm yönleriyle nefretle mücadele edilmesine yönelik kapsamlı bir strateji geliştirilmesi için sivil toplum örgütleri ve hükümetlerle birlikte çalışmaya devam etmektedir.

CHRT, *Warman-Kouba* davasında¹¹⁶ nefret mesajlarının on bir ayırıcı özelliğini detaylarıyla birlikte listelemiştir. Bu ayırıcı özellikler şunlardır:

1. Güçlü Tehdit: Hedef alınan topluluk, toplumdaki ana kurumların denetimini ele geçirebilecek ve diğerlerini geçimlerinden, güvenliklerinden, ifade özgürlüklerinden ve genel refahlarından mahrum bırakabilecek güçlü bir tehditmiş gibi betimlenir.

¹¹⁴ *Citron ve Toronto Belediye Başkanı'nın Komitesi - Zündel*, 2002 CanLII 23557.

¹¹⁵ Mart 2008'de yayınlamıştır, şu adreste bulunabilir: www.chrc-ccdp.ca/pdf/ar_2007_ra_en.pdf.

¹¹⁶ *Warman-Kouba*, 2006 CHRT 50.

2. **Gerçek Hikâye:** Mesajlar, hedeflenen toplulukla ilgili olumsuz genellemeler yapmak için güvenilir olduğu söylenen kaynaklardan gerçek hikâyeler, haberler, resimler ve referanslar kullanır.
3. **Yırtıcı:** Hedeflenen topluluk çocukları, yaşlıları, savunmasızları vb. avlıyormuş gibi tasvir edilir.
4. **Toplumun Yaşadığı Sorunların Nedeni:** Hedeflenen topluluk, toplumdaki ve dünyadaki güncel sorunlardan sorumlu tutulur.
5. **Doğası İtibariyle Tehlikeli ya da Şiddet Yanlısı:** Hedeflenen topluluk doğası itibariyle tehlikeli ya da şiddet yanlısı olarak tarif edilir.
6. **Hiç İyi Tarafı Yok:** Mesajlar hedeflenen topluluğun herhangi bir iyi nitelikten yoksun ve doğası itibariyle kötü olduğu fikrini iletir.
7. **Sürgün:** Mesajlar bu insan topluluğunun sürgün, tecrit ya da imhasından başka hiçbir şeyin diğerlerini bu topluluk tarafından verilecek zararlardan koruyamayacağı fikrini taşır.
8. **Alt-insan:** Hedeflenen topluluk hayvanlar, haşarat, ifrazat ve diğer muzır maddelerle ilişkilendirme ve karşılaştırma yoluyla insan değilmiş gibi gösterilir.
9. **Kışkırtıcı Dil:** Mesajlarda aşırı bir düşmanlık ve küçümseme havası yaratmak için son derece kışkırtıcı ve aşağılayıcı bir dil kullanılır.
10. **Geçmiş Trajedilerin Değersizleştirilmesi ya da Yüceltilmesi:** Mesajlar hedeflenen topluluğun mensuplarının dâhil olduğu geçmiş zulümleri ya da trajedileri değersizleştirir ya da yüceltir.
11. **Şiddete Çağrı:** Hedeflenen topluluğa karşı şiddet kullanılması çağrısında bulunulur.

Madde 13 kapsamında CHRT'ye yapılan bir şikâyetle bu ayırıcı özelliklerden ne kadar fazla varsa şikâyetin başarılı olma şansı o kadar fazladır. Başarılı olması durumunda CHRT zararların tazminine ve/veya materyalin İnternette yayınının durdurulmasına ve geri çekilmesine hükmedebilir.¹¹⁷ Kanada İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ernst Zündel ve web sitesi Zundelsite¹¹⁸ hakkındaki şikâyetle yönelik soruşturması aşağıda detaylarıyla tartışılacaktır.

¹¹⁷ Bkz. Kanada İnsan Hakları Yasasının 53 ve 54. bölümleri. Yakın tarihli bir başvuru için bkz. *Warman - Guille & Canadian Heritage Alliance*, 2008 CHRT 40, 30 Eylül 2008 tarihinde karara bağlanmıştır.

¹¹⁸ Bkz. www.zundelsite.org.

Diğer içtihatlarda olduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nde ifade özgürlüğü için öngörülen anayasal koruma da mutlak değildir. Birleşik Devletler Anayasasının Birinci Tadili genel olarak devleti, ifade edilen fikirleri onaylamadığı için bir söylemi ve hatta bir edimi¹¹⁹ kanun dışı ilan etmekten men eder. Birinci Tadilin öngördüğü koruma nefret söylemi ve ırkçı içeriği de içine alacak kapsamdadır. Yüksek Mahkeme'nin kararları ve ilkeleri temelinde Birleşik Devletler hükümeti, sadece birkaç sınırlı alandaki söylem temelli içeriği düzenleyebilir ve bunlar, "o kadar cüzi toplumsal değere sahiptir ki bunlardan elde edilecek fayda, toplumsal çıkarlara düzen ve ahlak açısından hiçbir biçimde ağır basamaz".¹²⁰ Bu nedenle sınırlı kategorik yaklaşım temelinde müstehcenlik,¹²¹ çocuk pornosu,¹²² hakaret,¹²³ kışkırtıcı sözler¹²⁴ ve gerçek tehditler¹²⁵ Birinci Tadilin öngördüğü koruma alanından çıkarılmıştır.

Chaplinsky davasında Yüksek Mahkeme "kavgacı sözler"i, "ifade ediliş biçimiyle zarar verici ya da huzurun derhal bozulmasına yol açacak" sözler olarak tanımlamış ve bu tür sözlerin, anayasal korumaya diğer söylemler kadar sahip olamayacağını belirtmiştir. Zira "bu tür ifadeler hiçbir fikrin beyanının vazgeçilmez bir parçası olamaz ve o kadar cüzi toplumsal değerlere sahiptirler ki bunlardan edinilecek fayda, toplumsal çıkarlara düzen ve ahlak açısından hiçbir biçimde ağır basamaz" yorumunda bulunmuştur.¹²⁶ "Herkesin bildiği gibi sıradan vatandaş hedef aldığı şiddet içeren tepkilere yol açması muhtemel kötüyici laflar olan" kavgacı sözler, Birinci Tadil kapsamında genellikle men edilebilir.¹²⁷ Aynı zamanda "basın ve ifade özgürlüğü konusundaki anayasal güvenceler, bir eyalete güç kullanımının veya kanunların ihlal edilmesinin savunuculuğunu yapmayı yasaklama ya da bundan men etme izni vermez. Bunun istisnası bu savunuculuğun, muhtemel kanun dışı faaliyetleri körüklemesi ya da yaratması veya yaratma ihtimalinin bulunmasıdır".¹²⁸

¹¹⁹ Bkz., ör., *Texas-Johnson*, 491 U.S. 397, 406, 109 S.Ct. 2533, 2540, 105 L.Ed.2d 342 (1989).

¹²⁰ Bkz., ör., *Chaplinsky - New Hampshire*, 315 U.S. 568, 571-572.

¹²¹ Bkz. *Roth - Birleşik Devletler*, 354 U.S. 476, 77 S.Ct. 1304, 1 L.Ed.2d 1498 (1957), fakat ayrıca bkz. *Miller-California*, 413 U.S. 15, 93 S.Ct. 2607, 37 L.Ed.2d 419 (1973).

¹²² *New York - Ferber* 458 U.S. 747 (1982). Bkz. Schauer, F., "Birinci Değişikliği Kodlaştırmak: *New York - Ferber*" (1982) *Sup. Ct. Rev* 285, 317.

¹²³ Bkz. *Beauharnais-Illinois*, 343 U.S. 250, 72 S.Ct. 725, 96 L.Ed. 919 (1952), fakat ayrıca bkz. *New York Times Co. - Sullivan*, 376 U.S. 254, 84 S.Ct. 710, 11 L.Ed.2d 686 (1964); ve *Gertz - Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323, 94 S.Ct. 2997, 41 L.Ed.2d 789 (1974).

¹²⁴ *Chaplinsky-New Hampshire*, 315 U.S. 568.

¹²⁵ Bkz., ör., *Watts-Birleşik Devletler*, 394 U.S. 705.

¹²⁶ *Chaplinsky-New Hampshire* (1942) 315 U.S. 568, 572.

¹²⁷ *A.g.e.*, 572. Daha fazlası için bkz. *Cohen-California*, 403 U.S. 15, 20 (1971).

¹²⁸ *Brandenburg-Ohio*, 395 U.S. 444, 447 (1969).

Yine *R.A.V.-St. Paul Şehri* davasında¹²⁹ Yüksek Mahkeme, “her görüşten kişinin nefret uyandıran ırkçı lafları” kullanmasının tamamen yasaklanmasının tam bir içerik temelli düzenleme teşkil edeceğini, öte yandan bir grubun ırkçı hakaretlerinin kullanımı yasaklanırken “onların karşıtları” için benzer bir düzenlemeye gitmemenin bakış açısı yönünden bir ayrımcılık teşkil edeceğini ifade etmiştir. Bu davada Yüksek Mahkeme ırk, din vb. temelinde öfke, dehşet ve kızgınlık uyandırdığı bilinen yanan bir haç ya da Nazi gamalı haç dikmeyi suç addeden Minnesota mevzuatını anayasaya aykırı ilan etmişti. Çünkü mevzuat belirli kavgacı sözleri özellikle saldırgan oldukları için değil, ifade edildikleri bakış açısına dayanarak yasaklamaktaydı.¹³⁰

Öte yandan Yüksek Mahkeme *Virginia-Black*¹³¹ davasında bir eyaletin, Birinci Tadille tutarlı olmak kaydıyla, korkutma niyetiyle ifa edilen haç yakma ritüelini yasaklayabileceği hükmüne varmıştır. Mahkeme, Ku Klux Klan’ın bir korkutma aracı ve yakın şiddet tehdidi olarak sıklıkla haç yakma ritüelini kullandığını; her ne kadar bu yakma işlemi, ortak grup kimliğinin ve ideolojisinin güçlü sembolleri olsa da Klan toplantılarının merkezî özelliği olarak işlev gördüğü tespitinde bulunmuştur. Mahkeme’ye göre, verilen mesajın politik bir mesaj olup olmadığına bakılmaksızın bu aynı zamanda korkutma amacını taşımaktadır ve haç yakmak bir “nefret sembolüdür”. Yüksek Mahkeme korkutma niyetiyle ifa edilen haç yakma ritüelinin yasaklanmasının, bu mahkemenin *R.A.V.* davasında verdiği hükümle tamamen tutarlı olduğuna karar vermiştir. Hakim O’Connor’a göre “haç yakma, kaçınılmaz olarak bir korkutma mesajı vermek zorunda değilse de, haç yakanlar çoğu kez mesajı alanların yaşamları için kaygı duymaları niyetini taşımaktadırlar. Ve bir haç yakma ritüeli korkutma amaçlı kullanıldığında pek az mesaj bundan daha kuvvetlidir”.¹³² Bu nedenle belirli kısıtlamalar olmakla birlikte hem Black hem de *R.A.V.* davası “Birleşik Devletler Hükümeti için, ifade edilen fikir ve ideoloji temelindeki söylemi düzenlemenin anayasaya aykırı olduğu öncülünü” desteklemektedir.¹³³

¹²⁹ *R.A.V.-St. Paul Şehri*, 505 U.S. 377, 392; 112 S.Ct. 2538, 120 L.Ed.2d 305 (1992).

¹³⁰ Söz konusu hüküm şöyle söylemektedir: “Her kim, yanan haç veya Nazi svastikası dâhil olmak üzere, özel veya kamusal bir alana, herkesin bir başkasında ırk, renk, mezhep, din veya cinsiyet temelinde öfke, korku veya gücenme uyandıracağını bildiği ya da bilmek için makul dayanağa sahip olduğu bir sembol, nesne, unvan, tavsif veya grafiti koyarsa düzeni bozucu bir fiil işlemiş olur ve kabahatler kanunundan suçlu bulunur.” Bkz. *a.g.e.*

¹³¹ *Virginia - Black et. Al.*, 538 U.S. 343 (2003).

¹³² *A.g.e.*

¹³³ Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, 1975 Irksal Ayrımcılık Yasasının Uluslararası Bir Karşılaştırması, (2008), at www.humanrights.go-au/racial_discrimination/publications/int_comparison/index.html.

Ayrıca Birinci Tadil bir eyaletin “hakiki tehditleri”¹³⁴ yasaklamasına izin vermektedir ve Anayasa Mahkemesine göre “hakiki tehditlere yönelik yasaklamalar bireyleri, şiddet korkusu ve onun yaratacağı karmaşanın yanı sıra şiddet içeren tehdidin gerçekleşme olasılığından korur”.¹³⁵ Mahkemeye göre “hakiki tehdit, siyasi tartışma, gereksiz konuşma veya şakadan ayırt edilebilir, ciddi bir tehdit” anlamına gelmektedir.¹³⁶

İnternetle ilgili bazı örnekler “hakiki tehdit” ilkesini desteklemektedir ve kürtaj karşıtı aktivistlerin, kürtaj yapan kişilerin isimlerini, ev adreslerini ve diğer kişisel bilgilerini web sitelerinde ‘aranyor’ posterleriyle birlikte yayınlamaları hakkındaki Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi’nin Nürnberg Dosyaları davasında¹³⁷ verdiği karar bunun örneklerinden biridir. “Ölüm listesi”nden başka bir şeye benzemeyen web sitesindeki bilgiler, listede adı verilen doktorlara yönelik bir tehdit olarak görülmüş ve bu nedenle Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi tarafından koruma gerektiren söylem olarak görülmemiştir. Birleşik Devletler Hükümeti’nin, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine Dair Uluslararası Sözleşme’nin 9. Maddesi kapsamında Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığını Tasfiye Komitesi’ne sunduğu 6. Periyodik Rapora göre Adalet Bakanlığı Sivil Haklar Departmanı İnternet tehditleriyle ilgili çeşitli davalar açmıştır.¹³⁸

¹³⁴ Bkz., örn., *Watts-Birleşik Devletler*, 394 U.S. 705. Daha fazlası için bkz. Birleşik Devletler Başkarn’na karşı şiddet tehdidini suç haline getiren 18 U.S.C. § 871.

¹³⁵ R.A.-St. *Paul Şehri* (90-7675), 505 U.S. 377 (1992), 388.

¹³⁶ *Birleşik Devletler-Viefshaus*, 168 F.3d 392, 395 (10. Tem.1999) (*Birleşik Devletler-Leaverton*, 835 F.2d 254, 257 (10. Tem.1987)).

¹³⁷ *Colombia/Willamette Aile Planlaması Derneği - Amerikan Yaşam Aktivistleri Birliği*, 290 F. 3d 1058 (9. Tem.2002), temyiz başvurusu reddedildi, 539 U.S. 958 (2003).

¹³⁸ BM Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CERD), ABD tarafından Her Tür Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’nin 9. Maddesi kapsamında sunulan 6. Dönemsel Rapor, teslim tarihi 24 Nisan 2007, CERD/C/USA/6, 1 Mayıs 2007, para. 144: *ABD-Razani* (C.D. Cal.), davasında müdafî, Arap Amerikalı bir kadına, bir ölüm tehdidi dâhil olmak üzere tehdit mesajları göndermiştir. Müdafî 18 U.S.C. 874 g’yi ihlal etmekten suçlu bulunmuş ve 3 Nisan 2006’da altı ay ev hapsine ve üç yıl şartlı tahliyeyle mahkûm edilmiştir. *ABD-Middleman* (D.C.) davasında müdafî Arap Amerikan Enstitüsünün başkanına tehdit mesajı gönderdiği için 18 U.S.C. 875’i ihlalden suçlu bulunmuştur. Bu müdafî 14 Ekim 2005’de on ay hapis cezasına çarptırılmıştır. *ABD-Oakley* (D.C.) davasında müdafî, Amerikan İslami İlişkiler Konseyinin merkezine bombalama tehdidi içeren e-mail göndermiştir. Bu müdafî 18 U.S.C. 844 g’yi ihlalden suçlu bulunmuş ve üç yıllık şartlı tahliyeyle mahkûm edilmiştir. *ABD-Bratisax* (E.D. Mich.) davasında müdafî Amerika İslam Merkezi’ne tehdit mesajları göndermiştir. Bu müdafî 18 U.S.C. 247’yi ihlalden suçlu bulunmuş ve 13 Mart 2006’da iki yıl şartlı tahliyeyle mahkûm edilmiştir. Daha fazlası için bkz. İnternette Nefret Suçları Araştırması, Eylül 2003, www.partnersagainsthate.org/publications/investigating_hc.pdf.

IRKÇI İÇERİĞİN İNTERNETTE DAĞITILMASINI HEDEF ALAN ÖNEMLİ DAVALAR

Avrupa Konseyi üye devletlerinin bazılarının yanı sıra Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi gözlemci devletler ve Avustralya gibi üye olmayan devletlerin konuyla ilgili yasamalarının gözden geçirilmesinin ardından bu bölümde ırkçı içeriğin İnternette dağıtılmasını hedef alan önemli davalar değerlendirilecektir.

Yahoo! Davası (Fransa/ABD)

Mayıs 2000’de Irkçılık ve Antisemitizm Karşıtı Cemiyet (la Ligue Contre Le Racisme et L’Antisemitisme - LICRA) ve Fransız Yahudi Öğrenciler Birliği, Yahoo! A.Ş. ve Yahoo! Fransa’ya karşı bir dava açtı. Fransız örgütler, Yahoo! A.Ş.’nin satılık binlerce Nazi teçhizatı içeren bir açık arttırma sitesine sunuculuk yaptığını ve Yahoo Fransa’nın, Yahoo.com web sitesi yoluyla bunlara bir bağlantı verdiğini ve erişim sağladığını iddia etmekteydiler. Fransız örgütler, Fransa’da bu tip eşyanın sergilenmesinin ve satışının yasak olduğunu ileri sürüyorlardı.

Yaptığı savunmada Yahoo!, Fransa’da kendilerine bağlı web sitelerinin bu tip gönderilere izin vermediğini öne sürdü. Öte yandan Yahoo!, Birleşik Devletler’de kurulu ana web sitelerinin (yahoo.com) bu tip gönderiler için herhangi bir kısıtlama uygulamadığını kabul ediyordu. Fransa’da kendilerine bağlı web sitelerindeki sınırlamalara rağmen Fransa’daki ya da dünyanın çeşitli yerlerindeki kullanıcılar, Birleşik Devletler’de kurulu yahoo.com sitesine erişebiliyorlardı. Fransız örgütler ve Yahoo! arasındaki hukuki ihtilaf, 2000 yılı Nisan ayının başlarında Yahoo!’nun Birleşik Devletler’deki merkezine gönderilen bir “faaliyetten men” tutanağı ile başladı. Bu tutanakta Fransız örgütler, eğer Yahoo! Nazi objelerini sunmayı sekiz gün içinde bırakmazsa Fransız kanunları çerçevesinde yasal yollara başvuracaklarını belirtmişlerdi. Yahoo! hiçbir adım atmayınca Fransız örgütler Yahoo!’ya karşı, Fransız ceza kanununun Nazilerle alakalı “üniforma, nişan ve amblemlerin”¹³⁹ Fransa’da kamuya açık yerlerde sergilenmesini suç haline getiren Nazi Sembolleri Yasası’nı ihlal ettikleri gerekçesiyle Paris Yüksek Mahkemesi’ne bir idari şikayette bulundular.

Fransız Mahkemesi 22 Mayıs 2000 tarihli¹⁴⁰ ilk duruşmada Fransız

¹³⁹ Bkz. Le Nouveau Code Penal Article [Yeni Ceza Kanunu Madde] R.645-2.

¹⁴⁰ Trib. Gr. Inst. Paris [Paris Yüce Mahkemesi], 20 Kasım 2000, *Irkçılık ve Antisemitizm Karşıtı Cemiyet (LICRA), Fransız Yahudi Öğrenciler Birliği - Yahoo! A.Ş. (ABD), Yahoo Fransa* (Geçici Mahkeme Kararı), www.cdt.org/speech/international/20001120yahooFransa.pdf.

İnternet kullanıcılarının, Fransız kanunlarını ihlal eden Nazi objelerinin bulunduğu açık arttırma sitesine erişiminin, ülkenin “ortak belleğine” bir saldırı olduğu hükmüne vardı. Mahkeme ayrıca, Fransa’da bu tür nesnelerin sergilenmesinin de (örneğin Nazi üniformaları, nişanları veya amblemlerine benzeyen objelerin sergilenmesi) Ceza Yasasını ihlal ettiği ve dolayısıyla iç kamu düzenine tehdit oluşturduğu hükmüne vardı. 22 Mayıs 2000’de Paris Yüksek Mahkemesi, Yahoo! Inc.’e, Fransa’daki İnternet kullanıcılarını, Nazi hatıralıkları için düzenlenen açık arttırma hizmetine ve dahası Nazizmin savunuculuğu ya da Nazi suçları gerçeğine muhalefet olarak yorumlanabilecek diğer site ve hizmetlere Yahoo.com yoluyla erişimden vazgeçirecek veya bunları imkânsız kılacak tüm gerekli önlemleri almasını emretti.

Yahoo! Inc., Paris Yüksek Mahkemesi’nin bu ihtilaf konusunda karar mercii olmak için ehliyeti olmadığını ve hizmetlerini Birleşik Devletler’de gerçekleştiren Yahoo! üzerinde bir yetkisi olmadığını öne sürdü. Bu iddia, her ne kadar kararın Birleşik Devletler toprakları üzerinde uygulanması konusunda çeşitli zorluklar olsa da, Fransız mahkemesi tarafından reddedildi. Yahoo! Inc. ayrıca, 22 Mayıs 2000 tarihli hükmün koşullarını gerçekleştirmeye muktedir hiçbir teknik aracın olmadığını da ileri sürmekteydi. Dahası Yahoo! Inc. bu araçlar var olsa bile bunların uygulanmasının şirket için aşırı masraflara yol açacağını ve hatta şirketi riske sokacağını, dahası bir ölçüde, bir özgürlük alanı olan İnternetin varlığını da tehlikeye atacağını iddia etmekteydi.

Yahoo! Inc. duruşmalarda verdiği hizmetin esasen Amerika Birleşik Devletleri topraklarında ikamet eden İnternet kullanıcılarına yönelik olduğunu, sunucularının ABD’de kurulu olduğunu ve “kendilerine yönelik mücbir bir önlemin Birleşik Devletler’de bir geçerliliği olmayacağını, zira bunun, her vatandaş için fikir ve ifade özgürlüğünü güvence altına alan Birleşik Devletler Anayasası Birinci Tadilinin ihlali olacağını” ileri sürmüştü.

Yahoo! Inc.’in, Fransız İnternet kullanıcılarının mevzubahis web sitelerine erişimini engellemek için olası çözümler aramasını talep eden Mayıs 2000 tarihli emri takiben Fransız mahkemesi tarafından bir bilirkişi heyeti atandı.¹⁴¹ Bilirkişi heyetine göre Fransız mahkemesinin, Nazi objeleri için açık arttırma servisine erişimin engellenmesini talep eden emrinin şartlarını yerine getirmek için Yahoo! Inc. şunları yapmalıydı:

141 “Nazi hatıralıklarıyla ilgili Yahoo! Fransa davasında uzmanlar tanıklık edecek”, Associated Press, 6 Kasım 2000, www.cnn.com/2000/TECH/computing/11/06/Fransa.yahoo.trial.ap/.

1. Açık artırma sitelerine erişmek isteyen İnternet gezginlerinin coğrafi kökeni ve milliyetinin bilinmesi,
2. Fransız İnternet gezginleri ya da Fransız topraklarından bağlanan gezginlerin açık artırma için gönderilmiş Nazi objelerinin tanımını okumasının önlenmesi ve hatta daha önemlisi teklif vermelerinin engellenmesi.

Heyet Fransız İnternet gezginlerine tahsis edilmiş olan IP adreslerinin yüzde yetmişinin kesin surette Fransa'da yerleşik bir servis sağlayıcı ile eşleştirilebildiğini ve dolayısıyla filtrelenebileceğini tahmin etmekteydi. Fakat kullanıcıların yaklaşık yüzde yirmisi çokuluslu ya da uluslararası bir İnternet servis sağlayıcının veya özel bir iletişim ağının hizmetlerini kullandıkları için çok sayıda istisna vardı. America Online (AOL) bu istisnaların önemli bir örneğiydi, zira AOL tarafından Fransa'dakiler dâhil olmak üzere kullanıcılarına atanan dinamik IP adresleri Virginia, ABD'de yerleşik görünmekteydi. Bu durumda uzmanlara göre Fransız topraklarında ikamet eden kullanıcılar İnternette, Fransa topraklarında yerleşik değillermiş gibi görünecekti. Ayrıca anonimleştirme teknolojileri (bkz. örneğin www.anonymizer.com ve www.safeweb.com) kullanarak İnternetteki gerçek adreslerini gizleyen Fransız kullanıcılar için de aynı şey geçerli olabilirdi.¹⁴²

Danışmanlardan ikisi, Laurie¹⁴³ ve Wallon, Yahoo! Inc. tarafından verilecekleri reklamın hedef kitlesini tespit etmek amacıyla hâlihazırda yürütülen coğrafi eşleştirmenin yanı sıra, IP adresi belirsiz İnternet gezginlerinden uyuklarını beyan etmelerinin istenmesinin de cazip olduğunu düşünmekteydiler. Bilirkişilere göre:

Kullanıcının dürüstlüğüne temel alacak olan bu beyan sadece Fransız İnternet servis sağlayıcılarına ait oldukları tespit edilemeyen IP adreslerinden bağlanan İnternet gezginlerinden talep edilecektir... Yahoo'nun takdirinde olmak üzere bu beyan, açık artırma sitelerinin ana sayfasında ya da sadece Nazi objelerinin aranabildiği bağlamlarda 'Nazi' arama terimi kullanıldığında, arama motorunun talebi yerine getirmesinden hemen önce yapılabilir...

¹⁴² Genel olarak bkz. Akdeniz, Y., "Anonymous Now", *Index on Censorship*, The Privacy Issue, 2000 (3), Haziran, s. 57-62.

¹⁴³ Daha fazlası için bkz. Laurie, B., An Expert's Apology [Bir Uzmanın Savunması], 21 Kasım 2000, at www.apache-ssl.org/apology.html.

Bu şartlar altında danışmanlar, Yahoo!’nun açık artırma servislerindeki sunucuların performansına ya da yanıt süresine olumsuz bir etki olacağı iddiasının mantık çerçevesinde mümkün olmadığı kanaatindeydiler. Buna bağlı olarak iki bilirkişiye göre bu iki işlemin, yani IP adresinin coğrafi eşleştirmesinin ve uyruk beyanının birlikte kullanılması halinde yüzde doksana varan bir filtreleme başarısına ulaşılabilirdi. Öte yandan üçüncü bir bilirkişi olan Vinton Cerf’e göre eşleştirme yaklaşımıyla ilgili birkaç olası sorun mevcuttu:

Bir kere kullanıcılar bağlandıkları mekanla ilgili yalan söylemeyi tercih edebilir. Sonra web sunucusunun, kullanıcının Fransız olup olmadığını ya da İnterneti Fransız topraklarından kullanıp kullanmadığını önceden bilmesinin bir yolu olmadığından, web sitesinin her kullanıcılarından bağlandığı yeri tanımlaması istenmek zorunda.

Cerf’e göre dahası bu yaklaşımda mahremiyet kaygıları olabilirdi. Bu ve başka birçok nedenden dolayı “mahkeme kararında tanımlanan türden filtrelemenin yapılabilmesi amacıyla kullanıcıların coğrafi konumunun tespit edilmesine bel bağlamak pek makul görünmemektedir”. Cerf, diğer iki bilirkişinin sonuç raporuna onay vermiştir.

Kasım 2000 tarihli kararında Fransız mahkemesi, bilirkişilerin raporunu da dikkate alarak Yahoo! Inc.’in, Fransız İnternet gezginlerinin veya İnterneti Fransız topraklarının dışından kullanan ve açık artırma sitesini ziyaret eden kullanıcıların coğrafi eşleştirmesini hâlihazırda uyguladığının akılda tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum Yahoo! Inc.’in Fransız İnternet kullanıcılarını hedef alan Fransız reklam şeritlerini her zaman Fransızca göstermesinden belli olmaktadır. Dahası Mahkeme, Yahoo! Inc.’in açık artırma hizmeti yoluyla insan organlarının, uyuşturucunun, pedofili, sigara ya da canlı hayvanlarla ilgili eser ya da objelerin satılmasını reddettiğine dikkat çekmiştir. Fransız mahkemesinin görüşüne göre, “bu yasakları Nazizm sembollerini içine alacak şekilde genişletmesi şirkete çok ucuza mal olacak ve böyle bir girişim tüm demokratik toplumlar tarafından paylaşılan ahlaki ve manevi bir mecburiyeti yerine getirme faziletini taşıyacaktır”.

Bundan dolayı Fransız mahkemesine göre Yahoo! Inc.’in 22 Mayıs 2000 tarihli emrin kapsadığı Nazi objeleri için açık artırma hizmetlerine ve Nazizm savunuculuğu yapan diğer site ve hizmetlere erişimin filtrelenmesine (*Kavgam*’ı dağıtan sitelerden de bahsedilmektedir) dair kararları yerine getirme fırsatı bulunmaktadır. Mahkemeye göre Yahoo!, denetim için gerekli tek-

nik önlemlere sahiptir ve genel ahlak adına hareket etmelidir. Bu görüş temelinde Paris mahkemesi Yahoo! Inc. tarafından öne sürülen yetkisizlik itirazını reddetmiş ve Mayıs 2000 tarihli kararı onaylayarak Yahoo! Inc.'ten 22 Mayıs 2000 tarihli emrin belirttiği kararları yerine getirmesini istemiştir.¹⁴⁴ Mahkeme Yahoo!’dan:

1. Birleşik Devletler’deki ve diğer yerlerdeki sunucularını, Fransız İnternet protokol adreslerini tanıyacak ve bu IP adreslerinin tahsis edildiği son kullanıcıların Nazi malzemelerine erişimini engelleyecek şekilde yeniden yapılandırmasını,
2. ‘Belirsiz’ IP adreslerine sahip son kullanıcılar Yahoo!’nun ana sayfasına girdiklerinde ya da ‘Nazi’ sözcüğünü kullanarak bir arama yaptıklarında uyruklarını belirtmelerinin talep edilmesini ve
3. Hükmün gereğini üç ay içerisinde uygulamasını ya da bunu yapmadığı her gün için yüz bin franklık (yaklaşık 8.000 TL) bir ceza ödemesini istemiştir.

Fransız mahkemesi Yahoo!’ya 22 Mayıs ya da 20 Kasım kararlarını ihlal etmekten herhangi bir ceza vermemiştir. Akabinde Yahoo! Inc. Ocak 2001’de Nazi ve Ku Klux Klan hatıralıklarının, Yahoo Fransa web sitesinde sergilenmesine artık izin vermeyeceğini, bir izleme ve filtreleme sistemi uygulayarak aktif bir yaklaşım sergileyeceğini duyurdu. Nefret materyallerinin diğer biçimlerinin yasaklanmasını da içeren yeni politika 10 Ocak 2001’den itibaren geçerli olacaktır.

21 Aralık 2000 tarihinde Yahoo! Inc. yeni politikasını açıklamadan hemen önce Birleşik Devletler San Jose Bölge Mahkemesi’ne başvurarak Fransız mahkemesinin verdiği hükmün Birinci Tadili ihlal ettiği¹⁴⁵ ve Birleşik Devletler’deki bir şirketin ürettiği içerik üzerinde yetkisi olmadığını ilan etmesini istedi. Bunu Yahoo! Inc.’in davasının düşürülmesi için LICRA’nın San Jose Mahkemesi’ne verdiği önerge izledi. Bölge mahkemesi yahoo.com üzerine kendi araştırmasını yaptı ve ilginç bir şekilde Yahoo!’nun Ocak 2001’de politikasını değiştirmesinden sonra bile bu web sitesinin, açık artırma sitesinde Fransız mahkemesinin verdiği talimatları tam olarak yerine getirmedeği

¹⁴⁴ A.g.e. Daha fazlası için bkz. Akdeniz, Y., “Case Analysis of League Against Racism and Antisemitism (LICRA), *French Union of Jewish Students - Yahoo! Inc. (USA), Yahoo Fransa*” (2001) 1(3) *Electronic Business Law Reports* 110.

¹⁴⁵ ABD Anayasası Birinci Değişiklik.

bulgusuna ulaştı. Bölge mahkemesi Yahoo!'nın, örneğin *Kavgam*'ın bir nüshası ve Nazi döneminden kalma, üzerinde gamalı haç olan pul ve para gibi nesnelerin satışına izin vermeye devam ettiğini ortaya çıkardı.¹⁴⁶

Öte yandan LICRA'nın önergesi San Jose'deki Birleşik Devletler Kaliforniya Kuzey Bölge Mahkemesi tarafından reddedildi ve mahkeme duruşmaya gerek olmadığı talebini onaylayarak şu hususları belirtti:

Bu dava Nazizm'in sembollerini ya da propagandasını teşvik etmenin ahlaken kabul edilebilirliği ile ilgili değildir. Çoğunluk bu tür faaliyetlerin suç teşkil ettiği hususunda hemfikiridir. Her makul ahlak standardına göre Naziler, yazılı tarihin en insanlık dışı eylemlerinden birinin sorumlusudur. Bu mahkeme, Nazi döneminin hatıralıklarının Soykırımdan sağ çıkanlarda neden olduğu duygusal acılara son derece önem vermektedir ve Fransız Cumhuriyeti'nin ilgili kanunları çıkarmasındaki motivasyonlara ve davalı örgütlerin bu kanunlar kapsamında haksızlığın giderilmesi taleplerine son derece saygılıdır. Soykırım gibi felaketlerin yeniden meydana gelmesini engellemenin anahtarı teyakkuzdur.¹⁴⁷

Mahkeme ayrıca “başka bir ulusun Birleşik Devletler’de, bir Birleşik Devletler sakininin söylemini, bu söylemin o ulusa mensup İnternet kullanıcıları tarafından ulaşılabilir olduğu hallerde düzenlemesinin Anayasa ve kanunlarla uyumlu olup olmadığını” da sorgulamaktaydı.¹⁴⁸ Bu durum, duruşmasız kararın Yahoo! lehine çıkmasındaki düğüm noktasıydı.

Öte yandan LICRA'nın Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi'ne yaptığı, bölge mahkemesinin kişisel yetkisinin Fransız örgütleri üzerinde doğru bir şekilde kullanılmadığına dair müteakip başvuru başarılı oldu ve Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi Yahoo!'nın, bir mahkemeyi LICRA ve UEJF'nin edimlerinin adalete aykırı olduğu sonucuna ulaştıracak hiçbir isnadının olmadığı hükmüne vardı.¹⁴⁹ Her ne kadar Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi Yahoo!'dan kararını gözden geçirmesi için bir dilekçe aldıysa da¹⁵⁰ karar açıklanmadan Paris'teki bir temyiz mahkemesi Yahoo!'yu, web sitesi üzerinden açık artırmayla Nazi teçhizatı satmaktan beraat ettiren bir

¹⁴⁶ Bkz. 169 F. Supp. 2. 1185.

¹⁴⁷ Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme*, 169 F.Supp.2. 1181 (N.D. Cal. 2001).

¹⁴⁸ A.g.e. 1186.

¹⁴⁹ Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme*, 379 F.3d 1120 (9 Tem.2004).

¹⁵⁰ Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme*, 399 F.3d 1010 (9. Tem.2005). Daha fazlası için bkz.: “Yahoo Nazi Tartışmasında Ufak Bir Zafer Kazandı”, *Bizreport*, 11 Şubat 2005, www.bizraporu.com/news/8669/; ve “Yahoo Avukatları Mahkemeden Koruma İstedi”, *Associated Press Financial Wire*, 28 Mart 2005.

kararı onayladı.¹⁵¹ Fransız Temyiz Mahkemesine göre Yahoo!, Birleşik Devletler'deki web sitesinde bu satışlara izin vermekle "savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçları haklı göstermeye" çalışmamıştı.¹⁵²

Son olarak Ocak 2006'da Dokuzuncu Bölge Temyiz Mahkemesi altıya beş çoğunlukla Fransız örgütlerinin Fransız yasalarını, Birleşik Devletler mahkemelerinde, Birleşik Devletler şirketleri üzerinde uygulama çabalarını reddeden bir alt mahkeme kararını bozarak Yahoo!'nun davasını reddetti.¹⁵³

Birleşik Devletler Mahkemesi, "İnternetin uluslararası kullanımında Birinci Tadille ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar yeni, önemli ve zor; böyle sorunlarda yetersiz, eksik ve muğlak belgelere dayanarak karar vermekte acele edilmemeli" sonucuna ulaşmıştı.¹⁵⁴ Mahkeme, "Fransızları ve belki Amerikan kullanıcılarını etkileyecek müstakbel kısıtlamaların olup olmayacağını bilmeden, Fransız mahkeme kararlarının uygulanmasının Birinci Tadili ihlal edip etmediği ya da ne ölçüde ihlal ettiğine karar veremeyeceğini" söylemişti.¹⁵⁵ Mahkeme ayrıca herhangi bir cezaya karar verilse bile, bu cezanın Birleşik Devletlerde Yahoo! üzerinde uygulanmasının tamamen olasılık dışı olduğunu da iddia etmekteydi. Son olarak "Yahoo!'nun artık, mahkeme kararlarından bağımsız olarak, gönüllü faaliyetleri yoluyla Fransız mahkemesinin emirleri ile 'geniş ölçüde' uyumlu olduğu düşünüldüğünde Birinci Tadil ihlalinin hiç gerçekleşmemiş olabileceği" mahkemenin görüşlerinden biriydi.

Mahkemenin bazı yargıçları ise muhalefet şerhi koyarak, "Soykırım dehşetini ve antisemitizm belasını" anladıklarını ve "Fransa'nın vatandaşlarını, bu ikisini savunacak ya da yüceltecek kişilerden korumak konusundaki anlaşılabilir kaygısını"¹⁵⁶ kabul ettiğini söyledi, ancak Fransız kararlarının

¹⁵¹ Yahoo! Şubat 2003'de bir Paris ceza mahkemesi tarafından suçsuz bulunmuştu fakat Auschwitz'den Kurtulanlar Derneği ve Fransız Irkçılık Karşıtı Hareketi (MRAP), savcı, mahkemenin suçlamalar üzerine kararını temyize götürmeyi reddettiği için Yahoo!'ya karşı bir hukuk davası açtı. Genel olarak bkz. "Auschwitz'den Kurtulanlar Nazi hatıralıklarının İnternette satılmasına karşı mücadeleye devam ediyor", *Agence France Presse*, 19 Ocak 2005); "Temyiz mahkemesi eski Yahoo yöneticisinin sorumlu olmadığını söyledi", *Associated Press*, 6 Nisan 2005; "Fransız Mahkemesi Yahoo'nun Nazi Satışlarından Sorumlu Olmadığını Söyledi", *National Journal's Technology Daily [Washington]*, 7 Nisan 2005; ve "İnternetin Sınırları Olabilir mi?", *The Washington Post*, 7 Nisan 2005.

¹⁵² "Temyiz mahkemesi eski Yahoo yöneticisinin sorumlu olmadığını söyledi", *Associated Press*, 6 Nisan 2005.

¹⁵³ Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme*, 433 F.3d 1199 (9. Tem.2006). Ayrıca bkz. "Mahkeme Nazi söylemi davasında Yahoo'nun aleyhine hüküm verdi", *Reuters*, 12 Ocak 2006.

¹⁵⁴ Yahoo, a.g.e. 1223.

¹⁵⁵ A.g.e. 1224.

¹⁵⁶ A.g.e. 1234. Ayrıca bkz. EUMC çalışma raporu, *Antisemitizm: Avrupa Birliğinde durumun özeti*

Fransız toprakları üzerindeki geçerliliğini sorgulamıyordu. Öte yandan muhalefet şerhinde çoğunluğun, kişisel yetkiyi kabul ederek federal mahkeme için yolu açmakla birlikte ifade özgürlüğü konusundaki haklar, “bir karara varmak için yeterince olgun olmadığı” için davayı düşürerek Yahoo!’nun anayasadan kaynaklanan haklarına sırtlarını döndüğü gibi ağır bir eleştiride bulunulmuştu.¹⁵⁷ Muhalefet şerhine göre:

[çoğunluk kararı] yabancı bir ülkenin, bir Birleşik Devletler şirketini, bu ülkeden İnternet kullanıcılarının yasaklanmış içeriğe erişimini engellemeyi emreden belirsiz ve ziyadesiyle geniş bir alanı kapsayan hükmünü bozmuştur. Bu şaşırtıcı sonucun kendisi, hüküm konusunda Yahoo!’nun iddialarını yeterince olgun bulmak için en güçlü nedendir.¹⁵⁸

Mahkemenin karşı oy kullanan üyeleri daha sonra, “Birleşik Devletler’de kurulu İnternet servis sağlayıcılarının bundan böyle, başka ülkelerin sınırlarından uzak tutmak istedikleri herhangi bir içerik için, söz gelimi demokrasi, din ya da kadınların konumu gibi konulara dair tartışmalı görüşlerle ilgili olarak devriye görevi göreceğinin”¹⁵⁹ varsayıp varsayılamayacağını sorguladılar. Muhalefet şerhi, Birleşik Devletler mahkemelerinin “yabancı bir mahkeme kararının, Birleşik Devletler’de yerleşik bir müdafiinin anayasal haklarının, federal bir mahkemede karara bağlanma hakkının inkâr edilerek, anayasal koruma altındaki özgürlüğünü ihlal etmek için koz olarak kullanmasına izin vermemesi gerektiğini”¹⁶⁰ belirterek sona eriyordu.

Mayıs 2006’da, bu kararın Yahoo!’ya diğer ülkelerin mahkemelerinin verdikleri hükümlerden kaçınmak için Birleşik Devletler mahkemelerini kullanmayı denemek hususunda açık kapı bıraktığını iddia ederek iki Fransız örgütünün yaptığı başvuru üzerine Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi, Yahoo! davasını kabul etmemeye karar verdi.¹⁶¹

Yahoo! davası ulus devletlerin ulusal kanunlarını, küresel ve çokuluslu bir araca uygulamak istemelerinin bir örneğidir. İnternet gibi yeni teknolojilerin gelişimiyle kültürel, ahlaki, dinî, tarihî ve hukuki farklar daha bili-

2001-2005 (Mayıs 2006), online EUMC http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/AS/AntisemitismOverview_Mayis.pdf.

¹⁵⁷ A.g.e. 1252.

¹⁵⁸ A.g.e.

¹⁵⁹ A.g.e.

¹⁶⁰ A.g.e.

¹⁶¹ Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme*, 433 F.3d 1199 (9. Tem.2006), Temyiz başvurusu reddedildi, 126 S. Ct. 2332 (2006); ayrıca bkz. “Yüksek Mahkeme Yahoo davasını görüşmeyecek”, *Associated Press*, 12 Mayıs 2006.

nir hale gelmektedir. Bu farklar akla uygun ve kabul edilebilir olmakla birlikte böylesi yerel ve ulusal standartların başka bir ülkede yerleşik bir şirket üzerinde uygulama çabası, iki kıtada altı yıldan fazla devam eden Yahoo! hukuki ihtilafında görüldüğü üzere doğası gereği sorunlu kalmaya devam edecektir.

Zündel Davası (Kanada/Almanya)

Şubat 2005'te sınırdışı edilene kadar Kanada'da yaşayan Alman vatandaşı Ernst Zündel "faks, kurye, posta, medya, kısa dalga radyo yayınları, uydu videoları ve İnternetteki Zundelsite isimli web sitesini kullanmak suretiyle revizyonist Neonazi propagandasının dünyadaki en ünlü dağıtımçılarından" biriydi.¹⁶² 1997 yılında Zündel ve o dönemde Birleşik Devletler'deki bir sunucu üzerinden yayın yapan web sitesi Zundelsite¹⁶³ Kanada İnsan Hakları Mahkemesi'ne¹⁶⁴ şikâyet edildi.

Mahkeme'den web sitesinin Soykırım'ı reddedip etmediği,¹⁶⁵ düşmanlığı teşvik edip etmediği ve Zündel'in fiziken Kanada'nın dışında yerleşik olduğu düşünüldüğünde siteyi yönettiğinin söylenip söylenemeyeceği konusunda karar vermesi bekleniyordu. Zündel'in bu siteye çeşitli materyaller yükleyerek, Yahudileri düşmanlık ve aşağılamaya maruz bırakması muhtemel, çok sayıda telefon görüşmesine sebebiyet verdiği iddia ediliyordu. Mahkeme'den bir web sitesine, bir kişiyi düşmanlık ya da hor görülmeye maruz bırakması muhtemel materyal yüklemenin suç teşkil edip etmeyeceğine karar vermesi bekleniyordu. Yine Mahkeme'nin İnternet üzerinden gönderilen nefret mesajlarının tekrar etmesine karşı bir sınır getirilip getirilemeyeceği, getirilirse bu sınırın ne olacağı konusunda görüş bildirmesi talep edilmişti. Son olarak bu sınırın İnternete uygulanmasıyla, Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi kapsamındaki ifade özgürlüğü üzerinde mazur görülebilir bir kısıtlama olup olmayacağı sorulmaktaydı.¹⁶⁶ İlk şikâyetler 1996 yılında yapıl-

¹⁶² *Re Zündel* (2005), 251 D.L.R. (4th) 511 para. 23, 2005 FC 295 (T.D.).

¹⁶³ Bkz. www.zundelsite.org.

¹⁶⁴ Bkz. www.chrc-ccdp.ca/default-en.asp . Kanada İnsan Hakları Komisyonunun faaliyetleri ile ilgili olarak bkz. *İnternette Nefret* başlıklı rapor (Kanada Çalışmaları Derneği, Ottawa, Bahar 2006) www.chrc-ccdp.ca/pdf/hateoninternet_bil.pdf.

¹⁶⁵ Genel olarak bkz. Robert A. Kahn, *Holocaust Denial and the Law: A Comparative Study* (New York: Palgrave Macmillan, 2004). Ayrıca bkz. *R-Zundel* [1992] 2 S.C.R. 731; ve Robert A. Kahn, "Rebuttal versus Unmasking: Legal Strategy in *R-Zundel*" (2000) 34(3) Yahudi Politika Araştırma Enstitüsü 3.

¹⁶⁶ Kanada İnsan Hakları ve Özgürlükleri Bildirgesi, Anayasa I. Bölüm, 1982, 1982 Kanada Kanunu Ek B (UK), 1982, c. 11.

mıştı, fakat dava çok yavaş ilerlemiş ve mahkemenin davayı sonuçlandırması neredeyse altı yıl almıştı. Nihayet Ocak 2002’de bir karar yayınlandı.¹⁶⁷

Mahkeme nefret propagandasının “toplum için ciddi bir tehdit”¹⁶⁸ olduğunu ortaya koyan geçmişteki bazı dava ve araştırmalara atıfta bulundu. Mahkeme Zündel’in ve onun adına ya da onunla birlikte hareket eden diğer kişilerin, Kanada İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 13(1) maddesiyle tezat oluşturduğu Zundelsite’taki içeriği, telefon iletişimiyle yaymasına son verilmesini emretti.¹⁶⁹ Mahkeme’ye göre madde 13(1)’in İnternetteki nefret içeren mesajlarla mücadele etmek üzere kullanımı, özgür ve demokratik bir toplumda makul ve haklı görülebilecek olan davalının ifade özgürlüğü üzerinde bir kısıtlama öngörmekteydi.¹⁷⁰ İnternetin düşmanlığı yaymaktaki etkileri açısından Mahkeme, “yaygın nüfuzu ve erişilebilirliğiyle İnternetin insanları düşmanlık ve horgörölmeye maruz bırakması muhtemel mesajları yaymak için kullanılamayacağını” belirtmekteydi. “İnternet denilen bu yeni araç, nefret propagandasının yayılması için çok daha etkili ve kolaylaştırıcı bir araçtı”.¹⁷¹ Mahkeme İnternet üzerindeki ya da başka alanlardaki nefretin hoş görülemeyeceğine dair açık bir mesaj veriyordu. Öte yandan Zundelsite, Birleşik Devletler’deki bir sunucu üzerinden yayın yapmaya devam etti ve bugün de etmektedir.

Daha sonra görölen *Warman-Kyburz* davasında Kanada İnsan Hakları Mahkemesi haklı olarak “ayna sitelerin kullanımından kaynaklanan ‘hare-

¹⁶⁷ *Citron-Zündel* (18 Ocak 2002), T.D. 1/02, Kanada İnsan Hakları Mahkemesi, www.chrttcdp.gc.ca/search/view_html.asp?doid=252&lg=_e&isruling=0. Ayrıca bkz.: *Citron-Zündel* (2000), 189 D.L.R. (4.) 131 (F.C.A.); ve 195 D.L.R. (4.) 399 (F.C.A.); her ikisi de mahkemenin davayı gördüğü süreçte idari başvurulardır. Benzer bir şekilde ayrıca bkz. *Zündel-Kanada (Başsavcı)* (T.D.), [1999] 4 F.C. 289 (T.D.).

¹⁶⁸ Örneğin bkz., *Kanada (İnsan Hakları Komisyonu) - Taylor*, [1990] 3 S.C.R. 892; ayrıca bkz. *Kanada’da Nefret Propagandası üzerine Adalet Bakanı’na Sunulan Özel Komite Raporu* (Queen’s Printer, Ottawa, 1966); genel olarak bkz. Philip Rosen, *Nefret Propagandası Current Issue Review* 85-6E (Canadian Parliamentary Research Branch, Ottawa, 2000), www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/856-e.pdf.

¹⁶⁹ *Kanada İnsan Hakları Kanunu*, R.S.C. 1985, c. H-6, s. 13(1): Bir kişi ya da bir grup kişinin, işbirliği halinde hareket ederek, kişi ya da kişilere karşı, bu kişi ya da kişiler yasaklanmış bir ayrımcılık temelinde tanımlanabilir olduğu için, düşmanlık veya horgörü sergilemesi muhtemel herhangi bir edimi, kısmen ya da tamamen, Parlamente’nin yasama otoritesi kapsamında deruhte edilmiş telekomünikasyon imkânları aracılığıyla, telefon üzerinden iletişim kurarak ya da kurdurarak gerçekleştirilmesi ayrımcı bir faaliyettir.

¹⁷⁰ Daha fazlası için bkz. Monette Maillet, “Hate Message Complaints and Human Rights Tribunal Hearings” *Hate on the Net* (Association for Canadian Studies, Ottawa, Bahar 2006) 78, www.chrttcdp.ca/pdf/hateoninternet_bil.pdf.

¹⁷¹ Ayrıca bkz. *Schnell - Machiavelli ve Ortakları Girişim A.Ş.* (20 August 2002) T.D. 11/02 (CHRT) [*Schnell*]; *Warman-Kyburz* (9 Mayıs 2003) 2003 CHRT 18; ve *Warman-Warman* (23 Eylül 2005) 2005 CHRT 36.

ketli hedefler' ve sanal gerçekliğin sınırsız dünyası gibi zorluklardan kaynaklanan yargı alanı sorunlarının da içinde olduğu, İnternet teknolojisinin eşsiz yapısının, İnternette dağıtılan nefret mesajlarına yönelik durdurma emirlerinin etkisi hakkında kaygılara neden" olduğu değerlendirmesinde bulundu.¹⁷² Zorluklara ve teknik sorunlara rağmen bir "durdurma emri hem pratik hem de sembolik bir etkiye" sahipti.¹⁷³ Böylesi bir karar (her zaman başarılı olmasa da) ilgili bireyleri ve kurumları ırkçı nitelikte materyali yayınlamaya devam etmekten alıkoyacaktır. Ayrımcı uygulamaları önlemeye çalışmanın yanısıra bu karar, böyle etkinliklerin kamu tarafından kınanması hususunda ciddi bir sembolik öneme de sahiptir. Ayrıca burada bariz bir biçimde ifade edilmiş ilkelerin açıkça tartışılmasını da mümkün kılar.

Ernst Zündel ise 2000 yılında Birleşik Devletler'e taşınmış, fakat 2003 yılında göçmen yasalarını ihlal ettiği iddiasıyla Kanada'ya sınır dışı edilmiştir. Kanada Federal Mahkemesi tarafından ulusal tehdit ilan edilmiş ve Şubat 2005'te bu kez Almanya'ya sınır dışı edilmiştir.¹⁷⁴ Zündel, Mannheim'da Eyalet Mahkemesi huzurunda ırksal düşmanlığı körüklemek, iftira ve ölüyü aşağılamakla suçlandı¹⁷⁵ ve Şubat 2007'de beş yıl hapis cezasına çarptırıldı.¹⁷⁶ Benzer biçimde, tanınmış İngiliz Soykırım inkarcısı ve bu konudaki fikirlerini yayan David Irving, Soykırım'ı reddetmeyi suç addeden Avusturya yasaları kapsamında 1989 yılında çıkarılan bir yakalama emri uyarınca Kasım 2005'te Avusturya'da tutuklandı.¹⁷⁷ Irving, Şubat 2006'da üç yıl hapis cezasına çarptırıldı.¹⁷⁸

¹⁷² Kyburz, a.g.e. para. 81. İnternete ilişkili Kanada İnsan Hakları Mahkemesinin kararları üzerine daha fazlası için bkz.: Warman-Harrison (15 August 2006) 2006 CHRT 30; Warman-Kulbashian (10 Mart 2006) 2006 CHRT 11; Warman-Winnicki (13 Nisan 2006) 2006 CHRT 20; Schnell, a.g.e.; ve Warman, a.g.e.

¹⁷³ Harrison, a.g.e. para. 71-72.

¹⁷⁴ Zündel, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 14. Maddesi kapsamında (adil yargılama hakkı) Kanada'dan sınır dışı edilmesiyle ilgili BM İnsan Hakları Komitesine başarısız bir şikâyet girişiminde bulundu: Zündel-Kanada, Kabul edilebilirlik, BM Bel CCPR/C/89/D/1341/2005; IHRL 2614 (UNHRC 2007); (2007) 10 IHRR 921, 20 Mart 2007.

¹⁷⁵ Anthony Long, "Forgetting the Fuhrer: The recent history of the Holocaust denial movement in Germany" [Führer'i Unutmak: Almanya'da Soykırımı İnkâr Hareketinin Yakın Tarihi] (2002) 48(1) *Australian Journal of Politics & History* 72.

¹⁷⁶ Bkz. "Soykırım inkârcısına beş yıl hapis cezası istendi", *Associated Press*, 26 Ocak 2007.

¹⁷⁷ Bkz. "Irving Avusturya'da bir hafta gözaltında kalacak", *BBC News*, 18 Kasım 2005; ve "Avusturya David Irving'i tutukladı, Yazar Soykırım inkârcısı olarak tanınıyor", *The New York Times*, 18 Kasım 2005.

¹⁷⁸ Bkz. "Irving Soykırım inkarı nedeniyle üç yıla mahkum oldu" *The Daily Telegraph*, 21 Şubat 2006; "Irving Soykırım inkarından mahkum oldu: Auschwitz'i peri masalı olarak tanımlayan İngiliz tarihçiye üç yıl verildi", *The Guardian*, 21 Şubat 2006; ve "Irving Soykırım inkarından Avusturya'da üç yıl yedi", *The Independent*, 21 Şubat 2006. David Irving ayrıca 21 Nisan 1990 tari-

Töben Davası (Avustralya/Almanya)

Almanya doğumlu Avustralyalı Soykırım revizyonisti ve inkarcısı¹⁷⁹ Dr. Fredrick Töben, Avustralya'da Adelaide Enstitüsü web sitesini¹⁸⁰ yürütmektedir. Avustralya Yahudileri İcra Komitesi (ECAJ) tarafından, Adelaide Enstitüsü web sitesi hakkında yapılan bir şikâyet, Kasım 1998'de Avustralya İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu (HREOC) tarafından işleme alındı.¹⁸¹ Ekim 2000'de HREOC, Adelaide Enstitüsü web sitesindeki materyalin, Soykırım'ın varlığını inkâr eden içeriği ve Yahudileri kötülemesi nedeniyle 1975 tarihli Avustralya Irksal Ayrımcılık Yasası'nın 18(c) bölümünü¹⁸² ihlal ettiğine karar verdi.¹⁸³

Töben'in Adelaide Enstitüsü web sitesine yüklediği materyal Soykırımın gerçekliğine gölge düşürüyor ve "Auschwitz'de gaz odalarındaki cinayetlerin pek muhtemel olmadığını ve bazı Yahudilerin, finansal çıkar da dahil olmak üzere uygunsuz maksatları uğruna İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülen Yahudilerin sayısını abarttığını iddia ediyordu".¹⁸⁴ Komisyonun kararı hiçbir zaman uygulanmadı, fakat 2002 yılında bir Avustralya Federal Mahkemesi bu karara katıldı ve Töben'den söz konusu içeriği kaldırmasını istedi.¹⁸⁵ Mahkeme Töben'in İnternette yayımladığı materyalin herhangi bir koşul altında Avustralya Yahudilerinin tamamını ya da bir kısmını rencide etmesinin, küçük düşürmesinin, hakaret etmesinin ve korkutmasının muhtemel olduğuna ikna olmuştu. Branson J.'nin belirttiği gibi bunların "Avustralya Yahudilerini aşağılanmış, saygısızlık edilmiş ve rencide edilmiş hissettirmesi oldukça

hinde Löwenbräukeller, Münih'teki bir toplantı sırasında Auschwitz I gaz odasını Attrappe (sahte) olarak tanımladığı için merhumların anısına hakaret etmek suçundan 1993 yılında Almanya'da da suçlu bulunmuştu. Bkz. Anthony Long, "Forgetting the Fuhrer: The recent history of the Holocaust denial movement in Germany" (2002) 48(1) *Australian Journal of Politics & History* 72, 83. Daha fazlası için bkz. "Almanya Soykırım'ı reddeden kişileri kovuşturmayı sürdürüyor", 8 Ekim 2008.

179 Soykırım'ı inkâr hareketinin ayrıntılı bir tarihi için bkz. Kenneth S. Stern, *Holocaust Denial* (1993) Amerikan Yahudi Komitesi, www.ajc.org/site/apps/nl/content3.asp?c=ijIT12PHKoG&b=846637&ct=1102259.

180 Bkz. www.adelaideinstitute.org.

181 "Yahudi grup web sitesindeki materyal nedeniyle özür bekliyor", *AAP Newsfeed*, 2 Kasım 1998.

182 Irksal Ayrımcılık Yasası 1975 (Cth.).

183 *Jones-Töben*, 5 Ekim 2000, Avustralya İnsan Hakları ve Eşit Fırsat Komisyonu, Dava No. H97/120.

184 Bkz. Avustralya Irk Ayrımcılığı Komiseri, Irkçılık ve İnternet: Ek 5'in uygulanaşına dair bir değerlendirme, Yayın Hizmetleri Yasası 1992, Kasım 2002, çevrimiçi Avustralya İletişim Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve Sanatlar, www.dcita.go-au/_data/assets/word_doc/10892/Racism_and_the_internet.doc.

185 *Jones-Töben* [2002] FCA 1150, www.austlii.edu.au/au/cases/cth/federal_ct/2002/1150.html.

muhtemeldi".¹⁸⁶ Mahkeme bu kararı vermeden önce on dört ay istişarede bulundu ve Töben savunma yapmadı.

Federal Mahkeme Töben'den, sorun yaratan ve benzer nitelikteki materyallerin kendisinin ya da Adelaide Enstitüsü'nün denetimindeki tüm web sitelerinden kaldırılmasını istedi ve tekrar yayınlanmamasını emreden kararlar verdi. Töben karara itiraz etti ve Haziran 2003'te Avustralya Federal Mahkemesi normalin üzerinde bir katılımla toplanarak ırksal düşmanlık temelinde rencide edici tavırları yasaklayan 1975 tarihli Irksal Ayrımcılık Yasası'nın IIA maddesinin dış ilişkiler yetkisinin bir uygulaması olarak anayasal açıdan geçerli olduğuna karar verdi:

Benim fikrime göre bu, Her Tür Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması'na İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin maddeleriyle ve ICCPR ile açıkça uyum içerisindedir ve taraf devlet ırk, renk ya da milli veya etnik köken temelinde gerçekleştirilen rencide edici, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya tehditkâr faaliyetlerin başından engellenmesi için ve bu faaliyetlerin ırksal düşmanlık ya da ayrımcılığı körüklemesi veya teşvik etmesinden önce yasal düzenlemeye gitmelidir. Yetkililerin gösterdiği üzere, [dış ilişkiler yetkisiyle] zorunlu ilişkiye tabi olarak, bir antlaşmayı yürürlüğe sokacak ya da ona geçerlilik kazandıracak araçları seçme hakkı yasamanındır.¹⁸⁷

Töben'in Aralık 2000'de Almanya'da, Alman Federal Yüksek Mahkemesi (Bundesgerichtshof) tarafından Adelaide Enstitüsü web sitesinde yayınlanan aynı materyal nedeniyle yargılanıp mahkûm edildiği de belirtilmelidir.¹⁸⁸ Bu yargılamanın gerçekleştirilebilmesi için Alman Federal Yüksek Mahkemesi, tahrik edici malzemenin yabancı bir web sitesinde bulunması nedeniyle Töben'in ırksal düşmanlığı tahrik etmeye karşı kanun kapsamında suçlu bulunamayacağına kanaat getiren alt mahkemenin kararını iptal etmek zorunda kalmıştır. Töben Almanya'da bir konferansa katılırken tutuklanmış¹⁸⁹ ve ne

¹⁸⁶ A.g.e. para. 93.

¹⁸⁷ *Töben-Jones* [2003] FCAFC 137, www.austlii.edu.au/au/cases/cth/FCAFC/2003/137.html. Daha fazlası için bkz. Avustralya İnsan Hakları ve Eşit Fırsat Komisyonu, *Değişim ve Süreklilik: Gayri Meşru Ayrımcılığın Federal Yargı Alanında Değerlendirmesi: Ek Eylül 2002 - Ağustos 2003* (Sidney, 2003), Carr J. 2.

¹⁸⁸ Bkz. Steve Gold, "Nazi davasındaki karar Almanya için bir dönüm noktası", *Newsbytes News Network* (12 Aralık 2000). Benzer bir dava için ayrıca bkz. Amerikan neo-Nazi Gary Lauck, bir mahkemenin 1996 yılında kendisini yıllardır Almanya'ya antisemitik yayınlar göndererek ırksal düşmanlığı körüklemekten suçlu bulmasının ardından dört yıla mahkûm olmuştu; bkz. "Tarihi yeniden yazan kişi Almanya'da hapis cezasıyla karşı karşıya", *The Australian*, 8 Temmuz 1999.

¹⁸⁹ Dr. Frederick Töben için çıkarılan tutuklama emrinin İngilizce bir kopyası burada mevcuttur www.ihr.org/other/990409warrant.html. Daha fazlası için bkz. "Avustralyalı tarihçi Soykırım'a karşı çıkmaktan Almanya'da tutuklandı", *Agence France Presse*, 9 Nisan 1999.

Avustralya vatandaşlığı ne de web sunucusunun Avustralya'da bulunması bir savunma olarak kabul edilmiştir. Federal Mahkeme kararını, Alman yasalarının Nazi partisini ve bu partinin herhangi bir şekilde yüceltilmesini yasakladığını ve bu durumun Alman sınırları dışında, fakat Almanya'dan erişilebilecek bir biçimde yayın yapan sitelere ve özelde Töben'in web sitesinin içeriğine uygulanabileceğini söyleyerek sonlandırmıştı.¹⁹⁰ Töben, Almanya'nın "İnternete erişen insanların hiçbir seçeneğinin olmadığını söyleyerek bir kez daha dünyayı yönetmeye çalıştığı" yorumunda bulunuyor, "birileri mevzubahis materyal-den rahatsız olmuşsa kapatabilir" diyordu.¹⁹¹ Töben "suç unsuru içeren iftira, ölmüş insanların hatıralarını aşağılama ve halkı kışkırtmak suçlarından on ay hapis cezasına çaptırıldı".¹⁹²

Ayrıca Töben 1 Ekim 2008'de Amerika'dan Dubai'ye seyahat ederken Alman yetkililerce Avrupa çapında çıkarılmış olan tutuklama emri nedeniyle Londra Heathrow havaalanında tekrar tutuklandı. Emir, Töben'in web sitesindeki Soykırımı reddeden yazıları nedeniyle çıkarılmıştı.¹⁹³ Westminster Şehir Mahkemesi Bölge Yargıcının müphem ve muğlâk olduğu ve Töben'in nerede ve ne zaman Soykırımı inkâr suçunu işlediğini söylemediği için tutuklama emrini geçersiz ilan etmesi üzerine Alman savcılar, Adalet Yüksek Mahkemesi'ne başvurmak zorunda kaldılar. Tutuklama emri "dünya çapındaki İnternet yayınlarına" atıfta bulunuyor ve failin "Avustralya, Almanya ve diğer ülkelerde faaliyetlerde bulunduğundan" bahsediyordu.¹⁹⁴ Bölge Yargıcı Daphne Wickham, Töben'in "mahkemenin emanetine 100.000£ teslim ettiği takdirde kefaletle serbest bırakılmasına" karar verdi.¹⁹⁵ Soykırım'ın inkârı Birleşik Krallık'ta suç teşkil etmediği için Töben'in Londra'da tutuklanması eleştirilere neden olmuştu. Londra gazetesi *Times*'a göre "iade etme teşebbü-

¹⁹⁰ Bkz. Raporların Değerlendirilmesi, Hazırlık Komitesi Dünya Konferansı için Çalışmalar ve Diğer Belgeler: İnternetin ırksal düşmanlığın körüklenmesi, ırkçı propaganda ve yabancı düşmanlığı amacıyla kullanılması ve bu alanda uluslararası işbirliğinin desteklenmesinin yolları üzerine İnsan Hakları Yüksek Komiseri raporu, BM GAOR, BM Doc. A/CONF.189/PC.2/12 (2001).

¹⁹¹ Bkz. "Neo-Naziler ABD'deki web sitelerinde barınıyor; Alman mahkemeleri uluslararası takip başlattı", *The Washington Post*, 21 Aralık 2000.

¹⁹² Bkz. Greg Taylor, "Casting the Net Too Widely: Racial Hatred on the Internet" [Ağı Geniş Atmak: İnternette ırksal Düşmanlık] (2001) *Criminal Law Journal* 262. Daha fazlası için bkz. *Alman Ceza Yasası*, StGB, ss. 130(1),(3). Almanların kararı için bkz. Bundesgerichtshof, Urteil vom 12. Aralık 2000 - 1 StR 184/00.

¹⁹³ *The Daily Telegraph*, "Soykırım İnkarcısı olduğu söylenen kişiye kefalet tanındı", 29 Ekim 2008; BBC Haberler, "Soykırım iade davasının anahtarı", 3 Ekim 2008, at <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/7648980.stm>.

¹⁹⁴ Rozenberg, J., "Soykırım İnkarcısı olduğu söylenen kişi serbest bırakıldı", *The Daily Telegraph*, 21 Kasım 2008.

¹⁹⁵ A.g.e.

sü birçokları tarafından ifade özgürlüğüne bir darbe olarak” görülüyordu.¹⁹⁶ Töben’in avukatı “suç Birleşik Krallık’ta işlenmedi. Eğer Dr. Töben, bu ülkede suç kabul edilmeyen Soykırımı inkâr nedeniyle Almanya’ya iade edilirse, teorik olarak İran’ın tüm eşcinsel İranlı sığınmacıların iade edilmesi talebiyle karşı karşıya kalabiliriz” demişti.¹⁹⁷ 19 Kasım 2008’de Töben, Alman Hükümetinin iade mücadelesinden vazgeçmesinin ardından serbest bırakıldı ve temyiz davası düştü.¹⁹⁸

SONUÇ: ULUSAL HUKUK SİSTEMLERİNİN İNTERNETE UYGULANMASINDAKİ SINIRLAR ORTADA

Bu örnekler İnternetin karmaşık yapısının yanısıra mevcut yasaların İnternete uygulanmasındaki kısıtlamaları da yansıtmaktadır. İnternet sınır tanımadığı için¹⁹⁹ yeni iletişim teknolojileri toprak egemenliği temelli ulus devlet anlayışına meydan okuyor.²⁰⁰ Bu bağlamda hiçbir ulus devlet tek taraflı düzenlemeler yoluyla İnternet üzerinde etkin bir denetim kuramayacak ve ona hükmedemeyecektir.²⁰¹ Castells’e göre ulus devletler, “çekirdek ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi, medya ve elektronik iletişimin küreselleşmesi ve suçun küreselleşmesi” nedeniyle yönetme kapasitelerini kaybetmektedirler.²⁰² Bu durum İnternetin münferit ulus devletler tarafından yönetilmesi için de geçerlidir.

Bu bölümde özetlendiği gibi İnternet üzerindeki nefret söylemi ve ırkçı içerikle ilgili devlet yasalarının etkililiği ve uygulanması sorunlu bir alandır. İrkçı içeriği yayan ve yayınlayan kişilerin yargılanmasına yönelik dava örnekleri İnternetin karmaşık yapısının yanısıra mevcut kanunların İnternete uygu-

¹⁹⁶ *The Times*, “Soykırım İnkârcısı Fredrick Töben Almanlara karşı iade davasını kazandı”, 20 Kasım 2008.

¹⁹⁷ A.g.e.

¹⁹⁸ Bkz. *Mannheim Bölge Mahkemesi, Almanya - Töben* (2008), Latham LJ, Blair J, Dava No: CO/8582/2008, tarih: 24/11/2008.

¹⁹⁹ Genel olarak bkz. Brian Kahin ve Charles Nesson, ed., *Borders in Cyberspace: Information Policy and Global Information Infrastructure* (MIT Press, Cambridge, Mass, 1997).

²⁰⁰ Genel olarak bkz. Christo Pierson, *The Modern State* (Routledge, Londra, 1996) s. 5-35 [Modern Devlet, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2011]; Francis Harry Hinsley, *Sovereignty*, 2. baskı (Cambridge University Press, Cambridge, 1986) s. 1-26; Max Weber, “Politics as vocation”, Hans Heinrich Gerth ve Charles Wright Mills, ed., *From Max Weber* (Routledge, Londra, 1970) s. 78; ve David Held, *Democracy and the Global Order* (Polity, Cambridge, 1995) s. 66.

²⁰¹ Örneğin bkz. Jack Goldsmith, “Unilateral Regulation of the Internet: A Modest Defence” (2000) 11 *EJIL* 135.

²⁰² Bkz. Manuel Castells, *The Power of Identity* (Vol. II of *The Information Age: Economy, Society and Culture*), (Blackwell Publishers, Oxford, 1997) s. 244-62. [Kimliğin Gücü, (Enformasyon Çağı II. Cilt: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006).

lanmasındaki sınırları da yansıtmaktadır. İnternet sınır tanımadığı için ve hiçbir ulus devlet tek taraflı düzenlemelerle İnternet üzerinde etkin bir denetim kuramayacağı için İnternet ve yeni iletişim teknolojileri, ulus devlet fikrine meydan okumaktadır.²⁰³ “Zündel destanı”nın Kanada’da sona ermesinin neredeyse beş yıl sürdüğü belirtilmelidir.²⁰⁴ Zündel, Kanada tarafından iade edilmesinin ardından web sitesiyle ilgili olarak Almanya’da yargılanmış ve Şubat 2007’de beş yıllık bir hapis cezasına çarptırılmıştır.²⁰⁵ Web sitesi yoluyla bu tür görüşlerin yaygınlaştırılmasının durdurulmasını şart koşan bir Kanada kararına ve Almanya’da hapsedilmesine rağmen Zündel’in web sitesi hâlâ yayındadır ve Teksas, ABD’den yayın yapan site Zündel’in “hapishane mektupları” ile düzenli olarak güncellenmektedir. Avustralya’daki Töben davası,²⁰⁶ benzer şekilde uzun sürmüştür. Töben’in dikkatlice düzenlenmiş sitesi de aktif haldedir ve düzenli olarak güncellenmektedir. Yine bu minvalde Fransa ve Birleşik Devletler’de görülen Yahoo! davaları 2000 yılında başlamış ve neredeyse altı yılın ardından Mayıs 2006’da karara bağlanmıştır.²⁰⁷ Benzer bir şekilde 2003 yılında İngiliz İçişleri’nin dikkatini çeken Redwatch, bugün hâlâ antifaşist gösterilere katılan kişilerin listelerini ve kişisel bilgilerini yayınlamaya devam etmektedir.

Gazete ve dergi gibi bir defaya mahsus geleneksel yayınları düzenlemek üzere kurgulanmış yasal sistemler, web tabanlı yayınlar ve aynı anda birçok yerden ulaşılabilen İnternet içeriği ile uğraşmak konusunda son derece

²⁰³ Bkz., ör., Goldsmith, J., “Unilateral Regulation of the Internet: A Modest Defence”, *European Journal of International Law* 11 (2000), 135-148.

²⁰⁴ Sabina Citron ve Toronto Belediye Başkanı’nın Cemaat ve Irk İlişkileri Komitesi ve Kanada İnsan Hakları Komitesi - Ernst Zündel, Kanada İnsan Hakları Mahkemesi, T.D. ¼ 18/01/2002, www.chrtcdp.gc.ca/search/view_html.asp?doid=252&lg=_e&isruling=0.

²⁰⁵ Associated Press, “Soykırım inkarcısına beş yıl istendi”, 26 Ocak 2007.

²⁰⁶ Jones-Töben, Avustralya Federal Mahkemesi, [2002] FCA 1150. Karara şuradan ulaşılabilir www.austlii.edu.au/au/cases/cth/federal_ct/2002/1150.html; Töben v Jones [2003] FCAFC 137 (27 Haziran 2003). Töben web sitesiyle alakalı olarak ayrıca Almanya’da da yargılanmış ve mahkum edilmiştir. Töben’in Almanya’daki davası için bkz. Gold, S., “Nazi davasındaki karar Almanya için bir dönüm noktası,” Newsbytes, Aralık 12 2000. Daha fazlası için bkz. Agence Fransa Presse, “Avustralyalı tarihçi Soykırım’a karşı çıktığı için Almanya’da tutuklandı”, 9 Nisan 1999. Almanya’daki karar için bkz. Bundesgerichtshof, Urteil vom 12. Aralık 2000 - 1 StR 184/00.

²⁰⁷ Trib. gr. inst. Paris [Paris Yüce Mahkemesi], 20 Kasım 2000, *İrkçılık ve Antisemitizm Karşıtı Cemiyet (LICRA), Fransız Yahudi Öğrenciler Birliği - Yahoo! A.Ş. (ABD), Yahoo Fransa* (Geçici Mahkeme Kararı), www.cdt.org/speech/international/20001120yahooFransa.pdf. ABD’deki davalar için bkz. Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L’antisemitisme*, 169 F.Supp.2d 1181 (N.D. Cal. 2001); Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L’antisemitisme*, 379 F.3d 1120 (9. Tem.2004); Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L’antisemitisme*, 399 F.3d 1010 (9. Tem.2005); Yahoo! A.Ş. - *La Ligue Contre Le Racisme et L’antisemitisme*, 433 F.3d 1199 (9. Tem.2006).

yavaş ve etkisiz kalmaktadır. Kitaplar, gazeteler ve dergiler gibi bir defaya mahsus yayınların dolaşımı, bu yayınların dağıtımını ya da tescilini yasaklayan müsadere ve susturma kararlarıyla ya da genel yasaklamayla denetlenebiliyorken, web tabanlı yayınlarda aynı sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır. Temelde web siteleri, özellikle de bu siteleri içeren sunucular fiziksel olarak yargı alanının dışında bir yerdeyse müsadere edilemez, sıfırlanamaz ya da kapatılamaz. Yukarıda bahsedilen örnekler göstermektedir ki İnternet yönetişiminin ortaya çıkışı daha farklı ve parçalı bir düzenleme ağı gerektirmektedir ve bu ağların esasen ulus devletlerde sabit olması şart değildir.

Tek yönlü devlet düzenlemelerinden çeşitli biçim ve modellerde bir yönetişime geçmek, gelecekte neredeyse kaçınılmaz olarak tanık olacağımız bir gelişmedir. Böyle bir yönetim şekli devlet düzenlemelerine ya da öz-düzenleme veya eş-düzenleme veya devletlerin ve uluslararası örgütlerin gelecekteki politikaları çerçevesinde bunların ikisinin bir karışımı gibi ek düzenleme biçimlerine alternatifleri de kapsamaktadır. Bu kitapta daha önce gösterildiği üzere bu tür bir yaklaşım uluslararası düzeyde destek bulmaktadır.²⁰⁸ Etkin bir kural koyuculuk, ulusüstü ve uluslararası gelişmelerin ve antlaşmaların etkisi ve baskısı nedeniyle, mevzu bahis aracın küresel ve adem-i merkezi yapısından dolayı tek bir ulus devletle sınırlanamaz. Bu gerçeklik Avrupa Birliği gibi ulusüstü örgütlerin, Avrupa Konseyi ve AGİT'in de aralarında bulunduğu bölgesel uluslararası örgütlerin ve Birleşmiş Milletler gibi küresel uluslararası örgütlerin uyumlu politikalar geliştirme çabalarında görülmektedir. İnternetteki ırkçı içeriği ve nefret söylemini hedef alan bu ulusüstü ve uluslararası çabalar bu kitabın bir sonraki bölümünde tartışılacaktır.

208 Dünya Enformasyon Toplumu Raporu 2007 www.itu.int/osg/spu/publications/worldinformationsociety/2007/. WSIS sonucunda ortaya çıkan ürünlerin uygulanması için www.itu.int/osg/spu/publications/worldinformationsociety/2007/WISR07-chapter6.pdf. 2003- 2005 yıllarını kapsayan daha WSIS sonuç belgesi için www.itu.int/wsis/outcome/booklet.pdf. Daha fazla BM Enformasyon ve Komünikasyon Görev Gücü belgesi için bkz. - İnternet Yönetişimi: Büyük Bir Katkı, Eylül 2004, www.unicttaskforce.org/perl/documents.pl?id=1392. Ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler Enformasyon ve Komünikasyon Görev Gücü web sitesi www.unicttaskforce.org/ ve WSIS (Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi) sayfaları www.itu.int/wsis/.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Avrupa Çapındaki Girişimler

Bu bölümde İnternetteki ırkçı içerikle mücadele konusunda Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı düzeyindeki gelişmeler değerlendirilecektir.

Aşağıda da görüleceği üzere İnternetteki ırkçı içerik ve nefret söylemi sorununun hedef alma amacını taşıyan politika girişimleri arasında hukuki mevzuatların yanı sıra hukuk alanı dışında kalan çözümler de bulunmaktadır.

AVRUPA KONSEYİ DÜZEYİNDEKİ GELİŞMELER

Avrupa Konseyi¹ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da kurulan ilk uluslararası örgüttür ve temel işlevi üye devletlerde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmektir.

1996 yılında ECRI (Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu), Avrupa Konseyi üye devletlerine ulusal ceza, medeni ve idari hukuklarının açıkça ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğün karşısında olmasını garanti altına alma çağrısında bulundu.² ECRI ilgili kanunların sözlü, yazılı, görsel-işitsel ifadeler ve elektronik medya da dâhil olmak üzere diğer ifade biçimlerini kapsamasını ve düşmanlığı körüklemeyi, ayrımcılığı ya da ırksal, etnik, milli veya dini gruplara karşı ve bu grupların mensuplarına karşı şiddeti suç haline getirmesini talep etti. ECRI'ye göre bu tür materyalin üretimi ve dağıtımı da suç sayılmalıydı.

Ekim 1997'de Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu 'nefret söylemi' üzeri-

1 Bkz. www.coe.int.

2 ECRI Genel Politika Tavsiyesi No: 1 Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Antisemitizm ve Hoşgörüsüzlük ile mücadele, ECRI tarafından 4 Ekim 1996 tarihinde kabul edilmiştir, CRI (96) 43 rev.

ne bir Tavsiye Kararı kabul etti.³ Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi'nin ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı harekete geçme isteğinden ileri gelmişti ve Bakanlar Kurulu, üye devletlerin hükümetlerine nefret söylemiyle mücadelede belirli ilkelerin rehberliğine başvurmalarını tavsiye ediyordu. Aralık 2002'de ECRI, Avrupa Konseyi üye devletlerinin ırkçılık ve ırksal ayrımcılıkla etkin mücadele edebilmeleri için ulusal yasamalarında rol oynayacak anahtar bileşenler üzerine bir tavsiye kararını kabul etmişti.⁴ ECRI üye devletlerin yasalarının şiddet, düşmanlık ya da ayrımcılığın kamusal bir biçimde kışkırtılmasına yönelik kasıtlı girişimleri, kamu önünde aşağılama ve küçük düşürmeyi ve bir kişi ya da bir grup bireye ırk, renk, dil, din, milliyet veya milli ve etnik kökene yönelik tehdidi cezalandırması gerektiği tavsiyesinde bulundu.

Bu geniş tavsiyelere ek olarak İnternette gittikçe büyüyen ırkçı içerik ve nefret söylemi sorunuyla ilgili derin kaygılar duyan ECRI Aralık 2000'de ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik materyalin İnternet yoluyla yaygınlaştırılmasıyla mücadele üzerine bir genel politika Tavsiye Kararı yayınladı.⁵ ECRI, Avrupa Konseyi üye devletlerine konuyla ilgili ulusal mevzuatın İnternet yoluyla işlenen ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik suçlara da uygulanmasını ve bu suçlardan sorumlu olanlar hakkında kovuşturma yapılmasını tavsiye etmekteydi. Bu bağlamda ECRI içerik sunucusu ve içerik sağlayıcısı ve site yayıncılarının İnternetteki ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik içeriğin yaygınlaştırılmasından kaynaklanan sorumluluklarının açıklığa kavuşturulması tavsiyesinde de bulundu. ECRI ayrıca İnternetteki ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve antisemitizmle mücadele için ırkçılık karşıtı yardım hatları, davranış kuralları ve filtreleme yazılımları gibi İnternet endüstrisi tarafından alınan iç-düzenleme önlemlerinin desteklenmesini ve bu alanda daha ileri araştırmaların teşvik edilmesini de tavsiye ediyordu.

Ancak bu önemli tavsiyelerin tüm Avrupa Konseyi üye devletleri tarafından takip edilmesi zorunlu değildi ve ırkçı içerik ve nefret söylemiyle mücadele konusunda devlet düzeyinde farklı yaklaşımlar benimsenmesi Avrupa Konseyi'ni bu farklılıklarla uyumlu politikalar geliştirmeye yöneltti. Bu doğrultuda bilgisayar sistemleri yoluyla işlenen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı içeren suçların cezalandırılmasına dair 2001 tarihli Siber Suç Sözleşmesi'ne

3 Nefret söylemi" üzerine Tavsiye Kararı No. R (97) 20.

4 ECRI, ırkçılık ve ırksal ayrımcılıkla mücadele konusunda ulusal yasama ile ilgili Genel Politika Tavsiyesi No. 7, CRI(2003)8, kabul ediliş tarihi 13 Aralık 2002.

5 ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 6: Irkçı, Yabancı Düşmanı, Antisemitik Malzemenin İnternette Dağıtılmasıyla Mücadele, CRI (2001) 1, kabul ediliş tarihi 15 Aralık 2000.

Ek Protokol yazıldı.⁶ Siber Suç Sözleşmesi ve ek protokol aşağıda ele alınmaktadır.

AVRUPA KONSEYİ SİBER SUÇ SÖZLEŞMESİ

Siber Suç Sözleşmesi (ETS No: 185) içerikle ilgili suçların yanı sıra bilgisayar sistemleri, ağları ve verilerinde sorun teşkil eden çeşitli tavrılara yönelik ceza hukuku ve usullere dair ilk uluslararası anlaşmadır. Avrupa Konseyi tarafından tamamlanıp Kasım 2001'de üye devletlerin katılımına açılmıştır. Siber Suç Sözleşmesi'ni akdetmek amacını taşıyan Avrupa Konseyi bünyesinde İnternet üzerinden işlenen somut suçlarla savaşmak üzere 1997 yılında bir Siber Suçlar Uzman Komitesi (PC-CY) kuruldu.⁷ Avrupa Konseyi ilk olarak Nisan 2000'de, ilgili taraflarla müzakere sürecini genişletmek üzere kamunun tartışması için Siber Suç Sözleşmesi'nin⁸ bir taslağını yayınladı.⁹ ABD, Kanada ve Güney Afrika gibi üye olmayan devletler de PC-CY Komitesi vasıtasıyla Sözleşmenin geliştirilmesine¹⁰ katkıda bulundu.

Sözleşme genel olarak bu alandaki ulusal mevzuatları uyumlulaştırmayı, araştırmaları hızlandırmayı ve Avrupa Konseyi'ne üye farklı ülkelerin yetkilileri ile Sözleşmeyi imzalayacak diğer devletler arasında etkin işbirliğine imkân sağlamayı hedeflemekteydi. Sözleşme, Avrupa Konseyi'nin bilgisayarla ilgili suçlara yönelik önceki çalışmalarına dayanmakla birlikte,¹¹ bu suçla-

6 Bkz. ETS No: 189, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=189&CM=8&DF=8/9/2006&CL=EN> G. Ayrıca bkz. Akdeniz, Y., *An Advocacy Handbook for the Non Governmental Organisations: The Council of Europe's Cyber-Crime Convention 2001 and the additional protocol on the criminalisation of acts of a racist or xenophobic nature committed through computer systems*, Cyber-Rights & Cyber-Liberties, Aralık 2003 (Şubat 2007'de gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir), www.cyberrights.org/cybercrime/coe_handbook_crcl.pdf.

7 Avrupa Komisyonu, AB Üye Devletler İnternetteki Yasadışı ve Zararlı İçerikle Mücadele Girişimleri Ara Raporu, Versiyon 7 (4 Haziran 1997).

8 Sözleşmenin metni için: <http://conventions.coe.int/treaty/en/projects/cybercrime.htm>.

9 Basın bildirisi, Strasbourg, 27 Nisan 2000.

10 Birleşik Devletler 1989 1995'teki Tavsiye Kararlarına ve Siber Suç Sözleşmesi'ne 'gözlemci' olarak katılmaya davet edilmişti. Bkz. ABD Adalet Bakanlığı Suç Dairesi'nin Bilgisayar Suçları ve Fikri Mülkiyet Bölümü, Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi'yle ilgili Sıkça Sorulan Sorular ve Cevapları (Son Taslak, açıklanma tarihi 29 Haziran 2001), bknz: www.cybercrime.gov/newCOEFAQ.htm.

11 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Bilgisayarla İlgili Suçlar'a dair Üye Devletler Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı No. R(89)9 (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Vekillerinin 428'inci buluşmasında 13 Eylül 1989'da kabul edilmiştir), bkz.: <http://cm.coe.int/ta/rec/1989/89r9.htm>. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Enformasyon Teknolojileri Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu ile İlgili Sorunlara Dair Üye Devletler Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı No. R(95)13 (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Vekillerinin 543'üncü buluşmasında 11 Eylül 1995'te kabul edilmiştir), bkz.: <http://cm.coe.int/ta/rec/1995/95r13.htm>.

rı genişletmekteydi. Bunun yanında ulusal düzeydeki onaylanma sürecinin tamamlanmasının ardından imzacı devletler için bağlayıcı olacaktı.

Siber Suç Sözleşmesi'nin somut ceza yasası önlemleri arasında¹² bilgisayar sistemlerine kasten yasa dışı erişim,¹³ bilgisayar verilerinin kamusal olmayan yayınlarının kasten yasa dışı engellenmesi,¹⁴ silme ve değiştirme dâhil olmak üzere bilgisayar verilerine yönelik herhangi bir kasti müdahale,¹⁵ bir bilgisayar sistemine yönelik herhangi bir müdahale,¹⁶ Sözleşmenin iki ila beşinci maddelerine uygun bir biçimde belirlenmiş suçların herhangi birini gerçekleştirmek amacıyla tasarlanmış ya da uyarlanmış belirli araçların kötüye kullanılması¹⁷ ve bu suçlara kalkışmak niyetiyle söz konusu araçların bulundurulması¹⁸ gibi suçlar bulunmaktadır. Dahası, Sözleşme sahtecilik,¹⁹ dolandırıcılık²⁰ ve çocuk pornosu²¹ gibi içerikle ilgili suçları da kapsamaktadır. Telif hakkı ve ilgili hakların ihlalleri de Sözleşmeye dâhil edilmiştir.²²

Sözleşmenin usul hukukuyla ilgili maddeleri arasında şartlar ve önlemler,²³ saklanan bilgisayar verilerinin korunmasının kolaylaştırılması,²⁴ trafik bilgilerinin korunmasının kolaylaştırılması ve kısmen açıklanması,²⁵ erişim verilerine yönelik hukuki yaptırım için üretim talimatı,²⁶ saklanan bilgisayar verilerinin aranması ve bunlara el koyulması,²⁷ trafik bilgilerinin gerçek zamanlı toplanması,²⁸ içerikle ilgili bilgilere müdahale edilmesi,²⁹ iade,³⁰ yardımlaşmaya ilişkin genel ilkeler³¹ ve 7/24 hukuki yaptırım ağı irtibat noktaları oluşturulması³² gibi önlemler bulunmaktaydı.

¹² Madde 2-10 kapsamında suç girişimi ve suça yardım ya da yataklık Madde 11' kapsamında.

¹³ Siber Suç Sözleşmesi Madde 2.

¹⁴ Madde 3.

¹⁵ Madde 4.

¹⁶ Madde 5.

¹⁷ Madde 6.

¹⁸ Madde 6(1)(b).

¹⁹ Madde 7.

²⁰ Madde 8.

²¹ Madde 9.

²² Madde 10.

²³ Madde 15.

²⁴ Madde 16.

²⁵ Madde 17.

²⁶ Madde 18.

²⁷ Madde 19.

²⁸ Madde 20.

²⁹ Madde 21.

³⁰ Madde 24.

³¹ Madde 25-34

³² Madde 35.

İlk beş devletin tasdikinin ardından Siber Suç Sözleşmesi 1 Temmuz 2004'te yürürlüğe girdi. Siber Suç Sözleşmesi için imza ve tasdik süreci bugüne kadar kırk beş üye devletin (ek olarak Birleşik Devletler, Kanada, Güney Afrika ve Japonya ve Karadağ gibi harici destekçilerin) imzalamasıyla sonuçlandı ve elli potansiyel ülkeden (kırk yedi Avrupa ülkesinin yanı sıra yukarıda bahsedilen dış destekçiler) otuz dokuz (Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, Polonya, Türkiye, Gürcistan, Almanya, Macaristan, İzlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Malta, Moldova, Karadağ, Hollanda, Norveç, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovakya, İspanya, İsviçre, Slovenya, Ukrayna, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri³³ ve Makedonya Cumhuriyeti) Sözleşmeyi Ekim 2015 itibarıyla tasdik ettiler.³⁴ Sözleşmeyi bugüne kadar imzalamayan iki üye ülke Rusya ve San Marino'dur. Andorra, Yunanistan, İrlanda, Lihtenştayn, Monako Krallığı ve İsveç sözleşmeyi imzalamış olmalarına rağmen halen tasdik etmeyen Avrupa konseyi ülkeleridir..

BİLGİSAYAR SİSTEMLERİ ÜZERİNDEN GERÇEKLEŞEN İRKÇİ VE YABANCI DÜŞMANLIĞI VAKALARININ SUÇ UNSURU HALİNE GETİRİLMESİNE DAİR PROTOKOL

1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Nefret Söylemi üzerine bir tavsiye kararı üye devletlere "nefret söylemi ile mücadele için uygun adımlar atmaları; bunu yaparken bu adımların söz konusu olguya yönelik kapsamlı bir yaklaşımın parçası olmasının sağlanması ve toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer temel nedenlerini de hedef alması" çağrısında bulundu.³⁵ Bu siyasal çağrıya paralel olarak Siber Suç Sözleşmesi'nin taslağını hazırlayan komite, çocuk pornosu dışında ırkçı propagandanın bilgisayar sistemleri yoluyla dağıtılması gibi içerik temelli suçların Sözleşmeye dahil edilmesini de tartıştı. Bilgisayar sistemleri üzerinden işlenen ırkçı ve yabancı düşmanı nitelikteki fa-

33 Birleşik Devletler Senatosu Siber Suç Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesini 3 Ağustos 2006'da onayladı. Bkz. CNet News, 5 Ağustos 2006, http://news.com.com/Senate+ratifies+controversial+cyber+crime+treaty/2100-7348_3-6102354.html.

34 Bkz. Akdeniz, Y., *An Advocacy Handbook for the Non Governmental Organisations: The Council of Europe's Cyber-Crime Convention 2001 and the additional protocol on the criminalisation of acts of a racist or xenophobic nature committed through computer systems*, Cyber-Rights & Cyber-Liberties, Aralık 2003 (Mayıs 2008'de güncellendi), www.cyber-rights.org/cybercrime/coe_handbook_crcl.pdf.

35 Nefret Söylemi Üzerine Tavsiye Kararı, No. R (97)20, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 30 Ekim 1997'de kabul edilmiştir.

aliyetleri kapsayan hükümlerin dâhil edilmesi hususunda bir uzlaşma olmadı-
ğından, bu konu 2001 Siber Suç Sözleşmesi'nin dışında bırakıldı. Fransa ve Al-
manya gibi Avrupa devletleri konunun dâhil edilmesini şiddetle desteklerken,
ana Siber Suç Sözleşmesi'nin geliştirilmesinde etkili olan Amerika Birleşik
Devletleri çocuk pornosu dışındaki söylem temelli maddelerin dahil edilmesi-
ne karşı çıktı. Konunun karmaşıklığı bir yana, Siber Suç Sözleşmesi'nin tasla-
ğını hazırlayan komite, Sözleşmeye bir ek protokol taslağının yapılması mese-
lesini Suç Sorunları Hakkında Avrupa Komitesi'nin sorumluluğunda saymaya
karar verdi.³⁶ Parlamenterler Meclisi, Sözleşmeye dair 226 nolu (2001) görüş-
şünde "Sözleşmenin kapsamının yeni suç biçimlerini içine alacak şekilde geniş-
letilmesi" başlığı altında diğerlerinin yanı sıra ırkçı propagandanın yaygınlaş-
tırılmasını tanımlama ve suç haline getirme amacıyla Sözleşmeye ek bir proto-
kolün derhal geliştirilmesi tavsiyesinde bulundu.³⁷ Sanal Gerçeklikte Irkçılık
ve Yabancı Düşmanlığı üzerine 1543 nolu (2001)³⁸ Tavsiye Kararı'nda Parla-
menterler Meclisi ırkçılığı "bir fikir değil, bir suç" addetmişti. Parlamenterler
Meclisi, "ırkçı siteleri ya da mesajları barındıran her ülke" bu protokole taraf
olmadıkça protokolün herhangi bir etkisinin olmayacağını" belirtmişti.³⁹

Ek protokolün formüle edilmesi sırasında komite uluslararası düzeyde
diğer bazı hukuki araçları ve politika girişimlerini de dikkate almıştı. Bunlar
arasında Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleş-
me (CERD), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Söz-
leşme Protokol No. 12 (ETS No. 177), Avrupa Birliği Konseyi tarafından Av-
rupa Birliği Antlaşması'nın K.3 Maddesi temelinde ırkçılık ve yabancı düş-
manlığı ile mücadeleyle ilgili olarak kabul edilen 15 Temmuz 1996 tarihli Av-
rupa Birliği Ortak Eylem kararı, BM'nin Irkçılığa, Irksal Ayrımcılığa, Yaban-
cı Düşmanlığına ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Dair Dünya Konferansı'yla (Dur-
ban, 31 Ağustos - 8 Eylül 2001) ilgili çalışması, ECRI tarafından Ağustos
2000'de yayınlanan kapsamlı çalışma⁴⁰ ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile
mücadele üzerine AB'nin 2001 tarihli Konsey Çerçeve Kararı taslağı bulun-
maktaydı.⁴¹

36 Bilgisayar sistemleri üzerinden işlenen ırkçı ve yabancı düşmanı mahiyetteki fiillerin suç addedil-
mesiyle ilgili Siber Suç Sözleşmesi'ne Ek Protokol üzerine Açıklayıcı Rapor, Bakanlar Komitesi ta-
rafından 7 Kasım 2002'de kabul edilmiştir: [http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/](http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/189.htm)
Html/189.htm, para. 4.

37 A.g.e., para. 5.

38 Kurul adına hareket eden Daimi Komite tarafından kabul edilen metin, 8 Kasım 2001.

39 Tavsiye Kararı para. 4, 1543 (2001).

40 CRI(2000)27.

41 Bu Çerçeve Karar taslağı üzerinde hiçbir zaman uzlaşmaya varılamadı. Bkz. halihazırda AB düze-

EK PROTOKOL HÜKÜMLERİ

Bilgisayar sistemleri vasıtasıyla gerçekleştirilen ırkçı ve yabancı düşmanı nite-
liğindeki faaliyetleri konu alan ek protokol, İnternet üzerindeki ırkçılık ve ya-
bancı düşmanlığı ile savaşa yönelik ceza kanunları arasında uyumluluk sağla-
mayı ve bu alandaki uluslararası işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Av-
rupa Konseyi iç hukuklardaki uyumluluğu sağlanmış bir yaklaşımın, bilgisay-
ar sistemlerinin ırkçı amaçlarla kötüye kullanımını önleyebileceğine inan-
maktadır. Ek protokolün açıklama bildirisi “böyle bir uyumlulaştırmanın
ulusal ve uluslararası düzeyde bu tür suçlara karşı savaşta yardımcı olacağı”⁴²
ve “iç hukuklardaki benzer suçların, bilgisayar sistemlerinin bu alandaki kan-
unları daha az tanımlanmış Taraflarca ırkçı amaçla kullanımını önleyebile-
ceği” saptamasında bulunmaktaydı.⁴³ Ek protokol, Siber Suç Sözleşmesi kap-
samında “maddi, usuli ve uluslararası işbirliği hükümlerini dahil edecek, do-
layısıyla ırkçı ve yabancı düşmanı propaganda suçlarını kapsayacak” bir ge-
nişlemeyi gerekli kılmaktaydı.⁴⁴ Böylece maddi hukuka dair bu tür unsurları
uyumlu hale getirmenin haricinde, protokol “Tarafların, uluslararası işbirliği
ve karşılıklı hukuki yardımlaşma dahil olmak üzere Siber Suç Sözleşmesi’nin
usul hükümlerinden istifade etme imkanlarını arttırmayı” hedeflemekteydi.⁴⁵

Ek protokolün 2(1) maddesinin belirttiği “ırkçı ve yabancı düşmanı
içerik” tanımının “mümkün olduğunca mevcut ulusal ve uluslararası (BM,
AB) tanımlara ve belgelere dayalı olması”⁴⁶ istenmekteydi. Bu tanım, bilgi-
sayar sistemleri aracılığıyla saklanabilecek, işlenebilecek ya da iletebilecek
bir formatta bu faktörlerin herhangi biri bakımından araç olarak kullanılma-
sı halinde bir kişi ya da gruba karşı ırk, renk, soy ya da millî veya etnik kö-
ken ve din temelinde düşmanlığı, ayrımcılığı ya da şiddeti teşvik eden, körük-
leyen veya bunların savunuculuğunu yapan yazılı içeriği (örneğin metinler,
kitaplar, dergiler, beyanlar, mesajlar vb.), imajları (örneğin resimler, fotoğ-
raflar, çizimler vb.) ve fikirlerin ya da teorilerin dile getirildiği diğer biçimleri
ifade etmekteydi.⁴⁷ Ek protokolün açıklayıcı raporuna göre, 2. madde kapsa-
mındaki tanım “söz konusu materyalin içeriğinde yer alan duygu/inanış/hoş-

yinde tartışılmakta olan düzeltilmiş versiyon: Taslak Çerçeve Karar: Avrupa Birliği Konseyi, ırkçı-
lığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele
üzere Konsey Çerçeve Kararı için Öneri, Belge No. 11522/07, 19 Temmuz 2007.

⁴² A.g.e., para. 3.

⁴³ A.g.e.

⁴⁴ A.g.e., para. 7.

⁴⁵ A.g.e.

⁴⁶ Açıklayıcı Rapor para. 13.

⁴⁷ Açıklayıcı Rapor para. 12.

nutsuzluk ifadelerinden ziyade, belli hareket biçimlerine yol açabilecek içeriğe atıf yapmaktadır”.⁴⁸ Açıklayıcı rapor ayrıca “savunuculuğunu yapmak” ifadesinin anlamını da açıklamaktaydı ve bunun “düşmanlık, ayrımcılık ya da şiddet lehine bir müdafaaya atıfta bulunduğunu” belirtmekteydi.⁴⁹ “Teşvik etmek” ifadesi “düşmanlık, ayrımcılık ya da şiddetin cesaretlendirilmesi ya da desteklenmesine”;⁵⁰ “körüklemek” kelimesi ise “başkalarını düşmanlık, ayrımcılık ya da şiddete sevk etmeye atıfta”⁵¹ bulunmaktaydı. Rapora göre “şiddet” terimi gücün kanun dışı kullanımına atıfta bulunurken “düşmanlık” terimi aşırı hoşnutsuzluk ya da husumeti kastetmekteydi.⁵²

Ulusal düzeyde alınacak önlemler ek protokolün ikinci bölümünde açıklanmıştır. Siber Suç Sözleşmesi’nde olduğu gibi ek protokole dahil edilen suçlar da cezai sorumluluğun uygulanabilmesi için “kasten” işlenmiş olmalıdır.

Madde 3 - İrkçi ya da Yabancı Düşmanı İçeriğin Bilgisayar Sistemleri Üzerinden Yaygınlaştırılması

“İrkçi ya da yabancı düşmanı içeriğin bilgisayar sistemleri üzerinden yaygınlaştırılması” başlığını taşıyan 3. madde, tarafların bilgisayar sistemleri aracılığıyla ırkçi ya da yabancı düşmanı içeriğin dağıtılması ya da başka şekillerde kamuya açık hale getirilmesinin⁵³ iç hukuk çerçevesinde suç teşkil edebilmesi için bu yöndeki hukuki ve diğer tür önlemleri almasını gerekli kılmaktadır. İrkçi ve yabancı düşmanı içeriğin örneğin kamuya açık sohbet odaları, haber grupları, tartışma grupları ya da YouTube ve Facebook gibi Web 2.0 uygulamaları yoluyla etkin bir şekilde yaygınlaştırılmasının bir dağıtım suçu teşkil etmesi gerekmekte ve bu kapsamda “kamuya açık hale getirme” durumu, “ırkçi ve yabancı düşmanı içeriğin başkalarının kullanımı için İnternete koyulması” anlamına gelmektedir.⁵⁴ Açıklayıcı rapora göre kamuya açık hale getirme suçu ayrıca “bu tür içeriğe erişimi kolaylaştırmak için hiperlinklerin oluşturulması ve derlenmesini” de kapsamalıydı.⁵⁵ Dolayısıyla bir web sitesi ya da blog, ek protokolde tanımlandığı şekliyle ırkçi ve yabancı düşmanı içe-

⁴⁸ Açıklayıcı Rapor para. 13.

⁴⁹ Açıklayıcı Rapor para. 14.

⁵⁰ A.g.e.

⁵¹ A.g.e.

⁵² Açıklayıcı Rapor para. 15.

⁵³ Açıklayıcı Rapor paragraf 29’a göre Madde 3’te kullanılan ‘kamuya’ kavramı, bir bilgisayar sistemi yoluyla iletilen özel iletiler ya da ifadelerin bu hükmün kapsamı dışında kaldığına açıklık getirmektedir.

⁵⁴ Açıklayıcı Rapor para. 28.

⁵⁵ A.g.e.

rik içeren bir başka web sitesine link verdiğinde bu blogun yazarı ya da web sitesinin sahibi de 3. madde çerçevesinde suç işlemiş olabilecektir. Her halükarda 3. maddede tanımlanan cezai hareket, kasti ve haksız yere işlenmiş olmalıydı. “Kasıt” gerekliliği, bir web sitesi sahibinin ya da blog yazarının, bir web sitesine ırkçı ve yabancı düşmanı içerikten haberdar olmadan link vermeleri halinde yükümlülüklerini sınırlamaktadır. Linklerin verildiği tarihte, link verilen sitelerin bu tür içeriğe sahip olmamaları fakat sonrasında 3. madde ile yasa dışı sayılan türde içerik taşımaya başlamaları da mümkündür. Dahası İnternet servis sağlayıcılarının birer vasıta olarak işlev gördüğü düşünüldüğünde 3. maddenin “kasıt” gerekliliği bunların yükümlülüklerini de sınırlamaktadır; fakat bu durum, örneğin AB Elektronik Ticaret Direktifi’yle getirilen “farkındalık temelli yükümlülüğü” dışarıda bırakmamaktadır.⁵⁶

Madde 3(2), ek protokol taraflarının 3. maddenin tanımlamış olduğu faaliyetlere cezai yükümlülük getirmeme hakkını saklı tutabileceğini belirtmektedir; fakat bunun için ırkçı ve yabancı düşmanı ayrımcılığı teşvik eden, körükleyen ya da savunuculuğunu yapan içeriğin düşmanlık veya şiddetle ilişkili olmaması ve diğer sivil ya da idari çözümlerin mevcut olması gerekmektedir. Açıklayıcı rapora göre protokole taraf olan bir ülke, hukuki sisteminin ifade özgürlüğüne yönelik yerleşik ilkelerinden dolayı bu tür çözümleri sağlayamazsa⁵⁷ ayrımcılığın teşvik edildiği, körüklendiği ya da savunuculuğunun yapıldığı, fakat bunlara düşmanlık ya da şiddetle ilişkili olmadığı durumlarda Madde 3(1) kapsamında mükellefiyeti uygulamama hakkını saklı tutabilmektedir.⁵⁸

Madde 4 - ırkçı ve Yabancı Düşmanlığı Kaynaklı Tehdit

4. madde taraflardan bilgisayar sistemleri vasıtasıyla gerçekleştirilen ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı tehditlerin suç haline getirilmesini talep etmektedir. 3. maddede olduğu gibi bu hareketlerin kasıtlı ve haksız yere gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Avrupa Konseyi bölgesi içindeki birçok devlette tehditler mevcut durumda suç sayılıyordu, fakat açıklayıcı bildiriye göre

⁵⁶ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi 8 Haziran 2000 tarihli, 2000/31/EC sayılı başta elektronik ticaret olmak üzere bilgi toplumunun iç pazardaki servislerinin yasal boyutlarına ilişkin yönetmelik (elektronik ticaret Yönetmeliği), [2000] OJ L 178/1. AB Üye Devletleri Ocak 2002’ye kadar Yönetmeliği ulusal kanunlarına tatbik etmek zorundaydılar. Genel olarak bkz. Avrupa Konseyi Komisyonu’nun, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin başta elektronik ticaret olmak üzere bilgi toplumunun iç pazardaki servislerinin yasal boyutlarına ilişkin yönetmeliği (elektronik ticaret Yönetmeliği) uygulanmasına dair 8 Haziran 2000 İlk Rapor’u, COM(2003) 702 son.

⁵⁷ Bkz. Ek protokol Madde 3(1).

⁵⁸ Açıklayıcı Rapor para. 32.

taslağın hazırlayıcıları ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı tehditlerin suç haline getirilmesinin altını çizmek istemişti.⁵⁹ Rehberlik etmesi açısından açıklayıcı bildiride “tehdit” kavramı “yöneltildiği kişilerde ciddi bir cezai suçun işlenmesinin sonucunda mağdur olacakları korkusunu yaratan” hareketler şeklinde açıklanmıştır.⁶⁰ Ek protokolün tarafları ciddi cezai suçu teşkil eden eylemin ne olacağına kendileri karar verecektir; fakat kurbanın ya da yakınlarının mallarına yönelik ciddi hasar, yaşam, kişisel güvenlik veya bütünlüğünü etkileyecek suçların da dâhil olduğu örnekler verilmiştir. 4. madde, ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı tehditlerin (I) ırk, renk, soy ya da milli veya etnik kökenin yanı sıra dinle ayrılan bir gruba mensup bir kişiyi ya da (II) bu özelliklerden herhangi birisiyle farklılaşan bir grup insanı hedef almasını gerektirmektedir. Bir önceki bölümün tersine tehdidin kamuya açık olmasına gerek yoktur ve 4. madde suçları elektronik posta gibi kişisel iletişim araçlarını da kapsamaktadır.

Madde 5 - Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Kaynaklı Hakaret

5. madde taraflardan bilgisayar sistemleri vasıtasıyla kamuya açık bir şekilde yapılan ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı hakaretlerin suç haline getirilmesini talep etmektedir. 4. maddede olduğu gibi hakaret fiili, bir kişi ya da bir grup insanın ait oldukları ya da belli özelliklerle başkalarından ayrılan bir grup olarak görülmelerinden dolayı meydana geliyor olmalıdır. Açıklayıcı bildiriye göre “hakaret” kavramı “bir kişinin onuruna ya da saygınlığına zarar veren rencide edici, aşağılayıcı ya da tahkir edici her türlü ifadeye” işaret etmekteydi.⁶¹ 4. Maddenin tersine kişisel iletişimde yapılmış olan hakaretler 5. maddenin kapsamında değildir. Dahası, ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı hakaretlere ilişkin olarak madde 5(2)(i), taraflara hareketlerin, bir kişi ya da bir grup kişi üzerindeki etkisinin yalnızca potansiyel değil, fiili olarak da düşmanlığı, küçük görmeyi ya da alay etmeyi içermesi halinde suç olarak kabul etme imkanı verir. Taraflar bu özel suç ile ilgili olarak ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı hakaret suçunu kısmen veya tamamen uygulama da dahil olmak üzere bu konuda çekince belirtme hakkını saklı tutabilmektedirler.

⁵⁹ Açıklayıcı Rapor para. 33.

⁶⁰ Açıklayıcı Rapor para. 34.

⁶¹ Açıklayıcı Rapor para. 36.

Madde 6 - Soykırımı ve İnsanlığa Karşı Suçları İnkâr,

Önemini Aşırı Derecede Az Gösterme, Onaylama ya da Haklı Gösterme

6. madde, soykırım ve uluslararası hukuk tarafından tanımlanmış ve 8 Nisan 1945 Londra Anlaşması gereğince kurulan Uluslararası Askeri Mahkeme'nin nihai ve bağlayıcı kararınca onaylanmış olan insanlığa karşı suçları teşkil eden faaliyetleri inkâr eden, önemini aşırı derecede az gösteren, onaylayan ya da haklı gösteren ifadelerin suç sayılmasını talep etmektedir. Avrupa Konseyi açıklayıcı bildiri yoluyla bu tür içeriği, yani ırkçı ve yabancı düşmanı gruplara bilgisayar sistemleri aracılığıyla olanlar da dâhil olmak üzere, yaptıkları eylemlerde ilham veren ya da özendiren ve cesaretlendiren tavırların suç haline getirilmesi için üç sebep göstermiştir.⁶² Dahası bu fikirlerin ifade edilmesi bu kötülüklerin kurbanı olan insanların (anısının) yanı sıra onların akrabalarına da hakaret etmekteydi.⁶³ Son olarak bunlar insan soyunun saygınlığını tehdit etmekteydi.⁶⁴

6. maddenin kapsamı Nazi rejiminin İkinci Dünya Savaşı sırasında işlediği ve Nürnberg Mahkemesi tarafından tanımlanan suçlarla sınırlandırılmamıştır. 6. madde 1945 yılından sonra ilgili uluslararası hukuki araçlarca kurulan diğer uluslararası mahkemelerin (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları, çok taraflı anlaşmalar vb. gibi) tanımladığı soykırımları ve insanlığa karşı suçları da kapsamaktadır. Bu mahkemeler arasında, örneğin eski Yugoslavya veya Ruanda için kurulan Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve ayrıca Daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi sayılabilir. Söz konusu hüküm “sabit tarihi doğruların, nefret uyandıran teoriler ve fikirlerin desteklenmesi için inkâr edilmeyeceğini, önemini aşırı derecede azaltılamayacağını, onaylanamayacağını ya da haklı çıkarılamayacağını” açık hale getirmeyi amaçlamaktadır.⁶⁵

Bu hüküm, Lehideux-İsorni davasında⁶⁶ “Soykırım gibi bariz bir biçimde sabit olan tarihi olguların” inkâr edilmesinin ya da revize edilmesinin “17. madde tarafından 10. madde korumasının kapsamından çıkarılacağını” açıkça söyleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından desteklenmekteydi. Mahkeme “Sözleşmenin altında yatan değerlere⁶⁷ karşı olan diğer görüşler gibi Nazi yanlısı politikaların da 10. madde tarafından sağlanan koru-

⁶² Açıklayıcı Rapor para. 39.

⁶³ A.g.e.

⁶⁴ A.g.e.

⁶⁵ Açıklayıcı Rapor para. 41.

⁶⁶ 23 Eylül 1998 tarihli hüküm. Ayrıca *Garaudy-Fransa* davasında da bu bağlam içerisinde değerlendirin, 24 Haziran 2003, kabul edilemez, Başvuru No. 65831/01.

⁶⁷ Bkz. *mutatis mutandis*, 23 Eylül 1994 tarihli *Jersild-Danimarka* kararı, Seri A No. 298, s. 25, § 35.

madan yararlanmasına izin verilemeyeceğine şüphe yoktur” demektedir.⁶⁸ Mahkeme ve daha öncesinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, başta Soykırım inkârı ve benzeri meseleler olmak üzere bazı davalarda 17. madde ile çelişir şekilde Sözleşmenin 10. maddesi tarafından güvence altına alınan ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğine hükmetmişti.⁶⁹

Taraflar madde 6(2) kapsamında ya (a) madde 6(1)’de bahsedildiği şekilde herhangi bir kişiye veya bir gruba ırk, renk, soy veya milli ya da etnik kökenin yanı sıra din temelinde düşmanlığı, ayrımcılığı veya şiddeti körüklemek niyetiyle inkâr ediliyor ve aşırı derecede önemsiz gösteriliyor olmasını gerekli kılabilir ya da (b) madde 6’da belirtilen suç tamamen ya da kısmen uygulamama hakkını saklı tutabilir.

Madde 7 - Yardım ve Yataklık

7. maddenin amacı 3-6. maddelerin kapsamındaki suçlardan herhangi birine yardım ve yataklık etmeyi suç haline getirmektir. Yardım ve yataklık suçu kasıtlı olarak işlenmiş olmalıdır. Bu hüküm İnternet servis sağlayıcılarını kapsamamaktadır ve servis sağlayıcılar cezai yükümlülükten kaçınmak için içeriği ya da müşterilerinin faaliyetlerini denetlemek zorunda değildir.

İmza ve Tasdik Süreci

Ek protokol Strasbourg’da 28 Ocak 2003 tarihinde imzaya açıldı. O günden bu yana 36 üye devlet tarafından imzalandı. İlk beş tasdığın ardından ek protokol 1 Mart 2006’da yürürlüğe girdi. Öte yandan Ekim 2015 itibarıyla yir-

⁶⁸ Birleşmiş Milletler Ekim 2005 tarihli kararında ayrıca bir tarihi olay olarak Soykırım’ın kısmen ya da tamamen inkâr edilmesini de reddetmişti. Bkz. Soykırım’ı Anma üzerine BM Genel Kurul Kararı, A/60/L.12, 26 Ekim 2005, www.hmd.org.uk/assets/docs/pdfs/misc/un_resolution.pdf. Ayrıca 16 Ocak 2007’de BM Genel Kurulu Soykırım’ın inkârını suç addeden A/RES/61/255 (GA/10569) numaralı kararı kabul etmişti. (www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10569.doc.html).

⁶⁹ İlgili olarak şu davalara bkz.: *Glimmerveen and J. Hagenbeek-Hollanda*, No. 8348/78 ve 8406/78, 11 Ekim 1979 tarihli komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 18, s. 187; *Kühnen-Almanya*, No. 12194/86, 12 Mayıs 1988 tarihli komisyon kararı, DR 56, s. 205; *B.H., M.W., H.P. ve G.K.-Avusturya*, No. 12774/87, 12 Ekim 1989 tarihli komisyon kararı, DR 62, s. 216; *Ochsenberger-Avusturya*, No. 21318/93, 2 Eylül 1994 tarihli komisyon kararı; *Walendy-Almanya*, No. 21128/92, 11 Ocak 1995 tarihli komisyon kararı, DR 80, s. 94; *Remer-Almanya*, No. 25096/94, 6 Eylül 1995 tarihli komisyon kararı, DR 82, s. 117; *Honsik-Avusturya*, No. 25062/94, 18 Ekim 1995 tarihli komisyon kararı, DR 83-A, p. 77; *Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Bezirksverband München-Oberbayern - Almanya*, No. 25992/94, 29 Kasım 1995 tarihli komisyon kararı, DR 84, s. 149; *Rebhandel-Avusturya*, No. 24398/94, 16 Ocak 1996; *Nachtmann-Avusturya*, No. 36773/97, 9 Eylül 1998 tarihli komisyon kararı; *Witzsch-Almanya* (dec.), No. 41448/98, 20 Nisan 1999; *Schimanek-Avusturya* (dec.), No. 32307/96, 1 Şubat 2000; *Garaudy-Fransa* (dec.), No. 65831/01, ECHR 2003-IX; *Norwood-Birleşik Krallık* (dec.), 23131/03, 16 Kasım 2004.

midört devlet (Arnavutluk, Ermenistan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, Fransa,⁷⁰ Almanya, Letonya, Litvanya, Karadağ, Hollanda, Norveç, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Polonya, İspanya, Ukrayna ve Makedonya Cumhuriyeti) ek protokolü tasdik ettiler.

Ayrıca Haziran 2007’de yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Terörizmi Önleme Sözleşmesi (CETS No. 196) İnternetin, terörist suçlara girilmesi,⁷¹ terörist faaliyet için insan temin etme⁷² ve İnternet yoluyla dâhil olmak üzere terörizm eğitimi verme⁷³ yönünde bir araç olarak kullanılmasıyla mücadele temelinde uyumlulaştırılmış bir yasal zemin sağlamaktaydı. Dolayısıyla üye devletler tarafından imzalanması ve tasdik edilmesi halinde terörist faaliyetlerle ilişkilendirilebilecek belirli türde içeriğin yaygınlaştırılması ve yayınlanması suç haline getirilebilecekti. Ek Protokolü 44 üye devlet imzalarken, 30’u Ekim 2013 itibarıyla tasdik etti.

AVRUPA BİRLİĞİ DÜZEYİNDEKİ GELİŞMELER

Avrupa Birliği ırkçılık, antisemitizm ve yabancı düşmanlığının her türlü biçimiyle mücadeleye kendisini adanmıştır. Birlik, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının, Avrupa Birliği’nin üzerinde yükseldiği ve üye devletlerin müşterek ilkele-ri olan özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı ve temel özgürlükler ile hukukun üstünlüğü ilkelerinin doğrudan ihlali olduğu inancındadır.⁷⁴ Avrupa Parlamentosu, özellikle aşırılıkçı hareketler ve paramiliter gruplar ve bazıları hükümet düzeyinde sorumluluk sahibi olan ve ideolojilerini, politik söylemlerini, uygulamalarını ve hareket tarzlarını ırkçılık, hoşgörüsüzlük, dini düşmanlığı körükleme, sınır dışı etme, yabancı düşmanlığı, antisemitizm, Roman karşıtlığı, homofobi, kadın düşmanlığı ve aşırı milliyetçilik gibi ayrımcılıklar üzerine inşa eden partiler olmak üzere yakın zamanda Avrupa’da yükselmekte olan aşırılık eğilimleri konusunda kaygılarını ifade etmiştir.⁷⁵ Bunların yanı sıra AB’nin kaygıları, insanların İslami köktendencilğe çekilmesi ve

⁷⁰ Fransa ek protokolü 10 Ocak 2006 tarihinde onayladı ve protokol 1 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girdi.

⁷¹ Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi Madde 5 (CETS No. 196).

⁷² Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi Madde 6 (CETS No. 196).

⁷³ Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi Madde 7 (CETS No. 196).

⁷⁴ Irkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Avrupa Birliği Konsey Çerçeve Kararı, 2001/0270 (CNS), 16771/07, DROIPEN 127, Brüksel, 26 Şubat 2008, para. 1.

⁷⁵ Avrupa’da aşırılıkçılığın yükselmesi üzerine 13 Aralık 2007 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı, P6_TA(2007)0623.

Avrupa değerlerine düşmanlık ve antisemitizmi temel alan şiddet propagandası kampanyalarını da kapsamaktadır. Avrupa Parlamentosu Aralık 2007’de kabul ettiği bir önergeyle, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Konseyi’ni uygun politik ve hukuki tepkilerin araştırılmasına ön ayak olmaya yönlendirmiştir.⁷⁶

Üye devletlerin kanunlarını ve düzenlemelerini uyumlu hale getirmek için hukuki çalışmalar yaparak ve “etkin bir hukuki işbirliği için temelde Üye Devletlerin hukuki yaklaşımları arasındaki farklılıklara dayanan engellerin üstesinden gelmeye çalışarak”⁷⁷ bu kaygıları gidermek 1996 yılından beri AB’nin amaçlarından biri oldu.⁷⁸ Her ne kadar AB tarafından 1996 yılında koyulan amaçlar ve hedeflere ulaşmak için önemli girişimler olmuşsa da, AB düzeyinde uyumlulaştırılmış bir hukuki tepki için mutabakata ulaşmak konusunda zorluklarla karşılaşıldı. Kasım 2001’de ırkçılık ve yabancı düşmanlığının tüm üye ülkelerde etkin, orantılı ve caydırıcı yaptırımlarla cezalandırılmasını garanti altına almak için tasarlanmış bir taslak çerçeve karar teklif edildi. Öte yandan AB üye devletleri içerisinde ifade özgürlüğünün kullanılmasının kısıtlanması konusundaki farklı yaklaşımlar nedeniyle bu girişim üzerinde bir anlaşmaya varılamadı. Müzakereler sırasında Sınır Tanımayan Televizyon Yönergesi⁷⁹ hakkında da benzer güçlükler yaşandı. Taslağın ilk versiyonunda düşmanlığın körüklenmesinin engellenmesi ile ilgili olarak “doğrusal olmayan medya hizmetleri” ile “doğrusal medya hizmetleri”ni aynı asgari gerekliliklere tabi kılmaya yönelik hükümler vardı. Avrupa Komisyonu taslak çerçeve kararıyla, reşit olmayan bireylerin zararlı görsel-ışitsel içerikten korunmasıyla ilgili politika hedefleriyle ırksal düşmanlığı körüklemenin yasaklanması da dâhil olmak üzere insan saygınlığının korunması arasında uyumluluğun korunmasını garanti altına almak istemişti. Öte yandan bu hükümler, Sınır Tanımayan Televizyon Yönergesi yerine getirilen 2007 tarihli yeni Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nden çıkarılmıştı.⁸⁰

⁷⁶ A.g.e.

⁷⁷ ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Avrupa Birliği Konsey Çerçeve Kararı, 2001/0270 (CNS), 16771/07, DROIPEN 127, Brüksel, 26 Şubat 2008, para. 3.

⁷⁸ Bkz. ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye dair faaliyetlerle ilgili 15 Temmuz 1996 tarihli Konsey Müşterek Faaliyeti 96/443/JHA.

⁷⁹ Üye devletlerdeki televizyon yayın faaliyetlerinin takip edilmesine ilişkin 89/552/EEC no.lu kanun, düzenleme ya da idari faaliyetlerce koyulan belirli hükümlerin koordinasyonuna dair (Sınır Tanımayan Televizyon) Konsey Yönetmeliğini değiştirmek üzere Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’ne verilen yönetmelik önerisi, COM(2005) 646 son.

⁸⁰ 2007/65/EC no. Lu Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönetmeliği 18 Aralık 2007’de Resmi Gaze-

IRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ BELİRLİ BİÇİMLERİ İLE CEZA KANUNLARI YOLUYLA MÜCADELEYE YÖNELİK KONSEY ÇERÇEVE KARARI

Avrupa Birliği'ne Almanya'nın başkanlık ettiği 2005 yılında, Almanya tarafından Soykırım inkârının ve diğer ırkçı içerik biçimlerinin AB çapında suç haline getirilmesi teklifini de içeren bir taslak hazırlandı.⁸¹ Bu taslak, "ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele konusunda kapsamlı ve açık bir yasamanın etkin bir biçimde uygulanmasının garanti altına alınması için"⁸² AB üye devletleri arasında ceza yasalarının uyumlaştırılması yolunda bir başka girişimdi.

Bu girişimin de üye devletlerde ifade özgürlüğünün kullanımının sınırlandırılmasına yaklaşımdaki benzer engellerle karşı karşıya kalacağı düşünülmüştü.⁸³ Öte yandan Nisan 2007'de Avrupa Birliği Konseyi düzeyinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye dair özgün taslak çerçeve kararın uzlaşmalı bir versiyonu üzerinde siyasal bir anlaşmaya varıldı.⁸⁴ Bunu takiben, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele üzerine Çerçeve Karar, Avrupa Birliği Konseyi tarafından müzakerelerden neredeyse yedi yıl sonra, 28 Kasım 2008'de kabul edildi.⁸⁵ Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) bunu memnuniyetle karşıladı ve çerçeve kararın kabulünü, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı suçlarının AB çapında mahkûm edilmesi için önemli bir araç olarak gördü.⁸⁶

İrkçılık ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları yoluyla mücadeleye yönelik çerçeve kararın gerekçesinde tek başına hukuki tepkilerin ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele için yeterli olmadığı belirtilmiş ve mevzuat dışı çözümlerin de dâhil olduğu çeşitli önlemleri kapsayan geniş kapsamlı bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğu kabul edilmişti. Çerçeve kararın gerekçesi ayrıca ırkçılık ve yabancı düşmanlığına yönelik ce-

te No. L 332'de yayımlandı ve 19 Aralık 2007'de yürürlüğe girdi. AB Üye Devletleri 19 Aralık 2009 itibarıyla bu yönetmeliği ulusal kanunlarına koymak zorundaydılar.

⁸¹ Bkz. İnsan Hakları Üzerine AB Yıllık Raporu - 2005, 12416/05, Brüksel, 28 Eylül 2005.

⁸² Avrupa Birliği Konseyi, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, 2001/0270 (CNS), 16771/07, DROI-PEN 127, Brüksel, 26 Şubat 2008, para. 4.

⁸³ Almanya Devlet Başkanlığı Basın Bildirisi, "Avrupa çapında ırkçılık ve yabancı düşmanlığını suç haline getirmek", 29 Ocak 2007, www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/January/0129BMJantiracism.html.

⁸⁴ Avrupa Birliği Konseyi, Belge no. 5118/07 DROI-PEN 1.

⁸⁵ Avrupa Birliği Konseyi, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, 28 Kasım 2008, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi L 328/55, 6 Aralık 2008.

⁸⁶ Bkz. FRA (Temel Haklar Ajansı) ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye dair AB Çerçeve Kararı'nın memnuniyetle karşıladı, www.ue2008.fr/PFUE/lang/en/accueil/PFUE-11_2008/PFUE-27.11.2008/resultats_JAI.

za hukuku hükümlerinin tamamen uyumlulaştırılmasının AB üye devletlerinin tarihi, kültürel, anayasal ve hukuki farklılıkları temelinde hiçbir zaman mümkün olamayabileceğinin altını çizmekteydi. Bu nedenle çerçeve karar “ceza hukuku yoluyla ırkçılık ve yabancı düşmanlığının özellikle ciddi biçimleri ile mücadeleyle sınırlandırılmıştı”.⁸⁷

Çerçeve karar⁸⁸ ırk, renk, din,⁸⁹ soy⁹⁰ ya da milli veya etnik kökene⁹¹ bağlı olarak tanımlanmış bir gruba ya da o grubun bir üyesine karşı şiddetin ve düşmanlığın kamuya açık bir biçimde körüklenmesi gibi suçları ve bu suçların broşür, resim’ ya da diğer malzemelerin yaygınlaştırılması veya dağıtımı yoluyla işlenmesini kapsamaktadır.⁹² Ayrıca Çerçeve Kararın 1(c) maddesi soykırım, insanlığa karşı suçlar ve Uluslararası Ceza Mahkemesi mevzuatının 6, 7 ve 8. maddelerince tanımlanmış savaş suçlarının kamuya açık bir biçimde hoş görülmesi, inkâr edilmesi ya da aşırı derecede önemsizleştirilmesini suç haline getirmektedir.⁹³ Bu suçun ırk, renk, din, soy ya da milli veya etnik kökene atıfla tanımlanmış bir grup ya da bu grubun bir üyesine yönlendirilmiş olması gerekmektedir ve cezaya yol açan fiil, bu tür bir grup ya da o grubun üyesine karşı şiddeti veya düşmanlığı körüklemesi muhtemel bir biçimde gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Benzer şekilde madde 1(d), 8 Ağustos 1945 Londra Anlaşmasına ek Uluslararası Askeri Mahkeme Tüzüğü’nün 6. maddesiyle tanımlanmış suçların kamu önünde hoş görülmesini, inkâr edilmesini ya da aşırı derecede önemsizleştirilmesini suç haline getirmektedir. Önceki hükümlerde olduğu gibi suçun ırk, renk, din, soy ya da milli veya etnik kökene atıfla tanımlanmış bir grup ya da bu grubun bir üyesine yönlendirilmiş olması gerekmektedir ve

⁸⁷ ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Avrupa Birliği Konsey Çerçeve Kararı, 2001/0270 (CNS), 16771/07, DROIPEN 127, Brüksel, 26 Şubat 2008, para. 6.

⁸⁸ “Nefret”, ırk, renk, din, soy veya milli ya da etnik kökene yönelik nefret olarak anlaşılmalıdır. Bkz. Taslak Çerçeve Karar Giriş, para. 9.

⁸⁹ “Din”, genel olarak dini kanı ya da inançlarına atıfla tanımlanan kişiler olarak anlaşılmalıdır. Bkz. Taslak Çerçeve Karar Giriş, para. 8.

⁹⁰ “Soy”, temel olarak belirli nitelikleriyle (ırk ya da renk gibi) tanımlanabilen insanların soyundan gelen kişi ya da kişilere atıfta bulunur şekilde anlaşılmalıdır; bu niteliklerin hepsi varlığını sürdürmek zorunda değildir. Buna karşın bu kişi ya da kişiler düşmanlığa ya da şiddete maruz kalabilirler. Bkz. Taslak Çerçeve Karar Giriş, para. 7.

⁹¹ Bkz. taslak çerçeve kararın “İrkçılık ve yabancı düşmanlığı ile ilgili suçlar” başlığını taşıyan 1(a) maddesi: Avrupa Birliği Konseyi, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, Belge No. 11522/07, 19 Temmuz 2007.

⁹² Bkz. Madde 1(b).

⁹³ Bkz. Madde 1(c).

cezaya yol açan fiil, bu nevi bir grup ya da o grubun üyesine karşı şiddeti ya da düşmanlığı körüklemesi muhtemel bir biçimde gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Kasım 2008'de Avrupa Birliği Konseyi nihayet çerçeve kararı kabul ettiğinde Polonya bir beyanatta bulunarak çerçeve kararın "Orta ve Doğu Avrupa'da komünist rejimler tarafından işlenmiş ve politik nedenlerden dolayı uluslararası ceza mahkemeleri nezdinde yargılanmayan suçların hoş görülmesini, inkâr edilmesini ya da önemsizleştirilmesini kapsamadığını; öte yandan bu fiillerin tüm Üye Devletlerde ortak olan temel değerlere yönelik ağır bir ihlal teşkil etmekte ve bundan dolayı aynı ölçüde üzücü olduğunu açıkladı."⁹⁴ Letonya da benzer bir beyanatta bulundu⁹⁵ ve çerçeve kararın uygulanmasının sadece Nazi rejimi tarafından işlenmiş suçlarla sınırlandırıldığını, totaliter komünist rejim tarafından işlenmiş suçları kapsamadığını belirtti. Ne var ki bu suçlar belirli toplumsal grupları ana hedef olarak seçmiş olduğu halde etnik ve millî köken temelinde de gerçekleştirilmişti ve bu durum, 1966 yılında kabul edilen BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Sözleşme'de tanımlanan ırkçılığın ayrılmaz bir parçasını teşkil etmekteydi. Bu nedenle Letonya, AB'nin, her iki totaliter rejim tarafından işlenen suçlara benzer kriterler uygulamasını ve bu suçların kamu önünde hoş görülmesine, inkâr edilmesine ya da aşırı derecede önemsizleştirilmesine yönelik eşit muamele uygulamasını gerekli görmekteydi. Letonya'ya göre:

Tarihi hafızanın muhafaza edilmesi, totaliter rejimlerin suçlarının tespiti ve bunların ideolojilerinin değerlendirilmesinin yanı sıra kurbanlara ve özgürlük savaşçılarına saygı, tarihi adalet ve gelecekte insanlığa karşı işlenecek suçların engellenmesi için son derece önemlidir. Totaliter komünist rejim dâhil olmak üzere tüm totaliter rejimlerin yeniden canlanmasının önlenmesi için AB düzeyinde benzer bir yaklaşım sergilenmeli ve tüm gerekli eylemler yapılmalıdır.⁹⁶

Sınırlamalar bağlamında madde 1(2), üye devletlerin kamu düzenini bozması muhtemel bir biçimde gerçekleştirilmiş eylemleri cezalandırabileceğini ya da tehdit edici, taciz edici veya aşağılayıcı eylemleri cezalandırmayı seçe-

⁹⁴ Avrupa Birliği Konseyi, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, 14904/01 DROIPEN 105 COM(2001) 664 son, 15699/1/08, REV 1, Brüksel, 25 Kasım 2008.

⁹⁵ Avrupa Birliği Konseyi, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleriyle ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, 14904/01 DROIPEN 105 COM(2001) 664 son, 16.351/1/08, REV 1, Brüksel, 26 Kasım 2008.

⁹⁶ A.g.e.

bileceğini belirtmektedir. Birinci maddede yer alan suçlar, dine yapılan atıf en azından ırk, renk, soy ya da milli ya da etnik kökenle tanımlı bir gruba ya da bu grubun bir üyesine karşı girilen eylemleri kapsamak amaçlamaktadır.⁹⁷

Dahası madde 2(2), birinci maddede bahsedilen fiillerin işlenmesine yardım ve yataklığı suç haline getirmektedir ve madde 2(1) üye devletlerin madde 1(1)(c) ve (d)'de bahsedilen fillilerin kısıktırılmasının cezalandırılmasını temin etmelerini gerektirmektedir.

Dördüncü maddeye göre, 1. ve 2. maddede bahsedilenler dışındaki suçlara dair üye devletler ırkçı ve yabancı düşmanı gerekçelerin ağırlaştırıcı hal sayılmasını sağlamak için gerekli önlemleri almalı ya da alternatif olarak bu tür gerekçeler mahkemelerce ilgili cezaların kararlaştırılmasında göz önünde bulundurulmalıdır.

AB üye devletleri yukarıda bahsedilen suç teşkil eden fiillerin etkin, orantılı ve bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası içeren caydırıcı nitelik arz eder yaptırımlarla cezalandırılmasını sağlamak için gereken adımları atmalıdır.⁹⁸ Her ne kadar İnternete ilişkin yayınlara dair bir atıf yoksa da çerçeve karar, İnternet üzerinden yapılabilecek herhangi bir dağıtımı kapsayacak broşür, resim ya da diğer malzemelerin kamu nezdinde yaygınlaştırılması ya da dağıtılması yoluyla yukarıda bahsedilen suçlara iştiraktan bahsetmektedir.⁹⁹

Bunların yanında, 5. madde belirli şartlar altında tüzel kişiler için yükümlülükler öngörmektedir; 1. ve 2. maddelerde yer alan suçlar, tüzel kişi yöneticisi konumunda olan bir kişi tarafından bireysel olarak ya da tüzel kişinin bir birimini temsilen işlenebilmektedir.¹⁰⁰ Cezalara gelince, 6. madde üye devletlerden, kamu yardımlarından yararlanma haklarından çıkarılma, geçici veya sürekli olarak ticari faaliyetlerde bulunamama, adli gözetim altına alınma ve tasfiye kararı gibi cezai olan ya da olmayan para cezalarını içeren etkin, orantılı ve caydırıcı cezalar uygulamalarını beklemektedir.

Yedinci madde anayasal kurallara ve temel ilkelere atıfta bulunmaktadır ve çerçeve karar hükümlerinin “Avrupa Birliği Sözleşmesi’nin 6. maddesinde yer verilen ifade özgürlüğü de dahil temel haklara ve temel hukuk prensiplerine saygılı olma yükümlülüğünü değiştirmeyeceğini” belirtmektedir.¹⁰¹ Benzer

⁹⁷ Bkz. Madde 1(3).

⁹⁸ Bkz. Madde 3.

⁹⁹ Bkz. Madde 1(b).

¹⁰⁰ Bkz. Madde 5(1). Madde 5(4)'e göre “yasal kişi”, devletler veya devlet otoritesini kullanan diğer kamu kurumları ve uluslararası kamu kurumları istisna olmak üzere, geçerli ulusal kanun kapsamında bu durumda olan her mevcudiyet anlamına gelmektedir.

¹⁰¹ Bkz. Madde 7(1).

şekilde, çerçeve kararın hükümleri “Üye devletlerin dernek ve ifade özgürlüğüne, anayasal geleneklerden ve hak ve yükümlülükleri sınırlandırmakla ilgili oldukları taktirde özgürlükleri koruyan kurallardan ve prosedürel garantilerden kaynaklanmaları nedeniyle, özellikle de basın özgürlüğü ve diğer medyadaki ifade özgürlüğüne ilişkin temel prensiplere aykırılık teşkil etmemelidir.”¹⁰²

Yargısal yetki alanı bakımından madde 9(2), her üye devletin, hareketin İnterneti içeren iletişim sistemi üzerinden işlenmesi halinde yargısal yetki alanının, bu hareketi kapsayacak şekilde genişletilmesi için gerekli önlemleri alması ve bu önlemlerin aşağıda belirtilen durumları kapsamı gerektiğini belirtmektedir:

- (a) hareketin o ülkede bulunan bir iletişim sisteminde yer alan içerik içerip içermediğine bakılmaksızın, failin hareketi o ülkenin fiziksel sınırları içerisinde işlemiş olması halinde;
- (b) failin hareketi o ülkenin fiziksel sınırları içerisinde işleyip işlemediğine bakılmaksızın, hareketin o ülkede bulunan bir iletişim sisteminde yer alan içerik içermesi.

ZARARLI İNTERNET İÇERİĞİ KONUSUNDAKİ AB POLİTİKASI

Zararlı (muzır) İnternet içeriği bakımından, İnternetin güvenli kullanımı hakkında AB Eylem Planı, yasadışı veya zararlı İnternet içeriği ile başa çıkmak için İnternet kullanıcılarının çocuk pornosu gibi yasadışı içeriği bildirmeleri için Avrupa çapında acil yardım hatları kurulması, erişim ve içerik sağlayıcılar tarafından iç denetim ve içerik izleme şemalarının ve kullanıcıları korumak için uluslararası düzeyde uyumlu ve birlikte çalışabilir ölçme ve filtreleme şemalarının geliştirilmesi de dahil olmak üzere düzenleyici girişimleri desteklemektedir. Ayrıca AB Eylem Planı ebeveynler, öğretmenler, çocuklar ve diğer tüketiciler arasında ağları doğru kontrol araçlarını seçerek güvenli kullanmayı sağlamak amacıyla bilinç artırıcı düzenlemeleri savunmaktadır.

Her ne kadar 2002 yılında¹⁰³ 3 yıllık bir Eylem Planı olarak oluşturulduysa da Avrupa Komisyonu bu alandaki çalışmalarını aday üye ülkeleri de kapsayacak şekilde Eylem Planı ile alakalı işleri ve projeleri genişleterek iki yıl

¹⁰² Bkz. Madde 7(2).

¹⁰³ Bkz. EC İnternetin küresel ağlardaki yasadışı ve zararlı içerikle savaşıarak daha güvenli kullanımı hakkında Çok Yıllı Toplumsal Eylem Planı takibi: Avrupa Parlamentosu ve Konseyinde karar tekli Karar No. 276/1999/EC'yi değiştirerek İnternetin küresel ağlardaki yasadışı ve zararlı içerikle savaşıarak daha güvenli kullanımı hakkında Çok Yıllı Toplumsal Eylem Planının kabul edilmesi, COM (2002) 152, Brüksel.

süresince uzatmıştır.¹⁰⁴ Bu genişletmenin temel sebeplerinden biri de İnternet-teki yasadışı ve zararlı içeriğin kanun koyucular, özel sektör ve ebeveynler için büyüyen bir endişe kaynağı olmaya devam etmesiydi. Eylem Planının kapsamı, mobil ve geniş bant içeriği, çevrimiçi oyunlar, kullanıcılar arası dosya paylaşımı, chat (sohbet) odaları ve anlık iletiler gibi gerçek zamanlı iletişimin tüm formları da dahil yeni çevrimiçi teknolojileri de kapsayacak şekilde genişletildi. Eylem Planı, yasadışı ve zararlı içerikte daha geniş bir aralığı ve ırkçılık ve şiddeti de içeren endişe verici hareketleri kapsamayı garanti edecektir.¹⁰⁵

Mayıs 2005'te çocuklar için potansiyel olarak zararlı ve son kullanıcı tarafından istenmeyen çocuk pornosu ve ırkçı içerik gibi yasadışı içerikle savaşı güçlendirerek İnternet ve yeni çevrimiçi teknolojilerin daha güvenli kullanılmasını sağlamak için AB Eylem Planını 2005-2008 arasında genişletti. Genişletilmiş Daha Güvenli İnternet Eylem Planında objektif hükümlerin yasadışı içeriğin bildirilmesini teşvik etme, filtreleme teknolojilerinin performansının artırılması ve bu teknolojileri kıyasalamanın teşvik edilmesi, kanon oluşturmuş en iyi davranış kurallarının yayılması, çocukların ve ebeveynlerin yeni teknolojileri güven içinde kullanmaları için bilgilendirilmesi önerilmişti.¹⁰⁶

4 yıllık programın 45 milyon Avroluk bir bütçesi vardı ve daha çok ebeveynler, eğitimciler, çocuklar gibi son kullanıcılara odaklanmaktaydı. Bütçenin dağılımı, bütçenin neredeyse yarısının (%47-51) bilinçlendirmeye ayrıldığını gösteriyordu. Yasadışı içerikle mücadele bütçenin %25-30'unu, istenmeyen ve zararlı içerikle mücadele %10-17'sini ve daha güvenli bir çevreyi desteklemek %8-12'sini teşkil edecekti.¹⁰⁷ Ekim 2008'de, Avrupa Komisyonu'nun Daha Güvenli İnternet programı İnternette gezinen çocukların güvenliğini sağlamak, toplumsal bilinci geliştirmek ve yasadışı çevrimiçi içeriğin bildirilmesi için ulusal merkezler yaratmak için 2009-2013 yıllarını içine alan dönemde 55 milyon Avro bütçe ile daha da genişletildi.¹⁰⁸ Avrupa Birliği Komisyonu genişletilmiş programı Aralık 2008'de kabul etti.¹⁰⁹

¹⁰⁴ A.g.e., para. 3.1.2. (aday ülkeler için arayüz).

¹⁰⁵ Bkz. Daha Güvenli İnternet Eylem Planı: İş Planı 2003-2004 3'te, <http://ec.europa.eu>.

¹⁰⁶ EC Kararı No. 854/2005/EC İnternetin küresel ağlardaki yasadışı ve zararlı içerikle savaşarak daha güvenli kullanımı hakkında Çok Yıllı Toplumsal Eylem Planı, [2005] OJ L 149/1 para. 7, <http://ec.europa.eu>.

¹⁰⁷ Ayrıca bkz. Küçüklerin, insanlık onurunun ve Avrupa görsel-işitsel hizmetlerde ve bilgi hizmetlerinde rekabete ilişkin cevap hakkının korunması Avrupa Parlamentosuna ve Konseyine AB Teklifi.

¹⁰⁸ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin İnternet ve diğer iletişim teknolojilerinin kullanımında çocukların korunması hakkında Çok Yıllı Topluluk pProgramı'nın teklifinde varılan 22 Ekim 2008 tarihli kanun koyucu kararı (COM(2008)0106 - C6-0092/2008 - 2008/0047(COD)).

¹⁰⁹ Bkz. AB hasın açıklaması, "AB yeni Daha Güvenli İnternet Programını kabul etti: İnterneti çocuklar için daha güvenli bir yer yapmak için 55 milyon Euro", IP/08/189, 09/12/2008, <http://europa.eu/rapid/>.

Zararlı İnternet içeriğine ilişkin bu tür önemli politika girişimlerine rağmen, AB genelinde ortak yaklaşımlar yaratmak savaş zamanı anlaşmazlıklarından doğan tarihsel, politik ve sosyal deneyimlerle şekillenen kültürel, ahlaki ve hukuki çeşitlilik sebebiyle sorun teşkil etmektedir. AB'nin düzenleyici olmayan çözümler bakımından İnternetin Daha Güvenli Kullanımı programı üzerindeki danışman rolü, bu nedenle oldukça önemlidir.

AGİT SEVİYESİNDEKİ GELİŞMELER

Son 10 sene içinde AGİT çalışmalarının ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve antisemitizm alanlarına genişlemesi yönünde teşkilat bünyesinde artan istekler vardı.¹¹⁰ Aralık 2003'te Maastricht'te toplanan 11. Bakanlar Konseyi, toplantıya katılan devletleri nefret suçlarına dair istatistikleri toplama ve kaydetmeye teşvik ediyordu. Bakanlar Konseyi aynı zamanda katılan devletler tarafından bilgi ve istatistik toplamakla görevlendirilmiş, ilgili diğer sivil toplum kuruluşlarının yanında CERD, ECRI ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konularında Avrupa Denetim Merkezi (EUMC)¹¹¹ ile tam işbirliğinde olan Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi de dahil AGİT kurumlarına somut sorumluluklar verdi. O zamandan beri AGİT ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve antisemitizm problemlerine işaret eden birçok üst düzey konferans ve toplantı düzenledi.¹¹²

İnternetteki ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik propaganda ile köruklenen nefret suçlarıyla savaşma ihtiyacı, 2003 Maastricht Bakanlar Konseyi'nde bir karar ile açık bir şekilde kabul edildi.¹¹³ Bu karar, 2004 yılında AGİT Daimi Konseyi Antisemitizm ile Mücadele Kararı (PC.DEC/607)¹¹⁴ ve ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılığa karşı mücadele ve hoşgörü ka-

¹¹⁰ Bkz. Demokratik Enstitüler ve İnsan Hakları için OSCE Ofisi (ODIHR), *İrkçılığa, Yabancı Düşmanlığa, Antisemitizme Karşı Uluslararası Hareket ve OSCE Bölgesinde Hoşgörü: Karşılaştırmalı Çalışma* (Eylül 2004), www.osce.org. Ayrıca bkz. ODIHR, *OSCE Bölgesinde Nefret Suçlarıyla Savaş: İstatistiklere, Düzenlemelere ve Ulusal Girişimlere Bir Bakış* (Haziran 2005), www.osce.org ve ODIHR, *OSCE Bölgesindeki Nefret Kaynaklı Hareketlere Meydan Okuma ve Cevaplar* (Ekim 2006), www.osce.org.

¹¹¹ Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından devralınmıştır. Bkz. <http://fra.europa.eu>

¹¹² Antisemitizm Konferansı, Viyana (19 Haziran 2003); ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık Konferansı, Viyana (4 Eylül 2003); Antisemitizm Konferansı, Berlin (28 Nisan 2004); ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik propaganda arasındaki ilişki hakkında Toplantı, Paris (16 Haziran 2004); ırkçılığa, yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığa karşı hoşgörü ve mücadele, Brüksel (13 Eylül 2004); Antisemitizm ve hoşgörüsüzüğün diğer formları hakkında Konferans, Kordoba (8 Haziran 2005).

¹¹³ Bkz. Maastricht Bakanlık Konseyi, *Hoşgörü ve Ayrımcılık Yapmama Hakkında Karar* (2003) No. 4/03 para. 8.

¹¹⁴ Bkz. www.osce.org.

rarı (PC.DEC/621) ile desteklenmişti.¹¹⁵ AGİT ayrıca Kasım 2004'te, İnternette Hoşgörünün ve Medya Özgürlüğünün Desteklenmesi Hakkında Daimi Konsey Kararı yayınladı (PC.DEC/633).¹¹⁶

Kasım 2004 tarihli Konsey Kararı, katılan devletlerin İnternetteki ırkçı, yabancı düşmanı, antisemitik veya diğer önyargılardan doğan şiddet ve cezai tehditlerin araştırması ve mümkün olduğu durumlarda tam olarak soruşturması gerektiğini belirtti.¹¹⁷ Kararın yanında, AGİT Basın Özgürlüğü Temsilciliği İnternette ifade özgürlüğü ve İnternete erişimi aktif olarak desteklemekle görevlendirilmişti ve katılımcı devletlerdeki konuyla ilgili gelişmeleri gözlemlemeye devam edecekti. Bu gözlem, kanunlar veya diğer yaptırımlarla yasaklanmış ırkçı veya ilgili diğer önyargılarla politik amaçlarla verilmiş, alternatif düşünce ve görüşler içeren ayrımcı veya seçici söylemlerin engellenmesine sebep olacak durumları denetleme ve önleyici uyarılarda bulunmayı da içerecekti.¹¹⁸ Konsey ayrıca katılan devletlerin İnternet içeriğini düzenleyen kanuni ve diğer düzenlemelerin etkinliğini, özellikle de nefret suçlarının üzerindeki etkilerini¹¹⁹ ve İnternetteki ırkçı söylem ile bu söylemden doğan komisyon suçları arasındaki olası ilişkiyi araştırarak özenli çalışmaları desteklemesine karar verdi.¹²⁰

¹¹⁵ Bkz. www.osce.org.

¹¹⁶ Bkz. www.osce.org. Ayrıca Bakanlar Konseyi Hoşgörü ve Ayrımcılık Yapmama Kararı No. 12/04, Aralık 2004 ve Kordoba Deklarasyonu, CIO.Gal/76/05/Rev.2, 9 Temmuz 2005.

¹¹⁷ Bkz. Maastrich Bakanlık Konseyi, *İnternette Hoşgörünün ve Medya Özgürlüğünün Desteklenmesi Hakkında Karar* No. 633 (2004), Karar No.2'de, www.osce.org.

¹¹⁸ A.g.e. Karar No. 4.

¹¹⁹ A.g.e. Karar No. 5.

¹²⁰ A.g.e. Karar No. 6.

ALTINCI BÖLÜM

Birleşmiş Milletler Düzeyinde Uluslararası Girişimler

Bu bölümde Birleşmiş Milletler (BM) düzeyinde politika oluşturma girişimleri ele alınacaktır.

İnternet üzerinde ırkçı içeriğe ulaşılabilirlik sorunu, şüphesiz sadece Avrupa bölgesiyle sınırlı ya da bu bölgeye has bir sorun değil, küresel bir meseledir. Devletler de Birleşmiş Milletler düzeyinde ırkçı içerikle nasıl mücadele edileceği hususunda mutabakata varmaya çalışmaktadır. BM düzeyinde, İnternet dışındaki alanları da içine alan daha geniş kapsamlı bir girişim, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin yanı sıra, farkındalık kampanyalarının çoğaltılması ve İnternet sektörünün özdenetim çözümleri geliştirmesi gibi daha özel tavsiyeleri de içermektedir.

HER TÜRLÜ IRK AYRIMCILIĞININ ÖNLENMESİNE DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞME

Taraf devletler, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin (ICERD), 4. maddesi gereği;

Bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan veya herhangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder.

ICERD'in 4. maddesi taraf devletlerin, bu tür ayrımcılık faaliyetlerini ya da bunların tahrik edilmesini engellemeye yönelik acil ve yapıcı çözümler benimsemesi ve bu maksatla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde vücut bulmuş ilkeler ve bu Sözleşmenin 5. maddesinde açıkça ortaya konan hakla-

ra uygun davranması hususunda, imzalayan ve onaylayan devletler için yükümlülükleri açıkça düzenlemektedir:

- (a) Irk üstünlüğüne veya düşmanlığına dayanan, ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılmasının ve ayrıca bir ırka veya başka bir renk veya etnik kökenden olan kişilere karşı her türlü şiddet ve tahrik eylemlerinin, mali yardımlar da dahil ırkçı faaliyetlere herhangi bir yardım öngören antlaşma yapılmasının kanunen cezalandırılacak bir suç olduğunu beyan eder;
- (b) Irk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütlü ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasadışı ilan eder ve yasaklar, ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandıracak bir suç olduğunu beyan eder;
- (c) Ulusal veya yerel kamu makam veya kuruluşların ırk ayrımcılığını ilerletmelerine veya teşvik etmelerine izin vermez.

Ekim 2013 itibariyle 176 üye devletin tasdik ettiği¹ ICERD hükümleri, ırksal ayrımcılığın engellenmesi yönündeki uluslararası çabalara zemin teşkil edebilecek en önemli normatif temeldir.² Committee on the Elimination of Racial Discrimination (Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi-CERD), Genel Tavsiyeler VII³ ve XV’de,⁴ 4. madde hükümlerinin zorunlu bir niteliği olduğunu açıklamaktadır. CERD’e göre bu zorunlulukları yerine getirmek için taraf devletler, uygun yasaların çıkarılmasının yanı sıra bu yasaların etkin bir şekilde uygulanacağını da garanti etmelidir. Bununla beraber taraf devletlerin yasaları arasında bir uyum tesis edilememiştir. 4. madde taraf devletlerce farklı şekillerde yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Bugüne kadar 19 devlet, 4. madde hususunda ön koşul ve/veya yorumlayıcı beyanda bulundu. Bunların arasında en dikkat çekici olanı, Birleşik Devletler hükümetinin “bu sözleşme kapsamında, bilhassa 4. ve 7. maddeler olmak üzere, Birleşik Devletler Anayasası ve kanunlarınca koruma altına alınmış olan hak-

1 Bkz. Sekreterlik Notu, Her Tür Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi’ne Dair Uluslararası Sözleşme’nin dünya çapında onaylanması hususunda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisinin Girişimleri, E/CN.4/2006/13, 15 Şubat 2006, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/107/92/PDF/G0610792.pdf>.

2 Bkz. Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi raporu, Altmış dördüncü oturum (23 Şubat’tan 12 Mart 2004’e), Altmış beşinci oturum (2-20 Ağustos 2004), No: A/59/18, 1 Ekim 2004.

3 Genel Tavsiye No. 07: Irksal ayrımcılığın Yok Edilmesi Konusunda Mevzuat (Madde 4), 23/08/85.

4 Genel Tavsiye No. 15: Etnik kökene yönelik organize şiddet (Madde 4), 23/03/93.

ların, herhangi bir yasanın veya başka önlemlerin benimsenmesi yoluyla kısıtlanmasını kabul etmediğini” ilan etmesidir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve teşvik edilmesi hususunda çalışan Özel Raportörün 1998 raporunda belirttiği üzere “hükümetlerin 4. madde ile ilgili olarak verdikleri önkoşul ve beyanlarda aldıkları tavırdan belli olduğu üzere, haklar ve korumaların dengede tutulması ihtiyacı ilkesi konusunda müphem hususlar bulunmaktadır”.⁵

Dolayısıyla, ICERD’in işleyişinin gözden geçirilmesi konusunda acil bir ihtiyaç vardır ve güncellenmesinin gerekip gerekmediği değerlendirilmelidir. Geçtiğimiz yıl Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesinin, ırkçı nefret söylemiyle mücadele üzerine Genel Tavsiye Kararıyla kabul ettiği gibi⁶ “Madde 4 belli davranış biçimlerinin hukuken cezaya tabi suç olarak ilan edilmesini gerektirirken, davranış biçimlerinin cezai suçlar olarak nitelenmesine ilişkin detaylı bir rehberlik sunmamaktadır.”⁷ Irkçı nefret söylemini yayınlama ve tahrik eylemlerinin cezaya tabi suç olarak nitelenmesi hakkında Komite aşağıdaki bağlamsal faktörlerin dikkate alınması gerektiğini belirtti:⁸

- Söylemin içerik ve biçimi: söylem provokatif ve dolaysız mı, hangi biçimde kurulup yayılıyor, hangi tarzda iletiliyor?
- Yerli halklar da dahil olmak üzere, etnik veya başka bir temelde belli gruplara karşı düzenli ayrımcılığın varlığı da dahil, söylemin gerçekleştiği ve yayıldığı zaman hakim olan ekonomik, sosyal ve siyasi iklim. Bir bağlam içinde zararsız veya etkisiz olabilecek söylemler, bir başka bağlam içinde tehlikeli bir önem edinebilir: Komite, soykırım göstergelerini ele alırken ırkçı nefret söyleminin anlam ve potansiyel etkilerinde değerlendirmek için yerelliğin önemini vurgulamıştır.⁹
- Toplum içinde ve söylemin hitap ettiği dinleyici kitlesi içinde konuşanın konumu veya statüsü. Komite sürekli olarak siyasetçilerin ve

5 Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını teşvik edilmesi ve korunması, Özel Raportör Raporu, Abid Hussain, E/CN.4/1998/40, 28 Ocak 1998, para. 7.

6 Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi, Genel Tavsiye Kararı, No. 35: Irkçı nefret söylemiyle mücadele, Komitenin seksen üçüncü oturumunda benimsenmiştir (12-30 Ağustos 2013), CERD/C/GC/35, 26 Eylül 2013.

7 A.g.e., para 15.

8 A.g.e., para 15.

9 Soykırımın önlenmesine dair deklarasyona ek hakkında karar: düzenli sistematik ve kitlesel ırk ayrımcılığının göstergeleri, Genel Meclis Resmî Kayıtları, Altmışıncı Oturum, Ek No. 18 (A/60/18), böl. II, para. 20.

diğer kanaat önderlerinin Sözleşme tarafından korunan gruplara yönelik olumsuz bir iklim yaratılmasına katkıda bulunmak konusundaki rollerine dikkat çekmektedir ve bu kişi ve kurumların kültürlerarası anlayış ve uyumunu arttırmaya yönelik olumlu yaklaşımlar benimsemeye teşvik etmiştir. Komite siyasi meselelerde ifade özgürlüğünün özel önemini ve bu özgürlüğün kullanılmasının belli görev ve sorumluluklar yüklediğinin farkındadır.

- Hitap edilen kitlenin yapısı ve iletim araçları da dahil olmak üzere söylemin erişim kapasitesi: söylem anaakım medya veya İnternette mi yayılıyor, iletişim sıklığı ve derecesi nedir? Özellikle de tekrarlanma sıklığı etnik ve ırksal gruplara yönelik düşmanlık yaratma amacını taşıyan kasti bir stratejinin varlığına işaret ediyor mu?
- Söylemin hedefleri: birey ve grupların insan haklarını koruyan veya savunan söylemler cezai veya başka türde bir yaptırıma tabi olmamalıdır.¹⁰

Öte yandan düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve teşvik edilmesi Özel Raportörü'nün 1998 raporuna göre, "düşünce ve ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakları ile ırkçı görüşleri teşvik eden ve şiddeti körükleyen faaliyetlerin yasaklanması arasında uygun bir dengenin sağlanması için aşırı özen gösterilmelidir".¹¹ Bu dengeye henüz ulaşılmış değildir.

Bu alanda tamamlayıcı uluslararası standartların¹² gelişim ihtimallerine ilişkin bir çalışma, Hükümetlerarası Çalışma Grubu'nun dördüncü oturumunda (Cenevre 16-20 Ocak 2006) Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın etkin bir biçimde uygulanması yönünde yapmış olduğu bir talep üzerine başlatılmıştır. Bu çalışma normatif boşlukların yanı sıra ırksal düşmanlığın ve nefret söyleminin körüklenmesi ve yabancı düşmanı mahiyetindeki resim ve karikatürlerin İnternet dâhil olmak üzere ticari kitle iletişim teknolojileri yoluyla yaygınlaştırılması gibi yakın tarihli olgulara odaklanmaktadır. İrksal ve dinsel düşmanlık ve nefret söyleminin yaygınlaştırılması ile ilgi-

¹⁰ Ayrımcılık, düşmanlık veya şiddetin tahrik edilmesi anlamına gelen milli, ırksal veya dini nefretin savunulmasının yasaklanmasına dair Rabat Eylem Planı'ndan uyarlanmıştır, para. 22.

¹¹ A.g.e., para. 8.

¹² Bkz. BM Genel Kurulu, Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerle mücadelede mevcut uluslararası araçlardaki önemli boşlukların muhteviyatı ve kapsamı üzerine beş uzmanın yapmış olduğu çalışmanın raporu, A/HRC/4/WG.3/6, 27 Ağustos 2007, www.ohchr.org/english/issues/racism/docs/A_HRC_4_WG.3_6.doc.

li, uluslararası düzeydeki insan hakları kanunlarında bir boşluk olup olmadığı meselesine dair uzmanlar, “uygulamada bir boşluk olduğunu fark etmiş ve meseleye yönelik çeşitli antlaşmalardan doğan hükümler mevcutken, antlaşma taraflarının bu hükümlerin hangi genişlikte yorumlanabileceğine ve uygulama sınırlarına dair yapacağı daha belirgin bir rehberliğin faydalı olacağını kabul etmişlerdir”.¹³

IRKÇI MAHİYETTEKİ İNTERNET İÇERİĞİYLE MÜCADELEYE DAİR BM POLİTİKA ÇALIŞMALARI

Kasım 1994'teki İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunması için Ulusal Kurumlara ilişkin birinci Avrupa buluşmasının ardından ırksal düşmanlığın yayılmasında bilgisayar oyunları ve ağlarının da aralarında olduğu yeni teknolojilerin kullanımına ve bu tür suiistimallerin durdurulması için acilen birtakım ulusal ve uluslararası önlemlerin teklif edilmesine yönelik bir çalışma çağrısında bulunuldu.¹⁴ 1996 yılında İnternet üzerinden aktarılan bilginin denetlenmesi konusunda uluslararası önlemler alınmasının gerekip gerekmediği hususunda,¹⁵ “dünya çapındaki bu ağ üzerinde hiçbir ulusal mevzuatın herhangi bir gücü olmadığı”¹⁶ itiraf edilerek başka araştırma çağrıları yapıldı.

Elektronik ağlar üzerinde ırkçı ve yabancı düşmanı propagandanın mevcudiyeti ve bunlara karşı ulusal ve uluslararası düzeylerde önlemler, ICERD'in uygulanmasını değerlendirmek üzere Eylül 1996'da Cenevre'de gerçekleştirilen bir BM seminerinde ele alındı.¹⁷ Seminer sırasında Haham Abraham Cooper “online tartışma veya chat gruplarının azınlıkları kötülemek, yabancı düşmanlığını teşvik etmek ve ırkçı grupların kendilerine yandaş bulması için bir fırsat sağladığını” belirtti.¹⁸ Seminer katılımcıları, modern

¹³ A.g.e., para. 152.

¹⁴ Bkz. Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelenin İkinci Onyılı için Faaliyet Programının Uygulanması - Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleri üzerine BM Özel Raportörü Raporu, BM Doc. E/CN.4/1995/78 (1995).

¹⁵ Genel Sekreter, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleriyle mücadelede alınacak önlemler, BM GK, 51. Otu., BM Doc. A/51/301 (1996).

¹⁶ A.g.e., para. 46.

¹⁷ Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelenin Üçüncü Onyılı için Faaliyet Programının Uygulanması, Her Tür Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi'ne Dair Uluslararası Sözleşme'nin uygulanmasının değerlendirmesine yönelik Birleşmiş Milletler Raporu, Madde 4 ve 6'ya özel atıfla, İnsan Hakları Komisyonu, 53. Otu. BM E/CN.4/1997/68/Add.1 (1996).

¹⁸ A.g.e., para. 60.

iletişim teknolojilerinin ırkçılığın yayılması için kullanılmasını engellemek konusunda BM'nin sorumlu olduğunu düşünüyorlardı. Irksal düşmanlığın kışkırtılmasına karşı yasal önlemlerin olmadığı ülkelerde üretilen ırkçı materyallere, bu yasal kısıtlamaların olduğu ülkelerde İnternet yoluyla erişime imkân sağlayan yasal farklılıkların yarattığı sorunların üstesinden gelmekte uluslararası bir yaklaşımın yardımcı olacağı konusunda uzlaşmaya varıldı. İnternet endüstrisi ile, özellikle de İnternet servis sağlayıcıları ile işbirliği de teşvik ediliyordu. Bunun yanında, katılımcılar ICERD'in, taraf devletlerin İnternet üzerinden yapılan ırkçı propagandaya bulaşmış örgütleri yasaklamak konusunda yasal önlemler alabileceği yönündeki hükümler içeren 4. madde (a) ve (b) paragraflarını hatırlattılar. Seminerde benimsenen tavsiyeler BM'ye, bilhassa da Hukuk Birimi ile diğer uluslararası ve bölgesel örgütlere mevcut uluslararası araçları, İnternetteki paralel iletişim biçimlerine uygulanabilirlik ve uyarlanabilirliklerinin değerlendirilmesi niyetiyle sistematik olarak gözden geçirme çağrısında bulunmaktaydı.

Güncel ırkçılık biçimleri, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlük üzerine Özel Raportör, 1997 raporunda "İnternet dâhil olmak üzere modern iletişim teknolojilerinin irksal düşmanlık ve yabancı düşmanlığı için bir araç olarak kullanılması konusuna özel bir vurgu yapılması gerektiğini" belirtmişti.¹⁹ Özel Raportör, İnternetin ırkçı propaganda için bir araç olarak kullanılması konusunda uluslararası düzeyde ortak eylemlerin, araştırmaların ve çalışmaların yapılmasını tavsiye ediyordu.²⁰ Ayrıca Genel Kurul'un 51/81²¹ numaralı kararıyla başlattığı girişimi de memnuniyetle karşılamaktaydı. Bu kararda Kurul, BM İnsan Hakları Merkezi'nin (artık BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği) CERD, BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ve diğer ilgili BM organları, STK'lar ve İnternet servis sağlayıcıları ile işbirliği halinde ICERD'in hükümleri ışığında İnternetin rolünü değerlendirmek için bir seminer düzenlemesini tavsiye etmekteydi.²²

¹⁹ Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık. Irksal Ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlükler: Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlüklerin Günümüzdeki Biçimleri Üzerine BM Özel Raportörü Raporu, CHR Res. 1997/73, İnsan Hakları Komisyonu, 54. Otu. BM Doc. E/CN.4/1998/79 (1998) para. 8.

²⁰ A.g.e., para. 132.

²¹ Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelenin Üçüncü Onyılı, GA Res. 51/81, BM GAOR, 51. Otu., BM Doc. A/RES/51/81 (1997) para. 10.

²² Genel olarak bkz. Genel Sekreter, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi: Irkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleriyle mücadelede alınacak önlemler, BM GA, 52. Otu., BM Doc. A/52/471 (1997).

İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Kasım 1997’de Cenevre’de “Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme’nin hükümleri ışığında İnternetin rolü” üzerine bir seminer düzenledi.²³ Seminer İnternetin uluslararası hukuk ihlal edilerek bazı kişi ve gruplarca ırkçılığı ve nefret söylemini teşvik etmek için kullanılmasının sert bir şekilde kınanmasıyla sonlandı.²⁴ Seminer ayrıca İnternetin ırkçı propaganda ile mücadele, ırkçı doktrinlerin ve uygulamaların engellenmesi ve karşılıklı anlayışın teşvik edilmesi için bir eğitim aracı olarak kullanılmasını tavsiye etmekteydi. Ayrıca BM üye devletlerinin, İnternetteki ırkçılığı önlemekte işbirliğine devam etmelerini ve ICERD’le uyumlu uluslararası hukuki önlemler oluşturmalarını, ancak bunu yaparken kişisel haklara, özellikle de ifade özgürlüğüne dikkat etmelerini tavsiye etmekteydi.

1998 tarihli raporunda Özel Raportör “her ne kadar devletler bu eylemlerin temsil ettiği tehlikelerin artık farkındaysa da bugüne kadar söz konusu olguyla mücadele için pek az çaba”²⁵ sarfedildiğini ve “sadece küresel düzeyde uyumlu bir faaliyetin İnternetin ırkçı ve yabancı düşmanı mahiyetteki amaçlarla kullanıma eğilimini durdurmakta yeterince etkili olabileceğini, zira bu tür faaliyetlerin küresel, sınırları aşan bir yapısı olduğunu” belirtmişti.²⁶ Özel Raportör düşmanlığın ve ırksal ayrımcılığın körüklenmesine karşı ICERD’in 4 ve 5. maddeleriyle uyum içerisinde olacak ülke bazında yeterli bir mevzuatın benimsenmesinin mümkün olup olmadığını sorgulamaktaydı. Olası hukuki düzenlemelere ek olarak, uluslararası kamuoyuna İnternetin kötüye kullanımıyla mücadele konusunda aynı zeminde faaliyet yürütme çağrısında bulunmaktaydı: “İnterneti, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı karşıtı mesajları yayınlamak ve hatta ırkçılığa karşı insan hakları eğitimini yaygınlaştırmak için kullanmak”.²⁷ Bu bağlamda Avrupa Konseyi’nin çabaları, ECRI web sitesinin

23 Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlükler: Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlüklerin Günümüzdeki Biçimleri Üzerine BM Özel Raportörü Raporu, CHR Res. 1997/73, İnsan Hakları Komisyonu, 54. Otu., BM Doc. E/CN.4/1998/79 (1998) para. 23.

24 Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlükler: Her Tür Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi Üzerine Uluslararası Sözleşme’nin hükümleri ışığında İnternetin rolü üzerine uzmanlar seminerinin raporu, İnsan Hakları Komisyonu, 54. Otu., BM Doc. E/CN.4/1998/77/ Add.2 (1998).

25 Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlükler: Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlüklerin Günümüzdeki Biçimleri Üzerine BM Özel Raportörü Raporu, CHR Res. 1997/73, İnsan Hakları Komisyonu, 54. Otu., BM Doc. E/CN.4/1998/79 (1998), para. 50.

26 A.g.e.

27 A.g.e., para. 51.

ana sayfasında yayınlandı. Aynı raporda Özel Raportör, İnternetin düşmanlığı, ırkçı propagandayı ve yabancı düşmanlığını körükleme amacıyla kullanılmasına dair akademik çalışmalara, araştırmalara ve müzakerelere hızla başlanmasıyla ve bunun yanı sıra bir insan hakları eğitimi programının oluşturulması ve ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve antisemitizmle mücadele deneyimlerinin İnternet üzerinden paylaşılmasıyla uluslararası düzeyde imkân dâhilindeki faaliyetlerin gerçekleştirilmesini bir kez daha tavsiye etti.

1999 yılında İnsan Hakları Komisyonu, başta İnternet olmak üzere yeni iletişim teknolojilerinin, ırkçı fikirlerin yayılması ve ırksal düşmanlığın körüklenmesi için kullanımının artması konusundaki kaygılara dikkat çekerek İnternet teknolojilerinin kullanımının, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı karşıtı mesajlar veren web siteleri gibi girişimler yoluyla, ırksal ayrımcılık ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüklerle mücadeleye katkıda bulunabileceğini ifade etti.²⁸ Özel Raportör, İnternetin ırkçılık ve yabancı düşmanlığının yaygınlaştırılması için kullanılması meselesinin, Irkçılığa ve Irksal Ayrımcılığa, Yabancı Düşmanlığına ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı'nın gündemine alınmasını önermekteydi. 2000 yılındaki raporunda Özel Raportör, İnternetin kullanımının düzenlenmesi ve İnternetin ırkçı amaçlarla kullanımı hususundaki cezai mevzuatın uyumlulaştırılması maksadıyla uluslararası düzeyde daha fazla müzakerenin gerçekleştirilmesini şiddetle tavsiye etmişti.²⁹

BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından yürütülen çalışma, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun talebiyle BM Genel Kurulu'nun 2001 yılında Durban'da üçüncü Irkçılığa ve Irksal Ayrımcılığa, Yabancı Düşmanlığına ve İlişkili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı'nı toplamaya sevk etti. Dünya Konferansı'na katılan devletler, ırkçılık ve hoşgörüsüzlükle mücadele için uluslararası insan hakları çerçevesini güçlendirmeyi amaçlayan tavsiyeler içeren bir Faaliyet Programı ve Deklarasyonu'nu kabul etti.

Durban Deklarasyonu³⁰ "ifade özgürlüğü hakkının ve bu hakkın özellikle medya ve İnternet gibi yeni teknolojiler tarafından kullanılmasının ve bilgiyi arama, ulaşma ve paylaşma özgürlüğüne mutlak riayetin ırkçılık,

²⁸ Genel Sekreter, Irkçılık ve Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleriyle mücadelede alınacak önlemler, BM GA, 54. Otu., BM Doc. A/54/347 (1999).

²⁹ Genel Sekreter, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleri üzerine İnsan Hakları Komisyonu Özel Raportörü Raporu, BM GA, 55. Otu., BM Doc. A/55/304 (2000).

³⁰ Bkz. genel olarak Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlükler üzerine Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos'tan 8 Eylül'e 2001, BM Doc. A/CONF.189/12 (2002), www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf [Durban Deklarasyonu].

ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadeleye olumlu katkılarda bulunabileceğini” kabul etti.³¹ Öte yandan belge ayrıca yeni iletişim teknolojilerinin “insani değerlere saygı, eşitlik, eşit muamele, başkalarına saygı ve hoşgörünün tersine ırkçılık, ırksal düşmanlık, yabancı düşmanlığı, ırksal ayrımcılık ve ilgili hoşgörüsüzlüğün dâhil olduğu amaçlarla” kullanılması ve “bilhassa da çocuklar ve gençlerin bu materyallere erişiminin onları olumsuz etkilemesi” konusundaki derin endişelerini de bildirmekteydi.³² Deklarasyon “ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadeleye katkıda bulunması için İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasının teşvik edilmesi ihtiyacını”³³ açıkça kabul etmekte ve “yeni teknolojilerin hoşgörünün ve insan haysiyetine saygının teşvik edilmesine ve eşitlik ve eşit muamele ilkelerine yardımcı olabileceğini” beyan etmekteydi.³⁴ Diğer önemli tavsiyelerin yanı sıra Durban Deklarasyonu devletleri şu hususları yerine getirmeye teşvik etmekteydi:

Irksal düşmanlığın İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla körüklenmesi hususunda, ilgili uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile uyum içerisinde yasal müeyyideleri yürürlüğe sokmak ve başta Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme olmak üzere taraflı oldukları tüm ilgili insan hakları araçlarını İnternet üzerindeki ırkçılığa uygulamak.³⁵

Durban Deklarasyonu ayrıca devletlere, fikir ve ifade özgürlüğü hakkını güvence altına almak için gerekli tüm önlemleri alırken aşağıdaki hususları göz önünde bulundurmaları çağrısında bulunmuştur:

- (a) Irkçı mesajların ve ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı veya herhangi bir tür hoşgörüsüzlük ve ayrımcılığa yol açacak mesajların yaygınlaştırılmasına karşı, İnternet servis sağlayıcılarını gönüllülük esasına dayanan belli davranış kuralları ve özdüzenleme önlemlerini tesis etme ve bunları yaygınlaştırma konusunda teşvik etmek; bu amaçla İnternet servis sağlayıcılarını, ilgili sivil toplum kurumlarını da kapsayan ulusal ve uluslararası düzeyde aracı organlar oluşturmak konusunda cesaretlendirmek;

31 A.g.e. para. 90.

32 A.g.e. para. 91.

33 A.g.e. para. 92.

34 A.g.e.

35 A.g.e. para. 145.

- (b) İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla ırksal düşmanlığı ve şiddeti körüklemekten sorumlu olanların kovuşturulması için uygun mevzuatın mümkün mertebe benimsenmesi ve yürürlüğe konması;
- (c) İrkçı materyallerin İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla yaygınlaştırılması sorunuyla diğer yöntemlerin yanı sıra emniyet mensuplarına eğitim verilmesi yoluyla mücadele etmek;
- (d) İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri de dahil olmak üzere ırkçı ve yabancı düşmanı mesajların tüm iletişim medyası yoluyla iletimini kamusal alanda kınamak ve bunu etkin bir biçimde caydırmak;
- (e) Hızla büyüyen bir olgu olan nefret söylemi ve ırkçı materyallerin İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla dağıtılmasına karşı verilecek hızlı ve eşgüdümlü bir uluslararası karşılık düşünmek ve bu bağlamda uluslararası koordinasyonu güçlendirmek.
- (f) Eşit ve uluslararası bir forum olarak İnternete tüm insanların erişimini ve onun herkesçe kullanımını teşvik etmek, İnternet erişim ve kullanımında eşitsizlikler olduğunun farkında olmak;
- (g) İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin ne gibi olumlu katkılarda bulunabileceğinin araştırılması; bu katkıların ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlükle mücadelede doğru uygulamaların tekrarlanması yoluyla artırılması;
- (h) Toplum içerisindeki farklı kesimlerin kurumsal yapılarının tüm düzeylerinde yeterli oranlarda temsil edilmesi cesaretlendirilerek medya örgütleri ve İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojileri çalışanları arasında insanların çeşitliliğinin yansımalarının teşvik edilmesi.³⁶

Özel Raportör 2002 tarihli raporunda,³⁷ ilgili Devletlerin ve uluslararası kamuoyunun, gittikçe daha çok endişe veren bu olgunun büyümesini engelleyecek Durban Deklarasyonu'nun hükümlerine uygun önlemleri geliştirmekte başarılı olacağına dair umutlu olduğunu ifade etmişti.³⁸

³⁶ A.g.e. para. 147.

³⁷ Genel Sekreter, İrkçılık ve İrksal Ayrımcılığın Önlenmesi: İrkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin günümüzdeki biçimleriyle mücadelede alınacak önlemler, BM G/A, 57. Otu., BM Doc. A/57/204 (2002).

³⁸ Bkz. İrkçılık, İrksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Benzeri Hoşgörüsüzlükler üzerine Dünya

2003 yılında BM Genel Kurulu yazılı, görsel işitsel, elektronik medya ve yeni iletişim teknolojilerinin ırksal düşmanlık temelli şiddeti körüklemek amacıyla suiistimal edilmesini kınamaya devam etti ve devletlere, Durban Deklarasyonu kapsamındaki sorumluluklarına uygun olarak bu tür ırkçılıkla mücadele etmek için tüm gerekli önlemleri almaları, bunu yaparken mevcut uluslararası ve bölgesel ifade özgürlüğü standartları ile uyum içerisinde hareket etmeleri ve düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının güvence altına alınması için tüm gerekli önlemleri almaları çağrısında bulundu.³⁹

2003 tarihli raporunda Özel Raportör,⁴⁰ Avrupa Bakanlar Kurulu Konseyi'nin, Bilgisayar Sistemleri Üzerinden İşlenen Irkçı ve Yabancı Düşmanı Mahiyetteki Faaliyetlerin Suç Haline Getirilmesi'ne dair Siber Suç Sözleşmesi'ne Ek Protokol'ü Kasım 2002 tarihinde benimsemesini övmekteydi.⁴¹ Özel Raportör, benzeri bir belgenin ICERD'ye ek bir protokol yapılmasıyla, uluslararası düzeyde ortaya çıkarılmasına dair umudunu beyan etmişti. Böylece İnternetin ırkçı veya yabancı düşmanı mahiyette amaçlarla kullanımıyla mücadelede daha fazla devlet yasal önlemler benimseyebilecekti.⁴² BM Genel Kurulu'ndan 2004 yılında bu görüşe destek geldi.⁴³ Öte yandan daha önce bahsedildiği üzere ırkçı içeriğin İnternet üzerinden yaygınlaştırılmasının önüne geçilmesi ve bu maksatla yasal düzenlemelerin benimsenmesi ile ilgili en uygun stratejinin ne olduğu konusundaki (özellikle Birleşik Devletler ve bazı Avrupa ülkeleri arasındaki) anlaşmazlıklar çözülemedi ve bu durum Genel Sekreter'in Eylül 2004 tarihli raporunda vurgulandı.⁴⁴ Bu farklılıklar, BM Hükümetlerarası Çalışma Grubu'nun, Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın etkin bir biçimde uygulanması ile ilgili Ocak 2006'da Cenev-

Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos'tan 8 Eylül'e 2001, BM Doc. A/CONF.189/12 (2002), www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf, c. I, para. 143-147.

³⁹ Genel Sekreter, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerle mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir biçimde uygulanması ve takibi, BM GA, 58. Otu., BM Doc. A/58/313 (2003).

⁴⁰ Özel Raportör değişikliğine dair not: Doudou Diène (Senegal), Ağustos 2002'den itibaren geçerli olmak üzere Maurice Glèlè-Ahanhanzo (Benin) (1993-2002) ile değiştirilmiştir, (E/CN.4/RES/2002/68).

⁴¹ Genel Sekreter, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerle mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir biçimde uygulanması ve takibi, BM GA, 58. Otu., BM Doc. A/58/313 (2003).

⁴² A.g.e.

⁴³ Genel Sekreter, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerle mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir biçimde uygulanması ve takibi, BM GA, 59. Otu., BM Doc. A/59/329 (2004).

⁴⁴ A.g.e., para. 31.

re’de gerçekleşen dördüncü oturumunda da ortaya çıktı.⁴⁵ Ne var ki ifade özgürlüğüne müdahalenin sınırları konusunda küresel bir uzlaşının ve anlaşmanın olmadığı bir ortamda, bu tür uluslararası bir aracın geliştirilmesi ve yürürlüğe konması zor olacaktır.

Ekim 2008 tarihli bir BM Genel Kurulu raporuna göre BM üyesi birçok devlet, Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı’nın 2001 yılında kabul edilmesinin ardından ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadeleye bağlılık göstermektedir.⁴⁶ Rapor, “ulusal düzeyde neredeyse tüm anayasaların eşitlik ilkesini güvence altına aldığını ve birçok ülkenin ayrımcı nitelik arz eden hükümleri kaldırmak için kanunlarında reforma gittiğini” belirtmektedir.⁴⁷ Durban Değerlendirme Konferansı⁴⁸ Nisan 2009’da gerçekleşti. Değerlendirme Konferansı’nı takiben, Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi “Durban Değerlendirme Konferansı, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine dair Uluslararası Sözleşmenin ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüğü önleme, tasfiye etme ve bunlarla mücadele etmeye yönelik başlıca uluslararası araç olduğunu onaylamaktadır ve Sözleşmenin tam olarak uygulanması bugün dünyanın her yanında meydana gelen her tür ırkçılık ve ırk ayrımcılığına karşı mücadele için kilit esas teşkil etmektedir,” değerlendirmesini yapmıştır.⁴⁹

Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüğün çağdaş biçimleri konusunda Özel Raportör Mutuma Ruteere, BM Genel Meclisi’ne sunduğu Mayıs 2012 tarihli Raporda şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

Devletler, İnternetin hem ırk ayrımcılığının bireysel kurbanlarının sesini çıkmasını sağlamak için hem de sinsice ırkçı fikir ve görüşlerin yayılması için yeni bir alan sağlamaktaki önemli rolünü dikkate almalıdır. Bu bakımdan Devletlerin bir yandan Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 19 ve 22. maddelerini ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine

⁴⁵ Bkz. Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının etkili bir biçimde uygulanması üzerine Uluslararası Çalışma Grubu dördüncü oturum raporu BM ESCOR, 62. Otu., BM Doc. E/CN.4/2006/18 (2006), <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf>.

⁴⁶ BM Genel Kurulu, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve benzeri hoşgörüsüzlüklerin tamamen önlenmesi konusunda küresel girişimler ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir biçimde uygulanması ve takibi: Genel Sekreter raporu, A/63/366, 19 Ekim 2008.

⁴⁷ A.g.e., para 76-77.

⁴⁸ Bkz. 2009’daki Durban Gözden Geçirme Konferansı, www2.ohchr.org/english/issues/racism/DurbanReview/index.htm.

⁴⁹ Genel Tavsiye Kararı No. 33: Durban Değerlendirme Konferansı’na Ek, CERD/C/GC/33, 19 Eylül 2009.

dair Sözleşme'nin 4. maddesini tam olarak uygularken ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüğü önlemek için İnternet'in etkin bir araç olarak kullanılması yoluyla daha fazla ifade özgürlüğünü teşvik etmeli ve güvence altına almalıdır. İlâveten, İnternetin etkisi göz önüne alındığında, Devletler ayrımcılığa uğrayan ve yoksulluk ve eğitimsizlik nedeniyle ırkçı görüş ve fikirlere meydan okumak için İnternette erişimi olmayabilecek gruplara ait bireylerin dijital dışlanmasına çare bulmaya ve çözüm geliştirmeye yönelik somut tedbirler almalıdır. Durban Eylem Programı'nda belirtildiği gibi, Özel Raportör, İnternete erişim ve İnternet kullanımı konusunda farklılaşmalar olacağının bilinci içinde Devletleri herkesin uluslararası ve eşitlikçi bir forum olarak İnternet erişimini ve kullanımını teşvik etmeye ve İnternet gibi yeni bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaptığı olumlu katkıların ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlükle mücadelede olumlu doğru pratiklerin tekrarlanması yoluyla nasıl güçlendirilebileceğini değerlendirmeye davet etmektedir.⁵⁰

Daha yakın bir dönemde, Ağustos 2013'te Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi, taraf Devletlerin ICERD'le ilgili yükümlülüklerini bildirmek de dahil olmak üzere yükümlülüklerini yerine getirmelerine destek olmak için ırkçı nefret söylemiyle mücadele konusunda bir Genel Tavsiye Kararı benimsemiştir.⁵¹ Bu Genel Tavsiye Kararında⁵² Komite “uygun hallerde yetersiz uygulamalar hakkında yorum yaparak ve gerekli hallerde diğer insan hakları kurumlarının yorumlarından faydalanarak ifade özgürlüğü hakkını, nefret söylemiyle mücadele çalışmalarıyla” birleştirdiğini belirtmiştir.⁵³ Komiteye göre,

Bu tavsiye kararında dile getirilen ilkeler ister bireylerden ister gruplardan kaynağını alsın, ister sözlü ister yazılı, isterse de İnternet ve sosyal ağ siteleri de dahil elektronik medya yoluyla veya spor etkinlikleri de dahil kamusal toplantılarda ırkçı sembol, imge ve davranışların sergilenmesi gibi sözlü olmayan ifade biçimlerini kapsamaktadır.⁵⁴

⁵⁰ Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilişkili hoşgörüsüzlüğün çağdaş biçimleri Özel Raportörünün Raporu, Mutuma Ruteere, BM Genel Meclisi, A/HRC/20/33, 15 Mayıs 2012, para 63.

⁵¹ Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi, Genel Tavsiye Kararı No. 35: Irkçı nefret söylemiyle mücadele, Komite'nin 83. oturumunda benimsenmiştir (12-30 Ağustos 2013), CERD/C/GC/35, 26 Eylül 2013.

⁵² A.g.e., para 4.

⁵³ Özellikle İnsan Hakları Komitesi düşünce ve ifade özgürlüğü üzerine genel raporu No. 34 (2011) (Genel Meclis Resmi Kayıtları, Altmışaltıncı Oturum, Ek No. 40, c. I (A/66/40 (c. I)), ek V).

⁵⁴ A.g.e., para 7.

Ayrıca Komite, Durban Deklarasyonu ve Eylem Programı'nda altı çizildiği gibi İnternet servis sağlayıcıların özdenetimini ve etik kodlara uyumunu teşvik etmiştir.⁵⁵

Komitenin ve Özel Raportörün çalışmaları kuşkusuz gelecekte de devam edecektir.

55 A.g.e., para 42. Bkz. Durban Eylem Programı, para. 147.

YEDİNCİ BÖLÜM

Bölgesel ve Uluslararası Düzenleme Girişimlerinin Verimliliği

Bu bölümde, bölgesel ve uluslararası düzenleme girişimlerinin etkileri ve verimli olup olmadıkları değerlendirilecektir

Avrupa Konseyi'nin, Siber Suç Sözleşmesine ek olarak Bilgisayar Sistemleri Üzerinden İşlenen İrkçi ve Yabancı Düşmanı Mahiyetteki Faaliyetlerin Suç Haline Getirilmesi protokolünü oluşturması gibi somut uluslararası çabalar siyasi bir önem taşımaktadır. Fakat bu tür yasama girişimlerinin İnternetteki ırkçı içerik probleminin azaltılması bağlamında bir etkisi olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. İnternetin küresel ve adem-i merkezîyetçi yapısı yüzünden hükümet düzenlemeleri ve hatta İnternette ırkçı içerik yayınlayan bireylerin kovuşturulması, özellikle de bu içerik yargının yetki alanında olmayan ve sözkonusu eylemin yasal kabul edildiği bir başka ülkeden yayınlendiğinde yetersiz kalmaktadır.

Bazı hükümetlerin ulusal düzeyde attıkları adımların yetersiz kaldığı görülmüştür. İnternetteki ırkçı içeriği cezalandırmayı amaçlayan Avrupa Konseyi'nin ek protokolü gibi bölgesel-uluslararası düzenleme girişimleri, Avrupa Konseyi'nin 1543 numaralı (2003) sanal gerçeklikte ırkçılık ve yabancı düşmanlığı üzerine Tavsiye Kararında belirtildiği üzere, ırkçı içerik ve ya mesajlara ev sahipliği yapan her devlet bu anlaşmanın tarafı olmadığı sürece sınırlı bir etkiye sahip olacaktır.¹ Onaylama süreci uzun soluklu bir süreçtir ve protokolün yürürlüğe girdiği Mart 2006'dan bu yana protokolü sadece 20 devlet tasdik etmiştir. Protokolü onaylayan ve iç hukuka uygulayan devletlerin tatmin edici bir rakama ulaşması için uzun süre geçmesi gerek-

¹ Avrupa Konseyi, Sanal ortamda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile ilgili Tavsiye 1543 (2001), 8 Kasım 2001.

mektedir. Böyle anlaşmaların onaylanması, üye devletler düzeyinde genellikle uzun bir süreç olduğundan bu alışılmamış bir durum değildir. Öte yandan Almanya'nın, ana destekçilerden biri olmasına rağmen, ek protokolü ancak Haziran 2011'de onaylamış olması dikkate değerdir. Ek protokol ayrıca (dış üye) Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra İrlanda, Macaristan, Rusya, Türkiye ve Birleşik Krallık gibi imzalamayan üye devletlerin de desteğinden yoksundur.

Ek protokole taraf olmak ulusal kanunlarda önemli değişiklikler gerektirdiğinden üye devletler ek protokolü imzalamak ve/veya onaylamak konusunda tereddüt edebilir. Beyan temelli kısıtlamalara belli devletlerin anayasaları izin vermiyor olabilir ve "ırkçı ve yabancı düşmanı materyal" için yapılan tanımlama devlet kanunları ve anayasaları ile tezat teşkil edebilir. Diğer suçların yanı sıra ek protokolün içerdiği suçlar arasında bulunan ırkçı ve yabancı düşmanı mahiyetteki materyallerin yaygınlaştırılması, ırkçı ve yabancı düşmanı saikli tehditler ve hakaretler, soykırım veya insanlığa karşı suç teşkil eden fiillerin inkarı, aşırı şekilde önemsizleştirilmesi, onaylanması ya da haklı gösterilmesi, imzalamayan veya onaylamayan üye devletler tarafından tamıyla desteklenmiyor olabilir. Dolayısıyla böyle bölgesel bir aracın başarası tüm Avrupa Konseyi üye devletlerinin işbirliğine bağlı olacaktır.

Dahası Madde 3, 5 ve 6'da sunulan önkoşullar, ek protokolün tarafları arasında ayrılıklara neden olabilir ve "ırkçı ve yabancı düşmanı saikli hakaretler" (Madde 5) ve "soykırım veya insanlığa karşı suç teşkil eden fiillerin inkarı, aşırı derecede önemsizleştirilmesi, onaylanması ya da haklı gösterilmesi" (Madde 6) konusunda hiçbir zaman bir uyum yakalanamayabilir. Zira bu iki madde ek protokolün taraflarına, bu maddeler kapsamındaki suçları bütünüyle ya da kısmen uygulamama tasarrufunu muhafaza hakkı tanımaktadır. Sözgelimi Avrupa Konseyi bölgesi içinde sadece Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, Letonya, Polonya, Romanya ve Slovakya Naziler tarafından işlenen soykırımı suç sayan yasalara sahiptir.² Yine de "Soykırımı inkâr eden web sitelerinin çarpıcı bir biçimde çoğalması, nefret söyleminin her türlü biçiminin bertaraf edilmesi veya cezalandırılması konusunda ulusal kanunların ve hatta uluslararası anlaşmaların yetersiz kaldığını göstermektedir".³ Öte yandan belli ırkçılık ve yabancı düş-

2 Genel olarak bkz. ECRI "İnternetteki ırkçılıkla mücadelede yasal araçlar", İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan rapor (Lozan), CRI (2000) 27, Strasbourg, Ağustos 2000.

3 Cooper, A. ve Brackman, H., "Dinsel İftira ve Soykırım İnkârının Cezalandırılması: Çifte Standart mı Söz Konusu?" (2006) *Equal Voices*, Issue 18, EUMC, www.eumc.europa.eu/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=4498115372af1&contentid=44bb8bd0bd09f.

manlığı biçimleri ve ifadeleriyle mücadele üzerine Avrupa Birliği Konseyinin Çerçeve Kararı'nın bir ceza kanunu düzenlemesi olarak Kasım 2008'de neticelendirilmesinin ardından, "soykırım veya insanlığa karşı suç teşkil eden fiillerin inkarı, aşırı derecede önemsizleştirilmesi, onaylanması ya da haklı gösterilmesi" üzerine Avrupa çapında bir antlaşma sağlanmış olabilir. Ne var ki daha önce de bahsedildiği üzere AB üye devletlerinin çerçeve kararı nasıl uygulayacağı ve herhangi bir devletin belli hükümleri uygulamama hakkını koruyup korumayacağı konusundaki belirsizlik sürmektedir.

Avrupa Konseyi ek protokolü dâhilinde "ırkçı ve yabancı düşmanı mahiyetteki materyalin bilgisayar sistemleri yoluyla yaygınlaştırılması" (Madde 3) ile ilgili olarak da devletlere kendi tercihlerini uygulama hakkı tanınması mümkün olabilir. Fakat bunun için diğer etkin çözümlerin mevcut olması ve ayrımcılığı savunan, teşvik eden veya körükleyen materyalin yaygınlaştırılmasının, nefret ve şiddetle ilişkili olmaması gerekmektedir. Ayrıca belli ayrımcılık örneklerinde, bir devletin ifade özgürlüğü ile ilgili ulusal hukuki sisteminde mevcut ilkeler nedeniyle, Madde 3'ün etkin bir çözüm sunmadığı hallerde, taraf devletlere bu maddede belirtilen yayma suçunu uygulamama tasarrufunu koruma hakkı sunulmuştur.

Bu nedenlerle Avrupa Konseyi ek protokolü gibi bölgesel-uluslararası bir çabanın ne denli etkin olabileceğini tahmin etmek güçtür. ABD gibi ifade özgürlüğü için güçlü korumalar sağlayan anayasalara sahip devletler, uluslararası anlaşmaları ve sözleşmeleri imzalamak ve onaylamak için acele etmeyecektir. Aslına bakılırsa Birleşik Devletler Hükümeti'nin, 2008'de Obama'nın devlet başkanlığına gelişiyle gözlenen değişimlere rağmen, anayasal değerleri temelinde ek protokolü imzalaması ve onaylaması hayli düşük bir ihtimaldir. Başka bir deyişle bazı ulusal kanunlarca uluslararası anlaşmalar, protokoller ve sözleşmeler kapsamında yasa dışı addedilen içeriklere ev sahipliği yapacak bir liman her zaman bulunabilir.

Buna rağmen Siber Suç Konvansiyonu ve özellikle de ek protokolün imzalanması ve onaylanması, siber suçlar ve ırkçı İnternet içeriğine karşı yürütülen savaşta, devlet kanunlarındaki usul hükümlerinin geliştirilmesi ve uyumlaştırılması potansiyelini taşımaktadır ve sınırötesi polis operasyonlarını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle bazı hükümetlerin süreci yavaş işletmelerinin eleştirilmesi yersiz değildir. Avrupa Birliği bölgesi içerisinde, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleri ile ceza hukuku düzenlemeleri vasıtasıyla mücadele üzerine Avrupa Birliği Konseyinin Çerçeve Kararı'nın çıkarılmasının ardından daha ileri bir uyumluluğun sağlanması beklenebilir.

Aynı zamanda Avrupa Konseyi üye devletlerinin tamamı ek protokolü imzalasaydı ve onaylasaydı İnternetteki ırkçı içerik ile ilgili sorunlar hemen ortadan kalkmayacaktır. Belli web siteleri Birleşik Devletler ve ırkçı içeriğin yayınlanmasının suç sayılmadığı diğer yerlerden yayın yapmaya devam edecektir. İrkçı örgütler, YouTube ve Facebook gibi popüler Web 2.0 uygulamalarının sunduğu hizmetleri suiistimal etmeye devam edeceklerdir. Bu durum, bir bakıma özünde böyle bir risk taşıyan İnternetin gerçek yapısını yansıtmaktadır. Kilit soru, ulusal ve uluslararası düzeyde geleneksel hukuki tepkilerin bariz biçimde yetersiz kaldığı düşünüldüğünde bu risklerle nasıl başa çıkılacağıdır. Bir sonraki bölümde nefret söylemi ve İnternetteki ırkçı içeriğe karşı mücadelede başvurulabilecek ek ve alternatif hukuki düzenleme yöntemleri değerlendirilecektir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ulusal Ölçekte Yasal Düzenlemelere Alternatifler (Özdenetim ve Ortak Düzenleme Girişimleri)

Bu bölümde İnternetteki ırkçı içerik ile mücadelede ulusal düzenlemelere alternatifler ve ek önlemler değerlendirilecektir. Buna bağlı olarak özdenetim ve ortak düzenleme alternatifleri ayrıntılarıyla incelenecektir.

Yasal düzenlemeler genellikle riski düşürmek için tasarlanır, fakat alternatif yöntemler daha az maliyetli ve daha esnek olabilir. Ayrıca bu alternatif yöntemlerin benimsenmesi kural koyucu hükümet düzenlemelerine göre daha hızlı olabilir. Bu alternatif ya da ek seçenekler arasında “hiçbir şey yapmama”, toplumsal normlar, özdenetim, ortak düzenleme ve teknik çözümlerin yanı sıra, bilgi, eğitim ve farkındalık kampanyaları bulunmaktadır.

İnternetteki ırkçı içerikle ilgili endişelerin artması Avrupa Konseyi’ni Siber Suç Sözleşmesi’ne bir Ek Protokol geliştirmeye sevk etti. Dolayısıyla İnternette ırkçı içerik probleminin kapsamı ve büyüklüğü düşünüldüğünde “hiçbir şey yapmamak” geçerli bir seçenek değildir. Aynı zamanda toplumsal normlar, gelenekler ve “İnternet etiğini” temel alan yaklaşımlar da yetersiz kaldığı ve uygulaması zor olduğu için bunlar makul seçenekler değildir.¹ Öte yandan Google, YouTube, Facebook, Twitter ve Blogger gibi Web 2.0 hizmeti sunan şirketler, kullanıcılar tarafından sistemlerine yüklenen ırkçı içerik ve nefret söylemi problemini çözmek için uygun çözümler olarak kullanma politikaları,² topluluk davranış ilkeleri³ ve kötüye kullanım bildirimi⁴ politikaları benimsen-

¹ Bkz. Gelbstein, E. ve Kurbalija, J., *Internet Governance: Issues, Actors, and Divide*, DIPLO report, 2005, www.diplomacy.edu/is/ig/, s. 71.

² Örneğin bkz. Facebook’un Kullanım Kuralları ve Kullanıcı Davranış İlkeleri, www.facebook.com/terms.php?ref=pf.

³ Bkz. YouTube Topluluk Kuralları http://youtube.com/t/community_guidelines.

⁴ Bkz. Blogger Kötüye Kullanımı Bildirme sayfaları <http://help.blogger.com/bin/topic.py?topic=12468>.

diler. Bu politikalar ve kurallar bu şirketleri, içeriğin söz konusu kuralları ve ilkeleri ihlal ettiği durumlarda içeriği kaldırmaya ya da bu içeriğe erişimi engellemeye sevk etti. Örneğin YouTube'da kullanıcılar uygunsuz içeriği işaretleyebiliyor ya da videonun sayfasında yorum yapabiliyorlar.

Öte yandan bu özdenetim politikalarının etkililiği aynı zamanda onların sınırlarını da gösteriyor. Facebook ve YouTube gibi şirketler medya, uluslararası örgütler ve devlet düzeyindeki kanun yapıcılarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinden gelen eleştirilere maruz kalıyor. İftira ve Karalamayla Mücadele Birliği İnternet Görev Gücü Başkanı Christopher Wolf, bir açıklamasında şöyle diyor: "YouTube, MySpace ve Facebook zararlı, saldırgan veya yasa dışı ya da herhangi bir kişinin haklarını ihlal eden ya da güvenliğini tehdit eden içeriği yasaklıyor. Üç sitede de kullanıcılar Kullanım Koşullarını ihlal eden materyalleri bildirme hakkına sahip. Ne var ki bu bildirimler sıklıkla göz ardı ediliyor ve içerik, bilinçli kullanıcıların onları bildirdiğinden çok daha hızlı yayılıyor."⁵ Örneğin Birleşik Devletler Senatörü Joseph Lieberman Mayıs 2008'de YouTube'a kullanıcıların yüklediği tüm El Kaide videolarını ve Birleşik Devletler tarafından terör örgütü sayılan grupların tüm materyallerini kaldırması çağrısında bulunduğu YouTube bunları kaldırmadı ve şikâyet edilen videoların büyük kısmının YouTube'un topluluk kullanım ilkelerini ihlal eden malzeme içermediğini belirterek Lieberman'ın talebini geri çevirdi.⁶ Öte yandan akabinde Eylül 2008'de YouTube topluluk kullanım ilkelerini tekrar düzenledi ve Lieberman "Google'ın YouTube topluluk kullanım ilkeleri artık nefret söylemi ve sebepsiz şiddet içeren videoların yanı sıra şiddeti körükleyen videoları engelliyor" açıklamasında bulundu.⁷ Ancak YouTube herhangi bir grup ya da kişiye toplu yasaklama getirmeyecektir, yalnızca topluluk kullanım ilkelerini ihlal eden içeriği sunucularından kaldıracaktır.

Diğer ek veya alternatif düzenleme önlemleri ağırlıklı olarak özdenetim ve ortak düzenleme alanlarında bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 28 Mayıs 2003'te kabul edilen İnternette İletişim Öz-

5 Bkz. Christopher Wolf'un açıklamaları, Başkan, ADL İnternet Görev Gücü ve Başkanlığı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (ABD Helsinki Komisyonu) Siber Nefrete Karşı Uluslararası Ağ (INACH): Bilgi Çağında Nefret Brifingi, Washington DC, 15 Mayıs 2008, www.adl.org/main_internet/hate_informationage.htm.

6 Waterman, S., "Analysis: Should YouTube censor al-Qaida?" UPI, 20 Mayıs 2008. Ayrıca bkz. ABD Senatosu İç Güvenlik ve Yönetiş İşler Komitesi, *Violent Extremism, the Internet, and the Homegrown Terrorist Threat*, Majority & Minority Staff Report, 8 Mayıs 2008, http://hsgac.senate.gov/public/_files/IslamistReport.pdf.

7 Fox News, "YouTube Yanks Radical Islamist Videos After Lieberman's Complaint", 11 Eylül 2008, www.foxnews.com/story/0,2933,420861,00.html.

gürlüğü Deklarasyonu, İnternet içeriği konusunda özdenetim ve ortak düzenleme girişimlerini açıkça teşvik etmektedir. Benzer bir şekilde siber içerikte özdenetim ile ilgili Avrupa Konseyi (2001) 8 No.lu Tavsiye Kararı da benzer önerilerde bulunmaktadır.⁸ İnternetin daha güvenli kullanımını geliştirme konulu Avrupa Birliği Faaliyet Planı⁹ da çocukların zararlı içerikten korunması bağlamında özdenetim çözümünü desteklemekte ve teşvik etmektedir. Özdenetim ve ortak düzenleme girişimlerinin devletler ve uluslararası örgütlerin STK'lar ve özel sektörle işbirliğini desteklemesinin faydası kabul edilmektedir. Buysa "insan haklarına saygılı bir Bilgi Toplumu'nu hayata geçirmeye yardım edebilecek"¹⁰ sosyal sorumluluk sahibi bir özel sektörü teşvik etmektedir. Çok aktörlü böyle bir yaklaşım ayrıca özel sektörün gönüllü ahlaki davranış kuralları ve özdenetim önlemleri ile ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili hoşgörüsüzlükle mücadeleyi hedefleyen politikalar ve uygulamalar geliştirmesini teşvik eden Birleşmiş Milletler Durban Faaliyet Programı¹¹ tarafından da desteklenmektedir.¹² Çok taraflı bir ortaklık modeli "İnternetin kullanılmasından ve kötüye kullanılmasından kaynaklanan, günlük kullanıcıları ilgilendiren meselelere çözüm bulmaya yardım etmek üzere,"¹³ BM İnternet Yönetişim Forumu düzeyinde de tercih edilmektedir.

İNTERNET SERVİS SAĞLAYICILARI VE YASA DIŞI İÇERİĞE ERIŞİMİN ENGELLENMESİ

İnternet servis sağlayıcılarının (ISS) oynayabileceği rol bakımından sektör içinde davranış kuralları ve yasa dışı içeriğin bildirilmesi için ihbar hatları gibi özdenetim mekanizmalarının geliştirilmesine katkıda bulunabilecekleri kabul edilmektedir. Yükümlülük hususunda, Avrupa Konseyi veya Avrupa Birliği bölgesi içerisinde ISS'ler üzerinde genel bir gözetleme zorunluluğu bulunmamaktadır.

⁸ Avrupa Konseyi Rec(2001)8, 5 Eylül 2001.

⁹ İnternetin ve yeni online teknolojilerin daha güvenli kullanımı üzerine Çokyıllı Topluluk Programı'nı başlatan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Kararı No. 854/2005/EC, PE-CONS 3688/1/04 REV1, Strasbourg, 11 Mayıs 2005.

¹⁰ İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Bilgi Toplumu ve İnsan Hakları konusunda Arkaplan Notu, WSIS/PC-3/CONTR/178-E, Ekim 2003.

¹¹ Genel olarak bkz. Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos'tan 8 Eylül'e 2001, A/CONF.189/12, GE.02-10005 (E) 100102, 25 Ocak 2002, www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf.

¹² A.g.e., para. 144.

¹³ Genel olarak bkz. İnternet Yönetişim Forumu, www.intgovforum.org/.

Öte yandan her ne kadar hiçbir ISS üçüncü şahıs içeriğini veya İnternetin tümünü denetlemiyorsa da erişim sağlamak konusunda oynadıkları rol onları İnternetteki içeriğin denetlenmesi hususunda bariz hedefler haline getirmektedir. Ayrıca kitle iletişiminin giriş kapısı olarak taşıdıkları sorumluluk özellikle çocuk pornografisi, müzik, film ve dizi gibi korsan dijital içerik ve ırkçı içerik gibi yasa dışı içeriklerin mevcudiyeti ile ilgili olarak tartışılmaktadır. ISS'ler, suç unsuru içeren davranışlardan kaynaklanan yükümlülük zincirinin doğrudan bir parçası değilken, birçok devlet ve uluslararası anlaşma ve sözleşme tarafından İnternetteki yasa dışı içeriğin dağıtımına katkıda bulunan zincirin bir parçası olarak görülmektedir. Politika yapımcılar genellikle ISS'lerin belli web sitelerine erişimi engellemek ya da sunucularından belli tür içeriği kaldırmak zorunda oldukları kanaatinde.

Aşırılıkçı web sitelerinin İnterneti kötüye kullanımını tespit etmeye yönelik politikalar ve önlemlerin geliştirilmesini ve İnternetin terör amaçlı kullanımına karşı devletler arası işbirliğinin artması gibi unsurları kapsayan gözden geçirilmiş Terörizme Karşı Faaliyet Planı'nı¹⁴ geliştirme bağlamında Avrupa Birliği, "İnternet servis sağlayıcılarını, sunuculuk yaptıkları terörist propagandaları kaldırmaya ya da bunlara erişimi engellemeye zorlayacak yasal önlemler benimsemeyi" dikkate almıştı.¹⁵ Bununla birlikte bu seçenek, terörle mücadele üzerine 2002/475/JHA numaralı çerçeve kararını değiştiren Konsey çerçeve kararı teklifiyle ilgili olarak Avrupa Komisyonu tarafından yapılan etki değerlendirme çalışması sırasında bertaraf edilmişti.¹⁶ Avrupa Komisyonu ayrıca "terörist propaganda ve terörizm içerikli bilginin dağıtımını yasa dışı hale getirecek yasal önlemler daha önceden benimsenmeksizin, sektörün özdenetimi yoluyla veya sektörle anlaşmalar yapmak suretiyle engellemeyi teşvik etme" seçeneğini de ortadan kaldırmıştır.¹⁷

Avrupa Komisyonu, engelleme politikasının tavsiye edilmemesi hususunda ana sebep olarak "kapatılan web sitelerinin hızla yeniden ortaya çıkması sorunundan" bahsetmektedir. Komisyon engelleme politikalarının, birçok örnekte engellenen web sitelerinin sonuç olarak bir kez daha kapatılmak veya engellenmekten korunmak için Avrupa Birliği'nin yargı alanının dışın-

¹⁴ Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Terörizme Karşı Gözden Geçirilmiş Faaliyet Planı, 10043/06, Brüksel (31 Mayıs 2006).

¹⁵ Avrupa Komisyonu Çalışma Grubu Belgesi, terörizmle mücadele üzerine Değiştirilmiş Çerçeve Karar: Etki Değerlendirmesi, 2002/475/JHA, bu Konsey Çerçeve Karar önerisine ek belge 14960/07 ADD1, Brüksel, 13 Kasım 2007, para. 4.2, s. 29-30.

¹⁶ A.g.e.

¹⁷ A.g.e.

da, başka bir isimle yeniden ortaya çıkmaları nedeniyle etkisiz olduğunu iddia etmektedir.¹⁸ Komisyon ayrıca mevcut filtreleme yöntemlerinin aşılabildiğini,¹⁹ bunların özellikle web siteleri için tasarlandığını ve sakıncalı görülen içeriklerin P2P ağları gibi diğer İnternet hizmetleri yoluyla dağıtımının engellenmesinde başarılı olamadıklarını itiraf etmekteydi. Bu bağlamda Komisyon konuya dair son olarak şunları söylemektedir: “terörist propaganda veya terörizm içerikli bilginin kaldırılması ya da bunlara erişimin, bir soruşturma açılması veya bu tür içeriğin arkasındaki kişinin takibata uğraması ihtimali olmaksızın, bu bilgilere sunuculuk yapan İnternet servis sağlayıcıları tarafından engellenmesi etkisiz görünmekteydi”.²⁰ Komisyon bu tür içeriğin dağıtılmasının tamamen önüne geçilmesindense sadece aksatılabileceği sonucuna ulaşmaktadır.²¹ Komisyon fikrini şu şekilde açıklamıştı:

Engelleme önlemlerinin benimsenmesi, ister istemez başta ifade özgürlüğü olmak üzere insan haklarının kısıtlanması anlamına gelmektedir ve dolayısıyla orantılılık ilkesi çerçevesinde, hedeflenen meşru amaçlar ve demokratik bir toplumda gereklilikleri nispetinde, her türlü keyfîlik veya ayrımcılık ya da ırkçı tavır biçiminden ayrı olarak sadece kanunlar tarafından dayatılabilir.²²

Dahası Komisyon ISS’ler tarafından uygulanacak engelleme ve filtreleme sistemlerinin maliyeti konusundaki kaygılarını ifade etmekte ve bu tür engelleme sistemleri kurulmasının sadece ISS’ler üzerinde değil tüketiciler üzerinde de ekonomik etkileri olacağı sonucuna ulaşmıştır.²³ Bununla birlikte Komisyon, terörle mücadele üzerine Çerçeve Kararında bir değişiklik yapılması suretiyle terör suçlarının işlenmesinin kamuya açık bir biçimde kısıktırılmasının, terörizm için insan kaynağı temin etmenin ve terörizm eğitim faaliyetlerinin suç haline getirilmesini teklif etmişti. Nihayet Avrupa Komisyonu Kasım 2008’de terörle mücadele Çerçeve Kararını değiştirerek terör suçlarının işlenmesinin kamuya açık bir biçimde kısıktırılmasını,²⁴ terörizm için insan kayna-

¹⁸ Avrupa Komisyonu ile Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Bölgeler Komitesi arasında “Siber suçla mücadele ile ilgili genel bir politika oluşturulması” üzerine daha fazla yazışma için bkz. a.g.e. 22 Mayıs 2007 COM(2007) 267.

¹⁹ A.g.e., s. 41.

²⁰ A.g.e.

²¹ Daha fazlası için bkz. a.g.e., bölüm 5.2, s. 41-42.

²² A.g.e., s. 29.

²³ A.g.e., s. 42-45.

²⁴ Madde 3(1)(a)’ya göre “terör suçlarının işlenmesinin kamuya açık bir biçimde kısıktırılması” Madde 1(1)(a)’dan (h)’ye kadar sıralanmış suçlardan birinin işlenmesini teşvik etmek niyetiyle,

ğı temin etmeyi²⁵ ve terörizm eğitim faaliyetlerini²⁶ suç olarak tanımlayan maddeler getirdi.²⁷ Konsey Çerçeve Kararının değiştirilmiş 2. Maddesine göre bu Çerçeve Kararı “Üye Devletlerin ifade özgürlüğü, özellikle de basın özgürlüğü ve diğer medya araçlarındaki ifade özgürlüğüyle ilgili temel ilkelerle çelişen tedbirler almasını gerektirme etkisi doğurmamalıdır, çünkü bu özgürlükler basın ve bu kuralların sorumluluğun belirlenmesi veya sınırlandırılmasıyla ilgili olduğu diğer medya araçlarının hak ve sorumluluklarını düzenleyen ve bunlar için usul garantileri getiren kurallar ve anayasal geleneklerden kaynağını almaktadır.” Çerçeve Kararının imzacılar tarafından iç hukuka uygulanması için son tarih 9 Aralık 2010’dur. Çoğu üye devlet 2008 Konsey Çerçeve Kararı uyarınca terörün teşvik edilmesini, terörizm için insan kaynağı bulunmasını ve terörist yetiştirilmesini suç haline getiren tedbirler almıştır.²⁸

Ayrıca Avrupa Komisyonu dört üye devletin inisiyatifini (Almanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık) ve onların “Avrupa’da Aşırı İslamcı Ağ Keşfetmek - Analiz ve Önleyici Yaklaşımlar” projesini AB’nin Web İzleme Projesi’ne dahil etti²⁹ ve İnternetin terör amacıyla kullanılmasına karşı bir kamu-özel ortak girişimi başlattı. Kolluk kuvvetleriyle hizmet sağlayıcılar arasında yasadışı terörle ilişkili içeriğin İnternette yayılmasını azaltmak amacıyla bir diyalog başlattı ve iki konferans düzenledi (ilki Kasım 2009’da, ikincisi Mayıs 2010’da). Konu hakkında kamu/özel işbirliğini kolaylaştırmaya dönük bir Avrupa Anlaşma Modeli de geliştirilmektedir.³⁰ Fa-

doğrudan terörizm suçunu savunsun veya savunmasın, bu tür bir suçun işlenmesi tehlikesine yol açacak şekilde kamuoyuna bir mesajın dağıtılması veya başka bir şekilde kamuoyunun erişimine açılması anlamına gelmelidir.

- 25 Madde 3(1)(b)’ye göre “terörizm için insan kaynağı temin etmek” bir başka kişiyi Madde 1(1)(a)’dan (h)’ye kadar sıralanan veya Madde 2(2)’de bulunan suçlardan birini işlemeye teşvik etmek anlamına gelmelidir.
- 26 Madde 3(1)(c)’ye göre “terörizm eğitim faaliyetlerinde” bulunmak, patlayıcı madde, ateşli, silahlar veya diğer silahlar ya da zehirli veya tehlikeli maddelerin yapımı veya kullanımı ya da diğer belli yöntem veya teknikler konusunda, Madde 1(1)(a)’dan (h)’ye kadar sıralanan suçlardan birini işlemek amacıyla, bu becerilerin bu amaçla kullanma niyetini bilerek eğitim vermek anlamına gelmelidir.
- 27 Bknz. Konsey Çerçeve Kararı 2008/919/JHA, 28 Kasım 2008; değiştirdiği terörle mücadele Çerçeve Kararı 2002/475/JHA, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi, L 330/21, 09.12.2008.
- 28 Bkz. terörle mücadele konulu 2002/475/JHA sayılı Çerçeve Karar’ın yerine getirilen 28 Kasım 2008 tarihli ve 2008/919/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı’nın uygulanmasına ilişkin Komisyon’un Avrupa Parlamentosu ve Konsey’e sunduğu rapor, COM(2014) 554, Brüksel, 05 Eylül 2014.
- 29 AB Web İzleme Projesi Mayıs 2006’da AB Konseyi Alman Başbakanlığı döneminde terörle mücadele kapsamında İnternet sitelerini denetlemek ve incelemek üzere AB’de işbirliğini yoğunlaştırmak ve İnternetin teröristlerce kullanımını engellemek amacıyla başlatıldı.
- 30 AB Terörle Mücadele Koordinatörü, Terörle Mücadele AB Eylem Planı, 15893/1/10 REV 1, Brüksel, 17 Ocak 2011.

kat, Avrupa Polis Teşkilatı yoluyla İnternetin terörist amaçlarla kullanımını gözetleyen AB'nin Web İzleme Projesi (EU Check the Web (Monitoring) Project) ile ilgili olarak kısmen açıklanmış belgelerde "Üye Devletler" in İnternetin terörist amaçlarla kullanımıyla mücadelede "belirli İnternet sitelerini gözetlemek, yayını kesmek veya kapatmak zorunda olmadığı" belirtilmektedir.³¹ Dolayısıyla web sitelerine erişimin engellenmesi AB içerisinde benimsenmiş genel bir politika değildir.

Bununla birlikte Çek Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği Başkanlığı döneminde 2009'da yayınlanan bir deklarasyon, cinsel taciz ve çocukların cinsel istismarıyla mücadelede erişim engellemeyi çok kıymetli bir yöntem olarak tanımlayan bir dizi tavsiyede bulundu.³² Prag deklarasyonunu Avrupa Komisyonu'nun cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine 2004/68/JHA sayılı Çerçeve Kararı'nı yürürlükten kaldıran yeni bir Direktif teklifi takip etti.³³ Avrupa Komisyonu politika çerçevesini değiştirerek, AB topraklarından çocuk pornografisi içeren veya yayan İnternet sitelerine erişim engellemeye yönelik Avrupa çapında zorunlu mekanizmalar oluşturulmasını teklif etti.³⁴ Teklif tasarısı Üye Devletlerin yetkili hukuk veya kolluk mercilerinin (yeterli güvencelere tabi olarak) çocuk pornografisi içeren veya yayan İnternet sitelerine erişim engellemelerine imkan verecek tedbirleri almasını gerektirecekti. Tasarıya göre bu tür güvenceler özellikle "erişim engellemenin gerekli durumlarla sınırlı kalmasını, kullanıcıların engellemenin nedeni hakkında bilgilendirilmesini ve içerik sağlayıcıların engelleme kararına itiraz etmenin mümkün olduğu konusunda bilgilendirilmesini garanti edecekti".³⁵ Kasım 2010'da Avrupa Parlamentosu, taslak Konsey Çerçeve Kararı üzerine bir tartışma sırasında erişim engelleme tedbirlerinin çocuk pornografisiyle mücadele için etkin bir araç olup olmadığı konusunda kuşklarını dile getirdi.³⁶

31 Avrupa Birliği Konseyi, belge no. 13930/06 RESTREINT UE, 13930/06, EXT 2, ENFOPOL 169, Brüksel, 10 Kasım 2008, "Check the Web" başlangıç konferansının sonuçları, Berlin, 26-27 Eylül 2006: Bu belge, Yaman Akdeniz'in belgeye erişim talebine binaen gizliliği kısmen kaldırılmış bir belgedir.

32 Prag Deklarasyonu: Çocuklar için daha güvenli bir İnternet için yeni bir Avrupa yaklaşımı, 20 Nisan, 2009.

33 Cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı Teklifi, yürürlükten kalkacak Çerçeve kararı 2004/68/JHA, COM(2010)94, nihai, Brüksel, 29.03.2010.

34 Bkz. Cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı Teklifi'nin 12. Paragrafı ve Çocuk Pornografisi içeren web sitelerine erişim engelleme başlıklı taslak Madde 18.

35 A.g.e.

36 Avrupa Parlamentosu Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komisyonu, Basın Bildirisi: Child

Şubat 2011’de Avrupa Parlamentosu Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi (LIBE), Avrupa Komisyonu’nun İnternette erişim engelleme teklifine³⁷ cevaben bir metin benimsedi.³⁸ LIBE tarafından yapılan değişikliklere göre “webdeki çocuk pornografisi ve çocuk istismarı içeriği tüm AB ülkelerinde kaynağında kaldırılmalıdır”.³⁹ Dolayısıyla Komite çocuk pornografisi içeren web sitelerinin “zorunlu olarak engellenmesini” önermek yerine, bu tür içeriklerin tamamen silinmesi ve kaldırılması pozisyonunu benimsedi. Bununla birlikte, örneğin web sitelerinin AB’nin yetki alanının dışında olması halinde veya sözkonusu sunuculara evsahipliği yapan devletin işbirliğine yanaşmaması durumunda veya içeriği sunuculardan kaldırmasının özellikle uzun sürdüğü durumlarda Üye Devletler “kendi topraklarından bu tür içeriğe erişimi önlemek için ulusal mevzuatları uyarınca gerekli tedbirleri alabilir” denildi.⁴⁰ Bu öneriye göre AB Üye Devletleri gerekirse erişim engellemeyle ilgili tedbirler almaya karar verebilir. Erişim önlemeye yönelik ulusal tedbirler “özellikle kısıtlamanın gerekli sınırlar içinde kalmasını ve orantılı olmasını ve kullanıcıların kısıtlama nedenleri konusunda bilgilendirilmesini garanti altına alacak şeffaf prosedürler ve yeterli koruma güvenceleriyle belirlenmelidir”.⁴¹ İçerik sağlayıcılar ve kullanıcılar aynı zamanda itiraz imkanı ve hangi idarenin denetimi için hangi mercie başvurabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir. Komiteye göre AB’nin bu tür içeriğin bulunduğu sunuculara evsahipliği yapan üçüncü ülkelerle de bu içeriğin derhal kaldırılabilmesini sağlamak için işbirliği yapması gerektiğinden bahsetmek gerekir.

pornography: MEPs doubt effectiveness of blocking web access, 22.11.2010, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20101115IPR94729&secondRef=0&language=EN>

37 Madde 21 ve Gerekçe 13. Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komisyonu, Basın Bildirisi: Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, Press Release: Delete child pornography web pages across the EU, says Civil Liberties Committee, 14.02.2011, <<http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110131IPR12841/html/Delete-child-pornography-web-pages-across-the-EU-says-Civil-Liberties-Committee>>.

38 Komite’nin Roberta Angelilli’nin raporunu oylama sonuçları, (EPP, IT): 40 lehte, 0 aleyhte, 5 çekimser. Bkz. Avrupa Parlamentosu Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi’nin cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine bir Konsey Çerçeve Kararı önerisi hakkında taslak raporu (Raportör: Roberta Angelilli), tadil ettiği Çerçeve Kararı 2004/68/JHA, (COM(2010)0094 - C7-0088/2010 - 2010/0064(COD)), 2010/0064(COD), 16.12.2010.

39 Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi Basın Bildirisi: Delete child pornography web pages across the EU, says Civil Liberties Committee, 14.02.2011, <<http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110131IPR12841/html/Delete-child-pornography-web-pages-across-the-EU-says-Civil-Liberties-Committee>>.

40 A.g.e.

41 A.g.e.

Avrupa Parlamentosu oylamayı 27 Ekim 2011’de gerçekleştirdi ve ilk teklifi tadil ederek uzlaşmaya dayanan bir metin benimsedi. Benimsenen metin, üç Avrupa Birliği kurumunun (Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Komisyon) uzlaşmasına tekabül ediyordu.⁴² Erişim engelleme tedbirinin tadil edilmiş hali aşağıda sunulmaktadır:

Madde 25: Çocuk pornografisi içeren ve yayan web sitelerine karşı tedbirler: (1) Üye Devletler kendi toprakları üzerindeki sunucularda bulunduran çocuk pornografisi içeren veya yayan web sayfalarının derhal kaldırılmasını güvence altına almak ve kendi topraklarının dışındaki sunucularda bulunan bu tür sayfaların kaldırılması için gayret sarf etmek üzere gerekli tedbirleri alır.

(2) Üye Devletler kendi topraklarından İnternete erişen kullanıcılara yönelik çocuk pornografisi içeren veya yayan web sayfalarına erişim engellemek için tedbirler alabilir. Bu tedbirler özellikle kısıtlamanın gerekli ve orantılı olmasını ve kullanıcıların kısıtlamanın sebebi hakkında bilgilendirilmesini güvence altına almak için şeffaf usullerle belirlenmeli ve yeterli garantileri sağlamalıdır. Bu garantiler ayrıca hukuki tazmin ihtimalini de içermelidir.⁴³

Avrupa Parlamentosu’nun ve Konsey’in 13 Aralık 2011 tarihli, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele hakkındaki ve 2004/68/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı’nın yerine geçen 2011/92/JHA sayılı yeni Direktifi, 17 Aralık 2011 tarihinde Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde yayımlandı.⁴⁴ Yeni Direktife göre Üye Devletler bu Direktifle uyumlu yasa, düzenleme ve idari şartları 18 Aralık 2013’e kadar yürürlüğe koymakla yükümlendiler. 18 Aralık 2015 itibarıyla Avrupa Komisyonu’nun, Üye Devletlerin bu Direktife uymak için gerekli tedbirleri ne ölçüde aldıklarını değerlendiren bir raporu, gerekirse bir yasa teklifiyle birlikte Avrupa Parlamentosu ve Konsey’e sunabileceği de ayrıca Direktifle belirlendi.

Engelleme sistemlerinin düzenlenmesi ve kullanımı konusunda Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Komitesi (T-CY), yasa dışı içeriğe sahip belirli

⁴² Avrupa Parlamentosu ve Konsey’in, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine direktif teklifine dair Avrupa Parlamentosu’nun 27 Ekim 2011 tarihli meclis kararı, tadil ettiği Çerçeve Kararı 2004/68/JHA (COM(2010)0094 - C7-0088/2010 - 2010/0064(COD)).

⁴³ Avrupa Parlamentosu ve Konsey’in, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisiyle mücadele üzerine direktifi, yerine geçtiği Konsey Çerçeve Kararı 2004/68/JHA, PE-COS 51/11, Brüksel, 4 Kasım 2011.

⁴⁴ OJ L 335, 17.12.2011, s. 1.

sitelerin engellenmeye kalkışılması durumunda yasal zorlukların da ortaya çıkabileceğini düşünmekteydi.⁴⁵ Daha önemlisi Kasım 2007 tarihli CM/Rec(2007)16 sayılı Avrupa Bakanlar Kurulu Tavsiyesi, üye devletleri sınırlara bakılmaksızın, özel olarak bireyleri benzer bir etkiye sahip herhangi bir lisanslama veya başka bir koşulla karşı karşıya getirmeden ve kamu otoriteleri herhangi bir genel engelleme veya filtreleme önlemine başvurmaksızın ya da içerik dağıtımına uygulanan diğer yollardan daha öteye giden kısıtlamalar olmaksızın İnternette iletişim ve yaratıcılık özgürlüğünü desteklemeye davet etmekteydi.⁴⁶ Daha yakın bir zamanda Mart 2008 tarih CM/Rec(2008)6 sayılı Bakanlar Kurulu Tavsiyesi⁴⁷ kamu otoritelerinin sınırlara bakılmaksızın, genel engelleme veya filtreleme önlemleri yoluyla, kamuya açık bilgilere ve İnternet üzerindeki diğer iletişime erişime engel olmamaları gerektiğini vurgulayan 28 Mayıs 2003 tarihli İnternette iletişim özgürlüğüne yönelik Bakanlar Komitesi Deklarasyonu'nu⁴⁸ hatırlattı.⁴⁹ Bakanlar Komitesi “siyasi nedenlerle halkın belli yerli ve yabancı web sitelerine erişimini engelleme eğilimi bulunduğunu, bu ve benzeri geçmiş uygulamaların şiddetle kınanması” gerektiğini belirtmişti.⁵⁰

Avrupa Birliği çapında genel bir engelleme politikası bulunmamakla birlikte ve AB E-Ticaret Yönetmeliğinin 15. maddesi uyarınca ISS'lere genel bir denetim zorunluluğu getirilememektedir.⁵¹ *L'Oréal* davasında Avrupa Adalet Divanı kararına göre “Direktif 2000/31, Madde 15(1) ile birlikte, Direktif 2004/48, Madde 2(3) uyarınca, ilgili çevrimiçi servis sağlayıcıya zorunlu tutulan tedbirler, sağlayıcının web sitesi üzerinden gelecekte meydana gelebilecek herhangi bir fikri mülkiyet hakkı ihlalini engelle-

⁴⁵ Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Komitesi (T-CY), Taraflar İkinci Karşılıklı Danışma Toplantısı, Strasbourg, 13 ve 14 Haziran 2007, Strasbourg, 15 Haziran 2007, T-CY (2007) 03, para. 29.

⁴⁶ İnternetin kamu hizmetindeki değerini arttırmaya yönelik önlemlerle ilgili Üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2007)16: Bakanlar Komitesi tarafından 1010. Bakan Temsilcileri toplantısında, 7 Kasım 2007'de kabul edilmiştir.

⁴⁷ İnternet filtreleri bağlamında ifade ve bilgi özgürlüğüne saygıyı teşvik etmeye yönelik önlemler üzerine Üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2008)6: Bakanlar Komitesi tarafından 1022. Bakan Temsilcileri toplantısında, 26 Mart 2008'de kabul edilmiştir.

⁴⁸ İnternet iletişimde özgürlük, Bakanlar Komitesi tarafından 840. Bakan Temsilcileri toplantısında, 28 Mayıs 2008'de kabul edilen Deklarasyon.

⁴⁹ A.g.e., İlke 3.

⁵⁰ Tavsiye CM/Rec(2008)6.

⁵¹ Genel bir izleme yükümlülüğü, 2004/48 sayılı Direktifin atfı yaptığı tedbirlerin adil ve orantılı olması ve aşırı derecede maliyetli olmaması gerektiğini belirten Madde 3'le uyumsuz olacaktır”. Ayrıca bkz. 12 Temmuz 2011 tarihli Divan (Büyük Daire) Kararı, Dava C-324/09: *L'Oréal SA ve Diğerleri* eBey International AG ve Diğerleri. Ön Karar Başvurusu: Yüksek Adalet Mahkemesi (İngiltere & Galler), Şansölye Mahkemesi - Birleşik Krallık.

mek için her bir müşterisinin tüm verilerini aktif bir şekilde izlemek şeklinde tanımlanamaz.”⁵²

Avrupa Birliği çapında genel bir erişim engelleme politikası veya ISS’ler için bir izleme yükümlülüğü olmamasına rağmen, AB Üye Devletleri kendi engelleme politikalarını ve pratiklerini geliştirmeye başladı. 1996 başlarında Deutsche Telekom, kendisine bağlı T-Online bilgisayar ağı kullanıcılarının, antisemitik propaganda yayan İnternet sitelerine erişimini engelledi. Deutsche Telekom, Ernst Zündel ve Toronto merkezli Zundelsite’ı soruşturan Mannheim savcılarının taleplerini yerine getirmekteydi.⁵³ Zündel’in web sitesine erişimi engellemeye yönelik bu ilk girişim tartışma konusu olan materyalin kopyalanması ve tüm İnternette benzerlerinin türemesiyle sonuçlandı.⁵⁴ 2002 yılında Almanya’nın en yüksek nüfusa sahip eyaleti Kuzey Ren Vestfalya, Almanya merkezli ISS’lere, ırkçı ve neo-Nazi içerikli sitelere sunuculuk yapan Almanya dışındaki web sitelerine erişimi engelleme emri çıkardı.⁵⁵ Engelleme emri bu bölge içerisindeki yaklaşık yetmiş altı ISS’i etkiledi.⁵⁶ Her ne kadar engelleme emrine karşı davalar ve başvurular olsa da bazı idari mahkemeler Alman yetkililerin ISS’lerden bu tür web sitelerini engellemeyi istemeye devam edebileceğine karar verdi. Engelleme emrinin çıkarılmasından önce Düsseldorf Bölgesi Başkanı Jürgen Büssow, Ağustos 2000’de Birleşik Devletlerdeki dört ISS’e yazarak bunlardan ırkçı neo-Nazi materyal ihtiva eden dört web sitesini kapatmalarını talep etmişti. Bu girişim başarısız olunca Büssow, Kuzey Ren Vestfalya bölgesindeki Alman ISS’lere engelleme emri verdi.⁵⁷ 2002 ve 2004 yılları arasında Düsseldorf Bölge Yönetimi, Kuzey Ren Vestfalya’daki İnternet sağlayıcılarına karşı, onları aşırı sağcı içeriğe

52 Bkz. 12 Temmuz 2011 tarihli Divan Kararı’nın (Büyük Daire) 139. paragrafı. Dava, C-324/09: L’Oréal SA ve Diğerleri - eBay International AG ve Diğerleri. Ön karar başvurusu için: Yüksek Adalet Mahkemesi (İngiltere & Galler), Şansölye Mahkemesi - Birleşik Krallık.

53 Bkz. “Alman İnternet Servisi İnternete Erişimi Kesiyor”, *San Jose Mercury News* (27 Ocak 1996).

54 Daha fazlası için bkz. Akdeniz, Y., “To Link or Not to Link: Problems with World Wide Web Links on the Internet”, (1997) 11:2 *Int’l Rev. L. Comp. & Tech* 281. Ayrıca bkz. Institute for Jewish Policy Research and American Jewish Committee, *Antisemitism World Report* 1997.

55 National Journal’s Technology Daily, “Ban On Neo-Nazi Web Content In German State: Upheld”, 22 Aralık 2004.

56 Bkz. ABD Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Bürosu, “Report on Global Anti-Semitism”, Ocak 2005, www.state.gov/g/drl/rls/40258.htm. Ayrıca ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir şekilde uygulanması ve takibi üzerine BM Genel Sekreterlik Notu, A/59/330, 4 Ekim 2004.

57 Genel olarak bkz. Eberwine, E. T., “Note & Comment: Sound and Fury Signifying Nothing?: Jürgen Büssow’s Battle Against Hate-speech on the Internet” (2004) 49 *N.Y.L. Sch. L. Rev.* 353; ve Van Blaricum, C. D., “Internet Hate Speech: The European Framework and the Emerging American Haven” (2005) 62 *Wash & Lee L. Rev.* 781.

sahip belirli web sitelerine erişimi engellemeye zorlayan doksan karar çıkarttı. Daha yakın bir döneme ait istatistik bulunmamakla birlikte Alman yetkililer engelleme emirleri çıkarmaya devam etmektedirler. Öte yandan yukarıda altı çizildiği üzere bu tür emirler Avrupa Komisyonu tarafından şüpheyile karşılanmaktadır.

Fransa'da Front14.org portalı⁵⁸ ve onun ücretsiz olarak sunuculuk yaptığı ırkçı sitelere erişimi engellemeye yönelik benzer bir girişim 2001 yılında başarısız oldu. İnternette ırkçılığın kökünü kazımayı amaçlayan bir örgüt olan J'accuse! on dört büyük Fransız ISS'ini⁵⁹ dava etmişti ve her ne kadar mahkeme ırkçı portalın Fransız kanunlarını ihlal ettiğini kabul ettiyse de ISS'lerden portala erişimi engelleme talebinde bulunmadı.⁶⁰ Fakat Haziran 2005'te bir Paris mahkemesi Fransız ISS'lerine Fransa'daki kullanıcıların Eski Savaş ve Soykırım Hikâyeleri Uzmanları Derneği'nin (AAARGH) web sitesine erişimi engellemeleri emrini verdi.⁶¹ O tarihten sonra Birleşik Devletler merkezli iki ISS de AAARGH'nin web sitesine sunuculuk yapmayı bırakmayı kabul etti.

Dahası bazı hükümetler ve düzenleyiciler engellemeye her zaman sıcak bakmayabiliyor. Ağustos 2006'da Kanada Radyo Televizyon ve Telekomünikasyon Komisyonu (CRTC), Kanadalı avukat ve insan hakları aktivisti Richard Warman'ın kişisel iletişim bilgilerini yayınlayan iki Birleşik Devletler web sitesinin Kanada ISS'leri tarafından engellenmesine yetki vermeyi reddet-

⁵⁸ Front14.org websitesinde şu açıklama bulunuyordu: "Sadece Front14 aşırılıkçılara özel ücretsiz web hizmeti ve e-posta sunmaktadır. Hemen katılın. Birçok Beyaz kendi domainlerini yürütecek zamana ve enerjiye sahip değil, dolayısıyla seslerini duyurmak için Geocities, Angelfire gibi sitelerden hizmet alıyorlar. Fakat bu 'ücretsiz' servisler (ki sizi reklam bombardımanına tutarlar) güçlü bir Beyaz karşıtı politika benimsemiş durumdalar. Biz, mağrur Beyaz erkek ve kadınlara bir alternatif sunmaya karar verdik, sadece Beyazların menfaatine yarayacak bir alternatif. Katılın."

⁵⁹ 1996 yılı içinde Fransa'nın önde gelen dört servis sağlayıcısı (Imaginet, Calvacon, Internetway ve Internet France) Fransız antisemitist ve Soykırım'ı inkâr propagandası, Nazi hatıralıklarının reklamı ve yasaklanmış yazın ihtiva eden on dört tartışma forumuna erişimi engelledi. Mart 1997'de UEJF, dokuz servis sağlayıcısını Soykırım'ı inkâr eden malzeme yayınlamaktan suçlu ilan eden bir mahkeme kararı çıkarttı. Bu, ülkenin İnternette ilgili ilk mahkemesiydi. Herhangi bir ceza çıkmadı, fakat servis sağlayıcılara sözleşmelerini, ırkçı ve Soykırım'ı inkâr eden propagandanın bunları ihtiva eden sitelerden kaldırılacak şekilde değiştirmeleri emredildi. Bkz. Institute for Jewish Policy Research and American Jewish Committee, *Antisemitism World Report 1997*.

⁶⁰ Tribunal de Grande Instance de Paris, ordonnance de référé, 30 Ekim 2001, www.foruminternet.org/telechargement/documents/tgi-par20011030.pdf. Genel olarak bkz. Benoit Frydman ve Isabelle Rorive, "Regulating Internet Content through Intermediaries in Europe and the USA" (2002) 23 *Zeitschrift für Rechtssoziologie* Heft 1, s. 41-59, www.isys.ucl.ac.be/etudes/cours/linf2202/Frydman_&_Rorive_2002.pdf.

⁶¹ Bkz. ABD Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Bürosu, Uluslararası İnanc Özgürlüğü Raporu 2005-Fransa, www.state.gov/g/drl/rls/irf/2005/51552.htm.

ti.⁶² Warman'ın kişisel bilgilerinin yayınlanması ölüm tehditlerini beraberinde getirmiş ve kendisini Kanada ISS'lerinden web sitelerinin engellenmesini istemeye sevk etmişti. Onlar da CRTC'den bir emir gelmediği sürece bunu yapmayı reddetmişlerdi. Komisyon kararını, bir web sitesinin, Kanada ISS'lerine ve ilgili tüm taraflara açıklama fırsatı verilmeksizin kapatılmasının uygun olmadığını belirten bir mektupla yayınlamıştı.⁶³

İrkçı web siteleri ve örgütler, Birinci Tadilin sunduğu korumadan faydalandıkları Birleşik Devletleri barınak olarak seçmiş görünürken dünya çapındaki çeşitli engelleme ve kaldırma emirlerinin faydası ve etkililiği belirsizliğini korumaktadır. Öte yandan neo-faşist Kan ve Onur örgütünün Polonya kanadının web sitesi olan Redwatch.info örneğinde Federal Araştırma Bürosu (FBI) Arizona'daki sunucu şirketle irtibata geçmiş ve şirket web sitesini sunucularından kaldırmaya karar vermişti.⁶⁴ Redwatch.info sitesi Polonyalı eşcinseller, feministler ve sol sempatizanlarından oluşan bir kara liste yayınlamış; bunların isimleri, resimleri ve bazı durumlarda adresleri, telefon numaraları ve araç ruhsat numaraları gibi kişisel bilgilerini vermişti. Polonya polisi Mayıs 2006'da, ismi web sitesinde olan Yahudi bir insan hakları aktivistine karşı Varşova'da gerçekleştirilen bıçaklı saldırının ardından FBI'dan yardım istedi. İsmi web sitesinde verilen sol eğilimli bazı gazeteciler de tehdit edilmişti.

Bununla birlikte sorumlu Birleşik Devletler sunucu şirketleri ırkçı web sitelerini sunucularından kaldırmak konusunda mutabık olduklarında, bu siteler Amerika'nın Nazi Partisi tarafından başlatılan ve sürdürülen bir ağ olan NSM88 gibi ihtisaslaşmış şirketler yoluyla varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler. Gerçekten de örneğin nukeisrael.com, Canaca.com adlı Toronto merkezli Kanada ISS'i tarafından sunuculardan kaldırıldığında site basitçe NSM88 Network'una taşınmıştı.⁶⁵

62 Bkz. "Ottawa lawyer loses CRTC bid to block access to US website: Neo-Nazis calling for man's death", *Ottawa Citizen* (27 Ağustos 2006). Sözkonusu websiteleri şunlardı: www.overthrow.com ve <http://dossier noir.blogspot.com>.

63 Kanada Radyo Televizyon ve Telekomünikasyon Komisyonu'ndan J. Edward Antecol'a mektup (24 Ağustos 2006), CRTC File No. 8622-P49-200610510, www.crtc.gc.ca/archive/ENG/Letters/2006/lt060824.htm. Ayrıca bkz. Michael Geist, "Content blocking a can of worms that must be opened", *The Toronto Star* (28 Ağustos 2006).

64 Bkz. "Polish police, US FBI block neo-Nazi website", *Agence France Presse* (6 Temmuz 2006).

65 B'nai Brith Kanada İnsan Hakları Cemiyeti, *2005 Audit of Antisemitic Incidents 2005* (2006), www.hnaibrith.ca/audit2005.html.

AVRUPA ADALET DİVANINDA GÖRÜLEN ENGELLEME VE FİLTRELEMEYLE İLGİLİ DAVALAR

Bazı Avrupa ülkelerinde benimsenen politika ve uygulamalar mahkemelere taşındı.

Belçika'da ulusal hukuk çerçevesinde mahkemeler fikri mülkiyet haklarının sonlandırılması için talimat verebilirler. Yasaya göre özellikle üçüncü bir taraf bu tür bir ihlalde bulunmak için bir aracının hizmetlerini kullanırsa, mahkemelerin o aracıya karşı böyle bir karar verme yetkisi vardır. Société belge des auteurs compositeurs et éditeurs (Sabam), İnternet Servis Sağlayıcısı Scarlet Extended SA'e karşı ihtiyati tedbir başvurusunda bulundu.⁶⁶ Sabam ilk olarak Scarlet'in hizmetleri, özellikle de P2P yazılımı kullanılarak kendi repertuarında bulunan müzik eserlerinde yetkisiz paylaşım nedeniyle telif haklarının ihlal ettiğinin beyan edilmesini istedi. Sabam ayrıca Scarlet'in müşterilerinin telif hakkı sahiplerinin izni olmaksızın herhangi bir şekilde P2P yazılımı üzerinden bir müzik eseri içeren dosyaları gönderip almasını imkansızlaştırarak veya engelleyerek bu tür ihlalleri sona erdirmesini, aksi takdirde para cezası ödemesini isteyen bir karar çıkarılmasını talep etti. 26 Kasım 2004 tarihli bir kararla bu tür telif hakkı ihlallerinin gerçekleşmiş olduğu tespit edildi. Bilirkişiden alınan bir raporun ardından, 29 Haziran 2007'de verilen bir başka hükümle Scarlet'in müşterilerinin telif hakkı sahiplerinin izni olmaksızın herhangi bir şekilde P2P yazılımı üzerinden Sabam'ın repertuarında bulunan bir müzik eserini içeren dosyaları gönderip almasını imkansızlaştırarak veya engelleyerek bu tür ihlalleri sona erdirmesini ve bunu altı ay içinde yapmasını, aksi takdirde Scarlet'in günlük 2.500 Avro para cezası ödemesine karar verildi. Scarlet bu kararı Brüksel'deki Temyiz Mahkemesi'nde temyiz etti. Bu bağlamda Temyiz Mahkemesi, Avrupa Birliği hukukunun ve özellikle Temel Haklar Şartı'nın güvence altına aldığı temel hakların, ulusal bir mahkemenin bir ISS'ye elektronik iletişimi filtrelemek ve engellemek için bir sistem kurma talimatı vermesine müsaade edip etmediği konusunda Adalet Divanı'ndan bir ön hüküm oluşturmasını istedi.⁶⁷

⁶⁶ Avrupa Adalet Divanı Basın Bildirisi: Hukuk Sözcüsünün Görüşü, Dava C-70/10 Scarlet Extended - Société belge des auteurs compositeurs et éditeurs (Sabam), No 37/11, Lüksemburg, 14 Nisan 2011.

⁶⁷ Brüksel Temyiz Mahkemesinin (Belçika) 5 Şubat 2010'da yaptığı ön karar başvurusu - Scarlet Extended SA - Société Belge des auteurs, compositeurs et éditeurs (SABAM), Dava C-70/10, 2010/C 11 3/30: Ön karar başvurusu, Üye Devletlerin mahkemeleri önlerine gelen davalarda Avrupa Birliği hukukunun yorumu veya belli bir Avrupa Birliği yasasının geçerliliğini sormak üzere Avrupa

24 Kasım 2011 tarihli kararında⁶⁸ Avrupa Adalet Divanı, bir İnternet Servis Sağlayıcısının, başvurucunun fikri mülkiyet hakkı iddia ettiği müzik, sinema veya işitsel-görsel içeriğe sahip dosyaların yasadışı biçimde indirilmesini önlemesi için ISS'in zararına olacak şekilde bütün müşterilerini kapsayan bir filtreleme sistemi kurmasını gerektiren bir ulusal mahkeme kararına AB hukukunun engel olduğunu belirtti. Divana göre, ISS'ye söz konusu filtreleme sistemi kurma zorunluluğu getirmek, ISS'yi gelecekte herhangi bir fikri mülkiyet hakkı ihlalini engellemek için her bir müşterisiyle ilgili bütün verileri aktif bir şekilde izlemeye mecbur bırakacaktı. Dolayısıyla ISS'ye verilen talimat genel izleme yapmasını gerektirecekti, ki bu da Direktif 2000/31, Madde 15(1) tarafından yasaklanmaktadır.⁶⁹

Avrupa Adalet Divanı'na Belçika'dan gelen bir diğer davanın tarafları yine yukarıda bahsedilen davada adı geçen Sabam (müzik eserlerinin söz yazarlarını, bestecilerini ve yayıncılarını temsil eden Belçikalı bir yönetim şirketi) ile Belçika'da kurulu bir  evrimi i sosyal ağ platformu Netlog NV'ydi. Bu hizmetin kullanıcıları kendi profil sayfaları üzerinden görsel-işitsel dosyalar paylaşabiliyorlar. Sabam kendi rızaları olmadan ve Netlog NV bir lisans  creti ödemeden müzik dosyalarının yetkisiz dağıtımının yapıldığını iddia etti. Haziran 2009'da Sabam Brüksel Asliye Ticaret Mahkemesi (Birinci Derece Mahkeme) Başkanı'ndan, Netlog'un derhal Sabam repertuarında bulunan müzik veya görsel-işitsel dosyaların yasadışı olarak erişime sunulmasına son vermesi kararı çıkarmasını ve bu karara uymakta geciktiği her gün için 1000 Avro para cezasıyla cezalandırılmasını istedi. Netlog ise Sabam talebinin kabul edilmesinin, Netlog'a genel bir izleme yükümlülüğü getirdiğini, bunun da E-Ticaret Direktifi tarafından yasaklandığını savundu. Bu koşullar altında

Adalet Divanı'na başvurmalarına imkan verir. Adalet Divanı davanın kendisi hakkında karar vermez. Davayı Divan'ın kararı uyarınca sonuca bağlamak ulusal mahkemenin işidir; benzer bir dava olursa Divan kararı diğer ulusal mahkemeler için de bağlayıcıdır.

⁶⁸ Mahkemenin (      Daire) 24 Kasım 2011 tarihli kararı, Dava C-70/10: Scarlet Extended SA - Soci t  belge des auteurs, compositeurs et  diteurs SCRL (SABAM).  n Karar başvurusu: Cour d'appel de Bruxelles - Belçika. Ayrıca bkz. Hukuk Sözcüsünün Görüşü, Dava C-70/10'da Scarlet Extended - Soci t  belge des auteurs compositeurs et  diteurs (Sabam), No 37/11, Lüksemburg, 14 Nisan 2011. Hukuk Sözcüsü Cruz Villal n'a göre bir ISS'nin fikri mülkiyet haklarını korumak amacıyla elektronik iletişimi filtreleme ve engelleme sistemi kurmasını isteyen bir tedbir ilkesel olarak temel insan haklarının ihlalidir. Villal n'un kanaatine göre böyle bir tedbire izin verilebilmesi için, tedbirin Temel Haklar Bildirgesinde belirlenen hakların kullanımı konusundaki kısıtlamalar üzerindeki koşullara uygun olması gerekir. Dolayısıyla, böyle bir tedbir "başka şeylerin yanı sıra söz konusu 'yasanın niteliği' ile ilgili gerekleri karşılayan yasal bir zemine dayanarak benimsenmelidir."

⁶⁹ A.g.e., para 40. Ayrıca bkz. 12 Temmuz 2011 tarihli Divan Kararı (Büyük Daire), Dava C-324/09: L'Or al SA ve Diğerleri - eBay International AG ve Diğerleri.  n karar başvurusu: Yüksek Adalet Mahkemesi (İngiltere & Galler), şans yle Mahkemesi - Birleşik Krallık.

Brüksel Asliye Ticaret Mahkemesi, Adalet Divanı'nın emsal bir kararına atıfta bulundu. Belçika Mahkemesi, Avrupa Adalet Divanı'na Avrupa Birliği hukukunun, çevrimiçi bir sosyal ağın sahibi gibi bir servis sağlayıcıya kullanıcılarının sunucuları üzerinde sakladıkları bilgileri filtreleyecek sadece kendi zararına ve sınırsız bir süre için önleyici bir tedbir olarak ve bu kullanıcıların tamamını kapsayacak bir sistem kurması talimatı vermeyi engelleyip engellemediğini sordu.

Avrupa Adalet Divanı Şubat 2012'de Sabam-Netlog NV davasında⁷⁰ bir çevrimiçi sosyal ağ sahibinin müzik eserleri ve görsel-işitsel eserlerin yasadışı kullanımını engellemek için tüm kullanıcılarını kapsayan genel bir filtreleme sistemi kurmaya mecbur bırakılmayacağına hüküm verdi. Mahkemeye göre bu tür bir önleyici denetim, sosyal ağ sahibinin kullanıcılar tarafından saklanan dosyaları aktif olarak izlemesini gerektirecekti. Buna göre filtreleme sistemi, sosyal ağ sahibinin sunucularında saklanan bilgileri genel izlemeye tabi tutmasını gerektirecekti, ki bu E-Ticaret Direktifi tarafından yasaklanmaktadır. Dolayısıyla Avrupa Adalet Divanı, Netlog'un ticari faaliyetlerini sürdürme hakkını ciddi bir şekilde ihlal edecek bir kararı onaylamadı, çünkü böyle bir karar Netlog'un kendi zararına karmaşık, maliyetli ve daimi bir bilgisayar sistemi kurmasını gerektirecekti. Divan ayrıca böyle bir kararın bilgiye ulaşma özgürlüğünün de altını oyma potansiyelinden kaygılıydı, çünkü bu sistem yasadışı ve yasal içeriği birbirinden yeterince doğru ayıramayabilir, yasal iletişimin engellenmesi sonucunu doğurabilirdi.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NDE GÖRÜLEN ERİŞİM ENGELLEME DAVALARI

Aralık 2012'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ahmet Yıldırım-Türkiye davasında⁷¹ erişim engellemeyle ilgili ilk kararında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetti. AİHM'e yapılan başvuru, Mustafa Kemal Atatürk'ün hatırasına hakareten hakkında cezai soruşturma yapılan bir kişinin sitesine sunucu hizmeti sağlayan Google Sites'a erişimi engelleyen bir mahkeme kararıyla ilgiliydi. Mahkeme kararının sonucunda başvurunun websitesiyle birlikte, Google Sites'ın sunucularında yer alan diğer bütün sitelere de erişim engellendi. Yetkili devlet kurumu (Te-

⁷⁰ Mahkemenin (3. Daire) 16 Şubat 2012 tarihli kararı, Dava C-360/10: Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers (SABAM) v Netlog NV. Madde 267 uyarınca ön karar başvurusu, TFEU, rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Belgium), 28 Haziran 2010 kararıyla başvuru yapılmıştır, 19 Temmuz 2010 tarihli duruşmada Mahkemeye gelmiştir.

⁷¹ Başvuru No.3111/10, 18.12.2012 tarihli karar.

lekomünikasyon İletişim Başkanlığı), yerel mahkemenin tedbir kararını uygulamak için Google Sites üzerindeki içeriklerin herhangi birine erişmeyi teknik açıdan imkansız hale getirdi. Dolayısıyla söz konusu tedbir devlet otoritesinin, kullanıcının ifade özgürlüğü hakkına müdahale etmesi anlamına geliyordu. Böyle bir müdahale, meşru bir veya daha fazla amaca yönelik olarak hukuk çerçevesinde verilmiş bir emir değilse ve demokratik bir toplumda bu tür amaçlara ulaşmak için gerekli değilse Madde 10 ihlal edilmiş olur. AİHM bir kez daha bir bilgi kaynağına erişimin kısıtlanmasının, sadece yasağın kapsamını düzenleyen ve muhtemel suiistimalleri engellemek için idarenin yargısal denetimini güvence altına alan katı bir yasal çerçeve olması durumunda Sözleşme'ye uygun olabileceğini ifade etti.

AİHM ayrıca Ceza Mahkemesinin konuyla ilgili çeşitli çıkarlar arasında bir öncelik değerlendirmesi yaptığına dair bir gösterge bulunmadığı, özellikle de bütün Google sitelerine erişimin engellenmesinin gerekli olup olmadığının değerlendirilmediği gözleminde bulundu. AİHM'e göre bu eksiklik, Google Sites alanının toptan engellenmesinin dayanağı olup olmadığını inceleme yükümlülüğünü mahkemelere yüklemeyen ulusal hukukun bir sonucuydu. Mahkemeler böyle bir önlemin çok miktarda bilgiyi erişilemez hale getirerek internet kullanıcılarının haklarını doğrudan etkileyeceğini ve önemli bir tali etki doğuracağını dikkate almalıydı. Üstelik AİHM Sözleşme'nin 10(1) Maddesine göre ifade özgürlüğünün "sınırlara bakılmaksızın" geçerli olduğuna işaret etti. Dolayısıyla söz konusu tedbir keyfiydi ve erişimin engellenmesi konusunda idarenin yargısal denetimi suiistimalleri önlemek için yetersiz kalmıştı.

Öyleyse web sitelerine erişimi engellemek için yasal bir zemin olduğu hallerde bile, herhangi bir müdahale, hedeflenen amaçla orantılı olmalıdır. Bu bağlamda, Ahmet Yıldırım-Türkiye davasına⁷² bakıldığında, web portalları ve sosyal medya platformlarına erişimin engellenmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 10 ile uyumsuzdur ve ifade özgürlüğünün ciddi bir ihlali olarak görülebilir. Böyle orantısız ve geniş bir tedbir, demokratik bir toplumda makul çerçevede gerekli olandan çok daha geniş kapsamlı sonuçlar doğuracaktır.⁷³

⁷² *Ahmet Yıldırım-Türkiye*, Başvuru No. 3111/10, 18 Aralık 2012 tarihli karar, 18.03.2013 (nihai karar).

⁷³ *Khurshid Mustafa ve Tarzıbachı-İsveç*, Başvuru no. 23883/06, 16 Aralık 2008 tarihli karar.

ISS'LER İÇİN BİLDİRİM TEMELLİ YÜKÜMLÜLÜK VE KALDIRMA USULLERİ

ISS'lerin yükümlülükleriyle ilgili çoğu durumda, ancak ISS tarafından iletilen veya depolanan veri üzerinde “bilgi ve denetim” varsa ISS'in yükümlülüğü söz konusu olacaktır. “Bilgi ve denetim teorisi”ni temel alan bildirim temelli kaldırma usulleri Avrupa’da geliştirilmiştir. Söz gelimi AB Elektronik Ticaret Direktifi⁷⁴ yasa dışı içeriğin kaldırılması konusunda sınırlı ve bildirim temelli bir yükümlülük getirmektedir.

AB Direktifi yasa dışı bilgiyi kaldıracak ve buna erişimi engelleyecek “usulleri benimsemenin ve uygulamanın bilgi toplumu hizmetlerinin sağlanmasının parçası olan tüm tarafların çıkarına”⁷⁵ olduğunu ileri sürmektedir. ISS'ler veya bilgi toplumu hizmet sağlayıcılarını ilgilendiren sunuculuk meseleleri ile ilgili e-Ticaret Direktifinin 14(1) maddesi üye devletlerden hizmet sağlayıcının, hizmeti kullanan bir kullanıcının isteği üzerine depolanan bilgiden sorumlu tutulmamasını güvence altına almalarını aşağıda belirtilen şartlarla istemektedir:

- (a) Sağlayıcı yasa dışı faaliyet ya da bilgi hakkında gerçek bir bilgiye sahip olmayacak ve tazminat talebi konusunda yasa dışı faaliyet ya da bilginin kaynaklandığı olguların veya durumun farkında olmayacak veya
- (b) Sağlayıcı bu tür bilginin veya farkındalığın mevcut hale gelmesi halinde bilgiye erişimi engellemek veya bilgiyi kaldırmak için süratle hareket edecek.

Sonuç olarak ISS'ler için hazırlanan Direktif içerisinde mutlak bir korumaya yoktur ve Avrupa Birliği'nde bulunan ve hizmet veren ISS'lerin “gerçek bilgiye ulaşmaları halinde” yasa dışı faaliyet veya içerikle “ilgili bilgiyi kaldırmak veya erişimi engellemek” için süratle hareket etmesi gerekmektedir.⁷⁶ Bu tür bir kaldırma veya erişimin engellenmesi Direktife göre “ifade özgürlüğü ilkesi ve ulusal düzeyde bu amaçla tesis edilmiş usuller gözetilerek icra edilmelidir”.⁷⁷ Direktif kapsamında “bildirim” belirli olmalıdır ve bir kişi-

⁷⁴ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, başta Gümrük Birliği içerisinde elektronik ticaret olmak üzere bilgi toplumunda hizmetlerin belirli yasal yönleri üzerine 8 Haziran 2000 tarihli Yönetmelik, Official Journal of the European Communities, vol. 43, OJ L 178 17 Temmuz 2000 s. 1.

⁷⁵ A.g.e.

⁷⁶ A.g.e., para. 46.

⁷⁷ A.g.e.

den ya da özdenetim ürünü bir ihbar hattından gelebilir. Bazı üye devletlerde bildirim emniyet teşkilatlarından gelebilir veya mahkeme emri uyarınca da olabilir.

Bir ihlalin sonlandırılması veya önlenmesinin bir mahkeme ya da idari yetkili emriyle gerçekleştirilmesi de mümkündür. Madde 14(3) ayrıca Madde 14'teki hükümlerin "Üye Devletlerin bilgiyi kaldırma ya da ona erişimi durdurma sürecini yönetecek usulleri tesis etme ihtimalini" etkilemediğini belirtmektedir. Bildirim ve kaldırma usullerine ilişkin detayların, Direktif çerçevesinde düzenlenmemesine karar verilmiştir.⁷⁸ Bunun yerine Direktif, gerekçe 40 ve madde 16 yoluyla İnternet sektörünün bildirim ve kaldırma usullerini hayata geçirmesi için özdenetim çözümleri ve usullerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir.⁷⁹

Bildirimle sınırlı yükümlülük istisnalarına ek olarak Direktif, yalnızca üye devletlerin hizmet sağlayıcılara genel izleme yükümlülüğü getirmesini önler, fakat "bu [önleme] belli bir vakadaki izleme yükümlülüğünü bağlamaz, özellikle de ulusal mercilerin ulusal mevzuata uygun olarak verdikleri talimatları etkilemez".⁸⁰ 15. madde kapsamında Direktif, üye devletlerin "söz konusu hizmetlerin 12, 13 ve 14. madde kapsamında olduğu durumlarda ilettikleri veya sakladıkları bilgiyi izlemek hususunda ve yasa dışı faaliyet göstergeşi olgu ve durumların etkin bir şekilde araştırılması konusunda sağlayıcılara genel bir zorunluluk yüklememelerini" özellikle istemektedir. Öte yandan üye devletler "isterlerse, bilgi toplumu hizmet sağlayıcılarına, yasa dışı olduğu iddia edilen faaliyetleri veya hizmetlerini kullanan kullanıcılar tarafından sağlanan bilgileri konuyla ilgili kamu yetkililerine derhal aktarmak ya da onlarla iletişime geçmek konusunda yükümlülükler yükleyebilirler".⁸¹

Genel olarak e-Ticaret Direktifi yasa dışı içeriğin kaldırılması usulleri ile ilgili olarak sınırlı ve bildirim temelli bir yükümlülük sunmaktadır ve üye devletlerden ve Komisyon'dan davranış kuralları geliştirilmesini desteklemelerini beklemektedir.⁸² 2003 yılında yayınlanmış bildirim ve kaldırma usul-

⁷⁸ Bkz. Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi için yazılan Komisyon raporu - elektronik ticaret ile ilgili Yönetmeliğin (Directive 2000/31/EC) uygulanmasına yönelik ilk rapor, COM(2003) 702 son, Brüksel, 21 Kasım 2003, http://europa.eu.int/eurllex/en/com/rpt/2003/com2003_0702en01.pdf, bölüm 4.7.

⁷⁹ Yönetmeliği kendi mevzuatlarına aktaran devletlerden sadece Finlandiya, telif haklarının ihlali söz konusu olması durumunda tebliğ ve kapatmaya dayalı yasal bir hüküm koymuştu. Bu bilgi yukarıda bahsedilen Komisyon Raporundan alınmıştır: COM(2003) 702 son.

⁸⁰ A.g.e., para. 47.

⁸¹ Madde 14(2).

⁸² A.g.e., para. 49.

leri ile ilgili olarak Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir analiz “her ne kadar uzlaşa hala uzak görünse de” tarafların, “dikkate alınması gereken asli unsurlarla ilgili olarak bir antlaşmaya varabilecek gibi görünmekte”⁸³ olduğunu ileri sürmektedir. Fakat bugüne kadar yapılmış çeşitli çalışmalar Avrupa merkezli ISS’lerin kendilerine ulaşan bildirimleri sorgulamadan içeriği kaldırma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Hollanda’da yapılmış bir çalışma “bir web sitesinin çökertilmesi için sadece bir Hotmail hesabı yetmektedir ve ifade özgürlüğünün kovboy tarzı adalet dağıtan ISS’ler önünde hiçbir şansı bulunmamaktadır”⁸⁴ demektedir.

Dahası esas olarak çocuk pornografisi ile mücadele için geliştirilmiş olsa da bildirim temelli yükümlülük, aralarında İnternet üzerindeki korsan içerik, ırkçı içerik ve terörizmle ilişkili materyallerin de olduğu diğer içerik türlerini de içine alacak şekilde genişlemektedir.⁸⁵ Bunun bir örneği, İngiliz hükümetinin Temmuz 2005’te Londra’da gerçekleşen terörist saldırıların ardından, İnternet yoluyla terörizmin desteklenmesi ve terörist materyallerin yaygınlaştırılmasının suç haline getirilmesini teklif etmesidir.⁸⁶ Mart 2006’da yürürlüğe giren 2006 Terörizm Yasası, terörizmin desteklenmesi⁸⁷ ve terörist yayınların dağıtılmasını⁸⁸ suç haline getiren hükümler içermektedir. Yasa ayrıca

⁸³ Bkz. Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi için yazılan Komisyon raporu - elektronik ticaret ile ilgili Yönetmeliğin (Directive 2000/31/EC) uygulanmasına yönelik ilk rapor, COM(2003) 702 son, Brüksel, 21 Kasım 2003, http://europa.eu.int/eurlex/en/com/rpt/2003/com2003_0702en01.pdf, bölüm 4.7.

⁸⁴ Nas, S., (Bits of Freedom), The Multatuli Project: ISP Notice & take down, 2004, www.bof.nl/docs/researchpaperSANE.pdf. Ayrıca bkz. Ahlert, C., Marsden, C. ve Yung, C., “How ‘Liberty’ Disappeared from Cyberspace: The Mystery Shopper Tests Internet Content Self-Regulation”, <http://pcmlp.socleg.ox.ac.uk/text/liberty.pdf>.

⁸⁵ Örneğin bkz. Brynjar Lia, “Al-Qaeda online: understanding jihadist internet infrastructure”, *Jane’s Intelligence Review* (1 Ocak 2006), www.mil.no/multimedia/archive/00075/Al-Qaeda_online__und_75416a.pdf.

⁸⁶ Öte yandan bu konuda başta ifade özgürlüğü olmak üzere insan haklarıyla ilgili göz önünde bulundurulması gereken meseleler olduğu da unutulmamalıdır: ODIHR, *Background Paper on Human Rights Considerations in Combating Incitement to Terrorism and Related Offences* (2006), www.osce.org/documents/odihr/2006/10/21814_en.pdf.

⁸⁷ Terörizm Yasası 2006 (Birleşik Krallık), 2006, c. 11, s. 1: “Bu bölüm, bir beyanın hedeflediği kişilerin bir kısmı ya da tamamı tarafından, doğrudan ya da dolaylı olarak, terörist faaliyetlere aracılık, hazırlık ya da bunlara azmettirmeye teşvik veya başka bir şekilde yönlendirme olarak anlaşılmasının muhtemel olduğu durumlarda bu beyanlara uygulanır...”.

⁸⁸ A.g.e., s. 2(2): terörist yayınları yaygınlaştırılması şu halleri ihtiva eder: terörist bir yayının dolaşma sokulması ya da dağıtılması; bu nevi bir yayının birilerine bağışlanması, satılması ya da ödünç verilmesi; bu nevi bir yayının satışa ya da kiralanmaya sunulması; başkalarının bu nevi bir yayını edinmesi, okuması, dinlemesi ya da bunlara bakmasına veya bunları hediye, edinme ya ödünç alma yoluyla sağlamlasına olanak tanıyacak bir hizmet sunulması; bu nevi bir yayının içeriğinin elektronik olarak iletilmesi.

destekleme ve dağıtma eylemlerinin İnternet üzerinde gerçekleşmesi halinde bildirim ve kaldırma işlemlerini de içermektedir.⁸⁹ İçişleri Bakan Yardımcısı Hazel Blears bildirim ve kaldırma işlemleri ile ilgili bölümün ardındaki niyetin “web sitesi yöneticilerinin sahip oldukları web sitelerinin içeriğinden haberdar edecek bir yöntem sağlamak, böylece akabinde kovuşturulurlarsa bilgileri olmadığını iddia edememelerini sağlamak”⁹⁰ olduğunu söylemiştir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NDE GÖRÜLEN BİLDİRİM VE KALDIRMA DAVALARI

Bu bağlamda Estonya'dan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan bir başvurudan bahsetmek önemlidir. Estonya'da sadece aracılık ve önbellet hizmetleri hakkındaki sorumluluk sınırlama mevzuatı, AB E-Ticaret Direktifi 2000/31/EC ile uyumlu hale getirilmiştir. Estonya, AB ilkelerini Bilişim Toplumunu Hizmetleri Yasası'na (*Infoühiskonna teenuse seadus*) uyarlamıştır.⁹¹ AB E-Ticaret Direktifini uygulayan diğer AB devletlerine benzer şekilde, Estonya hukuku sadece bilgi iletimi ve kamusal veri iletişim ağına erişim sağlamak, önbellette geçici bilgi depolama hizmeti sağlamak ve bilgi depolama hizmeti sağlamak konularında sınırlı sorumluluk içermektedir. Ayrıca sağlayıcıların sunucularını izleme yükümlülüğü de yoktur. Aralık 2009'da günde 300'ün üzerinde haber yayınlayan İnternet haber portalı Delfi AS, Estonya'ya karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu. Dava Delfi sitesinde yayınlanan haberlerin altına yapılan üçüncü taraf yorumlarıyla ilgiliydi. Delfi bir şikayet almış ve sonrasında bildirimle kaldırma yükümlülüğü uyarınca karalama olduğu iddia edilen yorumları kaldırmıştı. Fakat Delfi görülen zarar tazmin etmeyi reddetmişti. Haziran 2009'da Estonya Yüksek Mahkemesi, hem Delfi'nin hem de yorumları yazanların yorumları yayınlayanlar olarak görülmesi gerektiğine hükmetti. Bu bağlamda Mahkeme ayrıca yayıncıyı, basılı medyada bir yayıncıya benzer bir şekilde bir girişimci olarak tanımlayarak bir İnternet portalı yöneticisinin ekonomik çıkarlarına atıfta bulundu.

Ekim 2013'te henüz nihai olarak sonuçlanmamış Delfi AS-Estonya davasında⁹² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi oybirliğiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ihlal edilmediğini belirtti. AİHM'e göre Estonya mahkemelerinin sitede sorumluluk bulması, sitenin ifade özgürlüğü

⁸⁹ A.g.e., s. 3, 4.

⁹⁰ UK HC, *Parliamentary Debates*, c. 442, st. 1471 (15 Şubat 2006).

⁹¹ 14 Nisan 2004 (Riigi Teataja 2004, 29, 191).

⁹² Başvuru no. 64569/09, 10.10.2013 tarihli karar.

üzerinde dayanaklı ve orantılı bir kısıtlamaydı, çünkü yorumlar son derece saldırgandı; site bu yorumların kamuoyuna açık hale gelmesini önleyemedi, varlığından fayda sağladı, ama yazarlarının isimsiz kalmasına imkan tanıdı. Dolayısıyla Estonya mahkemelerinin verdiği ceza aşırı değildi.

Özellikle ilginç olan, Mahkemenin sitenin ifade özgürlüğüne müdahalenin hukukiliği konusundaki bulgusuydu. Site, AB Elektronik Ticaret Direktifinin Estonya kanunlarına girdiği haliyle, siteyi sorumluluktan muaf tuttuğunu savunsa da, Mahkemeye göre iç hukukun yorumlanmasındaki sorunları çözmek ulusal mahkemelerin işiydi ve dolayısıyla Mahkeme konuyu AB hukuku çerçevesinde ele almadı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesine yapılan temyiz başvurusuna istinaden Delfi/Estonya davasındaki nihai karar 16 Haziran 2015 tarihinde verildi (no. 64569/09). Mahkeme, 15-2 oyçokluğuyla aldığı kararda, dava konusu yorumların aşırı niteliği, yorumların başvuran şirket tarafından ticari temelde işletilen ve profesyonel olarak yönetilen haber portalında yayınlanan bir makaleye tepki olarak yayınlandığı, nefret söylemi teşkil eden ve şiddete teşvik eden söylemler barındıran yorumların derhal kaldırılmasına ve söz konusu yorumların yazarlarının sorumlu tutulmaları bakımından gerçekçi bir olasılık sağlanmasına yönelik olarak başvuran şirket tarafından alınan tedbirlerin yetersizliği ile başvuran şirkete uygulanan ölçülü yaptırım dikkate alındığında, Mahkeme, davalı Devlete sağlanan takdir payını göz önünde bulundurarak, ulusal mahkemeler tarafından başvuran şirkete sorumluluk yüklenmesinin ilgili ve yeterli gerekçelere dayandırıldığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle, ilgili tedbir, başvuran şirketin ifade özgürlüğüne orantısız bir sınırlama teşkil etmemiştir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 10. maddesi ihlal edilmemiştir. Fakat, karar nihai değildir ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi'nde temyiz edilmiştir. AİHM'in kararı araçlar konusundaki sorumluluk meselesini çözmemektedir ve AB üye devletleri içindeki bildirime dayalı sorumluluk mevzuatının uygulamasını daha da karmaşılaştırmaktadır.

ABD'NİN BENİMSEDİĞİ FARKLI YAKLAŞIM

ISS yükümlülükleri konusunda Birleşik Devletler'de farklı yaklaşımların benimsendiğini belirtmek önemlidir. Avrupa'da bildirim temelli bir yükümlülük politikası tercih edilir gözükmürken Amerikan ISS'leri, konu hakkında "bilgi"leri olup olmadığına bakılmaksızın üçüncü şahısların yükledikleri içerik konusunda daha fazla korumaya sahiptirler. Birleşik Devletler'de İletişim

Ahlaki Yasası⁹³'nin 230(c)(1) maddesi "bir interaktif bilgisayar hizmetinin hiçbir sağlayıcısı veya kullanıcısının, başka bir içerik sağlayıcısının sunduğu herhangi bir bilginin yayıncısı veya sözcüsü olarak muamele göremeyeceği"ni söylemektedir.⁹⁴ Bir hakaret davası olan *Zeran-America Online* davasında Dördüncü Temyiz Mahkemesi Madde 230'u ele almış, değerlendirmiş ve şu karara varmıştır: "açık diliyle 230'uncu madde hizmet sağlayıcılar için, onların hizmetlerinden faydalanan üçüncü şahıslardan kaynaklanan bilgiler konusunda yükümlülük altına sokacak her tür yasal duruma karşı federal bir muafiyet sunmaktadır".⁹⁵ Ayrıca hizmet sağlayıcının hukuka aykırı içeriğin iletimini fark etmiş olması, Zeran davasında bu muafiyetin kullanılmasına engel olmamıştı. Öte yandan Zeran davasının sıklıkla eleştirildiği bilinmelidir.⁹⁶ *Doe-America Online* davasına muhalefetine Hakim Lewis şöyle yazmaktaydı "‘Ahlak Yasası’ denilen yasa, köklü hukuki ilkelerle tezat teşkil edecek şekilde koruyucu bir kalkandan teknoloji jargonu ile ekonomik kaygıları güvenliğinin ve insanlarımızın genel selametinin üzerine koyan can yakıcı bir kılıca ve ciddi bir tehlikeye dönüşmüş durumdadır".⁹⁷ Ancak *Batzel-Smith*⁹⁸ davasında Birleşik Devletler Dokuzuncu Temyiz Mahkemesi şu noktayı tekrar vurgulamıştı: "[Kongre], İnternet servis sağlayıcılarını belirli içerikleri sitelerinde yayınlamakla ilgili yükümlülüklerden muaf tutarken, İnter-

⁹³ İng. *Communications Decency Act*

⁹⁴ İletişim Ahlakı Yasası, 47 U.S.C. (1996). Bölüm 230(e)(2) "interaktif bilgisayar hizmeti"ni şu şekilde tanımlamaktadır: "çoklu kullanıcıların bir bilgisayar sunucusuna bilgisayar yoluyla erişimini sağlayan ya da mümkün kılan herhangi bir bilgi hizmeti, sistemi ya da erişim yazılımı sağlayıcısı bu kapsamdadır. Bunlara, İnternete erişim sağlayan herhangi bir hizmet ve sistem ile kütüphaneler ve eğitim kurumlarının işlettiği sistemler ya da bunların sunduğu hizmetler de dahildir. Bölüm 230(e)(3) "bilgi içeriği sağlayıcısı"ni şu şekilde tanımlamaktadır: "İnternet veya diğer interaktif bilgisayar hizmetleri yoluyla sağlanan bilgilerin yaratılmasından ya da geliştirilmesinden bütünüyle ya da kısmen sorumlu herhangi bir kişi ya teşekkül". Öte yandan telif ihlali için tesis edilmiş başka bir ilke için bkz. *Dijital Binyıl Telif Yasası* 1998, Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860.

⁹⁵ *Zeran-America Online Inc.*, 129 F.3d 327, 330 (4. Oturum, 1997), *temyiz başvuru müzekkeresi* reddedildi, 48 S. Ct. 2341 (1998). Müşteki'nin Oklahoma City bombalamaları ile ilgili rencide edici mesajlar taşıyan tişörtler sattığına dair uydurma bir bulletin board ilanından kaynaklanan Müşteki iddiası, ilanın kaldırılması konusunda ihmal olduğunu ifade etmiştir, fakat mahkeme iddiaların özünde "sıradan bir hakaret edimi"nden bir farkı olmadığını söylemiştir: 129 F.3d 327, 332.

⁹⁶ Örneğin bkz. *Doe-GTE Corp.*, 347 F.3d. 655 (7. Oturum, 2003), (Bu davada Zeran davasının sonucunun kusurlu olduğu iddia edildi). Ayrıca bkz. *Barrett-Rosenthal*, 9 Cal. Rptr. 3d 142, 154 (C.A. 2004). Daha fazlası için bkz. David A. Myers, "İnternette Hakaret ve Pasif Anarşi: Siber Saldıırı Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi", (2006) 110 *Penn St. L. Rev.* 667.

⁹⁷ *Doe-America Online Inc.*, 783 So. 2d 1010 (Fla. Sup. Ct. 2001), Lewis J. muhalefet şerhi koymuştur.

⁹⁸ *Batzel-Smith*, 333 F.3d 1018, 1027 (9. Oturum, 2003) *Yahoo! Inc. - La Ligue Contre Le Racisme et L'antisemitisme* isimli yazıda alıntılanmıştır, 433 F.3d 1199 (9. Oturum, 2006).

net üzerindeki ifade özgürlüğünün serbest ve kontrolsüz gelişimini korumanın önemini göz önünde bulundurmıştır”.⁹⁹ Her ne kadar Zeran kararı ISS yükümlülükleri konusunda temsil gücünü korusa da “gelinmek istenen noktanın bu olup olmadığı hususunun bir tartışma konusu olduğu su götürmez”.¹⁰⁰ Madde 230 ve onun Birleşik Devletler ISS’lerine sağladığı koruma bugün ABD’de konuyla ilgili mevcut hukuki düzenleme olmaya devam etmektedir¹⁰¹ ve sağladığı koruma diğerlerinin yanı sıra muzır içerikleri de içine alacak şekilde genişlemektedir.¹⁰²

ISS’lere tanınan bu korumaya rağmen ABD’li yasa koyucular, elektronik iletişim servis sağlayıcıları için çocuk pornografisini bildirmek konusunda 2004 yılında 42 USC 13032 no.lu kanunla yasal sorumluluk içeren hükümler getirdi. Bu hükümler elektronik servis sağlayıcılarına “Birleşik Devletler Kanunlarının 18. Başlığının 2251, 2251A, 2252, 2252A, 2252B veya 2260 bölümlerini ihlal eden, (aynı başlığın 2256 bölümünde tanımlandığı üzere) çocuk pornografisi hakkında ya da aynı başlığın 1466a maddesinin açıkça ihlal edildiği durumlara dair bilgi edindiklerinde” bunlara yönelik bir “bildirim görevi” getirmektedir.¹⁰³ 1998 Dijital Binyıl Telif Yasası (Digital Millennium Copyright Act-DMCA) fikri mülkiyet hakları ihlali bağlamında ISS’ler için bildirim temelli yükümlülük sağlayan tek ABD mevzuatıdır.

Son olarak bildirim ve kaldırma emirlerinin etkililiği konusunda Kanada İnsan Hakları Mahkemesi (Canadian Human Rights Tribunal) *Warman-Kyburz* davasında şu değerlendirmede bulunmuştu: “sanal gerçekliğin sınırsız dünyasından kaynaklanan yargı yetki alanı ve ayna sitelerin kullanımının yarattığı ‘hareketli hedefler’ ile ilgili zorlukları da içinde bulunduran İnternet teknolojisinin özgün yapısı, nefret içerikli mesajların İnternet üzerinden dağıtılması ile ilgili olarak verilen faaliyetten men kararlarının faydalarına dair hakiki kaygılar uyandırmaktadır”.¹⁰⁴ Bu zorluklara ve teknik yoksunluklara

⁹⁹ *A.g.e.*

¹⁰⁰ Genel olarak bkz. Akdeniz, Y. ve Rogers, H., “Defamation on the Internet”, Akdeniz *et al.*, ed., *The Internet, Law and Society* (Essex: Longman, 2000), 294-317.

¹⁰¹ Başka örnekler için örn. bkz. *Nemet Chevrolet, Ltd. - Consumer Affairs.com, Inc.*, 564 F. Supp. 2d 544 (E.D. Va. 2008); ve *Universal Communication Systems, Inc. - Lycos, Inc.*, 478 F.3d 413, 35 Media L. Rep. (BNA) 1417 (1. Oturum, 2007).

¹⁰² *Langdon-Google, Inc.*, D.Del. (2007), 474 F.Supp.2d 622.

¹⁰³ 42 USCS § 13032 (b)(1). Genel olarak bkz. Akdeniz, Y., *Internet Child Pornography and the Law: National and International Responses*, Ashgate, 2008, s. 93-141.

¹⁰⁴ *Warman-Kyburz* (9 Mayıs 2003) 2003 CHRT 18, para. 81. Kanada İnsan Hakları Mahkemesi’nin İnternetle alakalı başka davakarı için bkz. *Warman-Harrison* (15 August 2006) 2006 CHRT 30; *Warman-Kulbashian* (10 Mart 2006) 2006 CHRT 11; *Warman-Winnicki* (13 Nisan 2006) 2006 CHRT 20.

rağmen bir “faaliyetten men kararı hem fiili hem de sembolik bir öneme sahiptir”.¹⁰⁵ Bu tür bir karar (her zaman başarılı olmasa da) ilgili bireyleri veya örgütleri ırkçı yapıya sahip materyalleri yayınlamaya devam etmekten alıkoymaz. Ayrımcı uygulamaları engelleme ve bertaraf etmeye çabalamaktan başka bu tür bir karar ayrıca bu faaliyetlerin kamuoyu önünde kınanmasından ötürü ciddi bir sembolik öneme sahiptir.

YASA DIŞI İÇERİĞİN BİLDİRİMİ İÇİN İHBAR HATLARI

Bildirim temelli yükümlülük sistemleri Avrupa’da yasa dışı İnternet içeriğinin haber verildiği ihbar hatlarıyla birlikte geliştirildi. Birçok İnternet ihbar hattı on sekiz yaşın altındaki çocukların uygunsuz fotoğrafları (çocuk pornografisi) gibi içerikler üzerinde uzmanlaşmışken aynı şey İnternet üzerindeki ırkçı içerik için söylenemez. Bu tür içerik büyük oranda metinlerden oluşmaktadır ve birçok örnekte web temelli yayınların ırkçı olup olmadığının belirlenmesi çocuk pornografisinde olduğu kadar basit olmayabilir.

Öte yandan Avrupa’da konusunda uzmanlaşmış ihbar hatları bulunmaktadır ve bunlar arasında ırkçı içerik konusunda uzmanlaşmış ihbar hatları için bir şemsiye örgüt görevi gören Sanal Nefrete Karşı Uluslararası Ağ (INACH)¹⁰⁶ bahse değer bir kurumdur. INACH 2002 yılında¹⁰⁷ Magenda Vakfı, Hollanda İnternette Ayrımcılık Şikâyet Bürosu ve Jugendschutz.net tarafından Almanya’da kuruldu. Bu alanda hem Hollanda hem de Alman ihbar hatlarının çalışmaları kayda değerdir. Hollanda ihbar hattı 1997 ile 2003 yılları arasında ırkçı içerikle ilgili 5825 şikâyet aldı.¹⁰⁸ 2002 yılında rapor edilen 1798 şikâyetten 1619 tanesinin kaynağı Hollanda’ydı ve ihbar hattının değerlendirmesinin ardından bunlardan 1238’inin yasa dışı olduğuna hükmedildi. 881 örnekte Hollanda ihbar hattı söz konusu içeriğin kaldırılmasını talep etti ve 557 örnekte başarılı oldu.¹⁰⁹ Sadece 2003 yılında ihbar hattı 1496 şikâyetle ilgilendi; bunlardan 797 tanesinin yasa dışı olduğuna hükmedildi ve ihbar hattı yetki-

¹⁰⁵ Warman-Harrison (15 Ağustos 2006) 2006 CHRT 30, para. 71-72.

¹⁰⁶ Bkz. www.inach.net. Ayrıca bkz. INACH raporları, “Antisemitism on the Internet”, Nisan 2004, www.inach.net/content/INACH-Antisemitism-on-the-Internet.pdf, ve “Hate on the Net - Virtual nursery for in Real Life crime”, June 2004, www.inach.net/content/inach-hate-on-the-net.pdf.

¹⁰⁷ Bkz. 2006 yılında yayımlanan INACH 2005 Yıllık Raporu 2006, www.inach.net/content/INACH-annual-report-2005.pdf.

¹⁰⁸ A.g.e.

¹⁰⁹ Magenta Foundation, Complaints Bureau for Discrimination on the Internet, *Meldpunt Discriminatie Internet, 2002 Yıllık Raporu* (Amsterdam: Stichting Magenta, 2003), www.inach.net/content/MDIannual-report-2002.pdf.

lilere bildirilen 655 örnekten 624 tanesinin kaldırılmasında başarılı oldu.¹¹⁰

Almanya'da Jugendschutz.net'in faaliyetleri 2003 yılında 184 yasa dışı aşırı sağcı web sitesine karşı harekete geçilmesiyle sonuçlandı.¹¹¹ Sunucuların Almanya'da olduğu 154 örnekte web siteleri Alman ISS'ler tarafından engellendi ya da ilgili bölümler İnternette kaldırıldı ve bunlardan 107 tanesi Almanya merkezli yasa dışı kabul edilen web siteleri iken 47 tanesi yabancı sunuculardan yayın yapmaktaydı.¹¹² 2004 yılında ihbar hattı Alman sunucu şirketlerinden ve servis sağlayıcılarından 131 siteye daha erişimin engellenmesini veya bu sitelerin kaldırılmasını istedi.¹¹³ 2007 yılında Jugendschutz.net servis ve içerik sağlayıcılarla 252 kez temasa geçti bunlardan 232'sinde web sitelerinin kapatılması ve içeriğin kaldırılması konusunda başarılı oldu.¹¹⁴

Mayıs 2008'de Birleşik Devletlerde Simon Wiesenthal Center nefret ve terör mahiyetli sitelerin hızla artmasıyla mücadele için yeni bir web tabanlı girişim başlattı. Girişim, nefret, ırkçılık, terörizm mahiyetli içeriğin bildirimi için bir ihbar hattı olarak faaliyet göstermekteydi ve bu amaçla bir e-mail adresi oluşturulmuştu (ireport@wiesenthal.com).¹¹⁵

Bununla beraber ihbar hatlarına gelen şikâyetler genelde düşüktür ve kullanıcılar karşılaştıkları yasa dışı içeriği ihbar hatlarından ziyade polise bildirmeyi tercih eder görünmektedir. Ekim 2008'de 27 AB üyesi devlette görülen 6-17 yaş arası çocuk sahibi 12.750 ebeveynle gerçekleştirilen EuroBarometre 2008 araştırmasına göre bunların %92'si "İnternette yasa dışı veya zararlı bir içerik gördüklerinde bunu ne şekilde bildirecekleri sorulduğunda akıllarından polisi geçirmişlerdir".¹¹⁶ Ebeveynlerin sadece onda dördü (%38) bu tür bir içeriği bu amaçla kurulmuş ihbar hatlarına bildireceklerini söyle-

¹¹⁰ Magenta Foundation, Complaints Bureau for Discrimination on the Internet, *Meldpunt Discriminatie Internet, 2003 Yıllık Raporu* (Amsterdam: Stichting Magenta, 2004), www.inach.net/content/MDIannual-report-2003.pdf.

¹¹¹ Jugendschutz.Net, *2003 Yıllık Raporu: Right-Wing Extremism on the Internet*, www.inach.net/content/annual-report-jugendschutznet-2003.pdf.

¹¹² Daha fazlası için bkz. Jugendschutz.Net, *Chart of illegal and blocked websites containing right-wing extremism 01.01.-31.12.2003*, 2003, www.inach.net/content/jugendschutz-figures-2003.pdf.

¹¹³ Jugendschutz.net, "Right-wing Extremism on the Internet" - successful strategies against Online-Hate, 2004 Yıllık Raporu, www.inach.net/content/jgs-annual-report2004.pdf.

¹¹⁴ Jugendschutz.net 2007 Yıllık Raporu, *Right-wing extremism on the Internet*, 15 Haziran 2008.

¹¹⁵ Basın Bildirisi: Wiesenthal Center Launches New Web-Based Initiative At Capitol Hill Hearing, iREPORT@wiesenthal.com to be clearing house for Hate postings, 16 Mayıs 2008, www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWLbPJLnF&b=4441467&ct=5848999. Ayrıca bkz. Stone, B., "Tracking Hate 2.0 on the Web", *The New York Times*, 20 Mayıs 2008.

¹¹⁶ EuroBarometer 2008 Araştırması, Özet Rapor, şu adresten erişilebilir: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/eurobarometer/index_en.htm.

miş ve üçte biri kar amacı gütmeyen ve diğer kurumlardan bahsetmişlerdir. Araştırma sonuçları Avrupa bölgesinde faaliyet gösteren bazı ihbar hatlarının kendilerine mal ettikleri başarıyı doğruluyor gibi görünmemektedir ve yetersiz bildirim hala büyük bir sorundur.

Her ne kadar ihbar hatları yasa dışı İnternet içeriği konusunda potansiyel olarak önemli bir rol oynayabilirse de bunların işleyişi hususunda önemli soru işaretleri varlığını sürdürmektedir. İhbar hatları, bu tür örgütlerin oynadıkları “polislik” rolünden kaynaklanan endişelerden ötürü sıklıkla eleştirilmektedir. Birçok kişi bir fiilin yasadışı olup olmadığıyla ilgili kararın ihbar hatlarından ziyade mahkemelerin yetki alanı içinde kalması gerektiğini ileri sürmektedir ve “bu ihbar hatları uluslararası, bölgesel ve ulusal güvencelerle de yüceltilen yargı süreci mefhumunu ihlal etmektedir”.¹¹⁷ Belli haber grupları, web siteleri veya diğer İnternet forumlarına gönderilen yasa dışı içeriği belirlemek ve engellemeye çalışmak cezbedici olabilir, fakat ihbar hatlarının mahkeme rolü oynaması halinde bu tür önlemlerin tehlikeli emsaller teşkil edebileceği yönünde endişeler bulunmaktadır. Bu tür bir yaklaşım zamanla çok daha geniş bir biçimde uygulanabilecek özel bir sansür rejimiyle sonuçlanabilir. Bu tehlike, BM’ye sunulmuş ve “bu girişimler desteklenirken Devletler hukukun üstünlüğünün gözetilmesini ve uygulanan tedbirlerin ortaya çıkarabileceği zararların giderilmesi için etkili mekanizmalar bulunmasını güvence altına almalıdır” diyen Martabit raporunda da ifade edilmiştir.¹¹⁸

YAZILIM YOLUYLA ÖZDENETİM: RATING VE FİLTRELEME SİSTEMLERİ

Zararlı İnternet içeriği ile mücadele etmek üzere kullanıcı yetkilendirmesine yönelik bir araç olarak rating ve filtreleme sistemlerinin geliştirilmesi 1990’lı yılların ortalarından beri desteklenmektedir. Bu tür araçlar “kullanıcıların istenmeyen ve zararlı içerikle nasıl başa çıkacakları konusunda kendi kararlarını vermelerine olanak sağlamak üzere geliştirilmektedirler”.¹¹⁹ İnternet İçe-

¹¹⁷ Profesör Nadine Strossen’e göre, bir ACLU Basın Bildirisinden, “ACLU Joins International Protest Against Global Internet Censorship Plans”, 9 Eylül 1999, www.aclu.org/news/1999/n090999a.html.

¹¹⁸ Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir şekilde uygulanması ve takibi üzerine Uluslararası Çalışma Grubu Raporu 4. Oturum, Başkan-Raportör: Juan Martabit (Şili), E/CN.4/2006/18, 20 Mart 2006, [http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf?at=para.47), at para. 47.

¹¹⁹ AB Güvenli İnternet *plus* Programı, Karar No. 854/2005/EC, http://europa.eu.int/information_society/activities/sip/programme/index_en.htm.

rik Seçimleri Platformu (PICS)¹²⁰ gibi rating sistemleri web belgelerinin içine elektronik etiketler yerleştirmek suretiyle bilgisayar ekranında görüntülenmeden önce denetleme yaparlar.¹²¹ İnceleme sistemi materyalin yayıncısı veya üçüncü bir şahıs tarafından (söz gelimi bir ISS veya bağımsız bir inceleme kurumu) eklenmiş siyaset, din, reklamcılık veya ticaret konularını içerebilir.

Rating sistemine ek olarak çocukların ırkçı içerik gibi yasa dışı ve zararlı içeriğe bilerek ya da yanlışlıkla erişmesini engellemek üzere çeşitli filtreleme yazılım araçları geliştirilmiştir. Bu bağımsız araçlar çocuklarının evde neye erişebilecekleri konusunda karar vermek isteyen ebeveynlerin isteklerine yöneliktir. Çeşitli filtreleme yazılımları tarafından engellenen zararlı, nahos, istenmeyen veya sakıncalı tür içerik genellikle şunları içermektedir: müstehcen materyaller; yüksek dozda görsel şiddet içeren materyaller; nefret savunuculuğu yapan içerikler ve uyuşturucu kullanımı, bomba yapımı veya küçük yaşta alkol kullanımı ve kumar oynama gibi yasa dışı faaliyetlerin savunuculuğunu yapan içerikler.

Filtreleme yazılım piyasası hızla zenginleşmektedir ve (ABD merkezli olmak üzere)¹²² hâlihazırda elliden fazla filtreleme ürünü bulunmaktadır. Bunların yaklaşık kırk tanesi nefret ve ayrımcılığın savunuculuğunu yapan veya bunları teşvik eden içeriği engellemektedir. İnternet sektörü ve İngiliz hükümetinin ortak bir çalışması sonucu İngiltere’de terörizmi tasvip eden veya terörist faaliyetlere katılımı teşvik eden web sitelerine erişimi kısıtlayan özel bir filtreleme yazılımı geliştirilmiştir ve İçişleri Bakanlığı tarafından Kasım 2008’de bu yazılımın ebeveynler, okullar, işyerleri ve web kullanıcıları tarafından ücretsiz olarak indirilebileceği açıklanmıştır.¹²³

Uzun bir süre boyunca filtreleme yazılımı, ABD Anayasa Mahkemesi dahil hükümet mevzuatı karşısında daha tercih edilen bir alternatif olarak görülmüştür¹²⁴ ve filtrelemenin kullanılması herhangi bir ifade kategorisini suç olarak nitelemediği ve dolayısıyla olası bir baskı unsurunun bertaraf edildiği ya da hiç değilse en aza indirildiği¹²⁵ belirtilmiştir. Filtrelerin kesin yasama

¹²⁰ Ayrıca bkz. RSACi sistemi temel alarak geliştirilen ICRA (İnternet İçeriği Değerlendirme Derneği) sistemi: www.icra.org/.

¹²¹ Bkz. Toplumsal Sorumluluk için Bilgisayar Uzmanları, “Filtering FAQ” <http://quark.cpsr.org/~harryh/faq.html>. CyberPatrol gibi üçüncü kişileri temel alan filtreleme sistemlerinin büyük kısmı PICS etiketleme sistemi ile uyumludur.

¹²² Bkz. <http://kids.getmetwise.org/tools/index.php>.

¹²³ Bkz. İngiliz İçişleri Bakanlığı Basın Bildirisi, “Industry and government work together to tackle internet terror”, 18 Kasım 2008, <http://press.homeoffice.gov.uk/press-releases/industry-and-government>.

¹²⁴ *Reno-ACLU*, 117 S. Ct. 2329 (1997).

¹²⁵ *Ashcroft, Adalet Bakanı - Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği vd., Birleşik Devletler Üçüncü Tem-*

uygulamalarından pekâlâ daha etkili olabileceği ve kaynağında genel kısıtlamalar yapmak yerine ifadenin hedefinde seçici kısıtlamalar getirebileceği savunulmaktadır. Öte yandan Anayasa Mahkemesi filtreleme yazılımlarının “küçüklere zararlı olmayan bazı materyalleri engelleyebileceği ve zararlı olan bazılarını yakalamakta başarısız olabileceğinden mükemmel bir çözüm” olmadığını kabul etmektedir.¹²⁶

AVRUPA’DA FİLTRELEME YAZILIMI KULLANIMI

Ebeveynlerin çocuklarının İnterneti kullanımı hakkındaki görüşleri, çocukların İnterneti kullanımını denetlemekle ilgili stratejileri ve güvenlik önlemleri ile ilgili ebeveynlerin kendi farkındalıklarıyla ilgili Ekim 2008’de bir EuroBarometre araştırması düzenlendi.¹²⁷ Rastgele seçilen 6-17 yaş arası çocuk sahibi 12.750 ebeveynle 27 AB üyesi ülkede görüşmeler yapıldı. Evde İnternete erişimi olan bir çocuğa sahip ebeveynlerin yarısı çocuklarının evde kullanmakta oldukları bilgisayarlara filtreleme yazılımı kurdukları cevabını verirken görüşülen ebeveynlerin yüzde 45’i çocuklarının İnternette cinsellik veya şiddet içeren görüntüler görüyor olabileceğinden endişelendiklerini bildirdiler. Bununla birlikte izleme ve filtreleme yazılımı kullanımında ülkeler arasında kayda değer bir farklılık bulunmaktaydı; İngiliz ebeveynlerin yarısından fazlası bu tür yazılımlar kullanırken Romanya ve Bulgaristan’da bu rakam sadece %5 düzeyindeydi. Filtreleme veya izleme yazılımı kullanmayan on ebeveynden altısı çocuklarına güvendikleri için böyle bir yazılıma ihtiyaç duymamışlardı. Ebeveynlerin Yunanistan’da %53, Macaristan’da %80, Kıbrıs, Romanya, Birleşik Krallık ve Malta’da %36 ile %48 arası değişen bir kısmı filtreleme yazılımı kullanmama nedeni olarak bunu göstermişti. Sadece %3’lük bir azınlık etkili olduğuna inanmadıkları için bu yazılımları kullanmadıklarını belirtmişti.

Kullanımla ilgili meselelerin dışında rating ve filtreleme sistemleriyle ilgili yetersizlikler ve eleştiriler belirtilmeye değerdir. Sistem vatandaşlara ne tam bir koruma sunmaktadır ne de içerikle ilgili sorunları eksiksiz olarak halletmektedir. Temel yetersizlikler aşağıda belirtilmiştir.

yiz Mahkemesi, No. 03-218. 2 Mart 2004 tarihinde görüldü – 29 Haziran 2004 tarihinde karara varıldı, <http://supct.law.cornell.edu/supct/html/03-218.ZS.html>. Daha fazlası için *ACLU-Reno II*, No. 99-1324. Kararın tam metni için bkz. <http://pacer.ca3.uscourts.gov:8080/C:/InetPub/ftproot/Opinions/991324.TXT>.

¹²⁶ A.g.e.

¹²⁷ Bkz. EuroBarometer 2008 Araştırması, Özet Rapor: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/eurobarometer/index_en.htm.

Rating Sistemlerinin İşlevselliği Sınırlı

Her ne kadar çeşitli hükümetler rating sistemlerinin kullanımını ve geliştirilmesini memnuniyetle karşılarsa da bu araçların kapasitesi İnternetin belli kısımlarıyla sınırlıdır. Rating sistemleri web siteleri için tasarlanmıştır ve chat ortamları,¹²⁸ dosya transfer protokol (ftp) sunucuları,¹²⁹ P2P ağları, Usenet tartışma grupları, (canlı ses ve görüntü iletimi içerebilecek) real-audio ve real-video sistemleri ve son olarak herkes tarafından kullanılan e-mailler gibi İnternette ilişkin diğer iletişim forumlarını kapsamaz. Bunlar hâlihazırda mevcut sistemlerle ratinge tabi tutulamazlar. Bu nedenle rating sistemlerinin İnterneti “daha güvenli bir ortam” haline getirdiği varsayımı yanlıştır. Zira worldwide web içeriği tüm İnternetin sadece belirli bir kısmını temsil eder; en fantastik ve en hızlı büyüyen kısmı olduğu söylenebilir, fakat ırkçılık gibi sorunlar sadece worldwide web’e özgü değildir. Rating sistemleri yavaş gelişmektedir ve daha geniş bir kullanım alanına ulaşacaklarını beklemek gerçekçi görünmemektedir.

Üçüncü Şahıs Sistemleri ve Sorumlu Tutabilme ile İlgili Sorunlar

Eğer rating görevi üçüncü taraflara verilirse ifade özgürlüğü için sorunlar ortaya çıkabilir ve şu anda sınırlı sayıda üçüncü taraf rating ürünü olduğu için keyfi sansür ihtimali yükselir. Bu durum itiraz ve ihtilaf için hiç alan bırakmayacaktır, zira ratingler ‘doğrudan’ devlet müdahalesi olmadan özel teşekküller tarafından belirlenecektir. Bugüne kadar durum böyle değildi, fakat kendi kendine rating uygulama hızla yaygınlaşmadığından zaman zaman üçüncü taraf rating sistemleri gündeme gelecektir.

Kusurlu Filtreleme Sistemleri

Bu tür teknolojilere bel bağlamanın bir başka olumsuz yönü, bu sistemlerin toplumsal açıdan faydalı web sitelerine ve bilgiye erişimde kısıtlamalara yol açma ihtimalidir.¹³⁰ Filtreleme sistemleri ve yazılımlarının aşırı kapsayıcı olabildikleri, uygunsuz web sitelerine erişimi kısıtlamalarının ve bunları sansür-

¹²⁸ Chat kanalları gibi interaktif ortamlar, burada gönderilen veriler canlı ve anlık olduğu için değerlendirmeye tabi tutulamazlar.

¹²⁹ İnternet üzerinden ulaşılabilen yaklaşık bir milyon ftp sunucusu olduğu tahmin edilmektedir; bu online kütüphanelerden bazılarının saldırgan içeriğe veya yasal olan ama çocuklar için zararlı adedilebilecek içeriğe sahip olması mümkündür.

¹³⁰ Bkz. Elektronik Mahremiyet Bilgi Merkezi, “Faulty Filters: How Content Filters Block Access to Kid-Friendly Information on the Internet” (Washington, 1997), www2.epic.org/reports/filter-report.html. Genel olarak bkz. www.peacefire.org, ayrıca “Anticensorware Investigations - Censorware Exposed”, <http://sethf.com/anticensorware/>.

lemenin¹³¹ yanı sıra AIDS, uyuşturucu kullanımının önlenmesi ve genç yaşta hamilelik gibi konularda eğitici materyaller içerebilen siteleri de filtrelediği birçok kere rapor edilmiştir. Sansüre Karşı Ulusal Koalisyonun (National Coalition Against Censorship) İnternet filtreleri üzerine raporuna göre:

- I-Gear, “İnternette Uygunsuzluk: Sanat Dünyasından Dersler” üzerine bir makaleyi, Birleşmiş Milletlerin “HIV/AIDS: Küresel Salgın” raporunu ve dört fotoğraf galerisinin ana sayfalarını engellemiştir.
- Diğer ürünlerin yanı sıra Net Nanny, SurfWatch, Cybersitter ve Bess, Meclis Başkanı Richard ‘Dick’ Armey’nin resmi web sitesini, ‘dick’ kelimesini saptadıkları için engellemişlerdir.*
- SmartFilter Bağımsızlık Bildirgesi, Shakespeare’in bütün oyunlarını, *Moby Dick*’i ve Uyuşturucu Kullanımı Ulusal Enstitüsü’nün (Ulusal Sağlık Enstitüsü’nün bir departmanı) yayınladığı bir broşür olan *Esrar: Gençler için Gerçekler*’i engellemiştir.
- SurfWatch, Baltık Denizi Ülkeleri Konseyi ve Algeria Watch gibi insan hakları sitelerinin yanı sıra Kansas Üniversitesinin Archie R. Dykes Tıp Kütüphanesi’ne erişimi (‘dykes’ kelimesini tespit etmesi üzerine) engellemiştir.**
- X-Stop, Cinsel Yönelim Yasaları Üzerine Ulusal Dergi’yi, Carnegie Mellon Üniversitesi’nin Yasaklı Kitaplar sayfasını, “Bir İlişki Yaşayalım” yemek şirketini ve ‘küfür’ fonksiyonundan dolayı *Bastard Out of Carolina* ve “The Owl and the Pussy Cat”*** gibi aramaları engellemektedir.¹³²

(*) ‘Dick’, Richard ismi için kullanılan bir kısaltma olmakla birlikte aynı zamanda argoda erkek cinsel organının isimlerinden biridir – ç.n.

(**) “Dyke” lezbiyenler için argoda kullanılan isimlerden biridir – ç.n.

(***) *Bastard Out of Carolina* - Carolina’nın Piçi, çeşitli zorluklarla mücadele eden Güney Carolina’lı bir anne kızın hikâyesini anlatan bir kitabın ve aynı adlı filmin ismidir. *The Owl and the Pussy Cat* - Baykuş ve Kedici çok ünlü bir Edward Lear şiiridir ve aynı isme sahip bir de oyun ve bu oyundan uyarlanan 1970 yapımı bir film mevcuttur. Kedici anlamına gelmekle birlikte pussy aynı zamanda argoda kadın cinsel organı için kullanılan kelimelerden biridir.

¹³¹ Gay & Lesbian Alliance Against Defamation, *Access Denied: The Impact of Internet Filtering Software on the Lesbian and Gay Community* (New York, 1997), www.glaad.org/glaad/access_denied/index.html.

¹³² Marjorie Heins ve Christina Cho, *Internet Filters: A Public Policy Research* (2001), www.ncac.org/issues/internetfilters.html.

Aynı zamanda bazı filtreleme yazılımları yetersiz engelleme nedeniyle eleştirilmektedir.¹³³ Genel olarak anahtar kelime ve kelime gruplarının belirlenmesi yoluyla zekâ sahibi olmayan mekanik bir engellemeye çok fazla bel bağlanmaktadır. Dahası bu genellikle ilgili şirket ya da örgütün filtreleme kriterlerini ve veri tabanlarını oluştururken temel aldıkları ahlak ölçütüne dayanmaktadır. Bu araçların kullanımında hakaret, uygunsuzluk veya üreticinin siyasi bakış açısıyla ihtilaf gibi geniş ve değişken mefhumlar görülmektedir. Şirketlerin büyük kısmı bu tür yazılımları yaratırken yasaklanan veya engellenen içerik sağlayıcılar için bir başvuru mekanizması sağlamazlar¹³⁴ dolayısıyla “İnternet toplumunun bir niteliği olan bilginin özenetim yoluyla değişimini alt üst etmektedirler”.¹³⁵

AB Daha Güvenli İnternet programı çerçevesinde Deloitte Enterprise Risk Services, 2006 yılından bu yana Leuven Katolik Üniversitesi ve DLA Piper ile işbirliği halinde bir Filtreleme Yazılımları ve Hizmetleri Kıyaslama Çalışması yürütmektedir.¹³⁶ Bu çalışma ebeveynin kontrole sahip olduğu yirmi altı araç kapsamaktadır ve kıyaslama, bu teknik çözümlerin 6 ila 16 yaş arasındaki çocukları İnternetteki zararlı içerikten korumakta ne denli etkili olduğunun analizini yapmaktadır. 2008 yılında çeşitli Avrupa ülkelerinden yüz kırk kadar ebeveyn ve öğretmenin katıldığı çalışmada her ne kadar araştırmacılar filtrelemenin kesinliği hususunda olumlu yönde gelişmeler olduğunu gözlemledilerse de belli ürünlerin zararsız içerikleri aşırı derecede engellediğini de tespit ettiler.

Araştırmacılar ayrıca test ettikleri filtreleme ürünlerinin, kullanıcıların içerik ürettiği Web 2.0 temelli YouTube, Flickr, MySpace ve Hyves (Hollanda’da popüler bir sosyal network sitesi) gibi hizmetlerle ilgili sıkıntıları olduğunu tespit ettiler. Araştırmaya göre filtreleme çözümleri, bu son derece dinamik ortamlarda zararsız içerikle zararlı içeriği ayırt etmekte son derece zorlanmaktadır. Araştırmacılar kara listeye alma ve temiz listeye alma gibi gele-

¹³³ Bir keresinde WebSense, kendi rakiplerinin hangilerini engellemediğini göstermek için cinsel içerikli web sitelerinin günlük bir listesini yayımlamıştı. WebSense sitesinde 18 yaşın üzerinde olduğunu kabul eden bir butona tıklayan herkes –SmartFilter ve SurfControl kullanan öğrenciler dahil– bu listeye ulaşabiliyordu. Bkz. Peacefire’in Websense üzerine raporu: <http://peacefire.org/censorware/WebSENSE/>.

¹³⁴ Bazı firmalar bir önizleme mekanizması sunmakta, bazıları da veritabanlarının online araştırılabilmesine olanak sağlamaktadır; fakat çoğu durumda bir online içerik sağlayıcının, yazılımın kendisini denemeden web sayfasının filtreleme yazılımı tarafından engellenip engellenmeyeceğini bilmesi mümkün değildir. Bu yazılım ürünlerinin ne kadar çok olduğu düşünülürse bunlardan birinin bir web sitesini engelleyip engellemeyeceği ve bunu ne nedenle yapacağını bilmek imkânsızdır.

¹³⁵ Computer Professionals for Social Responsibility’den CyberSitter’in yapımcısı Solid Oak’a mektup (18 Aralık 1996), www.cpsr.org/cpsr/nii/cyber-rights/.

¹³⁶ Deloitte Enterprise Risk Services, SIP-Bench Synthesis 2008 Raporu, www.sip-bench.eu/.

neksel yöntemlerin, Web 2.0 temelli hizmetler üzerindeki zararlı içerikle mücadele etmek için uygun olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Kıyaslama çalışmasında test edilen filtreleme çözümlerinin büyük kısmının 11 ila 16 yaş arası gençler için açık, pornografik olmayan içeriği başarıyla filtrelemek için daha fazla geliştirilmesine ihtiyaç olduğu bildirilmektedir.

Etrafından Dolaşmak Mümkün

Yukarıda açıklanan can sıkıcı kusurların yanı sıra bu tür araçların etrafından dolaşılması da görece kolaydır. Çocukların bu yazılımları bilgisayarlarından kaldırmaları ya da silmeleri gibi sıklıkla atıf yapılan örnekler bir yana Peacefire.org tarafından geliştirilen, CyberSitter ve NetNanny gibi filtreleyicilerin içerik engelleme çabalarının etrafından dolaşan *Circumventor* adlı bir yazılım da mevcuttur.¹³⁷ Circumventor'ın geliştirilmesindeki esas niyetlerden biri Peacefire.org'un politik web siteleri üzerindeki sansürlerin etrafından dolaşma arzusudur. Çin¹³⁸ ve Ortadoğu'daki¹³⁹ İnternet kullanıcılarının neredeyse tümünün kayda değer sayıda politik web sitesine erişimlerinin engellendiği bilinen bir gerçektir. Circumventor gibi teknolojiler, sansür uygulayan ülkelerdeki İnternet kullanıcılarının bu sitelere erişmesine yardımcı olmaktadır. Circumventor'a ek olarak anonim proxy sunucular ve İnternette anonim gezinme sağlayan web siteleri (anonymizer.com, the Electronic Frontier Foundation's [EFF - Elektronik Sınırlar Vakfı] TOR ağı¹⁴⁰ ve onion router'ları gibi) filtrelemeyi baypas etmek için kullanılabilir. Öte yandan filtreleyicilerin bu iyi bilinen web siteleri ve proxy serverlarını engellemesi sık rastlanılan bir durumdur. Bu nedenle bilinmeyen bir IP adresinden (ya da sınırlı sayıdaki kullanıcıya yönelik bir IP üzerinden) ulaşılan Circumventor, etrafından dolaşma konusunda daha başarılıdır ve genellikle etrafından dolaşma teknolojilerinin yan etkileri şeklinde ortaya çıkan risklerden de korumaktadır.¹⁴¹

¹³⁷ Peacefire.Org'un Circumventor yazılımı hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.peacefire.org/circumventor/simplecircumventor-instructions.html.

¹³⁸ Bkz. OpenNet Girişimi, *Çin'in arama motoru filtrelerini delmek* (Ağustos 2004), www.opennetinitiative.net/bulletins/005/.

¹³⁹ Genel olarak bkz. Jonathan Zittrain ve Benjamin Edelman, *Documentation of Internet Filtering Worldwide* (Berkman Center for Internet & Society, 2003), <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/>.

¹⁴⁰ Bkz. <http://tor.eff.org/>.

¹⁴¹ Daha fazlası için bkz. OpenNet Girişimi, *Circumvention Teknolojisinin İstenmeyen Riskleri ve Sonuçları: IBB'nin İran'daki Anonimleştirme Hizmeti* (Mayıs 2004), www.opennetinitiative.net/advisories/001/.

İfade Özgürlüğü ve Sansür

Rating ve filtreleme sistemleri ile ilişkili sorunlar Avrupa Birliği düzeyinde de kabul edilmektedir. Avrupa Komisyonu Ekonomik ve Toplumsal Komite-si'nin İnternetin güvenli kullanımının desteklenmesi ile ilgili Avrupa Komisyonu Faaliyet Planı üzerine raporunda¹⁴² dikkat çektiği üzere önerilen önlemlerin, İnternet üzerindeki tüm bilginin ratinge tabi tutulması ve tasnif edilmesi 'uygulanamaz' olduğundan, uzun vadede güvenli bir İnternet yaratma ihtimali oldukça düşüktür.¹⁴³ Daha önemlisi komite, girdi düzeyinde filtreleme ve rating sistemleri kullanan ISS'lerin, "kullanıcının güçlendirilmesi" olarak adlandırılan bu sistemleri "aslında seçim hakkını vatandaşın elinden alan" bir denetim aracına dönüştürmesi ihtimalinden endişe duymaktadır. Komite raporunu, "rating temelli filtreleme sistemlerinin etkin olarak desteklenmesinin pek ümit vadetmediğini" söyleyerek bitirmektedir.¹⁴⁴

Avrupa Konseyi'nin Mart 2008 tarihli ve CM/Rec(2008)6 sayılı önemli bir Tavsiye Kararı'na göre üye devletlerin, belirli İnternet içeriğine erişimi yasaklayan herhangi bir müdahalesi, ifade özgürlüğüne ve çevrimiçi ortamda bilgiye erişime yönelik kısıtlama teşkil edebilir ve bu tür bir kısıtlama, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10(2) maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadının gerektirdiği şartları karşılamak zorundadır. Tavsiye Kararı'nda, İnternet filtrelerinin (ürünler, sistemler ve İnternet içeriğini engelleyen veya filtreleyen önlemler) gönüllü ve sorumlu kullanımının, İnternette kullanıcılar için, özellikle de çocuklar ve gençler için güven ve emniyeti destekleyeceğine dikkat çekilmekte, fakat bu tür filtrelerin kullanımının, Sözleşme'nin 10. maddesi tarafından korunan ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkına ciddi bir etkisi olabileceği kaydedilmiştir.

CM/Rec(2008)6 numaralı Tavsiye Kararı¹⁴⁵ kapsamında yer alan Mart 2008 Talimatnamesi, İnternet kullanıcılarının engelleme kararları veya içeriğin filtrelenmesine karşı çıkabilme haklarının olması ve açıklama ve çözüm talep edebilmeleri gerektiğini belirtmektedir.¹⁴⁶ Talimatname üye devletleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yorumladığı şekliyle Sözleşme'nin

¹⁴² Avrupa Konseyi Komisyonu, "İnternetin güvenli kullanımının desteklenmesi üzerine Topluluk Faaliyet Planı" üzerine Ekonomik ve Sosyal Komite Mütalaası, [1998] OJ C 214/29.

¹⁴³ A.g.e. para. 4.1.1.

¹⁴⁴ A.g.e. Daha fazlası için bkz. Akdeniz, Y., "The Regulation of Internet Content in Europe: Governmental Control versus Self-Responsibility" (1999) 5(2) *Swiss Political Science Review* 123.

¹⁴⁵ İnternet filtreleri bağlamında ifade ve bilgi özgürlüğüne riayetin teşvik edilmesine dair önlemler üzerine üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2008)6: Bakanlar Komitesi tarafından 26 Mart 2008'de Bakan Temsilcileri 1022. buluşmasında kabul edilmiştir.

¹⁴⁶ A.g.e., Rehber I.

10(2). maddesinde şart koşulanların dışında nedenlerden dolayı elektronik iletişim ağlarında kamusal aktörler tarafından işletilen İnternet içeriğini filtrelemekten sakınmaya davet etmektedir.

Kaldırmak Yerine Kişi Bazında Filtrelemek

Bu kitapta altı çizildiği üzere ırkçı mahiyetteki İnternet içeriğinin sınıflandırılması genellikle zordur ve dolayısıyla bunlar her durumda yasa dışı içerik olarak sınıflandırılmaz. Bu tür içeriğin yasa dışılık eşliğini geçmediği durumlarda bu ifade ya da içeriğin, kaynağında yasaklanmayacağı kabul edilmelidir. Her ne kadar içerik, ona ulaşan bazı kişilere zararlı veya incitici olarak görülebilse de mevzubahis ifade veya içeriğe erişimi isteyip istemediklerine karar vermek bu kişilerin kendi meselesidir. Filtreleme yazılımı bu kişilere karar vermelerinde ve belli tür İnternet içeriğine erişimi engellemede yardımcı olabilir. Bu uygulama incitici, uygunsuz fakat yasal olan içeriğin kamuya açık ağlardan kaldırılmasının önüne geçebilir, ki bu tür içeriğin kamuya açık ağlardan kaldırılması ifade özgürlüğü gibi temel insan haklarıyla bağdaşmaz.

CM/Rec(2008)6 numaralı Tavsiye Kararı'yla birlikte getirilen Avrupa Konseyi Mart 2008 Uygulama Kılavuzu üye devletlere, ulus çapındaki genel engelleme ve filtreleme önlemlerine ancak Sözleşme'nin 10. maddesinin gerektirdiği şartlar karşılandığı müddetçe başvurulmasının güvence altına alınması çağrısında bulunmaktadır. Kılavuza göre devlet böyle bir işleme ancak, filtreleme belirli ve açıkça belirlenebilecek bir içerikle ilgiliyse, yetkili bir ulusal otorite bunun yasa dışılığına dair bir karar aldıysa ve bu karar bağımsız ve tarafsız bir mahkeme veya düzenleme kurumu tarafından Sözleşme'nin 6. maddesinin gerekleri doğrultusunda gözden geçirildiyse başvurulabilir. Kılavuz ayrıca üye devletlere tüm filtreleri uygulamadan önce ve uygulama sırasında değerlendirmeye tabi tutma çağrısında bulunmaktadır, böylece filtrelemenin etkileri kısıtlamanın amacıyla orantılı ve demokratik toplumda gerekli olacaktır ve içeriğin makul olmayan sebeplerle engellenmesinden kaçınılacaktır.

Kılavuza göre bir filtre yoluyla korunabilecek (çocuklar gibi) savunmasız bir grubun bir parçası olmayan kullanıcılar için incitici veya zararlı içeriğe yönelik genel engellemeden kaçınılmalıdır. Bu bağlamda Avustralya'nın, tüm kullanıcıların yasa dışı olduğu iddia edilen İnternet içeriğine erişimini engelleyecek zorunlu filtreleme sistemini getirmeye yönelik tartışma yaratan planları eleştirilmelidir.¹⁴⁷ Planlanan sisteme muhalefet edenler, hükümetin

¹⁴⁷ Foley, M., "Proposed Web Filter Criticized in Australia", *The New York Times*, 11 Aralık 2008; Foley, M., "Australia to Test Web Filter to Block Banned Content", *The New York Times*, 13 Aralık 2008.

bu tür bir çevrimiçi sansür sistemine ihtiyaç duyduğuna dair bir işaret olmadığını iddia etmektedir. Eğer bu veya benzeri sistemler demokratik toplumlarda uygulamaya konulursa bunların bir “domino etkisi” yaratabileceği ve benzer filtreleme sistemlerinin her yerde uygulanabileceği yönünde kaygılar bulunmaktadır. Filtrelerin sadece çocuklar gibi savunmasız grupları korumak için gerekli görülen durumlarda evdeki bilgisayarlarda bireyler tarafından kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir.

BİLGİ, EĞİTİM VE FARKINDALIK KAMPANYALARI

Son olarak İnternetin kendisinin de ırkçılığa karşı savaşta etkili bir araç olabileceği unutulmamalıdır.¹⁴⁸ Irkçılığa, ırk ayrımcılığına, yabancı düşmanlığına ve benzeri hoşgörüsüzlüklere karşı savaşa katkı sağlamak üzere¹⁴⁹ İnternet gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının desteklenmesinin gerektiği daha önce bahsedilmiş olan BM Durban Deklarasyonu’nda kabul edilmektedir. Deklarasyona göre “yeni teknolojiler hoşgörünün ve insan onuruna saygının, eşitlik ve ayrımcılık gözetmeme ilkelerinin teşvik edilmesine yardımcı olabilir”.¹⁵⁰ Durban Dünya Konferansı’nın öncülü Nisan 2000 tarihli bir BM raporunda belirtildiği üzere “hükümetler, hükümetlerarası organizasyonlar, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum örgütleri İnterneti, halkı çalışmaları hakkında bilgilendirmek, eşitlik ve ayrımcılık gözetmemeyle ilgili olumlu mesajlar yaymak için kullanmaktadır”.¹⁵¹ Daha yakın bir dönemde BM Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Her Türlü Ayrımcılık Özel Raportörü “ırkçılıkla mücadele çabalarının entelektüel cephesinin ve dolayısıyla özellikle İnternet üzerindeki ırkçılığı, irksal ayrımcılığı veya yabancı düşmanlığını kışkırtması ya da meşrulaştırması mümkün fikirler ve mefhumlarla eğitim ve bilgi yoluyla mücadele etmenin önemini” altını çizmiştir.¹⁵²

¹⁴⁸ Hazırlık Komitesi ve Dünya Konferansı’nın rapor, çalışma ve diğer belgeleri: İnternetin irksal düşmanlığın körüklenmesi, ırkçı propaganda ve yabancı düşmanlığı amacıyla kullanılması üzerine müzakere, A/CONF.189/PC.1/5, 5 Nisan 2000.

¹⁴⁹ Bkz. Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos’tan 8 Eylül 2001’e, A/CONF.189/12, 25 Ocak 2002, para. 92.

¹⁵⁰ A.g.e.

¹⁵¹ Hazırlık Komitesi ve Dünya Konferansı’nın rapor, çalışma ve diğer belgeleri: İnternetin irksal düşmanlığın körüklenmesi, ırkçı propaganda ve yabancı düşmanlığı amacıyla kullanılması üzerine müzakere, A/CONF.189/PC.1/5, 5 Nisan, 2000.

¹⁵² Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Her Türlü Ayrımcılık: Irkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin güncel biçimleri üzerine Özel Raportör Dou-dou Diène’nin Yıllık Raporu E/CN.4/2006/16, 18 Ocak 2006 (BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi), para. 63.

Ebeveynlere ve öğretmenlere, çocukların İnterneti daha güvenli kullanmalarını için onları hazırlamalarına yardım etmeyi amaçlayan birkaç girişim mevcuttur¹⁵³ ve bu bağlamda *Partners Against Hate* girişiminin raporu, eleştirel düşünce yetisini “gençlere İnternetteki nefrete karşı koruma sağlamanın en önemli araçlardan biri” olarak vurgulamaktadır.¹⁵⁴ AĞİT düzeyinde benzer bir tutum hâkimdir ve şu tavsiyelerde bulunmaktadır: “İnternet kullanıcıları hoşgörü konusunda eğitilmelidir ve İnternet üzerindeki ırkçı, antisemitik ve yabancı düşmanı propaganda ile mücadelede başta sivil toplum örgütleri ve kurumları olmak üzere tüm aktörlerin işbirliği içinde çalışması teşvik edilmelidir”.¹⁵⁵

Bu yaklaşımın bir başka iyi örneği, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (*European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*) yürüttüğü, çocukların, gençlerin, öğretmenlerin ve eğitimcilerin kültürlerarası eğitimi için kullanılacak İngilizce web sitelerine yönelik pilot çalışmadır.¹⁵⁶ Pilot çalışma için 2002 yılının ilk yarısında kültürel çeşitlilik ile ilgilenen ve onu destekleyen toplam 273 web sitesi belirlenmiştir.

Özetle hâlihazırda İnternetteki ırkçı içerikle mücadele etmeyi amaçlayan, site etik kuralları gibi, az sayıda özel öz ve eşdenetim önlemi mevcuttur. Öte yandan özel sektör tarafından halen sunulmakta olan çeşitli mekanizmalar ve araçların etkililiği ve faydaları konusunda önemli soru işaretleri¹⁵⁷ varlığını sürdürmektedir. Öz ve eşdenetim önlemleri yine de şu an ırkçı İnternet içeriğiyle mücadele de önemli bir rol oynamaktadır ve “yeni bir yaklaşım olan İnternetin özdenetim yoluyla yönetiminin, daha fazla keşfedilmeyi bekleyen

¹⁵³ Özellikle bkz. *Partners Against Hate* girişiminin *Hate on the Internet: A Response Guide for Educators and Parents* başlıklı raporu, ADL, Aralık 2003, www.partnersagainsthate.org/publications/hoi_full.pdf.

¹⁵⁴ A.g.e., s. 30.

¹⁵⁵ Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programının kapsamlı bir şekilde uygulanması ve takibi, BM Genel Sekreterlik Notu, A/59/329, 7 Eylül 2004. Daha fazlası için bkz. İnternetteki ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik propaganda ile nefret suçlarının ilişkisi üzerine OSCE toplantısı, birleştirilmiş özet, PC.DEL/918/04/Corr.1, 27 Eylül 2004, www.osce.org/documents/cio/2004/09/3642_en.pdf.

¹⁵⁶ Hieronymus, A., *Using the Internet for Intercultural Training!* İngilizce web siteleri üzerine çocuklar, gençler, öğretmenler ve eğitimciler için yapılmış bir pilot çalışma, EUMC, Vienna, Eylül 2003, http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/intercult/Intercultural_training_internet.pdf.

¹⁵⁷ Bkz. Avrupa görsel işitsel hizmetler ve bilgi hizmetleri sektörünün rekabet edebilirliği ile ilgili olarak azınlıkların ve insan saygınlığının korunması ve cevap hakkı üzerine Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tavsiye önerisi hakkında Avrupa Parlamentosu Raporu A6-0244/2005, 19 Temmuz 2005 (Raportör: Marielle De Sarnez).

önemli bir fırsat”¹⁵⁸ olduğunu belirten Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar üzerine BM düzeyindeki yakın tarihli bir raporda müşahade edildiği üzere geliştirilmeleri sürekli surette tavsiye edilmektedir. Avrupa Konseyi düzeyinde Bakanlar Kurulu, yeni bilgi ve iletişim ortamında ifade ve bilgi edinme özgürlüğünün desteklenmesi üzerine Eylül 2007’de bir tavsiye kararını (CM/Rec(2007)11) kabul etmiştir¹⁵⁹ ve bu tavsiye kararında üye devletler, özel sektör ve sivil toplum, çeşitli biçimlerde çok taraflı işbirliği ve ortaklıklar oluşturmaları, her birine düşen roller ve sorumlulukları hesaba katmaları konusunda cesaretlendirilmektedir.¹⁶⁰ Sonuçta bu, mevcut sistemlerin ciddi ölçüde geliştirilmesine ya da daha az sorunlu alternatiflerin bulunmasına bağlıdır.

158 Bkz. BM Genel Kurulu, Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadelenin mevcut uluslararası araçlarındaki önemli boşlukların muhteviyatı ve kapsamına dair beş uzmanın hazırladığı çalışma üzerine rapor, A/HRC/4/WG.3/6, 27 Ağustos 2007, www.ohchr.org/english/issues/racism/docs/A_HRC_4_WG.3_6.doc, para. 151.

159 Bkz. Yeni bilgi ve iletişim ortamında ifade ve bilgi edinme özgürlüğünün desteklenmesi üzerine üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2007) (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri 1005. toplantısında 26 Eylül 2007’de kabul edilmiştir). Tavsiye’nin metni için bkz. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2007\)11](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2007)11).

160 İnsan hakları örgütleri Avrupa Konseyi’nin bu tavsiyesine karşı, tavsiyenin şeffaf olmayan “özdüzenleme”yi ve kişisel çıkarların güdümündeki ve teknik mekanizmalar yoluyla uygulanan bağlayıcı olmayan diğer hukuki araçları teşvik ettiği gerekçesiyle eleştirel bir tutum almışlardır. Sonuç olarak EDRI, tavsiyenin online dünyada ifade ve bilgi edinme özgürlüğüne riyeti sağlamak konusunda başarısız olacağına dair kaygıları bulunmaktadır, European Digital Rights Statement and Call for Action - 10 Ekim 2007, www.edri.org/coercc200711.

Sonuç

Bu kitap, devletler ve uluslararası örgütlerin küresel ırkçılık olgusuyla mücadele etme zorunluluğunu kabul ederek İnternet üzerindeki ırkçı içerik ve nefret söylemi sorunu, bu tür içeriğin mevcudiyeti ve yaygınlaştırılması ile mücadeleye yönelik hukuki girişimler ve politika girişimlerine odaklanmıştır. Geri kalan meselelerin değerlendirilmesinin yanı sıra hukuk ve politika perspektiflerinden ulaşılmış temel sonuçların bir özeti aşağıda verilmiştir.

Son yıllarda İnternet üzerindeki ırkçı içerik ve nefret söyleminin katlanarak arttığına şahit olduk. Simon Wiesenthal Center'a göre hâlihazırda nefret ve terörizm mahiyetli içeriğe sahip sekiz binden fazla sorunlu site bulunmaktadır. İster basılı yayınlar olsun (broşür, yerel gazeteler ve hatta kitaplar) ister belirli bir alanla sınırlı görsel-işitsel iletişim (yerel radyo ve TV gibi) ya da kamuya açık konuşmalar ve gösteriler olsun, bir zamanlar devletlerin katı sınırları ve denetimleri içinde olan bu tür içerik, dijital yolla iletimi ve İnternet üzerindeki mevcudiyetiyle artık ne ulusal yasalara ne de sınırlara riayet etmektedir. Kullanıcıların yön verdiği interaktif Web 2.0 uygulamaları ve servislerinin gittikçe artan popülaritesi, İnternetin sanal sınırlarını daha da aşındırıyor görünmektedir. YouTube, Facebook ve Twitter gibi Web 2.0 uygulamaları, Blogger ve Blogspot gibi popüler blog servisleri, çok dilli, web tabanlı, ücretsiz içeriğe sahip Wikipedia projesi ve popüler, dijital bir sosyal network oyunu olan Second Life (İkinci Yaşam), ırkçı örgütler tarafından içerik ve görüş yaymak için kullanılmaktadır. Bu nedenle İnternet üzerindeki ırkçılık, ırkçı içerik ve nefret söylemi daha görünür ve erişilebilir hale gelmiştir.

Bu kitapta görüldüğü üzere İnternet üzerindeki ırkçı içerik ve nefret söylemini yok etmek zor bir iştir¹ ve bilgi çağında bu çok boyutlu soruna yönelik tek bir çözüm bulunmamaktadır. Öte yandan “sorunun inatçılığı bizi çözümüyle iştigal etme sorumluluğundan kurtarmaz. Sorunun büyüklüğü- nün kendisi bizi hükümet, emniyet teşkilatı, topluluklar ve servis sağlayıcılar için çok yönlü yaklaşımlar izlemeye yöneltmektedir”.² Birleşik Devletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu (Helsinki Komisyonu) eşbaşkanı Senatör Cardin, yakın zamanda Atlantik’in her iki yakasında artan nefret suç- larıyla ilgili derin kaygılarını ifade etmiş ve “kazanmak, yeni şekillerde açığa vurulan eski nefretlerle savaşmak için yollar bulmakla da ilgilidir. Sanal ger- çeklik, nefret tüccarlarının saflarını genişletmek ve masumlara karşı saldırıla- rını planlamak için gittikçe daha çok kullandıkları yeni bir platform haline gelmektedir”.³ ECRI’nin 13 yıl önce vurguladığı üzere “gerçek endişe nede- ni yasal hükümlerde eksiklik olmasından çok İnternetin doğasının bunların tam olarak uygulanmasını engellemesidir. Özellikle İnternetin ademi merkezi yapısı, her yerden erişilebilir olması ve anonimlik sağlama imkânı, yasal hü- kümlerin yürürlüğe konmasını zorlaştırabilir”.⁴

Geleceğe baktığımızda “yönetim”den çok “yönetişim”e doğru giden bir eğilim beklenebilir. Böyle bir ortamda ulus devletin rolü başka organlarca paylaşılacak ve farklı düzenleme biçimleri ortaya çıkacaktır. İnternetin yöne- tişimi ulusal ve uluslararası düzeylerde “sınırlara bakılmaksızın”⁵ evrim ge- çirmeye devam edecektir⁶ ve bu nedenle politika girişimlerinin İnternetin ade-

1 Genel olarak bkz. ECRI “İnternetteki ırkçılıkla mücadelede yasal araçlar”, İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan rapor (Lozan), CRI (2000) 27. Bkz. ECRI’nin genel sonuç- lar, No. 1.

2 Farber, B., “İnternet ve Nefretin Teşvik Edilmesi: 21. Yüzyılın İkilemi”, Kanada İnsan Hakları Komisyonu, *İnternette Düşmanlık*, İlkbahar 2006, Printemps, www.chrc-cddp.ca/pdf/hateonIn- ternet_bil.pdf, s. 12-15.

3 Basın Bildirisi: Wiesenenthal Center, Kongre Oturumunda Yeni Bir Web Tabanlı Girişim Başlatıyor, iREPORT@wiesenenthal.com İnternetteki nefret söylemi için bir ihbar merkezi olacak, 16 Mayıs 2008, www.wiesenenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=IsKWLBpJLnF&b=4441467& ct=5848999. Daha fazlası için bkz. Avrupa’da Güvenlik ve İşbirliği Birleşik Devletler Komisyonu (Helsinki Komisyonu) Bir Brifing Düzenliyor: “Bilgi ağında Nefret”, 15 Mayıs 2008, http://csce. gov/index.cfm?FuseAction=ContentRecords.ViewDetail&ContentRecord_id=426&ContentType =H,B&ContentRecordType=B&CFID=18849146&CFTOKEN=53 .

4 ECRI, İnternetteki Irkçılıkla Mücadelede Yasal Araçlar, İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan rapor (Lozan), CRI (2000) 27. Bkz. genel sonuçlar, No. 2.

5 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 10(1); İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi Madde 19. Daha fazlası için bkz. İnternete Küresel Özgürlük Kampanyası, *Regardless Of Frontiers: Protec- ting The Human Right to Freedom of Expression on the Global Internet*, Washington DC: CDT, 1998 www.cdt.org/gilc/report.html .

6 Bilgi Toplumu Üzerine Dünya Zirvesi, Tunus Mutabakatı 2005, Doc. WSIS-05/TUNIS/DOC/7,

mi merkezi yapısını yansıtmaması gerekmektedir. Kuşkusuz hukuki düzenleme, gelecekte de çevrimiçi ırkçılık sorunuyla mücadelenin en önemli unsuru olmaya devam edecektir, fakat çözümün sadece bir parçası olacaktır. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi ve ırkçı ve yabancı düşmanı faaliyetlerin suç haline getirilmesi'ne dair Siber Suç Sözleşmesi'ne Ek Protokol gibi uluslararası ve bölgesel-uluslararası anlaşmaların tasdik edilmesi ve ulusal düzeyde yürürlüğe girmesi son derece yavaş işleyen bir süreçtir; bunların, ırkçı içeriğin İnternet üzerinde yaygınlaşmasına karşı mücadeleye dair gerçek katkıları belirsizliğini korumaktadır. Bu tür anlaşmalar, anlaşmayı imzalayan ve tasdik eden üye devletlere belirli hükümler konusunda çekince hakkı tanımaktadır ve kaçınılmaz olarak devletlerin uygulamaları farklılıklar gösterecektir. Dolayısıyla yakın gelecekte devletlerin hukuki düzenleme ve uygulamalarında ahenkten ziyade "parçalı bir yaklaşım"a tanık olabiliriz. Bu durum şüphesiz bazı devletlerin İnternetteki ırkçı içerik ve nefret söylemi sorununu ciddiye almadığı anlamına gelmez. Ne var ki cezai hükümlerin nasıl tasarlanacağı ve tanımlanacağı, bu hükümlerin devletlerin anayasaları ve ifade özgürlüğü ile bağdaşır olup olmadığı bakımından anlaşmaya varılması kolay olmayabilir.

Son olarak uluslararası düzeyde daha geniş anlaşma ve uzlaşmalara varana kadar özdenetim ve ortak düzenleme şeklini alan ek tedbirlere bel bağlanmasının gerekliliği ortadadır. Bu tedbirlerin başarısı ise ISS'lerin davranış kuralları, şikâyet ve diğer mekanizmalarının geliştirilmesi de dâhil olmak üzere mevcut sistemlerde yapılacak önemli iyileştirmelere bağlıdır. Başarılı olmaları halinde bu tedbirlerin kural koyucu hukuki düzenlemelerden daha esnek ve daha etkin olmaları mümkündür. Öte yandan bu sistemler, amaçları bakımından, ifade özgürlüğü ve elektronik iletişim mahremiyeti gibi temel insan haklarına riayet etmelidir. Doğru dengeyi tutturmak gittikçe daha zor olacaktır, fakat bu tür mekanizmaların başarısı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi gibi örnek teşkil eden standartlara uyulup uyulmadığı ve bunun ne ölçüde gerçekleştirildiğine bağlıdır.

"Sansür pratik bir yol değil ve tercih edilmemelidir"⁷ diyen Ryan, İnternette ılımlı fikirlerin ifade edilmesi, şiddet yönelimli radikalleşmenin reddi ve yanlışlığının İnternet kullanıcılarının bizzat kendileri tarafından gösterilmesinin teşviki için kullanıcı merkezli bir strateji önermektedir.⁸ Ryan'a gö-

18 Kasım 2005.

7 Ryan, J., *Countering Militant Islamist Radicalisation on the Internet: A User Driven Strategy to Recover the Web*, Dublin: Institute of European Affairs, 2007, s. 125.

8 A.g.e., s. 142.

re “kullanıcı merkezli İnternet, şiddet yanlısı radikallerin kitlesel seferberliği-ne karşı bir harekete oldukça uygundur, zira şiddet çağrısı da aynı yerde bulunmaktadır: İnternet bireylerin, bir otoriteden dikey olarak, yukarıdan aşağıya gönderilen mesajları edilgen bir şekilde aldıkları bir yer değildir. İnternetteki kullanıcılar daha çok yatay bir düzlemde içeriğe katkıda bulunur, aktarır ve silerler”.⁹ Ryan’ın teorisine göre kullanıcılar “diğer kullanıcılara ılımlı alternatifler sunmak için ideal aktörlerdir”.¹⁰ Bu açıkça John Stuart Mill’in, tüm fikirlerin ifade edilmesine izin verildiği takdirde iyi fikirlerin çoğalacağı ve kötü fikirlerin ortadan kaybolacağı “serbest fikirler pazarı” yaklaşımını¹¹ çağrıştırmaktadır. Her ne kadar özgür ifade ve sansürden sakınma adına ilginç ve takip edilmeye değer görünse de böyle bir teorinin ırkçı içerik ve nefret söylemiyle mücadelenin taraflarından güçlü bir destek almaması da mümkündür. Birçokları İnternet üzerindeki ırkçı nefretle mücadele için güçlü yasaların tek yol olduğunu ve bu yasaların, her ne kadar bu kitapta gösterildiği üzere uygulanmaları konusunda çeşitli kısıtlamalar mevcutsa da mevzu bahis faaliyetlerin kamuoyu nezdinde kınanması için sembolik bir öneme sahip olduklarını savunmaya devam edeceklerdir.

Durban Eylem Programı’nın 141 numaralı tavsiyesi ile tutarlı bir şekilde İnternet üzerindeki ırkçı içerik üzerine eğitim ile hoşgörüyü geliştirmek, ırkçı içerikle mücadelenin muhtemelen tek etkili yoludur.¹² Saygıyı teşvik ve hoşgörüsüzlükle mücadele konusunda eğitimin önemi özellikle 11 Eylül 2001 olaylarını takiben İslamofobi, dini hoşgörüsüzlük¹³ ve antisemitizmin yükselişe geçmesiyle diğer alanlarda da belirginleşmektedir.¹⁴ Önyargıyı azaltmak

⁹ A.g.e., s. 129.

¹⁰ A.g.e.

¹¹ John Stuart Mill, *On Liberty*, http://etext.library.adelaide.edu.au/m/mill/john_stuart/m645o/ “Harvard Classics”in 25. Cildinden alınmıştır, yayın tarihi 1909, P. F. Collier & Son.

¹² Bkz. hazırlık komitesi ve dünya konferansının raporları, çalışmaları ve diğer belgelerinin incelemesi: İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin İnternetin ırksal düşmanlık, ırkçı propaganda ve yabancı düşmanlığının körüklenmesi amacıyla kullanılması ve bu alanda uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesinin yolları üzerine raporu, A/CONF.189/PC.2/12, 27 Nisan 2001.

¹³ Bkz. bireylere karşı din temelinde küfür, dini hakaret ve nefret söylemi üzerine Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Tavsiyesi, 1805 (2007), Meclis tarafından 29 Haziran 2007’de kabul edilen metin (27. oturum). Bkz. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/EREC1805>. Daha fazlası için bkz. Doc. 11296, Kültür, Bilim ve Eğitim Komitesi raporu, raportör: Hurskainen; Doc. 11319, Hukuki Meseleler ve İnsan Hakları Komitesi İçtihadı, raportör: Bartumeu Cassany ve Doc. 11322, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komitesi içtihadı, raportör: Dupraz.

¹⁴ Bkz. ODIHR (OSCE), *Soykırım ve Antisemitizm üzerine Eğitim: Eğitimsel Yaklaşımlara Bir Bakış ve Bunların İncelenmesi*, Nisan 2006, www.osce.org/publications/odihr/2006/04/18712_586_en.pdf.

için doğru uygulama girişimlerinin geliştirilmesi ve “bir dizi dinler ve kültürlerarası farkındalık etkinliklerinin eklemelendiği kültürel, akademik ve eğitsel girişimlerin” gerçekleştirilmesinin bu sorunların ele alınmasında en iyi yol olduğu sıklıkla belirtilmektedir.¹⁵ Devlet kurumları, uluslararası ve uzmanlaşmış¹⁶ örgütler, “kullanıcılara, özellikle de genç insanlara, ırkçılığın ve antisemitizmin tehlikeleri üzerine doğru bilgiler sağlayarak ve böylece ırkçı örgütlerin nüfuzlarına karşı koyarak”¹⁷ eğitim¹⁸ ve farkındalık kampanyalarına¹⁹ yatırım yapmaya devam etmelidirler. Bilgi, eğitim ve farkındalık kampanyaları, “ırkçılıkla mücadelede herhangi bir girişim veya programın hayatı bileşeni”²⁰ olmalıdır. BM Hükümetlerarası Çalışma Grubu’nun vurguladığı üzere, “devletler, yeni bilgi teknolojilerinin sunduğu olanaklar hususunda farkındalığı arttırmalı ve sivil toplum, özellikle de ebeveynler, öğretmenler ve çocuklar arasında bilgi ağlarının kullanımını teşvik etmek üzere araçlar geliştirmeye devam etmelidir”.²¹ İnternet üzerindeki ırkçı içerik ve nefret sorununu çözmek için hızlı ve kolay bir çözüm bulunmamaktadır, fakat ırkçılıkla mücadele için güçlü bir araç olarak İnternetin oynayabileceği rol azımsanmamalıdır.

- 15 Allen, C. ve Nielsen, J. S., *11 Eylül 2001’den Sonra AB’de Islamofobi Üzerine Özet Rapor*, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını Gözleme Merkezi (EUMC), Viyana, Mayıs 2002, http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/anti-islam/Synthesis-report_en.pdf . Ayrıca bkz. EUMC, *Antisemitizm ve Islamofobiye karşı mücadele - Toplumlara Biraraya Getirmek*, Viyana/Bruksel, Sonbahar 2003 <http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/RT3/Report-RT3-en.pdf> .
- 16 ECRI, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlükle mücadele için özel kurullar, CRI(2006)5, Ocak 2006, www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ECRI/3-General_themes/2-Examples_of_good_practices/1-Specialised_Bodies/ecri06-Good_practices_specialised_bodies202005.pdf .
- 17 Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelenin Üçüncü Onyılı için Faaliyet Programının Uygulanması, Her Tür Irksal Ayrımcılığın Önlenmesi’ne Dair Uluslararası Sözleşme’nin uygulanmasının değerlendirilmesine yönelik Birleşmiş Milletler Raporu, Madde 4 ve 6’ya özel atıfla (Cenevre, 9-13 Eylül 1996), E/CN.4/1997/68/Add.1, 5 Aralık 1996, para. 71.
- 18 Kanada’nın Irkçılığa Karşı Eylem Planı bağlamında düşününüz. 2005, www.pch.gc.ca/multi/index_e.cfm .
- 19 Örneğin bkz. Beyaz gücü müziklerine ve bunların Kaynak Kitine karşı başlattıkları Kapatın girişimi, http://turnitdown.newcomm.org/images/stories/tidresourcekit/turn_it_down_resource_kit.pdf.
- 20 Hazırlık Komitesi ve Dünya Konferansı için raporlar, çalışmalar ve diğer belgeler: İnternetin ırkçı nefret, ırkçı propaganda ve yabancı düşmanlığı körüklemek amacıyla kullanılması üzerine istişareler, A/CONF.189/PC.1/5, 5 Nisan 2000.
- 21 Durban Deklarasyonu ve Eylem Programının etkili bir biçimde uygulanması üzerine Uluslararası Çalışma Grubu dördüncü oturum raporu (Başkan-Raportör: Juan Martabit (Şili)), E/CN.4/2006/18, 20 Mart 2006, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf> , para.103(c).

Kaynakça

DAVALAR

Avustralya Davaları

Jones v. Töben, Avustralya Federal Mahkemesi, [2002] FCA 1150. Karara şu adresten ulaşılabilir: www.austlii.edu.au/au/cases/cth/federal_ct/2002/1150.html

Töben v. Jones [2003] FCAFC 137 (27 Haziran 2003)

Jones v. Töben (5 Ekim 2000), Avustralya İnsan Hakları ve Eşit Fırsat Komisyonu, Dava No. H97/120

Kanada Davaları

Kanada (İnsan Hakları Komisyonu) v. Heritage Front [1994] F.C.J. No. 2010 (T.D.) (QL)

Kanada (İnsan Hakları Komisyonu) v. Canadian Liberty Net [1998] 1 S.C.R. 626

Kanada (İnsan Hakları Komisyonu) v. Taylor [1990] 3 S.C.R. 892

Citron ve Toronto Belediye Komitesi v. Zündel, 2002 CanLII 23557

Citron v. Zündel (18 Ocak 2002), T.D. 1/02, Kanada İnsan Hakları Mahkemesi

Citron v. Zündel (2000), 189 D.L.R. (4.) 131 (F.C.A.); ve 195 D.L.R. (4.) 399 (F.C.A.).

R v. Zündel [1992] 2 S.C.R. 731

Re Zündel (2005), 251 D.L.R. (4.) 511, 2005 FC 295 (T.D.)

Sabina Citron Toronto Toplum ve Irk İlişkileri Üzerine Belediye Komitesi ve Kanada İnsan Hakları Komisyonu v. Ernst Zündel, Kanada İnsan Hakları Mahkemesi, T.D. ½ 2002/01/18

Schnell v. Machiavelli ve Associates Emprize Inc. (20 Ağustos 2002) T.D. 11/02 (CHRT)

Töben v. Jones [2003] FCAFC 137

Warman v. Guille & Canadian Heritage Alliance, 2008 CHRT 40, 30 Eylül 2008'de karara bağlandı

Warman v. Harrison (15 Ağustos 2006) 2006 CHRT 30

Warman v. Kouba, 2006 CHRT 50

Warman v. Kulbashian (10 Mart 2006) 2006 CHRT 11

Warman v. Kyburz (9 Mayıs 2003) 2003 CHRT 18

Warman v. Warman (23 Eylül 2005) 2005 CHRT 36

Warman v. Winnicki (13 Nisan 2006) 2006 CHRT 20

Zündel v. Canada (Başsavcılık) (T.D.), [1999] 4 F.C. 289 (T.D.)

Fransız Davaları

Paris Yüksek Mahkemesi, 20 Kasım 2000, *Irkcılık ve Antisemitizm Karşısı Birlik (LICRA), Fransız Yahudi Öğrenciler Birliği v. Yahoo! Inc. (USA), Yahoo Fransa* (Geçici Mahkeme Kararı).

Birleşik Krallık Davaları

Mannheim Bölge Mahkemesi v. Töben (2008), Latham LJ, Blair J, Dava No: CO/8582/2008, tarih: 24/11/2008.

R v. Malik [2008] All ER (D) 201 (Haz.).

ABD Davaları

ACLU v. Reno II, No. 99-1324

Ashcroft, Başsavcılık v. Amerikan Sivil Haklar Birliği ve diğerleri, ABD Temyiz Mahme-si'ne temyiz başvurusu, No. 03-218. 2 Mart 2004'te görüldü, 29 Haziran 2004'te ka-rara bağlandı.

Barrett v. Rosenthal, 9 Cal. Rptr. 3d 142, 154 (C.A. 2004)

Batzel v. Smith, 333 F.3d 1018, 1027 (9th Cir. 2003)

Beauharnais v. Illinois, 343 U.S. 250, 72 S.Ct. 725, 96 L.Ed. 919 (1952)

Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444, 447 (1969) *Chaplinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568 *Cohen v. California*, 403 U.S. 15, 20 (1971)

Doe v. America Online Inc., 783 So. 2d 1010 (Fla. Susy. Ct. 2001)

Doe v. GTE Corp., 347 F.3d. 655 (7th Cir. 2003)

Gertz v. Robert Welch, Inc., 418 U.S. 323, 94 S.Ct. 2997, 41 L.Ed.2d 789 (1974)

Langdon v. Google, Inc., D.Del. (2007), 474 F.Supp.2d 622

Miller v. California, 413 U.S. 15, 93 S.Ct. 2607, 37 L.Ed.2d 419 (1973)

Nemet Chevrolet, Ltd. v. Consumeraffairs.com, Inc., 564 F. Susy. 2d 544 (E.D. Va. 2008)

New York Times Co. v. Sullivan, 376 U.S. 254, 84 S.Ct. 710, 11 L.Ed.2d 686 (1964)

New York v. Ferber 458 U.S. 747 (1982)

Colombia Aile Planlaması/Willamette, Inc. v. Amerika Yaşam Koalisyonu Aktivistleri, 290 F. 3d 1058 (9th Cir. 2002), temyiz dilekçesi reddedildi, 539 U.S. 958 (2003)

R.A.V. v. St. Paul Belediyesi, 505 U.S. 377, 392; 112 S.Ct. 2538, 120 L.Ed.2d 305 (1992)

Reno v. ACLU, 117 S. Ct. 2329 (1997)

Roth v. ABD, 354 U.S. 476, 77 S.Ct. 1304, 1 L.Ed.2d 1498 (1957)

Texas v. Johnson, 491 U.S. 397, 406, 109 S.Ct. 2533, 2540, 105 L.Ed.2d 342 (1989)

ABD v. Vieffhaus, 168 F.3d 392, 395 (10th Cir.1999)

Universal Communication Systems, Inc. v. Lycos, Inc., 478 F.3d 413, 35 Media L. Resy. (BNA) 1417 (1st Cir. 2007)

Virginia v. Black, 538 U.S. 343, 123 S.Ct. 1536, 155 L.Ed.2d 535 (2003)

Watts v. ABD, 394 U.S. 705

Yahoo! Inc. v. Irkçılık ve Antisemitizm Karşısı Birlik (LICRA), 169 F.Supp.2d 1181 (N.D. Cal. 2001)

Yahoo! Inc. v. Irkçılık ve Antisemitizm Karşısı Birlik (LICRA), 379 F.3d 1120 (9th Cir. 2004) *Yahoo! Inc. v. Irkçılık ve Antisemitizm Karşısı Birlik (LICRA)*, 399 F.3d 1010

(9th Cir. 2005) *Yahoo! Inc. v. Irkçılık ve Antisemitizm Karşısı Birlik (LICRA)*, 433 F.3d 1199 (9th Cir. 2006) *Zeran v. America Online Inc.*, 129 F.3d 327, 330 (4th Cir. 1997), temyiz dilekçesi reddedildi, 48 S. Ct. 2341 (1998)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Davaları

Alınak ve diğerleri v. Türkiye, 4 Mayıs 2006 tarihli karar

Autronic AG v. İsviçre, Series A No. 178, 22 Mayıs 1990

B.H., M.W., H.SY. and G.K. v. Avusturya, Başvuru No. 12774/87, 12 Ekim 1989 tarihli Komisyon kararı, DR 62, s. 216

8 Temmuz 1999 tarihli *Başkaya ve Okçuoğlu* kararı, Reports 1999 *Bladet Tromsø ve Sten-*

- saas* 20 Mayıs 1999 tarihli karar, Reports 1999 *Castells v. Spain* (1992), Başvuru. No. 11798/85, Ser. A vol. 236
- De Haes and Gijssels v. Belgium*, 24 Şubat 1997, § 46, Reports 1997-I
- Erbakan v. Türkiye*, 6 Temmuz 2006, § 56
- Erdopdu ve İnce v. Türkiye*, 8 Temmuz 1999, Başvuru No. 25067/94 ve 25068/94
- Ergin v. Türkiye*, 4 Mayıs 2006 tarihli karar
- Garaudy v. Fransa* (dec.), Başvuru No. 65831/01, ECHR 2003-IX
- Giniewski v. Fransa*, Başvuru No. 64016/00, 31 Ocak 2006 tarihli karar
- Glimmerveen ve J. Hagenbeek v. Hollanda*, Başvuru No. 8348/78 ve 8406/78, 11 Ekim 1979 tarihli Komisyon kararı, Decisions and Reports (DR) 18, s. 187
- Groppera Radio AG ve diğerleri v. İsviçre*, Başvuru No 00010890/84, Series A No. 173, 28 Mart, 1990
- Gündüz v. Türkiye*, Başvuru No. 35071/97 4 Aralık 2003 tarihli karar, § 40
- Han v. Türkiye*, 13 Eylül 2005 tarihli karar
- Handyside v. Birleşik Krallık* (1976), Başvuru No. 5493/72, Ser A vol. 24
- Honsik v. Avusturya*, No. 25062/94, 18 Ekim 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 83-A, s. 77
- İ.A. v. Türkiye*, No. 42571/98, § 29, ECHR 2005-VIII
- Jersild v. Danimarka* 23 Eylül 1994 tarihli karar, Series A No. 298, s. 25, § 35
- Kühnen v. Almanya Federal Cumhuriyeti*, D.R. 56, s. 205 ve No. 19459/92, yayınlanmamış
- 29.3.93 tarihli karar
- Lawless v. İrlanda*, 14 Kasım 1960 tarihli karar
- Lehideux ve Isorni v. Fransa*, 23 Eylül 1998 tarihli karar
- Leroy v. Fransa*, Başvuru No. 36109/03, Chamber 02.10.2008 tarihli karar
- Lingens v. Avusturya*, 8 Temmuz 1986, Series A No. 103, s. 26, § 41
- Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Bezirksverband (Alman Nasyonal Demokratik Parti) München-Oberbayern v. Almanya*, No. 25992/94, 29 Kasım 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 84, s. 149.
- Nachtmann v. Avusturya*, No. 36773/97, 9 Eylül 1998 tarihli Komisyon kararı *Norwood v. Birleşik Krallık*, No. 23131/03, 15 Kasım 2004 tarihli karar *Ochsenberger v. Avusturya*, No. 21318/93, 2 Eylül 1994 tarihli Komisyon kararı *Okçuoğlu v. Türkiye*, No. 24246/94, 8.7.1999
- Otto-Preminger-Institut v. Avusturya*, 20 Eylül 1994, Series A No. 295-A, § 49
- Rebhandel v. Avusturya*, No. 24398/94, 16 Ocak 1996 tarihli Komisyon kararı
- Remer v. Almanya*, No. 25096/94, 6 Eylül 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 82, s. 117
- Sacchi v. İtalya*, Dava No. 6452/74, Tarihli karar 12 Mart 1976, D.R. 5
- Schimanek v. Avusturya* (dec.), No. 32307/96, 1 Şubat 2000 *Şener v. Türkiye*, 18 Temmuz 2000, Başvuru No. 26680/95 *Seurot v. Fransa*, No. 57383/00, 18 Mayıs 2004 tarihli karar *Sunday Times v. Birleşik Krallık* (No. 2), Series A No. 217, 26.11.1991
- Sürek v. Türkiye* (No. 1) (Başvuru No. 26682/95), 8 Temmuz 1999 tarihli karar, Reports 1999
- Sürek v. Türkiye* (No. 1) No. 26682/95, § 62, ECHR 1999-IV
- Sürek v. Türkiye* (No. 3) 8 Temmuz 1999 tarihli karar
- Sürek v. Türkiye* (No. 4), (Başvuru No. 24762/94), 8 Temmuz 1999 tarihli karar

Udo Walendy v. Almanya, No. 21128/92, 11 Ocak 1995 tarihli karar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

W.SY. v. Polonya, No. 42264/98, 2 Eylül 2004 tarihli karar

Walendy v. Almanya, No. 21128/92, 11 Ocak 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 80, s. 94

Witzsch v. Almanya (dec.), No. 41448/98, 20 Nisan 1999

Witzsch v. Almanya, No. 7485/03, 13 Aralık 2005 tarihli karar

KİTAPLAR, AKADEMİK MAKALELER, RAPORLAR, RESMİ BELGELER

AB - İnternetin ve yeni online teknolojilerin güvenli kullanımı üzerine Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Kararı No 854/2005/EC, PE-CONS 3688/1/04 REV1, Strasbourg, 11 Mayıs 2005.

AB - İnternetin ve yeni online teknolojilerin güvenli kullanımı üzerine Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Kararı No. 854/2005/EC [2005] OJ L 149/1 şu adresten ulaşılabilir http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/prog_decision_2005/sip_decision_2005_en.pdf.

AB - ABİM çalışma belgesi, *Antisemitizm: Summary overview of the situation in the European Union 2001-2005* (Mayıs 2006), online ABİM http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/AS/AntisemitismOverview_May.pdf.

AB - ADRI, Irkçı Şiddet ve Suçlara dair Ulusal Araştırma: RAXEN FRANSA Araştırması, 2004, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi ABİM için düzenlenmiştir.

AB - AK Küresel ağlardaki yasa dışı ve zararlı içerikle mücadele yoluyla internetin güvenli kullanımını artırma ile ilgili Çokyillik Topluluk faaliyet planına tamamlayıcı belge: Avrupa Birliği ve Konseyi Karar No. 276/1999/EC'i değiştirme, COM (2002) 152, Brüksel.

AB - Avrupa Birliği Konseyi, belge No. 13930/06 RESTREINT UE, 13930/06, EXT 2, ENFOPOL 169, Brüksel, 10 Kasım 2008, "Check the Web" başlangıç konferansı sonuçları, Berlin, 26-27 Eylül 2006.

AB - Avrupa Birliği Konseyi, Belirli ırkçılık ve yabancı düşmanlığı biçimleri ve ifadeleri ile ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı Teklifi, 14904/01 DROIPEN 105 COM(2001) 664 final, 15699/1/08, REV 1, Brüksel, 25 Kasım 2008.

AB - Avrupa Birliği Konseyi, *Revised Action Plan on Terrorism*, 10043/06, Brüksel (31 Mayıs 2006).

AB - Avrupa Birliği Konseyi, *The European Union Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism*, 14347/05 JAI 414 ENFOPOL 152 COTER 69, Brüksel (25 Kasım 2005).

AB - Avrupa Göç Çalışmaları Forumu (EFMS, Bamberg Üniversitesi'nde bir enstitü), *İrkçı Şiddet ve Suçlara dair Ulusal Araştırma: RAXEN Almanya Araştırması*, Rühl, S. ve Will, G., 2004, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi - ABİM için düzenlenmiştir.

AB - Avrupa görsel-işitsel ve bilgi hizmetleri sektörüyle ilişkili olarak çocukların ve insan saygınlığının ve cevap hakkının korunmasına dair Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tavsiye önerisine ilişkin Avrupa Parlamentosu Raporu A6-0244/2005, 19 Temmuz 2005 (Raportör: Marielle De Sarnez)

AB - Avrupa Komisyonu Çalışma Belgesi, terörizmle mücadeleyle ilgili Konsey Çerçeve

- Kararı'nı değiştirici Çerçeve Karar önerisine ek belge 2002/475/JHA: Etki Değerlendirme, 14960/07 ADD1, Brüksel, 13 Kasım 2007, para 4.2, s. 29-30.
- AB - Avrupa Komisyonu, "İnternetin güvenli kullanımı üzerine Çokyillik Topluluk Faaliyet Planının benimsenmesi için Konsey Kararı Önerisi" konusunda Ekonomik ve Sosyal Komite'nin Görüşü, [1998] OJ C 214/29.
- AB - Avrupa Komisyonu, AB Üye Devletlerinde İnternetteki Yasa Dışı ve Zararlı İçerik ile Mücadele ile ilgili Girişimler üzerine geçici rapor, Versiyon 7 (4 Haziran 1997).
- AB - Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Komisyonu arasında yazışma, the Council and the Committee of the Regions "Towards a general policy on the fight against cyber crime" of 22 Mayıs 2007, COM(2007) 267.
- AB - Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Komisyonu ve terörist örgütlere katılma üzerine Konsey arasında şiddet içeren radikalleşmeye katkıda bulunan etmenler üzerine yazışma, Brüksel, 21.9.2005, COM(2005) 313 final.
- AB - Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin çocukların internet ve diğer iletişim teknolojilerini kullanması üzerine çokyillik bir topluluk programı benimsemesi karar önerisi ile ilgili 22 Ekim 2008 tarihli Avrupa Parlamentosu yasama kararı, (COM(2008)0106 - C6-0092/2008 - 2008/0047(COD)).
- AB - Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Ekonomik ve Sosyal Komite'ye yönelik Komisyon Raporu - Elektronik ticaret üzerine 2000/31/EC no'lu yönetmeliğin uygulanmasına dair ilk rapor, COM(2003) 702 final, Brüksel, 21 Kasım, 2003, şu adresten ulaşılabilir http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/rpt/2003/com2003_0702en01.pdf.
- AB - Avrupa'da aşırılıkçılığın yükselmesiyle mücadeleyle ilgili 13 Aralık 2007 tarihli Avrupa Parlamentosu Kararı, P6_TA(2007)0623.
- AB - Başta iç pazarda elektronik ticaret olmak üzere, bilgi toplumu hizmetlerinin belirli yönlerine dair Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönetmeliği 2000/31/EC, Official Journal of the European Communities, vol. 43, OJ L 178 17 Temmuz 2000 s. 1.
- AB - Başta iç pazarda elektronik ticaret olmak üzere, bilgi toplumu hizmetlerinin belirli yönlerine dair 8 Haziran 2000 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönetmeliği'nin ((Elektronik Ticaret Yönetmeliği 2000/31/EC) uygulanmasına dair Avrupa Komisyonu İlk Raporu, COM(2003) 702 final.
- AB - Belirli ırkçılık ve yabancı düşmanlığı biçimleri ve ifadeleri ile ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı, 2001/0270 (CNS), 16771/07, DROI PEN 127, Brüksel, 26 Şubat 2008.
- AB - Çerçeve Kararı Taslağı: Avrupa Birliği Konseyi, Belirli ırkçılık ve yabancı düşmanlığı biçimleri ve ifadeleri ile ceza kanunları vasıtasıyla mücadele üzerine Konsey Çerçeve Kararı Önerisi, Belge No. 11522/07, 19 Temmuz 2007.
- AB - FRA ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele ile ilgili yeni AB Çerçeve Kararı'nı olumlu karşıladı, 28 Kasım 2008, şu adresten ulaşılabilir www.ue2008.fr/PFUE/lang/en/accueil/PFUE-11_2008/PFUE-27.11.2008/resultats_JAI.
- AB - Irkçılık ve yabancı düşmanlıkla mücadele ile ilgili 15 Temmuz 1996 tarihli Konsey Müsterek Kararı 96/443/JHA.
- AB - İrksal Ayrımcılık Üzerine Belgeleme ve Tavsiye Merkezi (DACoRD), *İrkçi Şiddet ve Suçlara dair Ulusal Araştırma: RAXEN Danimarka Araştırması* (2003), Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi - ABİM için düzenlenmiştir, şu adresten ulaşılabilir www.eumc.at/eumc/material/pub/RAXEN/4/RV/CS-RV-NR-DA.pdf.

- AB - Ludwig Boltzmann İnsan Hakları Araştırma Birliği (BIM-FV), (Viyana Üniversitesi Dilbilim Bölümü ve Savaş Araştırmaları Enstitüsü [IKF] ile işbirliği ile), *İrkçı Şiddet ve Suçlara dair Ulusal Araştırma: RAXEN Avusturya Araştırması* (2003), Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi - ABİM için düzenlenmiş rapor, şu adresten ulaşılabilir www.eumc.at/eumc/material/pub/RAXEN/4/RV/CS-RV-NR-AT.pdf.
- AB - *Safer Internet Action Plan: Work Programme 2003-2004* şu adresten ulaşılabilir http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/pdf/programmes/workprgm/work_p_rogramme_2003_04_en.pdf.
- AB - Televizyon yayımı faaliyetlerinin takip edilmesine dair Üye Devletler kanun, düzenleme ve idari faaliyetlerinin koordinasyonuna dair 89/552/EEC no'lu (Sınırsız Televizyon) Konsey Yönetmeliği'ni değiştirici Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönetmeliği teklifi, COM(2005) 646 final.
- AB - Terörizmle mücadele Konsey Çerçeve Kararı'nı değiştirici Çerçeve Kararı önerisi 2002/475/JHA, 2007/0236 (CNS), COM(2007) 650 final, Brüksel, 6.11.2007, şu adresten ulaşılabilir, [http://ec.europa.eu/commission_barroso/frattini/archive/COM\(2007\)650%20EN.pdf](http://ec.europa.eu/commission_barroso/frattini/archive/COM(2007)650%20EN.pdf).
- AB İnsan Hakları Yıllık Raporu - 2005, 12416/05, Brüksel, 28 Eylül 2005.
- ABİM, *Antisemitizm ve İslamofobiyle mücadele - Toplumları Biraraya Getirmek*, Viyana/Brüksel, Sonbahar 2003, şu adresten ulaşılabilir <http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/RT3/Report-RT3-en.pdf>.
- ABD Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Bürosu, *Report on Global Anti-Semitism*, Ocak 2005, şu adresten ulaşılabilir www.state.gov/g/drl/rls/40258.htm. Ayrıca bkz. ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın uygulanması ve takip edilmesi, BM Genel Sekreterlik notası, A/59/330, 4 Ekim 2004.
- ABD Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Bürosu, *Uluslararası Din Özgürlüğü Raporu*, 2005 - Fransa, ABD Dışişleri Bakanlığı, şu adresten ulaşılabilir www.state.gov/g/drl/rls/irf/2005/51552.htm.
- Ahlert, C., Marsden, C. ve Yung, C., "How 'Liberty' Disappeared from Cyberspace: The Mystery Shopper Tests Internet Content Self-Regulation", şu adresten ulaşılabilir http://pcmlp.socleg.ox.ac.uk/Birlesik_Krallik/text/liberty.pdf.
- Akdeniz, Y. ve Altıparmak, K., *Internet: Restricted Access: A Critical Assessment of Internet Content Regulation and Censorship in Türkiye*, IHOP, Ankara, Kasım 2008, şu adresten ulaşılabilir http://privacy.cyber-rights.org.tr/?page_id=256.
- Akdeniz, Y. ve Rogers, H., "Defamation on the Internet", Akdeniz vd., ed., *The Internet, Law and Society* (Longman, Essex, 2000) s. 294-317.
- Akdeniz, Y., "Anonymous Now", *Index on Censorship*, The Privacy Issue, 2000 (3), Haziran, s. 57-62.
- Akdeniz, Y., "Case Analysis of Case Analysis of League Against Racism and Antisemitism (LICRA), *French Union of Jewish Students v. Yahoo! Inc. (USA)*, *Yahoo Fransa*" (2001) 1(3) *Electronic Business Law Reports* 110.
- Akdeniz, Y., "The Regulation of Internet Content in Europe: Governmental Control versus Self-Responsibility" (1999) 5(2) *Swiss Political Science Review* 123.
- Akdeniz, Y., "To Link or Not to Link: Problems with World Wide Web Links on the Internet" (1997) 11:2 *Int'l Rev. L. Comsy. & Tech* 281.

- Akdeniz, Y., *An Advocacy Handbook for the Non Governmental Organisations: The Avrupa Konseyi's Cyber-Crime Convention 2001 and the additional protocol on the criminalisation of acts of a racist or xenophobic nature committed through computer systems*, Cyber-Rights & Cyber-Liberties, Aralık 2003 (gözden geçirilmiş ve güncellenmiş baskı Mayıs 2008), şu adresten ulaşılabilir www.cyber-rights.org/cybercrime/coe_handbook_crcl.pdf.
- Akdeniz, Y., *Internet Child Pornography and the Law: National and International Responses*, Ashgate, 2008.
- Allen, C., ve Nielsen, J. S., *Summary Report on Islamophobia in the AB after 11 September 2001*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi - ABİM), Viyana, Mayıs 2002 şu adresten ulaşılabilir http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/anti-islam/Synthesis-report_en.pdf.
- Annan, K., Global Forum on Internet Governance (İnternet Yönetişimi Üzerine Küresel Forum), 24 Mart 2004 (*Internet Governance: A Grand Collaboration*, Mart 2004).
- Anti-Defamation League, Report, "Computerized Networks of Hate" (Ocak 1985).
- Avam Kamarası, *The Racial and Religious Hatred Bill*, Araştırma Belgesi 05/48, 16 Haziran 2005.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Helsinki Komisyonu) Brifingi: "Hate In The Information Age", 15 Mayıs 2008, şu adresten ulaşılabilir http://csce.gov/index.cfm?FuseAction=ContentRecords.ViewDetail&ContentRecord_id=426&ContentType=H,B&ContentRecordType=B&CFID=18849146&CFTOKEN=53.
- Avrupa Konseyi - İnternet filtreleri bağlamında ifade ve bilgiye erişim özgürlüğüne saygının artırılmasına dair üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2008)6: Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 26 Mart 2008 tarihli 1022. oturumunda kabul edilmiştir.
- Avrupa Konseyi - İnternet iletişimde özgürlük, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 28 Mayıs 2003 tarihli 840. oturumunda kabul edilen Deklarasyon.
- Avrupa Konseyi - İnternetin kamu hizmeti kapasitesinin artırılmasına dair üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2007): Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 7 Kasım 2007 tarihli 1010. oturumunda kabul edilmiştir.
- Avrupa Konseyi - Almanya üzerine 3. ECRI raporu, Haziran 2004, CRI (2004) 23.
- Avrupa Konseyi - Bilgisayar yoluyla işlenmiş ırkçı ve yabancı düşmanı Siber Suçlara Dair Sözleşmeye Açıklayıcı Ek Protokol, Bakanlar Komitesi tarafından 7 Kasım 2002 tarihinde kabul edilmiştir, şu adresten ulaşılabilir <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/189.htm>.
- Avrupa Konseyi - ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 1: *Combating Racism, Xenophobia, Antisemitism and Intolerance*, ECRI tarafından 4 Ekim 1996'da kabul edilmiştir, CRI (96) 43 rev.
- Avrupa Konseyi - ECRI, Fransa üzerine 3. rapor, CRI (2005) 3, 25 Haziran 2004 tarihinde kabul edildi ve 15 Şubat 2005'te açıklandı, şu adresten ulaşılabilir www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/Fransa/third_report_Fransa.pdf, para 106.
- Avrupa Konseyi - ECRI, Genel Politika Tavsiyesi No. 6: *Combating the Dissemination of Racist, Xenophobic and Antisemitic Material via the Internet*, CRI(2001)1, ECRI tarafından 15 Aralık 2000 tarihinde kabul edilmiştir.

- Avrupa Konseyi - ECRI, Irkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlük konusunda uzman kurumlar, CRI(2006)5, Ocak 2006, şu adresten ulaşılabilir www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ECRI/3-General_themes/2-Examples_of_good_practices/1-Specialised_Bodies/ecri06-Good_practices_specialised_bodies202005.pdf.
- Avrupa Konseyi - ECRI, *Legal Instruments to combat racism on the Internet*, İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan rapor (Lozan), CRI(2000)27, Strasbourg, Ağustos 2000.
- Avrupa Konseyi - ECRI, Uzmanlar Semineri: İfade Özgürlüğüne Sahip Çıkarken Irkçılıkla Mücadele, Tutanaklar, Strasbourg, 16-17 Kasım, 2006, yayın tarihi Temmuz 2007.
- Avrupa Konseyi - ECRI, Uzmanlar Semineri: İfade Özgürlüğüne Sahip Çıkarken Irkçılıkla Mücadele, Konferans Tutanakları, Strasbourg, 16-17 Kasım 2006.
- Avrupa Konseyi - Irkçılıkla ve ırksal ayrımcılıkla mücadeleyle dair ulusal düzenlemeler ile ilgili ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 7, ECRI tarafından 13 Aralık 2002'de kabul edilmiştir.
- Avrupa Konseyi - Irkçılıkla ve ırksal ayrımcılıkla mücadeleyle dair ulusal düzenlemeler ile ilgili ECRI Genel Politika Tavsiyesi No. 7, CRI (2003) 8, 13 Aralık 2002'de kabul edilmiştir, şu adresten ulaşılabilir www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/1-ECRI/3-General_themes/1-Policy_Tavsiyes/Tavsiye_N%B07/3-Tavsiye_7.asp.
- Avrupa Konseyi - Nefret Söylemine dair Tavsiye, No. R (97) 20, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 30 Ekim 1997'de kabul edilmiştir.
- Avrupa Konseyi - Yeni bilgi ve iletişim ortamlarında ifade ve bilgiye erişim özgürlüğünü teşviğe dair üye devletler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi CM/Rec(2007)11 (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 26 Eylül 2007 tarihli 1005. oturumunda kabul edilmiştir). Tavsiye'nin metnine şu adresten ulaşılabilir [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2007\)11](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2007)11).
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları İdare Komitesi (CDDH), İnsan Haklarının Geliştirilmesi için Uzmanlar Komitesi (DH-DEV), Çalışma Grubu A, "Nefret Söylemi" üzerine Rapor, belge GT-DH-DEV A(2006)008, Strasbourg, 9 Şubat 2007, şu adresten ulaşılabilir [www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04._%20development%20of%20human%20rights%20\(dh-dev\)/04._%20meeting%20reports/36thareport.asp#P479_54485](http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3._committees/04._%20development%20of%20human%20rights%20(dh-dev)/04._%20meeting%20reports/36thareport.asp#P479_54485).
- Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi (T-CY), 2. Partiler İstişaresi, Strasbourg, 13 ve 14 Haziran 2007, Strasbourg, 15 Haziran 2007, T-CY (2007) 03.
- Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Bilgisayar yoluyla işlenmiş ırkçı ve yabancı düşmanı Siber Suçlara Dair Sözleşmeye Açıklayıcı Ek Protokol (2002) şu adresten ulaşılabilir <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/189.htm>.
- Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Tavsiye R (97) 20 (1997). Avrupa Konseyi, Octopus Programme, *Organised Crime in Europe: The Threat of Cybercrime: Situation Report 2004* (Strasbourg: 2005), Avrupa Konseyi Yayınları, s. 138.
- Avrupa Konseyi, PA, 2003 Ordinary Sess. (Fourth Part) *Racist, xenophobic and intolerant discourse in politics*, Texts Adopted, Res. 1345 (2003) şu adresten ulaşılabilir <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/E/RES1345.htm>.
- Avrupa Konseyi, PA, 2003 Ordinary Sess. (Fourth Part) *Report of the Committee on Legal Affairs and Human Rights*, Documents, Doc. 9904 (2003), şu adresten ulaşılabilir

- <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9904.htm>.
- Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, Cyber-Racism, 2008, şu adresten ulaşılabilir www.humanrights.gov.au/racial_discrimination/publications/cyberracism_factsheet.html.
- Avustralya İnsan Hakları Komisyonu, *Racial Vilification Law in Australia*, Race Discrimination Unit, HREOC, Ekim 2002, şu adresten ulaşılabilir www.humanrights.gov.au/racial_discrimination/cyberracism/vilification.html.
- Avustralya İnsan Hakları ve Eşit Fırsat Komisyonu, *Change and Continuity: Review of the Federal Unlawful Discrimination Jurisdiction: Supplement Eylül 2002 - Ağustos 2003* (Sydney, 2003), Carr J s. 2.
- Avustralya Irk Ayrımcılığı Komisyonu, *Racism and the Internet: Review of the operation of Schedule 5, Broadcasting Services Act 1992* (Kasım 2002), şu adresten ulaşılabilir www.dcita.gov.au/data/assets/word_doc/10892/Racism_and_the_Internet.doc.
- B'Nai Brith Kanada, *Hate on the Internet: 3rd International Symposium, Taking Action Against Hate on the Internet: A Legal Analysis report*, "Ceza Yasası'nın 318 ya da 319(1) maddeleri kapsamında hiçbir dava açılmamıştır" (2007, şu adresten ulaşılabilir www.hateontheinternet.com/PDF/legalanalysis.pdf).
- B'nai Brith Kanada İnsan Hakları Birliği, *2005 Audit of Antisemitic Incidents 2005* (2006), şu adresten ulaşılabilir www.bnaibrith.ca/audit2005.html.
- Barlow, J. P., "Thinking Locally, Acting Globally", (1996) *Cyber-Rights Electronic List*, 15 Ocak.
- Bilgi Toplumu için Tunus Mutabakatı, WSIS İkinci Aşama (16-18 Kasım 2005, Tunus), şu adresten ulaşılabilir www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html.
- Bilgisayarla İlişkili Suçlar üzerine Üye Devletler Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiyesi No. R(89)9 (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 13 Eylül 1989 tarihli 428. oturumunda kabul edilmiştir), şu adresten ulaşılabilir <http://cm.coe.int/tal/rec/1989/89r9.htm>.
- Birleşik Krallık - Irkçı ve Dini Suçların Kovuşturulması Kraliyet Savcılığı, Mart 2008, şu adresten ulaşılabilir www.uk.gov.uk/publications/prosecution/rpbcbook.html.
- Birleşik Krallık Antisemitizm Karşıtı Komite, *Report of the All-Party Parliamentary Inquiry into Antisemitism*, The Stationery Office Limited, Londra, 2006, şu adresten ulaşılabilir <http://thepeca.org/Report.pdf>.
- BM - İnsan Hakları Yüksek Komiserliği süreç raporu (OHCHR Report 2006), Uluslararası Çalışma Grubu'nun Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Planı'nın Etkin Bir Şekilde Uygulanması üzerine gerçekleştirdiği üçüncü oturumda alınan tavsiye kararlarının uygulanması, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, E/CN.4/2006/15, 16 Şubat 2006.
- BM - İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Bilgi Toplumu ve İnsan Haklarıyla ilgili arkaplan bildirimi, WSIS/PC-3/CONTR/178-E, Ekim 2003.
- BM - Çocuk Hakları: Köle çocuklar, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi üzerine Özel Raportör Juan Miguel Petit tarafından sunulan rapor, E/CN.4/2005/78, 23 Aralık 2004. Ayrıca bkz. bu rapora ek: E/CN.4/2005/78/Add.3, 8 Mart 2005.
- BM - Dünya Konferansı'na Hazırlık Komitesi'nin raporları, çalışmaları ve diğer belgeleri: İnternetin ırksal nefretin, ırkçı propagandanın ve yabancı düşmanlığının körüklenmesi amacıyla kullanımı hakkında istişare, A/CONF.189/PC.1/5, 5 Nisan 2000.
- BM - Dünya Konferansı'na Hazırlık Komitesi'nin raporları, çalışmaları ve diğer belgeleri-

- nin değerlendirilmesi: İnternetin ırksal nefretin, ırkçı propagandanın ve yabancı düşmanlığının körüklenmesi amacıyla kullanımı ve bu alandaki uluslararası işbirliğinin artırılmasının yolları üzerine İnsan Hakları Yüksek Komiserliği raporu, A/CONF.189/PC.2/12, 27 Nisan 2001.
- BM - Fikir ve ifade özgürlüğünün teşvik edilmesi ve korunması, BM Özel Raportörü Abid Hussain'in raporu, E/CN.4/1998/40, 28 Ocak 1998.
- BM - Genel Kurulu, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik küresel çabalar ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Planı'na ek: Genel Sekreter raporu, A/63/366, 19 Ekim 2008.
- BM - Genel Sekreterlik, İnsan Hakları Komisyonu özel Raportörü'nün ırkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimleri üzerine raporu, UN GA, 55th Sess., UN Doc. A/55/304 (2000).
- BM - Genel Sekreterlik, Genel Sekreterlik, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimlerine karşı mücadelede alınacak önlemler, UN GA, 54th Sess., UN Doc. A/54/347 (1999).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık ve Irk Ayrımcılığının Tasfiyesi, UN GA, 49th Sess., UN Doc. A/49/677 (1994).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık ve Irk Ayrımcılığının Tasfiyesi: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimlerine karşı mücadelede alınacak önlemler, UN GA, 51st Sess., UN Doc. A/51/301 (1996).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimlerine karşı mücadelede alınacak önlemler, UN GA, 52nd Sess., UN Doc. A/52/471 (1997).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimlerine karşı mücadelede alınacak önlemler, UN GA, 57th Sess., UN Doc. A/57/204 (2002).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın uygulanması ve takip edilmesi, UN GA, 58th Sess., UN Doc. A/58/313 (2003).
- BM - Genel Sekreterlik, Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın uygulanması ve takip edilmesi, UN GA, 59th Sess., UN Doc. A/59/329 (2004).
- BM - Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükler: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin maddeleri ışığında internetin rolü üzerine uzmanlar seminerinin raporu, İnsan Hakları Komisyonu, 54th Sess., UN Doc. E/CN.4/1998/77/Add.2 (1998).
- BM - Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele ve Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Programı'nın uygulanması ve takip edilmesi, Genel Sekreterlik'in notası, A/59/329, 7 Eylül 2004.
- BM - Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı Ve İlgili Hoşgörüsüzlüklere Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos - 8 Eylül 2001, A/CONF.189/12, GE.02-10005 (E) 100102, 25 Ocak 2002 şu adresten ulaşılabilir www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf.
- BM - Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı Ve İlgili Hoşgörüsüzlüklere Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos - 8 Eylül 2001, UN Doc. A/

- CONF.189/12 (2002), şu adresten ulaşılabilir www.un.org/WCAR/aconf189_12.pdf.
- BM - Irkçılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı Ve İlgili Hoşgörüsüzlüklere Karşı Dünya Konferansı Raporu, Durban, 31 Ağustos - 8 Eylül 2001, A/CONF.189/12, 25 Ocak 2002.
- BM - Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelede İkinci Onyıl için Faaliyet Programının Uygulanması - BM Özel Raportörü'nün ırkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimleriyle ilgili raporu, CHR Res. 1996/21, UN ESCOR, 53d Sess., UN Doc. E/CN.4/1997/71 (1997).
- BM - Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelede Üçüncü Onyıl için Faaliyet Programının Uygulanması, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin uygulanmasının (özellikle Madde 4 ve 6) değerlendirilmesi üzerine BM semineri raporu, İnsan Hakları Komisyonu, 53. Oturum, UN Doc. E/CN.4/1997/68/Add.1 (1996).
- BM - Irksal Ayrımcılığın Tasfiyesi Komitesi Raporu, 64. oturum (23 Şubat to 12 Mart 2004), 65. oturum (2-20 Ağustos 2004), No: A/59/18, 1 Ekim 2004.
- BM - Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükler: BM Özel Raportörü'nün ırkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimleriyle ilgili raporu, CHR Res. 1997/73, İnsan Hakları Komisyonu, 54th Sess., UN Doc. E/CN.4/1998/79 (1998).
- BM - Maurice Glélé-Ahanhanzo, Irkçılıkla ve Irksal Ayrımcılıkla Mücadelede İkinci Onyıl için Faaliyet Programının Uygulanması BM Özel Raportörü'nün ırkçılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimleriyle ilgili raporu, CHR Res. 1994/64, UN ESCOR, 51st Sess., UN Doc. E/CN.4/1995/78 (1995).
- BM - Sekreterlik, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin tüm dünyada uygulamaya konması konusundaki çabaları, E/CN.4/2006/13, 15 Şubat 2006, şu adresten ulaşılabilir <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/107/92/PDF/G0610792.pdf>.
- BM - Uluslararası Çalışma Grubu'nun Durban Deklarasyonu ve Faaliyet Planı'nın Etkin Bir Şekilde Uygulanması üzerine gerçekleştirdiği dördüncü oturumun raporu (Başkan-Raportör: Juan Martabit (Şili)), E/CN.4/2006/18, 20 Mart 2006, şu adresten ulaşılabilir <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/23/PDF/G0611923.pdf>.
- BM Genel Kurul, Holokost'u Anma Kararı, A/60/L.12, 26 Ekim 2005, şu adresten ulaşılabilir www.hmd.org/United Kingdom/assets/docs/pdfs/misc/un_resolution.pdf.
- BM Genel Kurulu, Holokost'un inkarını kınayan bir karar aldı: No: A/RES/61/255 (GA/10569) (www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10569.doc.htm).
- BM ICT Görev Gücü, Seri 5 - Internet Governance: A Grand Collaboration, Eylül 2004, available through www.unicttaskforce.org/perl/documents.pl?id=1392.
- BM Irksal Ayrımcılığın Tasfiyesi Komitesi (Committee on the Elimination of Racial Discrimination - CERD), ABD tarafından Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamında 24 Nisan 2007'de sunulan 6. Dönemsel Rapor, CERD/C/USA/6, 1 Mayıs 2007.
- BM Irksal Ayrımcılığın Tasfiyesi Komitesi, Almanya tarafından Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamında 16 Ocak 2007'de sunulan 18. Dönemsel Rapor, CERD/C/DEU/18, 31 Ocak 2008.
- Canada's Action Plan Against Racism (Kanada Irkçılık Karşıtı Faaliyet Planı), 2005, şu adresten ulaşılabilir www.pch.gc.ca/multi/index_e.cfm.

- Castells, M., *Kimliğin Gücü (II. Cilt Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür)* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006).
- Cleaver, H., "The Zapatistas and the Electronic Fabric of Struggle", şu adresten ulaşılabilir www.eco.utexas.edu/Hompages/Faculty/Cleaver/zaps.html.
- Cohn, N., *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion*, Serif Publishing, 2005.
- Cooper, A. ve Brackman, H., "Punishing Religious Defamation and Holocaust Denial: Is There a Double Standard?" (2006) *Equal Voices*, Issues 18, ABIM, şu adresten ulaşılabilir www.eumc.europa.eu/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=4498115372af1&contentid=44bb8bd0bd09f.
- Dinleri yüzünden hakaret ve nefret söylemiyle karşılaşan insanlar üzerine Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Tavsiyesi 1805 (2007) o, metin, Meclis tarafından 29 Haziran 2007 tarihinde kabul edilmiştir (27. Oturum). Bkz. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/EREC1805.htm>.
- Drake, W. J., ed., *Reforming Internet Governance: Perspectives from the Working Group on Internet Governance (WGIG)*, United Nations ICT Task Force, 2005, şu adresten ulaşılabilir http://www.wgig.org/docs/book/WGIG_book.pdf.
- Eberwine, E. T., "Note & Comment: Sound and Fury Signifying Nothing?: Jurgen Busow's Battle Against Hate-speech on the Internet" (2004) 49 *N.Y.L. Sch. L. Rev.* 353.
- EDRI, yeni Avrupa Konseyi Tavsiyesi internette ifade özgürlüğünün desteklenmesi konusunda başarılı değil, Avrupa Dijital Haklar Bildirgesi ve Eylem Çağrısı, 10 Ekim 2007, şu adresten ulaşılabilir www.edri.org/coerec200711.
- Eisner, W., *The Plot: The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion* (W. Norton & Company, New York, 2005).
- Electronic Privacy Information Center, *Faulty Filters: How Content Filters Block Access to Kid-Friendly Information on the Internet* (Washington, 1997), şu adresten ulaşılabilir www2.epic.org/reports/filter-report.html.
- Enformasyon Teknolojileri ile ilgili Ceza Usul Kanunlarına dair Üye Devletler Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiyesi No. R(95)13 (Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Temsilcileri'nin 11 Eylül 1995 tarihli 543. oturumunda kabul edilmiştir), at: <http://cm.coe.int/ta/rec/1995/95r13.htm>.
- Farber, B., "The Internet and Hate Promotion: The 21st Century Dilemma", Kanada İnsan Hakları Komisyonu, *Hate on the Net*, Bahar 2006, Printemps, şu adresten ulaşılabilir www.chrc-ccdp.ca/pdf/hateoninternet_bil.pdf, s. 12-15.
- Finkelstein, S., *Anticensorware Investigations - Censorware Exposed*, şu adresten ulaşılabilir <http://sethf.com/anticensorware/>.
- Francis Harry Hinsley, *Sovereignty*, 2. ed (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), *Freedom of Expression and the Internet in China*, a Human Rights Watch Backgrounder, Ağustos 2001, şu adresten ulaşılabilir www.hrw.org/backgrounder/asia/china-bck-0701.htm.
- Frydman, B. and Rorive, I., "Regulating Internet Content through Intermediaries in Europe and the USA" (2002) 23 *Zeitschrift für Rechtssoziologie* Heft 1, S. 41-59, şu adresten ulaşılabilir www.isys.ucl.ac.be/etudes/cours/linf2202/Frydman_&_Rorive_2002.pdf.
- Gelbstein, E. ve Kurbalija, J., *Internet Governance: Issues, Actors, and Divide*, DIPLO report, 2005, şu adresten ulaşılabilir www.diplomacy.edu/is/vig/.

- Glaser, J., Dixit, J. ve Green, D. P., "Studying Hate Crime with the Internet: What Makes Racists Advocate Racial Violence?" (2002) *Journal of Social Issues* 58(1) bahar, s. 177-193.
- Goldsmith, J., "Unilateral Regulation of the Internet: A Modest Defence", *European Journal of International Law* 11 (2000), s. 135-148.
- Hadassa, Ben-Itto, *The Lie That Wouldn't Die: The Protocols of the Elders of Zion*, Mitchell Vallentine & Company, 2005.
- Hate on the Internet: A Response Guide for Educators and Parents* isimli Nefrete Karşı Çiftler girişimi raporu, ADL, Aralık 2003, şu adresten ulaşılabilir www.partnersagainsthate.org/publications/hoi_full.pdf.
- Heins, M. ve Cho, C., *Internet Filters: A Public Policy Research* (2001), Sansüre Karşı Ulusal Birlik, şu adresten ulaşılabilir www.ncac.org/issues/internetfilters.html.
- Held, D., *Democracy and the Global Order* (Polity, Cambridge, 1995).
- Hieronymus, A., Kültürlerarası Eğitim için interneti kullanmak! Çocuklar, genç yetişkinler, öğretmenler ve eğitimciler için pilot web sitesi çalışması, ABİM, Viyana, Eylül 2003, şu adresten ulaşılabilir http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/intercult/Intercultural_training_Internet.pdf.
- Hirst SY. ve Thompson, G., "Globalization and the Future of the Nation State" (1995), *Economy and Society*, 24(3), 408-442, s. 419.
- Hudson, H. E., *Global Connections: International Telecommunications Infrastructure and Policy*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1997.
- Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu (Venedik Komisyonu), İfade Özgürlüğü ve Din Özgürlüğü arasındaki ilişki üzerine rapor: Venedik Komisyonu 76. Genel Kurul tarafından kabul edilen Dine Hakaret ve Dinsel Nefretin Köriklenmesi'nin düzenlenmesi ve kovuşturulması (Venedik, 17-18 Ekim 2008), CDL- AD(2008)026, şu adresten ulaşılabilir [www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)026-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026-e.pdf).
- Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu (Venedik Komisyonu), Ek II: Verilen soru önergesi temelinde Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, Hollanda, Polonya, Romanya, Türkiye, Birleşik Krallık'ta Dine Hakaret ve Dinsel Nefretin Köriklenmesi'yle ilgili yerel kanunların analizi, CDL-AD(2008) 026add2, Çalışma No. 406/2006, 22 Ekim 2008, şu adresten ulaşılabilir [www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)026add2-bil.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026add2-bil.pdf).
- Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu (Venedik Komisyonu), İfade Özgürlüğü ve Din Özgürlüğü arasındaki ilişki üzerine rapor: Venedik Komisyonu 76. Genel Kurul tarafından kabul edilen Dine Hakaret ve Dinsel Nefretin Köriklenmesi'nin düzenlenmesi ve kovuşturulması (Venedik, 17-18 Ekim 2008), CDL- AD(2008)026, şu adresten ulaşılabilir [www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)026-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)026-e.pdf).
- INACH 2005 Yıllık Raporu, 2006'da yayınlanmıştır, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/INACH-annual-report-2005.pdf.
- INACH raporu, *Antisemitism on the Internet*, Nisan 2004, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/INACH-Antisemitism-on-the-Internet.pdf, ve *Hate on the Net - Virtual nursery for in Real Life crime*, Haziran 2004, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/inach-hateonthenet.pdf.
- İnternette ırkçılık ve yabancı düşmanlığı üzerine Avrupa Konseyi Tavsiyesi 1543(2001), 8 Kasım 2001.

- Irkcılık ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleri ile ceza kanunları vasıtası ile mücadele konusunda 28 Kasım 2008 tarihli Çerçeve Kararı 2008/913/JHA, Official Journal of the European Union L 328/55, 6 Aralık 2008.
- Irkcılık, Irksal Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı Ve Her Tür Ayrımcılık: Irkcılık, irksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerin günümüz biçimleri üzerine Özel Raportör Mr. Doudou Diène tarafından sunulan Yıllık Rapor, E/CN.4/2006/16, 18 Ocak 2006 (BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi).
- Jihad Online: *Islamic Terrorists and the Internet* (2002), Karalama Karşısı Birlik, şu adresten ulaşılabilir www.adl.org/internet/jihad_online.pdf.
- Jugendschutz.net 2007 Yıllık Raporu, *Right-wing extremism on the Internet*, 15 Haziran 2008.
- Jugendschutz.net, '*Right-wing Extremism on the Internet*' - *successful strategies against Online-Hate*, 2004 Yıllık Raporu, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/jgs-annual-report2004.pdf.
- Jugendschutz.net, 2003 Yıllık Raporu: *Right-Wing Extremism on the Internet*, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/annual-report-jugendschutznet-2003.pdf.
- Jugendschutz.net, *Chart of illegal and blocked websites containing right-wing extremism 01.01.-31.12.2003*, 2003, şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/jugendschutzfigures2003.pdf.
- Kahin, B. ve Nesson, C., ed., *Borders in Cyberspace: Information Policy and Global Information Infrastructure* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997).
- Kahn, R. A., "Rebuttal versus Unmasking: Legal Strategy in *R v. Zündel*" (2000) 34(3), *Institute for Jewish Policy Research* 3.
- Kahn, R. A., *Holocaust Denial and the Law: A Comparative Study*, New York: Palgrave Macmillan, 2004.
- Kanada İnsan Hakları Komisyonu, *Hate on the Net* (Ottawa: Association for Canadian Studies, Spring 2006), şu adresten ulaşılabilir www.chrc-ccdp.ca/pdf/HateOnInternet_bil.pdf.
- Karalamaya Karşı Gay&Lezbiyen Birliği, *Access Denied: The Impact of Internet Filtering Software on the Lesbian and Gay Community* (New York, 1997), şu adresten ulaşılabilir www.glaad.org/glaad/access_denied/index.html.
- Kasım 2005 tarihli Tunus Mutabakatı - WSIS İkinci Aşama (16-18 Kasım 2005, Tunus), şu adresten ulaşılabilir www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html.
- Kongre Kütüphanesi Federal Araştırma Birimi, *Romania - A Country Study*, 1989, şu adresten ulaşılabilir <http://memory.loc.gov/frd/cs/rotoc.html>.
- Laurie, B., An Expert's Apology, 21 Kasım 2000, şu adresten ulaşılabilir www.apache-ssl.org/apology.html.
- Lia, B., "Al-Qaeda online: understanding jihadist internet infrastructure" in *Jane's Intelligence Review* (1 Ocak 2006), şu adresten ulaşılabilir www.mil.no/multimedia/archive/00075/Al-Qaeda_online_und_75416a.pdf.
- Long, A., "Forgetting the Fuhrer: The recent history of the Holocaust denial movement in Almanya" (2002) 48(1) *Australian Journal of Politics & History* 72.
- Maastricht Bakanlık Konseyi, Hoşgörü ve Ayrımcılık Karşıtlığı üzerine Karar No. 4/03 (2003).
- MacDonald, A., *The Turner Diaries: A Novel*, Fort Lee, Barricade Books, N.J., 1996.

- Magenta Foundation, *İnternette Ayrımcılık üzerine Şikayet Ofisi, Meldpunt Discriminatie Internet, 2002 Yıllık Raporu* (Amsterdam: Stichting Magenta, 2003), şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/MDI-annual-report-2002.pdf.
- Magenta Foundation, *İnternette Ayrımcılık üzerine Şikayet Ofisi, Meldpunt Discriminatie Internet, 2003 Yıllık Raporu* (Amsterdam: Stichting Magenta, 2004), şu adresten ulaşılabilir www.inach.net/content/MDI-annual-report-2003.pdf.
- Maillet, M., "Hate Message Complaints and Human Rights Tribunal Hearings," *Hate on the Net*, Ottawa: Association for Canadian Studies, bahar 2006, 78, Kanada İnsan Hakları Komisyonu, şu adresten ulaşılabilir www.chrc-ccdp.ca/pdf/hateoninternet_bil.pdf.
- Martin, W. J., *The Global Information Society*, Aslib Gower, Guildford, 1995, s. 9-10.
- Mill, J. S., *On Liberty*, şu adresten ulaşılabilir http://etext.library.adelaide.edu.au/m/mill/john_stuart/m645ol. Derived from the "Harvard Classics" Vol. 25, published in 1909 by SY. F. Collier & Son.
- Myers, D. A., "Defamation and the Quiescent Anarchy of the Internet: A Case Study of Cyber Targeting" (2006) 110 *Penn St. L. Rev.* 667.
- Nas, S., (Bits of Freedom), *The Multatuli Project: ISP Notice & take down*, 2004, şu adresten ulaşılabilir www.bof.nl/docs/researchpaperSANE.pdf.
- Nathwani, N., "Religious cartoons and human rights - a critical legal analysis of the case law of the European Court of Human Right on the protection of religious feelings and its implications in the Danish affair concerning cartoons of the Prophet Muhammad," *E.H.R.L.R.* 2008, 4, s. 488-507.
- Nefrete Karşı Çiftler, *Investigating Hate Crimes on the Internet*, Eylül 2003, şu adresten ulaşılabilir www.partnersagainsthate.org/publications/investigating_hc.pdf.
- Nilus, S., *The Protocols of the Meetings of the Learned Elders of Zion With Preface and Explanatory Notes*, Honolulu: University Press of the Pacific, 2003.
- OpenNet Initiative, *Probing Chinese search engine filtering* (Ağustos 2004), şu adresten ulaşılabilir www.opennetinitiative.net/bulletins/005/.
- OpenNet Initiative, *Unintended Risks and Consequences of Circumvention Technologies: The IBB's Anonymizer Service in Iran* (Mayıs 2004), şu adresten ulaşılabilir www.opennetinitiative.net/advisories/001/.
- OSCE - ODIHR, *Background Paper on Human Rights Considerations in Combating Incitement to Terrorism and Related Offences* (2006), şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/odihr/2006/10/21814_en.pdf.
- OSCE - ODIHR, *Challenges and Responses to Hate-Motivated Incidents in the OSCE Region*, (Ekim 2006), şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/odihr/2006/10/21496_en.pdf.
- OSCE - ODIHR, *Combating Hate Crimes in the OSCE Region: An Overview of statistics, legislation, and national initiatives* (Haziran 2005), şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16251_452_en.pdf.
- OSCE - ODIHR, *Education on the Holocaust and on Anti-Semitism: An Overview and Analysis of Educational Approaches*, Nisan 2006, şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/publications/odihr/2006/04/18712_586_en.pdf.
- OSCE - ODIHR, *Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses*, 2006 Yıllık Raporu, OSCE/ODIHR (2007).

- OSCE Cordoba Declaration, CIO.GAL/76/05/Rev.2, 9 Haziran 2005, şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/cio/2005/06/15109_en.pdf.
- OSCE Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR), *International Action Against Racism, Xenophobia, Anti-Semitism and Tolerance in the OSCE Region: A Comparative Study* (Eylül 2004), şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/publications/odihr/2004/09/12362_143_en.pdf.
- OSCE Hoşgörü ve Ayrımcılık Karşıtlığı üzerine Bakanlık Konsey Kararı No. 12/04, Aralık 2004, şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/mcs/2004/12/3915_en.pdf.
- OSCE internette ırkçı, yabancı düşmanı ve antisemitik propaganda ve nefret suçları arasındaki ilişki toplantısı, Birleşik Özet, PC.DEL/918/04/Corr.1, 27 Eylül 2004, şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/cio/2004/09/3642_en.pdf.
- OSCE Maastricht Bakanlık Konseyi, *İnternette Hoşgörü ve Medya Özgürlüğünü Teşvik üzerine Karar* No. 633 (2004), şu adresten ulaşılabilir www.osce.org/documents/mcs/2004/12/3915_en.pdf.
- OSCE/ODIHR, Combating Hate Crimes in the OSCE Region: An Overview of Statistics, Legislation, and National Initiatives, OSCE, 2005, şu adresten ulaşılabilir <http://www.osce.org/item/16251.html?ch=452>.
- Österreich, Bundesministerium für Inneres (2002) Verfassungsschutzbericht 2001 (Anayasanın Korunması üzerine Rapor, 2000), şu adresten ulaşılabilir www.bmi.gv.at/downloadarea/staatsschutz/Verfassungsschutzbericht2001.pdf.
- Pierson, C., *The Modern State*, Routledge, Londra, 1996.
- Pool, I. S., *Technologies without Boundaries*, Cambridge, Harvard University Press, MA, 1990.
- Reidenberg, J. R., "Governing Networks and Cyberspace Rule-Making" (1996) *Emory Law Journal* (45) 911.
- Report to the Minister of Justice of the Special Committee on Hate Propaganda in Canada*, Queen's Printer, Ottawa, 1966.
- Rosen, P., *Hate Propaganda* in Current Issue Review 85-6E (Ottawa: Canadian Parliamentary Research Branch, 2000), Government of Canada, şu adresten ulaşılabilir www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/856-e.pdf.
- Ryan, J., *Countering Militant Islamist Radicalisation on the Internet: A User Driven Strategy to Recover the Web*, Dublin: Institute of European Affairs, 2007.
- Schauer, F., "Codifying the First Amendment: *New York v Ferber*" (1982) *Susy. Ct. Rev* 285, s. 317.
- Sparks, C., *Communism, Capitalism and the Mass Media*, Sage, Londra, 1997.
- Stern, K. S., *Hate and the Internet* (2004), American Yahudi Komitesi, şu adresten ulaşılabilir www.ajc.org/site/apps/nlnet/content3.aspx?c=ijlTI2PHKoG&b=846637&ct=1363047.
- Stern, K. S., *Holocaust Denial* (1993), şu adresten ulaşılabilir www.ajc.org/site/apps/nl/content3.aspx?c=ijlTI2PHKoG&b=846637&ct=1102259.
- Taylor, G., "Casting the Net Too Widely: Racial Hatred on the Internet" (2001) *Criminal Law Journal* 262.
- The Simon Wiesenthal Center, *Digital Terrorism & Hate* 2006, şu adresten ulaşılabilir www.wiesenthal.com/.
- The Simon Wiesenthal Center, *Digital Terrorism & Hate* 2007, şu adresten ulaşılabilir www.wiesenthal.com/.

- The Simon Wiesenthal Center, iReport: *Online Terror and Hate: The First Decade*, Mayıs 2008, şu adresten ulaşılabilir www.wiesenthal.com/ireport.
- The WGIG Arkaplan Raporu, Haziran 2005, şu adresten ulaşılabilir www.wgig.org/docs/BackgroundReport.doc, para 31. Daha fazlası için bkz. WGIG Report, Haziran 2005, şu adresten ulaşılabilir www.wgig.org/docs/WGIGREPORT.doc.
- Third Decade to Combat Racism and Racial Discrimination*, GA Res. 51/81, UN GAOR, 51st Sess., UN Doc. A/RES/51/81 (1997) para. 10.
- UN, Genel Kurul, Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar: Genel Kurul, Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerle mücadelenin mevcut uluslararası araçlarındaki ciddi boşlukların muhteviyatı üzerine beş uzman tarafından yapılan çalışmaya dair rapor, 27 Ağustos 2007 şu adresten ulaşılabilir www.ohchr.org/english/issues/racism/docs/A_HRC_4_WG.3_6.doc, para 151.
- UN, Genel Kurul, Tamamlayıcı Uluslararası Standartlar: Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerle mücadelenin mevcut uluslararası araçlarındaki ciddi boşlukların muhteviyatı üzerine beş uzman tarafından yapılan çalışmaya dair rapor, şu adresten ulaşılabilir www.ohchr.org/english/issues/racism/docs/A_HRC_4_WG.3_6.doc.
- USA - ABD Adalet Bakanlığı Bilgisayar Suçları ve Fikri Haklar Departmanı (CCIPS), Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi ile ilgili Sıkça Sorulan Sorular ve Cevapları, (Final Draft, 29 Haziran 2001'de açıklanmıştır), şu adresten ulaşılabilir www.cybercrime.gov/newCOEFAQs.html.
- Van Blaricum, C. D., "Internet Hate Speech: The European Framework and the Emerging American Haven" (2005) 62 *Wash & Lee L. Rev.* 781.
- Weimann, G., *Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges* (Washington: US Institute of Peace, 2006).
- WGIG Arkaplan Raporu, Haziran 2005, şu adresten ulaşılabilir www.wgig.org/docs/BackgroundReport.doc.
- Wolf, C., Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (ABD Helsinki Komisyonu): Briefing on Hate in the Information Age, Washington, DC, 15 Mayıs 2008, şu adresten ulaşılabilir www.adl.org/main_internet/Hate_InformationAge.htm.
- World Information Society Report 2007 şu adresten ulaşılabilir www.itu.int/osg/spu/publications/worldinformationsociety/2007/. WSIS Sonuçları'nın uygulanması ile ilgili olarak bkz. www.itu.int/osg/spu/publications/worldinformationsociety/2007/WISR07-chapter6.pdf.
- WSIS Sonuçları Belgeleri 2003-2005 şu adresten ulaşılabilir www.itu.int/wsis/outcome/booklet.pdf.
- Zittrain, J. ve Edelman, B., *Documentation of Internet Filtering Worldwide* (Berkman Center for Internet & Society, 2003), şu adresten ulaşılabilir <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/>.

Dizin

11 Eylül

AB E-Ticaret Direktifi 97, 149, 150, 152, 153, 155, 156

AB Temel Haklar Ajansı (FRA) 103, 109

AB Web İzleme Projesi (EU Check the Web (Monitoring) Project) 140, 141

ABD Nasyonal Sosyalist Hareketi 10

AGİT 16, 35, 85, 109, 110

AGİT Basın Özgürlüğü Temsilciliği 110

Ahmet Yıldırım-Türkiye davası *bkz.* davalar

Alman Ceza Kanunu 45, 47

America Online (AOL) 71, 157

Amerikan karşıtlığı 60

Annan, Kofi 25

antisemitizm 3, 5-12, 15, 17, 31, 40, 42, 57, 60-69, 73-77, 81, 84, 89, 90, 101, 102, 109, 110, 120, 145, 147, 171, 178, 179

Aryan Özgürlük Ağı (Aryan Liberty Net) 5

Atatürk, Mustafa Kemal 150

Avrupa Adalet Divanı 144, 148-150

Avrupa Anlaşma Modeli 140

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) 14, 15, 17, 48, 109, 110, 154, 171, 178

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) 3, 31-33, 37, 53, 54, 61, 99, 150, 151, 155, 156, 168

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 22, 27, 37, 53, 150, 151, 155, 168, 176, 177

Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC) 40-44, 75, 76, 109, 130, 171, 179

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Gelişimi Uzmanlar Komitesi (DHDEV) 54-56

Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi 4, 17, 35, 40, 90-96, 123, 129, 143, 144, 177

Avrupa Konseyi Terörizmi Önleme Sözleşmesi (CETS) 101

Avrupa Mahkemesi 55, 61

Avrupa Parlamentosu Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi (LIBE) 142

Avustralya Irksal Ayrımcılık Yasası 80

Avusturya Ceza Yasası 40

Avusturya Devlet Koruma ve Terörle Mücadele Federal Teşkilatı 40
ayırımı uygulamalar 79, 159

basın özgürlüğü *bkz.* özgürlük

Batzel-Smith davası *bkz.* davalar

Beam, Louis 5

bildirim ve kaldırma işlemleri 153, 155, 158 davaları 155

Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi (World Summit on the Information Society-WSIS) 24, 26, 27, 85, 137, 176

bilgi ve denetim teorisi 152

bilgisayarlı bilgi sistemleri (BBS) 5

bilgiye ulaşma özgürlüğü *bkz.* özgürlük
Birleşik Devletler İletişim Ahlakı Yasası 157

Birleşik Krallık Dini Nefret Kanunu 48, 49
Black, Don 5

Blogger 10, 11, 135, 175

bloglar 10, 11

Blogspot 175

BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 118

BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Sözleşme 105

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) 39-41, 47

BM İnternet Yönetişim Forumu 137

BM Irkçılığa, Irksal Ayrımcılığa, Yabancı Düşmanlığına ve İlişkili Hoşgörüsüzlüklere Karşı Dünya Konferansı 35, 20, 137, 170

Castells, Manuel 83

cezalar

hapis cezaları 32, 42, 43, 45-47, 49,
51, 63, 68, 79, 81, 82, 84, 106
para cezaları 15, 41, 43, 49, 62, 106,
148, 149

Chaplinsky davası *bkz.* davalar

cinsiyet temelli düşmanlık 3, 41, 67

Circumventor 167

Citron ve diğerleri - Zündel davası *bkz.*
davalar

çocuk pornografisi 25, 31, 47, 49, 66, 92-
94, 107, 108, 138, 141-143, 154, 158,
159

çokkültürlülük 16

Combat 18 7, 14, 51

Cooper, Abraham 117, 130

Çavuşesku, Nikolay 21

Daha Güvenli İnternet Eylem Planı 108

Danimarka Ceza Kanunu 41

davalar

Ahmet Yıldırım-Türkiye davası 150,
151

Batzel-Smith davası 157

Chaplinsky davası 66

Citron ve diğerleri - Zündel davası 64

Delfi AS-Estonya davası 155, 156

Doe-America Online davası 157

Garaudy-Fransa davası 56, 58, 99

Giniewski-Fransa davası 59

Gündüz-Türkiye davası 55, 56

Jones-Töben davası 62, 80

L'Oréal davası 144

Lawless-İrlanda davası 56

Lehideux-İsorni davası 57, 59, 99

Leroy-Fransa davası 60

Norwood-Birleşik Krallık davası 56,
60, 100

R.A.V.-St. Paul Şehri davası 67

Remer-Almanya davası 57, 100

Sabam-Netlog NV davası 150

Sürek-Türkiye davası 33, 53-55

Virginia-Black davası 67

Warman-Kouba davası 64

Warman-Kyburz davası 78, 158

Witzsch-Almanya davası 57, 60, 100

Yahoo! Davası (Fransa/ABD) 44, 69,
76, 84

Zeran-America Online davası 157

Zündel Davası (Kanada/Almanya) 77

dazlaklar 12, 14

delicio.us 11

Delfi AS-Estonya davası *bkz.* davalar

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları

Ofisi (ODIHR) 14, 15, 48, 109, 154,
178

denetim

eşdenetim 171

özdenetim 113, 126, 133, 135-138,
153, 161, 166, 171, 177

Deutsche Telekom 145

DH-DEV raporu 57-61

Dietz, George 5

Digg 11

Dijital Binyıl Telif Yasası (Digital

Millennium Copyright Act-DMCA)
158

dini düşmanlığı körükleme 41, 101

Doe-America Online davası *bkz.* davalar
dolandırıcılık 92

Durban Deklarasyonu 16, 40, 116, 120-
126, 145, 161, 170, 171, 178

eğitim

ve farkındalık kampanyaları 25, 35,
135, 170, 179

eğitici materyaller 165

ekonomi

dijital ekonomi 44

ekonomik etkiler 139

El Kaide 7, 10, 136

Electronic Frontier Foundation (Elektronik
Sınırlar Vakfı-EFF) 167

elektronik bülten sistemleri 47

engelleme

önlemleri 139

politikası 138, 144, 145

erişim engelleme 141-145, 150

- eşcinseller 8, 83, 147
- Eski Savaş ve Soykırım Hikâyeleri
Uzmanları Derneği (AAARGH)
(Fransa) 146
- etnosantrizm 3, 31
- Eurspace 13
- Facebook 8-11, 96, 132, 135, 136, 175
- fikri mülkiyet hakkı ihlalleri 92, 144, 148,
149, 153, 158
- filtreleme
yazılımları 90, 162, 163, 166, 169
yöntemleri 139
- Flickr 11, 166
- Fransız Ceza Yasası 42, 69
- Garaudy-Fransa davası *bkz.* davalar
gerçek tehditler 66
- Giniewski-Fransa davası *bkz.* davalar
göçmenler 3, 8, 31, 79
- Google 12, 135, 136, 150, 151
- Gorbaçov, Mihail 21
- Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi
102
- Gündüz-Türkiye davası *bkz.* davalar
- haber grupları 44, 96, 161
- hakaret içerikleri
- Hamas Online 9
- Held, David 22, 83, 145
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine
Dair Uluslararası Sözleşme (ICERD)
113-119, 123, 125
- Hirst, P. 21, 23, 26
- Hitler selamı 12, 45
- Hizb-ut-Tahrir 42
- Hizbullah 7, 16
- homofobi 14, 101
- hoşgörüsüzlük 3-7, 31-36, 4055, 89, 90,
94, 101, 109, 116-126, 137, 145, 170,
171, 178, 179
- Hz. Muhammed karikatürü 10
- Instagram 11
- IP adresleri 71-73, 167
- Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi
(CERD) 44, 45, 68, 94, 109, 115, 118,
124, 125
- Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa
Komisyonu (ECRI) 4, 16, 17, 32, 42-
44, 47, 89, 90, 94, 109, 119, 130,
176, 179
- Irkçılığa ve Irksal Ayrımcılığa, Yabancı
Düşmanlığına ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe
Karşı Dünya Konferansı 35, 120, 137,
170
- Irkçılık ve Antisemitizm Karşıtı Cemiyet
(la Ligue Contre Le Racisme et
L'Antisemitisme-LICRA) 69, 73, 74,
84
- Irving, David 32, 34, 44, 79
- ISS'ler 137-139, 144-147, 152, 154, 156,
158, 160, 168, 177
- ırkçı içerik 1, 3-8, 13, 16, 17, 27, 29, 31,
34, 37, 39, 42, 44, 48, 53, 66, 69, 83,
85, 87, 89, 90, 103, 108, 113, 123,
129, 132, 133, 135, 138, 154, 159,
162, 171, 175-179
- ırkçı ve yabancı düşmanı materyal 130
- ırkçılıkla mücadele 16, 32, 39, 61, 123,
130, 170, 176, 179
- irksal nefret 3, 44, 48, 49, 51
- ifade özgürlüğü *bkz.* özgürlük
- İftira ve Karalamayla Mücadele Birliği 136
- ihbar hatları 137, 153, 159-161
- İkinci Dünya Savaşı 9, 12, 80, 89, 99
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 27,
113, 176
- İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu
(HREOC) 62, 80
- İnternet
adem-i merkezi yapısı 19, 23, 24, 34,
85, 129
etiği 135
terör amaçlı kullanımı 138
yönetişimi 19, 23-26, 29, 34, 36, 37,
85, 137
- İnternet İçerik Seçimleri Platformu (PICS)
162

İnternet Yönetişimi Üzerine Çalışma

Grubu (Working Group on Internet Governance-WGIG) 24-26

İslamcı Ağı Keşfetmek - Analiz ve Öneleyici Yaklaşımlar Projesi 140

İslami köktendincilik 101

İspanya Ceza Yasası 47

İsveç Ceza Yasası 47

J'accuse! 146

Jones-Töben davası *bkz.* davalar

Jugendschutz.net 12, 44, 46, 47, 159, 160

kadın düşmanlığı 101

kamusal alan 23, 67, 122

Kan ve Onur örgütü 147

Kanada Ceza Yasası 63

Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi 77

Kanada İnsan Hakları Mahkemesi (CHRT) 6, 64, 65, 78, 78, 158, 159

Kanada İnsan Hakları Yasası 4, 63-66, 77-79, 84, 147, 158

kişisel iletişim 98, 146

kışkırtıcı sözler 66

korsan dijital içerik 25, 138, 154

kötüye kullanım bildirimi 135

Ku Klux Klan 5, 7, 13, 67, 73

L'Oréal davası *bkz.* davalarLawless-İrlanda davası *bkz.* davalarLehideux-İsorni davası *bkz.* davalarLeroy-Fransa davası *bkz.* davalar

Londra Anlaşması 99, 104

MacDonald, Andrew 9

Medya Kanunu 40

Mill, John Stuart 178

milliyetçilik 3, 31, 101

Müslümanlar 8-10, 41, 42, 49, 50, 60

MySpace 11, 12, 136, 166

Nasyonal Sosyalist Hareketi 10, 46

National Bureau of Vigilance Against Anti-Semitism (Antisemitizme Karşı

Teyakkuz Ulusal Bürosu-BNVCA) 12

Nazi

ideolojisi 7

objeleri / malzemeleri 32, 69-73

sembolleri 45

Nazi Sembolleri Yasası 69

nefret

mesajları 4, 51, 64, 77, 79

söylemi 3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 27, 29,

31, 37, 39, 53-59, 63, 66, 83, 85,

89, 90, 93, 115, 116, 122, 125,

130, 132, 135, 136, 156, 175-179

Neonazi propagandası 77

Netlog 149, 150

Norwood-Birleşik Krallık davası *bkz.*

davalar

NSM88 10, 147

Nürnberg duruşmaları 58, 68, 98

ortak düzenlemeler 25, 35, 133, 135, 137, 177

özel

alan 23

sektör 17, 26, 108, 137, 171, 172

özgürlük

basın özgürlüğü 43, 107, 110, 140

bilgiye ulaşma özgürlüğü 150

ifade özgürlüğü 16, 27, 33, 34, 50-59,

64, 66, 70, 76, 77, 83, 97, 100,

102, 103, 106, 107, 110, 115,

116, 119, 120-126, 131, 139, 141,

151-158, 164, 168, 169, 177

P2P ağları 40, 139, 148, 164

propaganda suçları 44-47, 95

R.A.V.-St. Paul Şehri davası *bkz.* davalar

rating sistemleri 161-164, 168

RAXEN Merkezi 40-44

Redwatch web sitesi 14, 15, 51, 52, 84, 147

Remer-Almanya davası *bkz.* davalar

Ryan, J. 177, 178

Sabam-Netlog NV davası *bkz.* davalar
 sahtecilik 92
 sansür 22, 161, 164, 167, 168, 170, 177,
 178
 çevrimiçi sansür sistemi 170
 sansürlü 11 12
 servis sağlayıcılar 25, 26, 35, 44, 45, 47,
 64, 71, 76, 97, 100, 118, 121, 126,
 137-139, 144, 146, 148-150, 157,
 158, 160, 176
 Siber Suç Sözleşmesi 4, 17, 35, 40, 90-96,
 123, 129, 143, 144, 177
 siber suçlar 27, 91, 131
 Simon Wiesenthal Merkezi 5, 7, 8, 11, 13,
 160, 175
 sivil toplum 26, 27, 64, 109, 121, 136
 Sınır Tanımayan Televizyon Yönergesi
 102
 Sola Pool, Ithiel de 22
 Soykırım inkarı 43, 50, 79, 100, 103, 130
 Soykırımı İnkâr Sitesi (Kanada) 5
 STK'lar 118, 137
 Suç Sorunları Hakkında Avrupa Komitesi
 94
 Sürek-Türkiye davası *bkz.* davalar
 şiddet içeren içerik 10, 45, 66, 68, 136,
 162, 163
 telif haklarının ihlali *bkz.* fikri mülkiyet
 hakkı ihlalleri
 terörist suçlar 101
 terörizm içerikli bilgi 138, 139
 Terörizme Karşı Faaliyet Planı 138
 Thompson, G. 21, 23, 26
 Töben, Fredrick 34, 81
 Twitter 11, 135, 175

Uluslararası Askeri Mahkeme 99, 104

Uluslararası Ceza Mahkemeleri 99, 104,
 105
 uluslararası örgütler 16, 17, 24, 26, 27,
 34, 85, 89, 136, 137, 175
 Uluslararası Telekomünikasyon Birliği 118
 Usame bin Ladin 9
 Venedik Komisyonu 3, 32, 41
 Virgin Media 13
 Virginia-Black davası *bkz.* davalar
 Vodafone 13
 Walker, Anthony 51
 Warman-Kouba davası *bkz.* davalar
 Warman-Kyburz davası *bkz.* davalar
 Web 2.0 uygulamaları 10, 11, 96, 132,
 166, 167, 175
 Wikipedia 11, 175
 Witzsch-Almanya davası *bkz.* davalar
 Wordpress 11
 yabancı düşmanlığı 1, 3-7, 17, 31, 35, 40-
 44, 82, 89, 90, 93-106, 109, 110, 116-
 131, 137, 145, 170-172, 177-179
 Yahoo! 44, 69-77, 84, 157
 Yahoo! Davası (Fransa/ABD) *bkz.* davalar
 Yahudi Soykırımı 4, 9, 32, 62
 yardım ve yataklık suçu 100, 106
 Youtube 8, 11, 12, 96, 132, 135, 136,
 166, 175
 zararlı içerikle mücadele 108, 167
 Zeran-America Online davası *bkz.* davalar
 Zündel Davası (Kanada/Almanya) *bkz.*
 davalar
 Zündel, Ernst 5, 34, 44, 65, 77, 79, 84,
 145
 Zundelsite web sitesi 9, 65, 77, 78, 145

İrkçılık, farklı biçimleriyle onyıllardır toplumsal bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Dijital çağ ile birlikte ırkçılık ve yabancı düşmanlığını yaymak çok daha kolaylaşmıştır. Bireyler ve gruplar artık çok daha fazla kişiye rahatlıkla ulaşmakta ve ırkçılık, nefret ve yabancı düşmanlığı yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla devletler ve kanun koyucular da internet yönetişimini toplumsal hayatın bir parçası olarak ele alarak hukuki düzenlemelere gitmektedir.

Twitter ve Youtube engellemeleri başta olmak üzere, birçok yasaklamayı Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıyarak iptalini sağlayan ve internette düşünce ve ifade özgürlüğü mücadelesini yıllardır sürdüren Prof. Dr. Yaman Akdeniz bu kez madalyonun diğer yüzüne bakarak ırkçılık ve nefret söyleminin nasıl ve hangi araçlar üzerinden yayıldığını inceliyor, kamu otoritelerinin, uluslararası, bölgesel ve ulusal organların bunlarla nasıl mücadele ettiğini değerlendiriyor.

Devletlerin ırkçılık ve nefret söylemleri ile yayılan içeriği yönetme ve kontrol etme yöntemleri ve modellerini gözden geçiren bu eser, başta Avrupa olmak üzere, birçok bölgeden örneklerle yaklaşımları ve yetki sorunlarını ortaya koyuyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de nefret söylemlerine yönelik yaptırımlarını değerlendirirken, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı düzeyindeki gelişmeleri de ele alarak Birleşmiş Milletler düzeyinde politika oluşturma girişimleri ele alınıyor. Son olarak, ulusal ve uluslararası düzenleme çabalarının ne kadar verimli olduklarını tartışırken, alternatif ve ek önlemler de değerlendiriliyor.

İnternette İrkçılık, günümüzün en önemli toplumsal problemlerinden biri olan ırkçılık ve nefret söyleminin, aynı şekilde günümüzde en çok kullanılan iletişim aracı olan internetteki tezahürlerini konu ederek bilgilendirici, zihin açıcı ve yol gösterici bir eser niteliği taşıyor.

ISBN: 978-605-399-385-8

www.bilgiyay.com

